Radu Cosmin

Românii la Budapesta

Vol. II

In Capitala

lui

Bella Kuhn

București

Editura Librăriei Stănciulescu

Bulevardul Elisabeta No. 5

www.dacoromanica.ro

ROMÂNII LA BUDAPESTA

VOL. II

www.dacoromanica.ro

DE ACELAŞ AUTOR

Satire — poezii — Ediţa II — Edit. Alcalay.
Exodul — proză „Pagini de pribegie“ vol. I.—Steinberg.
Prin Ardeal — Proză —Ed. Alcaly.
Desrobitorii — Ed. Stănciulescu.
In Capitala lui Bella Kuhn — Ed. Stănciulescu.

Vor apare:

Epopeea Neamului — Poezii de răsboi.
Cântarea Inimei — Poezii lirice,
Pagini de Pribegie — Vol. II, III şi IV.

www.dacoromanica.ro

Închin această carte oșteanului român, care, desrobind pământul strămoșesc, s'a arătat mărinimos chiar față de dușman, scăpându-i viața de urgia nebuniei roșii și ducând în Capitala lui Bella Kuhn, odată cu gloria baionetei românești, însușirile nobile ale marelui nostru suflet latin.

R. C.

www.dacoromanica.ro

IN LOC DE PREFAȚĂ

BUDAPESTA[1]

Am revăzut-o după nouă ani. P'atunci, în sonoritatea opulenței și trufiei; acum umilită și cuminți tă sub faldurii ocrotitori ai tricolorului românesc.

Pajura habsburgică, cu penele smulse, își ține capul frânt pe pieptu-i slăbit încă de foame și însângerat de cuțitul eroarei bolșeviste.

Dacă coroana sfântului Ștefan mai stărue încă pe frontispiciul edificiilor publice și palatelor din Buda, ea mai dăinue, numai, ca numele unui defunct scris cu litere de hârtie poleită pe capacul unui sicriu.

Hungaria lui Arpad a murit.

In inima ei, stă înfiptă baioneta românească.

Târzie, dar dreaptă răsplată pentru multele fărdelegi a celor ce nu ne-au cunoscut, și ne-au luat numele în deșert!

Pătimirea părinților și strămoșilor noștri din Ardealul cel de veacuri schingiuit, și-a aflat acum pe deplin răzbunarea.

---

1) Articol resumativ publicat în ziua de 18 Octombrie 1919, după întoarcerea mea din capitala lui Bella Kuhn.

www.dacoromanica.ro

Şi totuşi, nu ca duşmani am intrat noi în Capitala celei mai trufaşe ţări.

O înţelegi aceasta de cum pui piciorul în Budapesta.

Cum descinzi din tren, în gară, te izbeşte respectul şi simpatia cu care e înconjurat la tot pasul oşteanul român. Iar pe tine călător, abiă sosit d'o clipă „dela Bucureşti", de cum ai întrebat ceva, se îmbulzesc o sută de unguri să-ţi dea lămuriri, să te servească, să-ţi fie cât mai pe plac. Un moment ai iluzia c'ai scoborât în „Gara de Nord". Aşà par'că te simţi între ai tăi!

Stranie schimbare! Misterios joc al soartei!

Eşi în curtea gării şi o porneşti pe largile şi însufleţitele străzi şi de cum ai zărit prima patrulă românească, ai deslegat enigma. In grupe de câte patruzeci până la o sută, pe jos cu casca de tranşee, pe cap, sau călări cu lancea la picior şi micul tricolor fâlfâindu-i aproape de vârf, drepţi ca nişte statui, cu chipuri bronzate şi privirea senină şi mândră, cu arma la umăr, cu puşti şi mitraliere, oştenii noştrii cutreeră în pas sonor, de dimineaţa până seara şi noaptea până 'n zori, stradele imensei Capitale ungare. Apariţia lor e o sărbătoare pentru ochii trecătoriilor; gâteala lor războinică, o garanţie continuă de linişte.

Datorită acestei armate române, magnatul îşi soarbe azi, în tihnă, în somptuosul lui palat, paharul de Tokay sau fluta de şampanie. Graţie oşteanului nostru, burghezul şi-a reluat firul afacerilor rentabile. Mulţumită acestor legionari izbăvitori, sărăcimea mahalalelor Pestei, are o fiertură zilnică, şi întreaga Ungarie pâinea de toate zilele asigurată.

„Gură de om, gură de câine cere pâine". Şi din „ţigrul" de până eri, locuitorul Budapestei s'a schimbat azi în cel mai devotat câine. Am adus cu mine

www.dacoromanica.ro

fotografii, în care se văd, prin curţile regimentelor noastre cantonate în cazărmi, sute de copii şi nevoiaşi, bătrâni şi femei, mâncând la masa soldaţilor, sau întinzând blidul lor la cazanul cazon al oşteniţor noştri.

Budapesta, care dela magnat până la umilul muncitor se hrănea în timpul teroarei bolşeviste cu dovleci, numai cu dovleci, azi mănâncă omeneşte, ba şi-a regăsit chiar abundenţa zilelor de odinioară.

Până la sosirea armatei române, nu mânca decât cine era bolşevic.

Cine nu împărtăşea ideile nouei religii, era condamnat să moară de foame.

Românii au dat să mănânce ungurilor.

Leu neînfricat în focul luptelor, şi arhanghel răsbunător în vijelia morţei, oşteanul român e apostolul milei faţă de cei nevoiaşi, în zile de pace. Braţ care loveşte crunt, şi mână care mângâie blând, e acest oştean, fiu al neamului nostru pe care până mai eri, prietenii unguri îl numiau „puturosul" şi „câinele de valah".

— Nu! Nu v'am cunoscut mi se destăinuia un ungur de ispravă. Politica noastră şovinistă şi o presă intenţionat falşificată vă descrisese ochilor noştri în culori negre, prea negre chiar. Şi iată că azi, în marşul d-voastră triumfal şi liberator, ne aduceţi lumina. Ne-aţi scăpat viaţa şi cu gesturi de mărinimie augustă, continuaţi să ne-o apăraţi.

Vă suntem recunoscători şi vom căutà să îndrumăm politica de mâine a ţărei noastre spre constelaţia puternică a ţinuturilor d-voastră dezrobite şi unite. Sunteţi azi o mare putere şi prin forţa armelor şi prin forţa morală.

---

1) Am publicat în volumul I, asupra Budapestei sub ocupaţie românească, o dare de seamă amănunţită asupra alimentărei capitalei ungare de către armata noastră.

www.dacoromanica.ro

Am vreà din suflet să ne întindeţi o mână de ajutor. Ca ţări agricole, interesele noastre economice sunt aceleaşi. Şi poate acelaş interes politic ne leagă: inevitabilul pericol slav, în ziua când Rusia îşi va regăsì capul pierdut...

Imi spunea într'un salon, o distinsă doamnă, în casa căreia e încartiruit un general român, ce impresii aveà înainte despre români şi cum şi le-a schimbat.

— „După educaţia ce ni se făcuse prin politica noastră şovinistă şi d'o anume presă, credeam, la intrarea românilor în Budapesta, c'o să vedem nişte haite de animale sălbatece, repezindu-se pe noì cu colţi şi ghiare sfâşietoare.

Fără vorbe multe, azi, după aproape două luni de ocupaţie pot spune, cu cea mai sinceră admiraţie, că fiecare soldat român îmi pare un ofiţer şi fiecare ofiţer, un fiu de prinţ!"

Un fost distins ofiţer superior din armata ungară îmi spuneà:

— E cevà extraodinar la armata dumneavoastră! Nu înţeleg cum, după atât de mare familiaritate între ofiţerul şi soldatul d-voastră, după câteva momente, în clipe serioase, acest soldat ascultă orbeşte ordinele ofiţerului său şi s'aruncă în cuptorul morţei cu cel mai mare avânt. Foarte ciudat! Noi ne-am ferit de democratism ca să nu cădem în bolşevism, şi l'am avut acest bolşevism; dumneavoastră aţi fost democraţi şi nu l'aţi avut! Ei bine, pot spune că armata română e cea mai democrată armată din lume.

Iată acum şi câteva spicuiri din presa ungară:

— „A trecut mai mult d'o lună jumătate decând trupele regale române au intrat în Capitala Ungariei..

Când această armată bine echipată, aceşti ofiţeri d'o eleganţă franceză traversară Budapesta, ne găsi-

www.dacoromanica.ro

răm cu totul dezorientaţi.. Nu ştiam ce se va întâmplà cu noi.

„Ne întrebam unde vom găzduì aceste puternice şi numeroase trupe? Problema cea grea fu rezolvată repede.

Comandamentul român, deslegă, spre mulţumirea tuturor, chestiile cele mai arzătoare, în alimentaţie ca şi în viaţa publică a cetăţenilor.

„Azi cea mai mare ordine domneşte la Budapesta, aceasta o datorăm numai şi numai trupelor române.

In spaţiul de o lună şi jumătate cea mai sinceră prietenie se legă între români şi unguri. Dovadă e că ofiţerii români sunt căutaţi ca oaspeţi de cele mai bune familii. S'au organizat serate în cinstea lor, se fac adunări vesele şi pretutindeni ungurii şi-arată simpatiile lor pentru români. Se discută continuu în societate asupra chestiunei uniunei româno-ungare.

„In toate stabilimentele publice sunt primiţi cu cea mai călduroasă afecţie şi cu toate atenţiunile, ofiţerii români cari sunt foarte politicoşi şi foarte „courtois" faţă de publicul ungar pe care nu-l face să simtă puterea lor, ceeace dovedeşte că sunt oameni culţi şi inteligenţi.

Comandamentul român a dovedit, în nenumărate rânduri, că din toată inima vine în ajutorul ungurilor pentru a distruge bolşevismul. Pretutindeni românii ne întind o mână de ajutor. Le datorăm în deosebi recunoştinţă pe terenul alimentaţiunei.

Ofiţerii români sunt încântaţi de ospitalitatea ungară. Ei admiră oraşul, promenadele, teatrele, cafenelele, etc. Din prima zi a ocupaţiunei, nici o plângere nu s'a ridicat contra lor, căci ei fac tot posibilul ca să ne uşureze existenţa".

Iată acum ce-mi spuneà în ziua de 1 Octomvrie, baronul Sztérényi, fost ministru în cabinetul Wekerle:

— Intre cele două naţiuni, maghiară şi română,

www.dacoromanica.ro

era o mare neînțelegere de multe secole. Era o mare nenorocire pentru amândouă, fiindcă aceste două națiuni trebuiau de mult să se sprijine una pe alta.

Vorbisem de mult cu regele Carol I al României, cum am face să cadă neînțelegerile asupra Transilvaniei.

Azi situația e alta. Azi noi suntem cei mici, voi cei mari. *Ceeace ne doare. Dar noi nu putem face o politică de sentiment, ci o politică reală.*

O spun sincer: D-voastră ne-ați scăpat de bolșevism. Ne ați redat viața: *Aceasta a făcut să cadă, dintr'odată, neînțelegerile de odinioară.*

Și tot așa, în saloane de magnați, în case de burghezi, în localuri publice, pe stradă, la spectacole, în presa locală ca și în convorbirile particulare, un val de simpatie unanimă înconjoară pe soldatul și ofițerul nostru.

Uniforma românească e privită cu admirație și respect. Dar, și civil chiar, e destul să fi auzit vorbind românește ca toată atențiunea și bunăvoința să fie îndreptată asupra ta.

Graiul acesta e ecoul unui suflet și sufletul acesta s'a dovedit mare și generos.

Zi cu zi ungurii au învățat a ne cunoaște. Recunoștința lor, — cel puțin cât se arată azi, pare a fi nețărmurită. In curtea fiecărei cazărmi nu e soldat să nu-și aibă protejatul lui, un copil sărman, pe care-l hrănește zilnic. Purtarea soldatului nostru e, în tot înțelesul cuvântului, omenoasă și civilizată, iar gravitatea și eleganța fizică și morală a ofițerului nostru a cucerit, pe d'a 'ntregul, sufletul unguresc:

— „Și totuși, îmi mai spuneà o baroană (Budapesta e plină de baronese și contese): două sentimente la fel de puternice frământă inima noastră: Unul de admirație și adâncă recunoștință pentru armata română fiindcă ne-a scăpat viața din ghiarele

www.dacoromanica.ro

ude de sânge ale bolşevismului. Altul de sfâşietoare durere, fiindcă suferim ţignirea d'a fi fost ocupaţi de-o armată inamică: Budapesta, timp de cinci ani cât a ţinut războiul mondial n'a văzut picior de soldat inamic. Şi-a trebuit să vie pacea!... ca să vedem ruşinea asta, toţi din cauza ticăloşiei unora dintre noi!... E trist dar acesta e adevărul".

Cam aceleaşi cuvinte, spuse în felurite fraze, mi le-au rostit, în intervalul de o lună cât am stat în Budapesta, cele mai alese personalităţi politice, culturale, artistice, burgheze sau aristocrate ale marei capitale, din care citez: Fiedrich, primul ministru al actualului guvern; contele de Somsich (Şomşici) ministrul de externe; Hussard, ministrul de culte; Haller, ministrul propagandei; Arhiepiscopul Giessvein, preşedintele partidului social creştin; dr. Desirée, Srabö, preşedintele uniunei autorilor (jurnalişti şi literaţi); Molnar, dramaturgul, celebru autor al piesei „Diavolul"); Miclos Andor, directorul popularului ziar „Az Est"; dr. Paul Oberschall, profesor de drept la universitate şi fost ministru de justiţie; d-na Baroană de Groedl, Baroneasa Dora de Taxis; Bella Agay, directorul ziarului „Az Ujsag"; contele Nicolae de Banfy; baronul de Sztérénji, fost ministru în cabinetul Wekerle; Baronul Padmaniszky; contele şi contesa de Keglevich, baronul de Vlasich, fost ministru de culte mai mulţi ani; contesa Mikes; Lovàszy Marton, preşedintele social democraţilor, cel mai popular om politic din Ungaria de azi; Gyula Pekar, romancier, istoric şi academician; contesa Pejaesevich, din familia Andrassy, etc., etc.

Am adunat în notele mele, cât mai fidel convorbirile lor asupra Budapestei sub comunism, a Budapestei sub ocupaţie românească, asupra viitorului politic, asupra întregei vieţi a Ungariei de eri, de azi de mâine. Desprind din graiul tuturor groaza zilelor

www.dacoromanica.ro

trăite sub nebunia „comunistă" şi dorinţa sinceră d'a nu-i părăsi, prea curând armata română.

— Am vrut zilele trecute, îmi spuneà generalul Panaitescu, să părăsim regiunea de Nord a lacului Ballaton, şi locuitorii oraşului Veszprem, cu prefect, cu primar şi toate notabilităţile au dat un banchet monstru în cinstea armatei şi comandanţilor români, ridicându-le în slava cerului, calităţile, şi mulţumindu-le în faţa ofiţerilor misiunilor străine, pentru ordinea, dreptatea şi blândeţea de care au dat dovadă trupele noastre. Şi ne rugau să nu plecăm. Am plecat d'acolo. A doua zi au ocupat localitatea trupele „albe" ungureşti, ale generalului Horty şi au fost primite cu răceală şi chiar neîncredere".

Unanimul sentiment e că dacă românii ar părăsì Ungaria, bolşevismul ar reînvià cu mai multă tărie fie sub forma „teroarei albe" fie sub forma „anarhiei generale, de oarece rigorile iernei ce ameninţă Budapesta fără cărbuni, fără lemne şi fără alimentaţia ce ar încetà subit, ar răsculà toate masele sărăcimei şi zecilor de mii de lucrători fără lucru.

Iată de ce într'un strigăt general ţara şi guvernul au făcut intervenţii serioase, pe lângă Antantă şi guvernul nostru, să rămânem.

Fie în marşuri cadenţate şi în sunetul fanfarelor, fie ca sentinelă de veghe, oşteanul român e singura garanţie de siguranţă a vieţii pentru Ungaria de azi.

Budapesta şi neamul lui Arpad trăiesc azi în funcţie de armata română.

Pentru a înţelege şi sentimentele adevăratei Antante, citez câteva cuvinte din toastul marchizului de Saint-Aulaire, la banchetul ce i s'a oferit de către comandantul grupului general Moşoiu, la hotel Hungaria, Vineri 26 Septemvrie:

„... Mi-a părut bine că armata română a ocupat Budapesta. A fost singura soluţie de a pune în Un-

www.dacoromanica.ro

garia şi Budapesta, ordine! Am admirat aci, în zile de bucurie pe soldatul român cu privirea lui vie, sigură şi devotat şefilor săi, cum l'am cunoscut şi în zilele de restriste la Iaşi. Totdeauna am iubit România pe această soră a noastră, care va rămâne totdeauna una din cele mai bune amice alle noastre".

Marchizul de Saint-Aulaire a rupt ghiaţa, şi rând pe rând misiunile Antantei s'au simţit onorate să ia parte la mesele oferite de comandamentele noastre superioare dela Budapesta.

Şi l'am văzut pe Sir Clerk sculându-se în picioare şi strigând în cea mai curată românească:

— „Trăiască România Mare!"

Şi l'am văzut pe Sir Gorton, generalul şi şeful misiunei engleze, închinând pentru armata română; şi în altă zi, pe generalul american Banholtz, aplaudând frenetic pe lăutarii noştri cazoni şi închinând paharul cu Tokay şi şampanie ungurească în cinstea armatei române; şi pe italieni făcând la fel (bine înţeles fără prezenţa scumpului Romanelli).

Prezenţa armatei române la Budapesta e o necesitate de viaţă pentru Ungaria, o garanţie de linişte pentru Europa, şi o strălucitoare apoteoză a epopeei noastre militare. Am adunat din gura generalilor, şefilor de stat major, comandanţilor de regimente, ofiţerilor, soldaţilor şi bolşevicilor prizonieri, întreaga icoană a operaţiunilor, a luptelor memorabile dela Fegyvernek, a formidabilului bombardament dela Szolnok, a trecerei Tisei, a capturărei armatelor bolşevice şi a ocupărei Budapestei! [1]).

---

1) Despre acestea am vorbit în volumul I sub intitulat: „Desrobitorii".

www.dacoromanica.ro

PE DRUMUL GLORIEI

Episoade povestite de Generalul Holban

Pentru cine n'a citit volumul I din „Românii la Budapesta", întitulat „Desrobitorii", sau pentru cine vrea să-şi reamintească, foarte sumar, cuprinsul, încep prin a da în acest al II-lea volum, întitulat „In Capitala lui Bella Kuhn", o povestire a unui foarte distins general, care, dela începutul celei d'a doua mobilizări, a fost părtaş al marei noastre epopee încoronate cu intrarea în Budapesta.

Nu e chiar rezumatul volumului întâiu. E mai mult povestirea faptelor de arme a unei divizii şi a unui grup comandate de alesul general. Dar, în expunerea ce mă voiu sili s'o redau cât mai conştiincioasă, e cuprinsă icoana celor mai virile şi caracteristice trăsături ale acţiunei noastre din Ardeal, a luptelor din munţii apuseni, a luptelor dela Tisa, a ocupărei Budapestei şi a stăpânirei ei.

Aceasta o fac, cu atât mai mult, cu cât generalul Holban a fost comandantul „Grupului de Nord", compus din mai multe divizii, care a condus luptele a pregătit şi a comandat trecerea Tisei, pe la Tisa-Bö, şi care, intrând cel dintâiu cu grosul trupelor în Budapesta, a fost guvernatorul Capitalei ungare timp de 45 de zile.

Deci, e omul care a văzut şi auzit multe tocmai în faza cea mai nouă şi critică a ocupaţiunei.

www.dacoromanica.ro

In volumul „Desrobiitorii" am redat în detalii descrierea Intrării în Budapesta făcută de mai mulți oșteni de seamă și mai ales de generalul Rusescu, Comandantul Brigăzei IV. Roșiori, generalul Panaitescu, șeful de Stat Major și generalul Mărdărescu, comandantul trupelor din Transilvania care mi-a pus la dispoziție un abundent material de „Documente oficiale".

Povestirea generalului Holban o fac mai mult din ceeace bunăvoința memoriei îmi va acorda și din fugarile și hieroglificele note ce am putut luà, fiindcă, furat de darul de povestire al distinsului general, mai mult îl asculltam, decât scriam.

Clujul și revoltele maghiare.

A doua mobilizare s'a făcut în 1918, Octomvrie în 28.

Divizia VI se găseà la Tecuci.

In Decemvrie 19 am plecat cu Divizia în Transilvania. Am ajuns în Tg.-Murășului, în sărbătorile Crăciunului, pe la 23 Decemvrie. Am stat acì până la 2 Ianuarie.

D'aci am trecut, apoi, la Cluj. Inaintea mea fusese în Cluj, Divizia VII-a.

Clujul, citadella ungurească, se găsià îndată după revoluție. Se aflau atunci în orașul magnaților gărzi naționale.

Eu am primit, în realitate, ordin să instalez autoritățile române cu forța, prefecți, primari, etc.

Pe la 3 Ianuarie, Biuroul de Informații din Cluj, mă înștiințează că, o mișcare șovinistă și agresivă se pregătește printre ungurii din localitate.

Aceasta erà înfățișată mai întâiu printr'o grevă generală a tuturor funcționarilor de poștă, admini-

www.dacoromanica.ro

strativi, judecătoreşti, a lucrătorilor căilor ferate, a fabricei de tutun, etc.

Cu câtevà zile mai înainte generalul Neculcea, pusese la contribuţie oraşul, ca pedeapsă, fiindcă o parte a Diviziei VII (un detaşament) fusese atacată mişeleşte de staţia Ţigani. Generalul francez Patey, trimis din partea generalului Berthelot vine să facă o anchetă.

Cu acest prilej ungurii pun la cale o demonstraţie prin care să arate nemulţumirea populaţiei maghiare contra armatei române care „ocupase, ziceau ei, Ardealul fără învoirea Antantei."

Eram la dejun cu generalul Patey, în sala restaurantului New-York. Auzim sgomot şi vedem strânsă în faţa marelui hotel din piaţa Mathias Templom, o aglomeraţie cu steaguri ungare şi cântece naţionale, venită să manifesteze dragoste lui Patey.

In realitate, erà o manifestaţie de ostilitate contra noastră. O pornise din parcul oraşului, trecuse prin faţa Diviziei unde trăseseră focuri de revolver pe ferestre şi ajunsese — acum în faţa restaurantului nostru.

Această purtare a ungurilor a indispus pe generalul francez care i-a luat foarte de sus.

Eu am dat ordin comandantului Pieţei să-i risipească. Garda i-a gonit cu focuri trase în aer.

Şi, în faţa ungurimei, după masă am plecat cu generalul Patey făcându-ne reciproc vizite acasă.

La câtva timp după aceasta isbucneşte greva căilor ferate, poştelor, etc. Erà prin Martie.

Ungurii întreţineau cu bani dela Budapesta pe funcţionarii în greva. Funcţioarii fuseseră plătiţi pe trei luni înainte, ca să nu servească autorităţilor române. Profesorii universitari primeau fondurile şi le distribuiau. Dintre aceştia, două căpetenii fuseseră arestate, dr. Apathy şi Grand Pierre. (Acesta

www.dacoromanica.ro

din urmă, francez de origină, ungurit până în măduva oaselor, nu ştia o boabă franţuzeşte. Se zice că tată-său nu ştiuse o boabă ungureşte).

Eu am prins firul lucrurilor.

An sechestrat într'o zi toate Băncile. Am făcut control. Fiecare Bancă aveà depuse sume cu No. şi scopul de propagandă anti-românească.

Am sechestrat 7 milioane pe care le-am pus la dispoziţia Consiliului Dirigent.

Ungurii au ţipat, spunând că aceştia erau bani destinaţi muncitorilor.

Iată pe muncitori deci în grevă. Asta erà a treia! Eu am procedat foarte sistematic. Am aflat mai întâiu adresele tuturor greviştilor. Am format apoi patrule de câte doi soldaţi şi un caporal. Şi, în aceeaş zi şi la aceiaşi oră, (10 seara), i-am ridicat pe fiecare d'acasă din culcuşul lor. In două ore am arestat, fără niciun incident, 600 de grevişti pe care i-am închis în Cetăţuie, (la Felegvar).

Cercetările au ţinut câtevà zile. Capii mişcărei au fost daţi urmăririi. Celor instigaţi le-am dat drumul în urmà făgăduielii că nu se vor mai amestecà într'o mişcare contra românilor. Pe 10 inşi, mai vinovaţi, i-am expulzat prin Satmar.

După aceasta urmează o perioadă de linişte.

Intr'o zi, un student român ardelean, îmi comunică, cum călătorind în tren cu un student ungur de dincolo de linia de demarcaţie, acesta, crezându-l pe studentul român tot ungur, i-a mărturisit c'a fost trimis să facă propagandă revoluţionară în spatele nostru, că erà omul lui Kratochvil comandantul diviziei 21 de honvezi.

Pun să-l caute pe studentul ungur în Cluj. Trei zile nu dau de el.

După trei zile mi-l aduc, Il silesc să mărturisească ceas cu ceas cum şi-a petrecut timpul. Şi aflu că

www.dacoromanica.ro

a fost în relaţii cu abatele Hirschler din Cluj, cu dr. Körtes, şeful socialiştilor şi diverşi baroni şi baronese, pe care am pus de i-a arestat pe toţi.

Se apropia Paştele. Toată aristocraţia măghiară în special baronesele au venit să mă roage să-l liberez pe abatele Hirschler, mai ales.

Le-am răspuns că nu-i pot dà drumul până nu isprăvesc instrucţia.

L'am liberat abià în Joia Paştelor.

Contra tuturor am strâns probe de complot şi spionaj.

Episoade din prima ofensivă.

Pe la 16 Aprilie începe ofensiva în Munţii Apuseni.

Ungurii schingiuiau pe fraţii noştri români de dincoaci şi de dincolo de linia demarcaţională.

Antanta hotărâse o linie, Oradea-Mare, Careii-Mari, Arad.

Ungurii nu voiau să ţie seama de ea.

La 16 Aprilie au început acţiunea, tot prin surprindere, ocupând în Munţii Apuseni două din înălţimi şi Ciuci (Csucs) muntele Pleşei, Pleaşa şi Dealul Mare [1]).

In ziua următoare am continuat ofensiva la Vest de Ciucea (Csucsea) Fékété-Tö.

Numai după sfârşitul atacului mi-am dat socoteala de efectul bombardamentului nostru, în gara Ciucea.

Trăsăsem cu o baterie de obuziere 155, material francez.

Platformele tunurilor inamice (tot franceze) o-

1) Despre aceste lupte, vezi în detaliu descrieri în volumul I „Desrobitorii".

www.dacoromanica.ro

buziere 100 m/m.) erau aşezate la câte 4 metri una de alta. In urma tragerei noastre noi făcusem nişte pâlnii mai mari decât camera asta, alte pâlnii imense înaintea tunurilor şi altele în spatele lor. Proiectilele noastre fusese trase cu o precizie de tir mai mare ca la poligon.

Duşmanii înşişi spuneau de bombardamentul nostru:

— Dacă întâia lovitură nu ţi-a dat-o în cap, a doua te isbeà drept în creştet.

D'acì plecând am luat şi toate tunurile duşmanului care fuseseră părăsite, în fuga lor spăimântătoare.

N'am mai avut foc de artilerie până la Oradea-Mare.

La 6 kilometri de oraş, autorităţile Oradiei-Mari, au venit cu români în frunte să ne roage să venim mai repede, că deşi au plecat bolşevicii, le e frică să nu se reîntoarcă iar.

Ne-au pus la dispoziţie camioane, automobile şi trăsuri, ca să transportăm trupe mai curând.

Am pornit spre Oradia Mare.

In drum, mergeam pe cele două maluri ale Crişului Repede.

Comandantul Regimentului 12, Cantemir, colonelul Voiculescu mi-a raportat un episod mişcător.

Popa român din satul Remete a eşit, înaintea armatei române, în odăjdii cu crucea în mână, cu autorităţile satului şi cu toţi locuitorii.

Şi cu lacrimi în ochi a spus colonelului:

— De 1019 ani vă aşteptăm!

Scăzuse din 1919, data intrării armatei române, leatul de 900 ani la care venise cutropitorii unguri peste populaţia românească a Ardealului.

Am intrat în Oradia Mare. Erà în ziua Invierei.

www.dacoromanica.ro

Ungurimea ne-a primit cu flori şi cu strigăte de „Eljen" (trăiască!)

A doua zi au venit să mi se prezinte toate autorităţile, profesorii Facultăţii de Drept, funcţionarii în corpore, pe categorii. O bună parte din aceştia i-am găsit în bună frăţie cu românii.

Ciorogaru, vicarul episcopiei de Arad cu serviciul în catedrala Oradei Mari, fusese singurul român care nu fugise din oraş tot timpul cât a durat revoluţia sub unguri.

Acesta a venit să ne roage ca să ne purtăm bine cu o parte a poliţiei şi cu jandarmeria.

I-am lăsat în funcţie.

S'au dovedit supuşi, ba, mai mult, toţi aceşti foşti slujbaşi unguri, pricepând uşor noua stare de lucruri, oameni de ordine, şi-au pus, la uniforma lor, tricolorul românesc.

Toată populaţia s'a arătat docilă şi recunoscătoare.

Excepţie a făcut numai episcopul catolic Secsenty (Seceni) care era şi nobil şi ungur, incarnat şovinist. L'am tolerat, dar l'am pus sub observaţie.

A doua ofensivă.

Pe la 15 Iulie, aveam oarecare indicaţiuni că ungurii vor să ne atace.

Intre timp, ofensiva ceho-slovacă încetase şi se încheiase un armistiţiu.

După ce au terminat cu Ceho-Slovacii, bolşevicii s'au pregătit să ne atace pe noi.

Prima dată a ofensivei lor era hotărîtă la 15 Iulie.

Nu se ştie dece, a fost amânată cu 5 zile.

A început în dimineaţa zilei de 20 Iulie, cu forţe sdrobitoare.

www.dacoromanica.ro

In tot lungul Tisei noi aveam numai 2 divizii eşalonate, „trupe de acoperire"; Divizia 18 (ardeleană) dela Abadzssolok, Gura Murăşului, 250 k.m.; şi Divizia 16, tot ardeleană.

Inapoi, divizia I vânători şi rezervă. Asta în sectorul de Sud. In sectorul de Nord, divizia II vânători, în rezervă.

Erà proiectat să mai vină şi divizia II din Bucovina, a generalului Dumitrescu Constantin.

Tot p'atunci trecuse în Banat divizia II-a a generalului Jiteanu, care eventual trebuià să ia parte la lupte.

In ziua de 20 Iulie, ora 3 dimineaţa au început ungurii atacul pe tot frontul Tisei şi mai cu deosebire la Tokay, Szolnok şi Csongrad.

Singura lovitură principală au dat-o la Szolnok Celelalte două erau numai demonstraţiuni.

Prima lovitură au suportat-o trupele de acoperire, diviziile ardelene.

In prima zi inamicul a înaintat cel mult 7—8 kilometri în sectorul dela Csongrad (Ciongrad) şi a ajuns la Hodmezö Vasarhely.

La Solnoc situaţia a fost, foarte greà. In direcţia asta duşmanul înaintase mult.

Am întărit situaţia cu 6 Vânători, care de fapt a fost stâlpul pe care s'a sprijinit toată mişcarea.

1 de vânători salvează situaţia la Oroshaza.

Planul nostru a fost retragerea treptată şi înceată în faţa Solnocului, până la linia Crişului, (Kis-uy Salaş, Turkevé, Hodmezö Vasarhely, Sarvas) ca să-i prindem pe unguri ca într'un sac între Tisa şi Criş.

Luptele decisive s'au dat la Kendereş şi Fegyivernek. Graţie grupului de manevră şi îndârjirei cu care a luptat trupele noastre, inamicul a fost sdrobit şi s'a retras cu resturile în dezordine peste Tisa;

www.dacoromanica.ro

aruncând în aer în urma lui podul dela Solnoc [1]).

La 27 Iulie operaţiile de dincoace de Tisa, din faţa Solnocului, erau terminate.

Atunci am hotărât forţarea Tisei şi înaintarea vertiginoasă spre Budapesta.

Trecerea Tisei.

Chestia Tisei prezintă două soluţiuni, două momente diferite:

a) Dacă luam noi ofensiva contra ungurilor.

b) Dacă o luau ungurii împotriva noastră.

In prima soluţiune, luând noi ofensiva contra ungurilor trebuià s'o pornim pe la Sud, pe la Seghedin, profitând de pod sub protecţia trupelor franceze ce se găseau în Banat, să luăm trupele depe malul drept în răspăr deschizând drum dela Csongrad-Solnoc — direcţia Budapesta.

Au venit lucrurile altfel.

Au luat ungurii oefnsiva fără să ţie seama de obstacolul ce le rămâneà în spate, Tisa!

După cum le erà începutul operaţiunilor, virtual se deduceà c'au să fie înfrânţi.

Ce trebuià să facem noi acum, după luptele dintre Tisa şi Criş, spre a ajunge la Budapesta?

Cea mai bună soluţie erà linia dreaptă asupra Budapestei, la Nord de Solnoc.

Deci podul trebuià aruncat la Tisa-Bö.

Această se chema o pătrundere de centru. Centrul erà dezordonat. Trupele se retrăsese în dezordine. Moralicește erau distruse deşi se retrăsese cu mare parte din armament.

Am hotărât deci trecerea Tisei pela Tisa-Bö.

---

1) Despre toate aceste operaţiuni, vezi, în detaliu, capitole întregi în primul volum : „Desrobitorii".

www.dacoromanica.ro

Trecerea trebuià făcută în ziua de 28—29 Iulie.

In seara de 27, totul erà pregătit în vederea trecerei şi chiar anunţasem comandamentul trupelor despre aceasta.

In ziua de 28, ora 3, p. m., Comandantul trupelor m'anunţă c'a hotărât trecerea pe altădată.

Eu dau o telegramă Comandamentului:

„Totul este gata pentru trecere. Garantez succesul. Dacă amânaţi, cred că trebuie pregătită o altă soluţiune de mers asupra Budapestei".

Fierbeam. Credeam, poate, că iar s'a amestecat Antanta şi c'ai noştri iar au cedat.

Eu vedeam că o întârziere cât de mică, diplomatică face să sufere soluţia militară.

Nu trebuia dat timp armatei inamice să se reculeagă.

A doua zi primesc ordinul Comandamentului:

„Executaţi!"

Iată-mă isbutind. Voiu trece Tisa!

Pregătirea trecerei e tot ce poate fi mai clasic. Mai întâi am ales acest punct Tisa-Bö, fiindcă acl, Tisa face o buclă, obişnuită ca alegere de loc pentru trecere prin forţare. Dela capetele buclei se poate ţine în respect, la distanţă, inamicul. In locul gol din cuprinsul buclei ca într'o mare pungă se pot strânge pentru atac trupele noastre.

Pe malul inamic erà digul contra inundaţiilor, care fiind ca un parapet, trebuià să ne servească drept linie de apărare.

Digul formà o linie poligonală cu linii drepte, puteà deci fi anfilată, porţiune cu porţiune, de artilerie.

Acţiunea noastră erà deci înlesnită de condiţiile locale.

Operaţiile trecerei Tisei au început la 29 spre 30 Iulie noaptea la 2 jumătate.

www.dacoromanica.ro

Mai întâi am făcut o serie de demonstraţiuni asupra Solnocului, ca să ascundem planul nostru asupra punctului pe unde aveam să facem adevărata trecere.

Primul bombardament a început la ora 3 ziua (29) alt bombardament pela ora 5. Altul pela ora 9 — apoi la 12, la ora 21, ora 23 şi ora 1 noaptea. Un iad de foc!

Toată atenţia, astfel, era atrasă asupra Solnocului. P'acolo credeau ungurii că vom trece. Ba am şi lansat sub focul artileriei noastre câteva bărci.

Pe la ora $2^1/_2$ noaptea, a deschis un foc violent de artilerie cu 18 baterii asupra porţiunei de dig dela Tisa-Bö.

Aveam indicaţiuni precise că inamicul e bine întărit îndărătul digului.

Mi se spusese că duşmanul are acolo şi artilerie şi un zid puternic de cuiburi de mitraliere. Ba, fusesem ţinut de rău să nu încep bombardarea şi trecerea la ora $2^1/_2$ noaptea.

Am spus că dacă în urmă tirului meu o mai rămâne o mitralieră duşmană, mă pun eu înaintea ei. Iar dacă voi avea 10 răniţi, consider acţiunea ca proastă.

Am ţinut bombardamentul 35 de minute, cu o iuţeală vertiginoasă. Erà un infern de foc şi de sgomot. Am aruncat câtevà mii de proiectile.

Imi făcusem socoteala. Mă bazasem pe factorul psihologic. O surprindere de bombardament infernal în puterea nopţei asupra unui om pe care-l scoli din somn. ce-i dictează? Să se mai apere, sau să fugă?

Şi au fugit ungurii depe malul celălalt ca şoarecii! Cinci baterii după dig, din satul Kötölek n'au tras un foc ca să ne răspundă.

Când au trecut primele două bărci cu soldaţi d'aî

www.dacoromanica.ro

noştri ca să se convingă de efectul produs de bombardament, prima rachetă în putea nopţei — ne-a dovedit (după convenţie) că inamicul fugise şi că restul trupelor poate să treacă iar artileria să-şi lungească tirul.

La 3 1/2 noaptea am început construirea podului cu materialul a două echipage de poduri de râuri.

Către ora 10 dimineaţa, când au sosit şi Majestăţile Lor, podul era întins şi trecuse, deja, divizia II, I şi II vânători.

Apoi au trecut divizia VI şi I Infanterie, după amiază. A mai trecut Tisa, după o preparaţie de artilerie, ziua, divizia VII şi divizia II cavalerie, pe la Kis-Köre.

Indată după trecere, am format cap de pod şi în zilele următoare, 1 şi 2 August, s'a lărgit capul de pod, ajungând pe linia Rekas, Ias-Ladany, Iaskis-Er.

La porţile Budapestei.

Pentru înaintarea mai departe asupra Budapestei s'a adoptat dispozitivul următor:

O coloană principală pe linia directă Tisa-Bö — Budapesta, având ca avantgardă strategică divizia I vânători şi brigada V cavalerie (col. Constantinescu).

Pe stânga, în flangardă, Divizia VI cu Brigada IV Roşiori (General Rusescu).

Pe dreapta, în flangardă, Divizia VII cu Brigada II Cavalerie (General Davidoglu).

Pe urmă înaintare vertiginoasă spre Budapesta!

Ca s'o apuce cât mai repede, Divizia I Vânători a mers în căruţe până la Kis-Pest (Pesta Mică) unde a ajuns pe la ora 11 ziua, 4 August.

Acolo s'a oprit. S'au reconstituit unităţile. S'au

www.dacoromanica.ro

aşezat bateriile în poziţie pentru cazul când oraşul nu s'ar predà.

La ora 1 am trimes o somaţiune, „Comandamentului militar al Budapestei, sau autorităţilor în drept a răspunde" ca să predeà oraşul. Somaţiunea erà o telegramă în franţuzeşte:

„Diviziile roşii III, V, şi VII s'au predat dejà. Celelalte divizii sunt în curs de predare. Pentru a se evità orori d'aci încolo inutile, vă somez să predaţi oraşul, pentru a nu fi nevoit să-l cuceresc prin forţă. Aştept răspunsul pe şoseaua dela Buda-Pesta Kist-Pest până la ora 15 (3)".

Am trimis această telegramă printr'un ofiţer român parlamentar în automobil cu steag alb şi tricolor.

După o jumătate de oră se înapoiază ofiţerul meu cu ministrul de Răsboiu ungur, Haubrick şi un secretar de-al acestuia, ofiţer austriac, care vorbeà franţuzeşte.

Haubrick, generalisimul şi ministrul de Răsboi bolşevic, erà îmbrăcat într'un costum simplu de tot cu şapcă de marinar în cap, fără nici o tresă, încins cu centuron şi o curea peste piept şi spate ca ofiţerii noştri.

Intr'o proastă nemţească, îmi spune:

— Domnule General, să mergem undevà, la adăpost ca să parlamentăm.

— M'aţi înţeles greşit (îi răspund eu ministrului de Răsboi ungur). Eu am făcut somaţiuni, nu cerere de parlamentare. Eu vreau pe loc, un răspuns categoric: Da sau nu? Predaţi de bună voie oraşul imediat, sau încep pe loc bombardarea lui?

Nu mai am de adăogat, la cele scrise, decât câteva lămuriri asupra ostaticilor ce trebuie să-mi predaţi şi asigurări de dezarmare a trupelor sub ordine.

www.dacoromanica.ro

Ştiam că sunt în cazărmi 2 regimente înarmate care se ziceà că vor să reziste şi l'am făcut atent pe Haubrick că:

— „In caz că un singur soldat d'al nostru va fi rănit sau mort, răspunzi, cu capul, dumneata".

Ministrul de Răsboiu, văzând seriozitatea răspunderei s'a degajat, spunându-mi că aceia sunt soldaţi revoluţionari şi că nu garantează disciplina lor.

In timpul acestei convorbiri eu dădusem drumul unei avangarde, un Regiment de vânători, care ajuns la porţile cazărmei a somat pe soldaţi să se predeà. Bateriile noastre erau îndreptate cu tirul asupra cazărmei.

In timp ce eu vorbeam însă cu Haubrick care mi se plângeà că nu-şi poate luà răspunderea dezarmărei şi disciplinei soldaţilor din cazarmă, îmi vine răspunsul că cele două regimente s'au predat.

— Precum vezi, îi spun, nu mai e nevoie să te îngrijeşti de aceasta, soldaţii dumitale s'au predat. Avangarda mea i-a dezarmat pe toţi.

Haubrick îngălbeneşte.

După aceasta, i-am cerut să-mi găsească în oraş un loc bun de defilare.

El îmi fixează unul pe Uloy-ut. Aflu că aceasta erà o arteră mai dosnică.

— Nu, îi răspund, trupele române vor defilà pe Andrassy-ut. (Pe cea mai mare şi frumoasă stradă a Budapestei).

Intrarea în Budapesta.

La Poligon, o superbă şi grandioasă piaţă pe această stradă, am primit defilarea. Erà o lume nebună strânsă, cuprinsă de emoţie. Erà toată populaţia Budapestei scăpată de coşmarul bolşevismului adunată să admire şi să primească, chiar cu

www.dacoromanica.ro

entuziasm, intrarea salvatorilor în Capitala lui Bellà Kuhn — acum mântuită.

Trupele noastre au făcut o excelentă impresie.

Defilarea a avut loc la ora 5 după amiază.

Pe la orele 6 am primit la hotel Ungaria unde instalasem Comandamentul, vizita lui Haubrick chemat de mine ca să luăm ultimele dispoziţiuni de siguranţă în timpul nopţei, în oraş.

Pe când Haubrick erà la mine, mă pomenesc că mi s'aduce o carte de vizită a Lt Colonelului Romanelli, pe care până în acest moment nu-l cunoşteam.

Spun să fie introdus.

Intră în biuroul meu şi îmi comunică, după ce se prezintă, c'a auzit că o parte din membrii guvernului sunt la mine şi că el ca reprezentant al Antantei (erà singurul reprezentant în acel moment la Budapesta) a venit să fie faţă la dispoziţiunile ce se vor luà.

I'am arătat că din partea şefilor mei militari n'am nici un fel de indicaţiuni că trebuie să împart comanda cu altcineva şi că înţeleg să mi-o exercitez singur; că dacă, în calitate de aliat, are informaţiuni ce mi-ar puteà fi folositoare cu cevà, îmi rezerv dreptul a le utilizà numai dacă folosesc cauzei.

Atunci, foarte contrariat, mă întreabă:

— Cum dumneavoastră n'aveţi nevoie de persoana mea?

— Nu!

A plecat.

Rămâi singur cu Haubrick.

Il întreb ce impresie i-au făcut trupele române?

Vorbind stricat nemţeşte îmi răspunde:

— Aţi vrut să ne furaţi...

www.dacoromanica.ro

Să ne „înşelaţi" vroià el să zică. Adică, am adus tot ce-a fost mai bun şi mai frumos acum.

— Nu. Te înşeli dumneata i-am răspuns.

Fruntea armatei a intrat de mult, a ocupat cazărmile şi face serviciul de patrulări.

La defilare am prezentat numai coada armatei.

Dar o să mai aducem noi şi alţi soldaţi!... Unul mai bun decât altul!

Măsuri de ordine.

Imediat ce-am intrat în Capitala Ungariei am fost numit de Inaltul Comandament, Guvernator al Budapestei.

Prima măsură ce-am luat a fost restabilirea ordinei şi a circulaţiei.

Căile ferate fuseseră întrerupte pe toate direcţiile. Mare parte fuseseră blocate de unguri; parte tăiate de cavaleria noastră când izolase capitala de Kleskemet, Abony, Czegled.

Am început, deci, restabilirea circulaţiei cu elemente din armată, cu companii de căi ferate, cu ofiţeri — până a venit d-nul Stănulescu, directorul general delegat pentru Ungaria.

Am pus imediat în circulaţie vapoarele, o parte a trenurilor de marfă şi un tren curier, de călători.

Am luat imediat măsuri ca să se aducă din regiunile învecinate, grâu, zarzavat şi tot ce trebuià de hrană.

După câtevà zile s'a simţit o foarte mare îmbunătăţire în alimentare. Budapesta ajunsese sub bolşevici de nu mai mâncà decât dovleci şi foi de varză.

Când am intrat noi, untura costa 300—400 coroane kilogramul. După câtevà zile, sub noi, a ajuns 80 de coroane.

www.dacoromanica.ro

Chestia alimentară[1]) care ne-a preocupat pe toţi a fost greu de rezolvat din cauza inerţiei, nepricepere şi a relei credinţe a parte din funcţionarii „biroului unguresc de alimentaţie" ce se instituise sub auspiciile noastre.

Chem într'o zi pe un înalt funcţionar al acelui birou şi îl întreb ce dispoziţie a luat pentru aducerea de vite în Capitală.

Mi-a răspuns, că vor aduce din America vite de tăiat.

— In cât timp credeţi că vor sosì, îl întreb.

— In 2 sau 3 luni, îmi răspunde.

— Foarte bine dar până atunci populaţia trebuie să mănânce.

Veţi binevoì a pune la dispoziţia oraşului porci pentru tăiere din cele câtevà mii de porci dela Kőbania, din apropierea Budapestei.

Ungurul a sărit în sus!

— A, nu! Asta nu se poate (mi-a răspuns). Sunt porcii unei societăţi, şi n'au ajuns la punctul maxim de îngrăşare.

— Cum! îl apostrofez, porcii să moară de graşi, şi oamenii de foame?

Alte măsuri de ordine a fost reglementarea circulaţiei în oraş până la ora 10 1/2 seara. Dela această oră până dimineaţa, patrulele aveau ordin să aresteze pe oricine l'ar fi găsit pe stradă fără permis special de circulaţie nocturnă.

A treia zi, după intrarea noastră, s'a făcut, cu ştiinţa Poliţiei ungare, un început de progrom contra evreilor.

Fuseseră 10 morţi şi 90 răniţi.

1) Vezi desvoltarea acestei chestii în volumul I, „Desrobitorii".

www.dacoromanica.ro

Chem la mine prefectul Poliţiei căruia îi spun drastic:

— Dacă nu eşti în stare să faci ordine în oraş, te înlocuiesc cu un ofiţer român, fiindcă atât timp cât armata română e în Budapesta vreau ca toată lumea, fără deosebire de religie sau alte consideraţiuni externe să fie protejată de răufăcători.

Rezultatul a fost că nu s'a mai încercat nici un fel de progrom.

Toate autorităţile ungare văzând controlul ce exercitam asupra lor în ce priveşte menţinerea ordinei şi bunul traiu al populaţiei, fierbeau contra noastră şi căutau să ne pună faţă de Antanta într'o atmosferă urîtă.

Incepuseră să răspândească svonul că sosirea noastră în Budapesta le-au adus foametea, că noi facem rechiziţie, jafuri şi violări.

In realitate, trupele române n'au luat un bob din proviziile Budapestei. Tot ce ne trebuià de hrană luam dela o depărtare de peste 20 k. m. de Budapesta.

Au fost în Capitală jafuri şi violuri, dar, făcute tot de-ai lor travestiţi în uniforme româneşti ca să ne discrediteze. Au fost prinşi şi dovediţi, cu acte în regulă.

Incidente... diplomatice.

A doua zi după intrarea trupelor noastre în Budapesta, am primit vizită Lt. Colonelului Romanelli, italian, Lt. Colonelului Cassey, american şi generalului Gorton, englez, venind să-mi spuie că sunt purtătorii unei telegrame a domnului Clemenceau, prin care ordonă ca armata română să părăsească Budapesta, şi să protesteze în numele Antantei contra intrărei noastre.

www.dacoromanica.ro

Le-am cerut să-mi facă protestările în scris.

Generalul englez îmi obiectează că:

— Nu se poate altfel decât în scris?

— Nu! îi răspund. Chestiunea e prea importantă ca să fie tratată verbal.

După prânz îmi aduc protestarea lor scrisă şi subscrisă de câteşi trei, pe care am înaintat-o Comandantului Trupelor.

Au căutat să-mi scoată ochii cu telegrama lui Clemenceau.

— Nu mă privesc pe mine chestiile diplomatice. Daţi-o Şefului Marelui Cartier General, telegrama d-lui Clemenceau ca s'o aducă la cunoştinţa Guvernului.

Dar, în definitiv, findcă faceţi atât caz de această telegramă, mă rog, să vedem ce conţine.

Mi-o arată.

Citesc şi zâmbesc:

Erà o telegramă a lui Pichon concepută în termenii următori:

„Monsieur Clemenceau interviendra auprès du Gouvernement Roumain pour que les troupes roumaines s'arrêtent là où elles se trouvent".

Telegrama purtà data de 2 August.

Or, în acea zi noi ne găsiam la 60 k. m. departe de Budapesta, pe linia Rekas, Ias Ladany-Czegléd Abony.

Mă întorc către domnii musafiri şi le spun:

— Domnilor, să comentăm puţin telegrama.

Ia să vedem ce spune d-l Pichon: „Mr Clemenceau interviendra", „Are să intervie" pe lângă guvernul român. Ştiţi dumneavoastră dacă a intervenit dejà, ori poate, a renunţat?

Şi-apoi ce înseamnă „a intervenì?" A poruncì? Nu! D-l Clemenceau va rugà frumos pe d-l Brătianu să retragă trupele. D-l Brătianu va răspunde d-lui

www.dacoromanica.ro

Clemenceau că aceasta nu se mai poate de oarece trupele nu se mai găsesc pe linia dela 2 August ci prin lupte şi jertfe sunt intrate, dejà în Budapesta, şi n'ar puteà ieşì pâ'nă ce nu dezarmăm armata inamică. D-l Clemenceau va mai răspunde iar, ceea ce nici eu, nici dumneavoastră nu putem încă ştì, şi aşa mai departe.

Aceasta se chiamă „intervenţie".

Deci, telegrama ce dumneavoastră îmi arătaţi pentru mine e inexistentă.

Au plecat musafirii.

A doua zi, au venit iar şi Lt Colonel Romanellli, îmi spune că dacă mă găsesc acolo, eu, ca comandant militar, pot să dau ordin trupelor să evacueze Budapesta.

L'am întrebat:

— D-ta eşti ofiţer activ, sau de rezervă?

— Activ; mi-a răspuns.

— Poate că eşti şi de Stat Major, îl întreb în ironie.

— Nu; îmi răspunde.

— Vroiam să ştiu dacă eşti pus la curent cu doctrina italiană, s'au s'a schimbat?

Eu am avut profesor pe generalul Averescu care şi-a făcut studiile în Italia, şi care m'a învăţat că nu stă în atribuţiunile unui comandant în subordine să părăsească o localitate ocupată din ordin.

Dar, dacă dumneavoastră, îmi cereţi aceasta, daţi-mi-o în scris ca s'o trimet ca şi pe cealaltă cerere a dumneavoastră la Comandamentul Trupelor.

— Cum, ai trimis cererea noastră, mă întreabă sărind în sus ca ars, Romanelli.

— Firește, îi răspund. Şi-apoi, domnilor, mă adresez tuturor, noi suntem aliaţi. Stă ruşine că ne pierdem timpul în discuţii desbinatorii. Ce o să zică

www.dacoromanica.ro

ungurii când or vedeà că noi, între noi, nu ne înţelegem.

Nu a fost amicală intervenţia dumneavoastră.

Gorton, generalul englez sare şi el în sus:

— Dar, amicală a fost cererea dumitale ca să facem în scris cererea de evacuare?

— Desigur că da! Fiindcă chestia care mi-aţi cerut-o erà de o aşa importanţă că n'ar fi putut să fie tratată decât în scris. Am transmis dorinţa dumneavoastră în original.

După aceasta, au plecat.

Cred că ceilalţi erau aţâţaţi mereu de Romanelli, care fusese pe timpul bolşevicilor, singurul reprezentant al Antantei, la Budapesta.

D'altfel, noi am capturat în toiul luptelor dela unguri tunuri ce fuseseră furnizate bolşevicilor de către italieni, tunuri capturate de ei dela austriaci.

Se zice că ungurii le-ar fi plătit cu vite, iepe şi aur.

In timpul ăsta au mai sosit în Budapesta şi generalul francez Grazziani, generalul Monbelli, generalul american Banholz care, împreună cu generalul englez Gorton au format comisia de generali care reprezentà Antanta la Budapesta, având însărcinarea de-a lucrà împreună cu noi, fără a-şi exercità această însărcinare pe cale de ordine.

Ungurii voind să-şi formeze o poliţie armată din 6.000 de oameni cu puşti şi baionete, mi se adresează mie:

Aceasta o motivau ungurii că le trebuie pentru paza ordinei în Budapesta şi împrejurimi de teamă să nu izbucnească, iar, bolşevismul.

Or, aşà ceva nu mai erà, o poliţie ci o armată d'abinelea.

Firește, că nu puteam permite, o poliţie armată, de 6.000 mii de unguri, faţă de efectivele noastre din Budapesta.

www.dacoromanica.ro

Ingădui deci numai 4.000 de oameni şi înarmaţi, nu cu puşti şi baionete, ci cu săbii şi revolver.

Ungurii fac apel la comisia de generali a Antantei.

Generalul Banholtz susţine că trebuie să îngăduie 6.000 de oameni cu puşti şi baionete şi dă însărcinare să se organizeze această poliţie.

Eu chem pe prefectul Poliţiei şi-l rog să-mi facă un proiect de organizare pe efectiv de 6.000.

Din proiectul prezentat dovedesc că nu era necesar mai mult de 4.000.

Imi fixă 5.500 oameni pentru oraş, şi 500 numai pentru împrejurimi. Motivând că deşi pentru paza oraşului le e îndeajuns 3.000, le mai trebuie „în rezervă" 2.500.

Eu mă duc cu proiectul în faţa comisiunei. Şi dovedesc că, proiectul e complect şi intenţionat greşit.

Mai întâi, nu se poate admite că pentru paza împrejurimilor Budapestei — mai multe comune, să fie nevoie numai de 500 poliţişti. Eu însu-mi le dau 1.000.

Iar cât priveşte că le mai trebuie o rezervă de 2.500 pentru oraş, aceasta stă în sarcina mea ca să le pun la dispoziţie rezerva de care au nevoie, la caz de pericol, din oamenii, bine înarmaţi, ai trupelor mele. Cu atât mai mult nu puteam permite o poliţie armată prea mare cu cât trupele române, ziua şi noaptea, prin continue patrulări, ţineau cea mai perfectă ordine.

Toţi generalii, afară de cel american găsesc că am dreptate, argumentând colegului lor că spiritul meu de dreptate e foarte evident de oarece eu însu-mi, acolo unde e nevoie şi pentru paza împrejurimilor, îngădui 1.000 de oameni nu 500 cum cereau ungurii.

Fierbând, generalul Banholtz declară că eu n'am

www.dacoromanica.ro

dreptul să discut efectivul ci numai să organizez acei 6.000 de oameni, număr pe care l-a hotărît comisia.

Aci (generalul Holban nu mi-o spune, dar o ştiu dela alţii) a răspuns generalul american.

— Nu, uită domnule general, că dacă eşti şi vei fi aci în siguranţă, eşti şi vei fi, nu datorită poliţiei ungare ci graţie vitezei şi vigilentei armate române.

Dacă această armată nu intrà în Budapesta stârpind bolşevismul, nici dumneata nu te-ai fi găsit aici.

Şi nu se ştie dacă, plecând acum armata română, dumneata aï mai aveà curajul să rămâi o oră mai mult.

A rămas hotărât 4.000 de poliţişti cu sabie şi revolver.

Alt incident, după câtva timp.

Se oprise circulaţia într'o stradă. Un evreu împingeà mereu vroind să treacă peste soldatul român care opreà trecerea din ordin. Sentinela îl opreşte. Evreul a băgat iute mâna în buzunar aşà de iute, şi de ameninţător ca şi cum ar fi vrut să scoată o armă. Soldatul l'a şi pocnit.

Evreul schelălăind s'a dus să reclame la Gorton, ca „supus englez" (?). (Mai toţi evreii la Budapesta deveneau supuşi englezi sau americani)!...

Primesc din partea generalului englez o scrisoare lipsită de orice urbanitate, în termenii următori:

„Generalului Holban",

„Vă trimit alăturata reclamaţie şi cer să fiu in-„format ce măsuri veţi luà, pentru ca, complectând „dosarul, să-l înaintez guvernului britanic."

(Şi, fără nicio formulă de politeţă, iscălit).

„General Gorton".

www.dacoromanica.ro

Ii răspund şi eu cu aceeaş formulă:

„Generalului Gorton",

„Am primit scrisoarea dumneavoastră şi vă co-„munic că măsurile pe care le voiu luà sunt exact „aceleaşi pe care le-aţi luà şi dumneavoastră dacă „aţi fi în locul meu

„General Holban".

N'a mai suflat un cuvânt generalul englez.

Mai târziu am devenit cei mai buni prieteni. Mă iubià şi mă stima.

Când, după 45 de zile de guvernator al Budapestei, a trebuit să plec, Gorton, strângându-mi cu căldură mâna, îmi mărturisià:

— Ce rău îmi pare din toată inima de micile incidente ce am avut. Şi tocmai acum, când am învăţat să ne stimăm şi să ne iubim, trebuie să ne despărţim!

Ungurii şi noi.

E de prisos să mai spun ce încântaţi se simţeau, în fond, ungurii de sosirea noastră în Budapesta. Ii scăpasem din ghiarele morţei.

Conţii, baronii, toţi magnaţii, zilnic îşi arătau faţă de noi mulţumirea, prin mii şi mii de chipuri.

Casele lor, toate, ne erau deschise.

Eu însu-mi, am fost invitat în dese rânduri. N'am putut să mă duc, însă, la un ceaiu măcar, la un five-clook. Toată ziua, o petreceam în biroul meu, gata să primesc pe oricine, s'ascult orice plângere, să aflu tot ce se petrece pe pământul ungar ocupat de noi.

Din această cauză, personal, aproape nu cunosc mai nimic din Budapesta. N'am avut un moment răgaz pentru plimbări.

Când aveam prilejul să stau cu ungurii de seamă

www.dacoromanica.ro

de vorbă, aceştia îmi mărturiseau admiraţia pentru români:

— Nu v'am cunoscut, îmi spuneau. Am fost induşi în eroare de evrei. Nu v'am cunoscut nici ca popor cât sunteţi de civilizat, nici ca armată, de disciplinat!

Am avut şi neplăceri, firește.

Mai ales cu guvernul ungar.

Guvernul lui Friedrich, fiind noi în Budapesta, îşi permite să deà un decret de stare de asediu.

Or, se ştie, starea de asediu e legată de autoritatea de-a comandà.

In momentul acela, Ungurii nu aveau autoritatea de-a comandà, fiind sub ocupaţie.

Noi dădusem o „Ordonanţă" că nu se puteà nimic publicà fără autorizaţia Censurei române.

Primul Procuror, deşi ştià de ordonanţa noastră, a trimis la tipar Decretul Stărei de Asediu. Tipograful i-atrăsese atenţia asupra ordonanţei noastre. El a poruncit tipărirea.

A apărut în gazete.

Chem pe Primul Procuror şi îl întreb:

— Dumneata ai ştiut de ordonanţa noastră prin care e oprită orice publicaţie fără ştirea censurei?

— Da!

L'am trimis înaintea Curţei Marţiale!

Au intervenit toţi miniştrii Guvernului cu Friedrich în cap, să-l iert.

Am menţinut dispoziţiile luate.

Au vrut ungurii la un moment dat, să facă alegeri.

Şi voiau să publice, în ziare, data când să facă aceste alegeri.

Când au venit ziarele la censură, eu am oprit publicarea. Aceasta, pentrucă nu erau stabilite frun-

www.dacoromanica.ro

tariile Ungariei nu numai ale lor, dar şi ale noastre, ale Ceho-Slovaciei, ale Jugo-Slaviei şi Austriei.

Am oprit aceste alegeri pentrucă, interpretându-se în modi greşit, linia Clemenceau, ungurii ar fi putut face alegeri şi în teritoriile ocupate de noi.

Au venit Ministrul de Interne şi Secretarul General să mă întrebe dece am oprit alegerile.

Le-am arătat motivele.

Ei s'au dus să se plângă la comisia de generali a Antantei.

Comisia le-a dat acelaş răspuns, că bine a fost dată dispoziţia mea. Ba, le-a mai făcut şi altă obiecţiune şi anume că, guvernul Friedrich nu e recunoscut de Antantă şi, cu atât mai mult, n'are voie să facă alegeri.

Văzând guvernul Friedrich că toate reclamaţiile îndreptate comisiei de generali nu au o soluţie mai favorabilă decât a mea, anterioară, atât Friedrich, cât şi alţi membrii ai guvernului au venit să-mi facă propuneri să tratăm chestiunile politice de frunţarii, de-a dreptul, dela Putere la Putere.

Le-am arătat că n'am calitatea de a discută chestiile politice; dar, cred, c'ar fi cazul să discute acestea cu d-l Diamandy, Inaltul Comisar al Guvernului Român [1]).

---

1) In privinţa aceasta, persoane în afară de generalul Holban, îmi spuneau că dacă guvernul nostru prin d. Diamandy, ar fi stat la discuţie cu guvernul ungar asupra frontierelor, s'ar fi putut căpăta prin bună învoială, atunci, cea mai avantajoasă linie de graniţă pentru noi. Antanta ar fi găsit această chestie rezolvată şi i-am fi uşurat mult sarcina. Cu atât mai uşoară ne-am fi făcut-o nouă azi.

Dar, după convorbirile ce-am avut, personal, cu toţi membrii guvernului Friedrich, aceştia mi s'au plâns că ministrul nostru Diamandy şi, generalisimul Mărdărescu n'au „daignat" niciodată să-i primească şi să stea de vorbă cu el, asupra unei mici chestiuni, pe când membrii comisiei Antantei îi primeau întotdeauna arătându-le cel puţin o politeţă protocolară, fiind trataţi de aceştia cu titlul de „Excelenţă" pe când d. Diamandy şi generalismul român Mărdărescu, îi numea prin scris numai „Domnule Friedrich, de ex..

www.dacoromanica.ro

M'au rugat să le dau voie, cel puțin, să facă întruniri politice..

Le-am refuzat și aceasta pe motivul că dacă permit aceasta azi, guvernului, mâine o să-mi ceară acelaș lucru comuniștii și toate partidele opoziției.

S'au convins ei singuri de raționamentul meu și nu mi-au mai cerut-o.

Insfârșit, cât am stat guvernator al Budapestei, am mai descoperit un complot al ofițerilor, patronat chiar de ministerul de Răsboiu, Schnezer.

După 45 de zile de ședere, ca guvernator al Capitalei ungare, am părăsit Budapesta urmând a luà comanda altor unități.

Aci se termină amănuntele ce am putut culege din gura generalului Holban.

De statură mijlocie, cu barba căruntă, privirea vie și blajină în acelaș timp, uscățiv și numai nervi, valorosul comandant al Grupului de Nord în luptele dela Tisa și în timpul ocupației Ungariei, a lăsat numai admirație printre ce-i care i-au apreciat munca și nestinsă iubire printre cei care i-a comandat.

Un nume ce încadrează un ofițer de elită al armatei noastre.

www.dacoromanica.ro

DIN TREN

Cu Simplonul. — Aradul. — Gări. — Pusta ungară. — Câmpul de bătae Solnoc. — Tisa. — Trenuri de evacuare.

11 Septemvrie 1919.

Ca să pot călători „în zona ocupată" „zona de răsboiu" ai nevoie de autorizaţie specială, dată de înaltul comandament.

Iată-mă, deci, întărit cu documente. Pornesc sub aripa ocrotitoare a Marelui Cartier General spre Budapesta.

La orele $7\,^1/_2$, dimineaţa, „Simplonul" porneşte din Gara de Nord.

Sunt într'un compartiment de clasa I cu generalul Pavelescu, şeful Serviciului Geografic al Marelui Cartier, trimis într'o misiune la Budapesta.

După câteva minute trecem în vagonul restaurant. Lume multă care merge spre Paris. Câţiva ofiţeri francezi şi englezi.

In faţa ceaiului, generalul îmi povesteşte cum i-a jucat pe nemţi când a fost numit în comisia de delimitare a nouei frontiere după „pacea dela Bucureşti".

Valea Prahovei îşi înşiră, ochilor noştri fermecaţi, mărgăritarele: Câmpina, Comarnic, Sinaia, Buşteni, purtând încă urmele invaziei barbarilor.

La Azuga generalul mă face atent:

www.dacoromanica.ro

— Uite, vroiau nemții să treacă noua frontieră prin mijlocul Azugii. Eu, mă găsiam în comisie, la Berlin. I'am purtat pe nemți cu vorba până la Octombrie. Atunci le-am spus că vine iarna, iarnă foarte grea la noi, cu zăpezi mari și ger îngrozitor. Că țăranii văzând că li se ia pământul, că li se dărâmă avutul, prin noua delimitare de graniță, înfuriați, vor omorî pe toți cei din comisie.

— Dar garda noastră? îmi spuneau nemții?

— Țăranul nostru nu știe de gardă. El pune mâna pe bâtă, la aman, și dă la cap.

Și tot astfel, generalul îmi spune că acum merge la Budapesta să ia înapoi imprimatele și hărțile topografice, planurile de izlazuri, hârtie și mașini ridicate de nemți și unguri dela institutul nostru geografic.

Ziua e limpede. De sus cerne aur peste splendorile văii Prahovei.

Prin gări, fetele întind călătorilor fructele lor... fragi de munte, zmeură, pere, prune galbene popești, sau vinete.

In gara Predeal, o ovreică frumoasă ca păcatul, umple peronul de parfumul și gurița ei care nu-i mai tace, căci vameșul vreà să-i inspecteze bagajele cari au scăpat netaxate în gara de Nord, venind aproape de plecarea trenului. Merge la Paris. E îmbrăcată toată în verde, ca un guștere. Frumoasa femeiușcă, și-a căpătat protector pe lângă taxator, pe un maior francez.

Valea Timeșului își desface, înaintea ochilor noștri răpiți, șerpuiturile șoselei ca o imensă panglică albă desfășurată după un uriaș mosor verde; așa trece printre bungetul pădurilor de brazi ce ne cântă parcă în urechi poezia atâtor zile de vară petrecute prin fermecătoarele lor cuiburi.

www.dacoromanica.ro

Un locotenent se scoală dela masa lui, se prezintă generalului, bătând sonor din pinteni:

— Să trăiţi, domnule general, mă prezint locotenentul Mihăiescu, din vânători, fost aviator; merg la Budapesta şi mă pun la ordinele dumneavoastră. Eu am mai fost acolo, dela începutul ocupărei. O cunosc ca 'n palmă.

Şi, reaşezându-se, (suntem foarte aproape), povesteşte generalului, între altele, cum armata română a găsit în depozitele militare ale Budapestei, munţi de şei d'ale cavaleriei ungare şi munţi de baloturi de bumbac.

Pe peronul gărei Braşov, colonelul Stârcea, distinsul şi foarte simpaticul aghiotant regal, în civil, ne spune că-şi petrece de trei săptămâni timpul în liniştea Braşovului, foarte retras, ocupat totuşi cu slujba lui din fruntea biroului decoraţiilor.

Am luat dejunul în vagonul restaurant.

Incercăm, după masă, să închidem puţin ochii în cabina noastră. Nu-i chip. Soarele năvăleşte impetuos, iar nişte muşte mari şi foarte obraznice ne sâcâie fără încetare. Sărim în sus — şi contemplăm peysagiile.

Străbatem raiul Ardealului, şi trecem una după alta, Sighişoara, Mediaş, Blaj.

Intrăm în noapte şi din nou în vagonul restaurant pentru masa de seara. Dela o masă vecină, un tânăr foarte elegant, înalt şi delicat, locotenent în rezervă şi fost prizonier în Bulgaria, ne povesteşte din cruzimele îndurate acolo.

Şi după cină, iar în compartimentul nostru. De vr'o două trei ori „Simplonul" se opreşte în mijlocul câmpului.

— „Frâna defectă" ni se spune mereu.

Noaptea e limpede şi poleită în argintul lunei.

www.dacoromanica.ro

12 Septemvrie 1919.

La ceasurile 4 şi 20, dimineaţa, ajungem în gara Arad.

Sentinelele noastre păzesc ordinea.

Până aici e punctul terminus de călătorit, spre Budapesta, cu „Simplonul".

Dela Arad, elegantul şi comodul tren se îndreaptă prin Jugo-Slavia, spre Paris, iar noi trebuie să luăm alt tren spre Budapesta.

In aşteptare, omorâm timpul în restaurantul gării, repetând ceaiurile.

Când s'a făcut bine ziuă, pornim cu trăsura prin oraş.

Aradul n'a deschis încă ploapele. Obloanele prăvăliilor nu s'au ridicat încă. Stradele sunt largi, asfaltate. Foarte multe clădiri sunt palate. Squaruri dese de flori şi cu grandioase statui maghiare ce, cred, încurând vor trebui să-şi încheie o existenţă neleguită. Piaţa e plină de alimente şi gospodarele o iau din zori de zi cu asalt. Am trecut şi pitorescul pod de fier peste Mureş, păzit de sentinele noastre!

Vizităm străvechia şi puternica „cetate" a Aradului. Şanţuri foarte adânci, ziduri gigantice. E ora 5 1/2. Soldaţii se spală pe ochi. Alee frumoase străbat curtea cetăţii. In faţa generalului care e în trăsură cu mine, sentinela prezintă arma, iar soldaţii „iau poziţia".

— De ce par cazărmile şi casele astea aşa ruinate, fără uşi şi fără geamuri? întrebăm un soldat.

— Le-au stricat sârbii şi francezii cari le-au locuit înaintea noastră. Sârbii erau în cetate vre-o 15 mii. Mureau după fiecare masă câte cinci soldaţi. S'a descoperit că le otrăveau ungurii mâncarea. E, la marginea cetăţii, o movilă mare în care sunt îngropaţi sârbii.

www.dacoromanica.ro

Acum sunt închişi aici 5 mii de bolşevici unguri, cărora orăşenii, conaţionali, ba şi cucoane mari, le-aduc de mâncare bună, şi tot ce le trebuie pentru nevoile lor.

La întoarcere, întâlnim pe pod ofiţerii ce trec la slujbă, spre cetate. Sunt ceasurile 6 dimineaţa. Generalul e încântat.

— Ii vezi pe fraţii noştri ardeleni? Vin matinal şi punctual la serviciu. Se dau pe brazdă! Aşà-mi plac! Sunt soiu bun. Vom formà armată bună din ei.

Trecem iar pe lângă piaţă. Femeile aduc mari coşuri cu flori acoperite cu cârpe. Pe lângă noi trec ţărani în porturi bănăţene. A ieşit soarele. Soarele nostru!

Străbatem din nou oraşul, mergând către gară. Prăvăliile şi-au ridicat obloanele. Trecătorii se îmbulzesc la treburi. Tramvaiul cu aburi, „motorul" cum îl numesc pe-aici, e încărcat.

Firmele prăvăliilor foarte lungi, mari, şi cu litere chilometrice. Incă multe uniforme ungureşti. Populaţia, însă, e foarte blândă. Toţi ungurii îmi par mieluşei. Statuia lui Kosuth ne urmăreşte cu privirea până departe, în drum, spre gară.

Directorul serviciului de căi ferate, dela Arad, a luat dispoziţia să ne trimeată spre Budapesta cu un tren special. „Trenul special, la drept vorbind, e o „garnitură" compusă dintr'o locomotivă, şi un vagon de clasa III-a.

La ora 9 dimineaţa, pornim şi din gara Arad.

D'aci avem linie dublă. Trenul merge pe cea din stânga.

Pe dreapta, trenuri încărcate cu maşini noui, cuptoare de pâine, de campanie.

Sunt trenuri cu material de răsboi evacuat din Ungaria.

www.dacoromanica.ro

Câmpurile de porumb își desfată aurul frunzelor în bătaia soarelui. Incep podgorii nesfârșite de vii.

Pe șoseaua județeană trec căruțe încărcate trase de cai mari, grași, lucioși.

In gara Curtici, zărim, pe câmp,, cirezi frumoase de vite, oi păscând și un tren cu pontoane.

Ora 9 $^1/_2$ ne aflăm în gara Lö-Kösháza. D'aci mergem pe fășia de pustă ungară ce ne rămâne nouă.

Cineva ne spune:

Am rechiziționat și noi câteva vite din pusta ungară, firește nici a zecea parte din câte ne-au furat nouă centralii în timpul ocupației.

Maiorul Dianu, din cavalerie, ne povestește ocuparea Budapestei și cum am găsit noi acolo depozite enorme de echipamente militare și alimente.

La ora 10 suntem în gara Domnița Ileana (fostă „Ketihaza").

La ora 10 și trei sferturi suntem în Békésciaba, gară mare, cu linii multe de garaj și foarte multe vagoane.

La 11 și un sfert ajungem în Békés-földvar; într'un tren de evacuare, sute de piese uriașe dintr'o fabrică întreagă de muniții, evacuată.

La ora 11 și 20 suntem în Mezö-Berény. Pe linie un tren lung cu căruțe sanitare noui. Intr'altul tunuri de bronz, păzite de sentinele române.

D'aci, ne adâncim tot mai mult în pusta ungară.

Pusta ungară!

Pământ fără hotar, și cer! Nesfârșite lanuri de grâu secerate sau porumbiști neculese încă. Pământ fără hotar! O Sahară galbenă, presărată p'alocuri, cu câte o mică oază de verdeață, fermele cu salcâmii ce-o adumbresc. Cât vezi cu ochii, pustiu! In împărăția tăcerei nu s'aude decât metalicul și ritmicul țăcănit al roatelor de tren, și șueratul locomotivei noastre. Rar, câte un uliu sau, foarte

www.dacoromanica.ro

sus, câteo acvilă spintecă, în rotiri largi şi încete, apa albastră a văzduhului.

Ora 11 şi 50 în gara Kioma. Intr'un tren, cu tunuri, cai, boi, furaje şi soldaţi, trece Reg. 2 artilerie de munte spre Arad.

Soldaţii, doborâţi de căldura soarelui, dorm în vagoane între picioarele cailor cari stau cuminţi şi nu mişcă unul ca şi cum s'ar teme să nu-şi scoale stăpânii.

— D'aci, intrăm în regiunea luptelor, ne spune un ofiţer. Pân'aici înaintaseră ungurii.

Ora 12 şi 10 în Nagylapos. Iar tren de evacuare cu tunuri mari, lungi, capturate.

La 12 şi 25 suntem în Mezötur, unde s'au dat lupte mari. Oraş mare. In gară, sute de vagoane de marfă, vopsite proaspăt şi tricolorul nostru zugrăvit pe ele.

Ora 12 şi trei sferturi în Csugarparti Taniak.

In gara Pusztapo, gară mică şi cu o frumoasă grădiniţă cu muşcate roşii şi brăduţi verzi; într'un tren lung, cântă soldaţii Regimentului 26 Infanterie, îmbrăcaţi în curate uniforme englezeşti.

— In cotro, băeţi?

— La Lugoj, în Banat!

Generalul meu îmi spune:

— Şi-au luat sârbii nasul la purtare. Aud c'au adus două divizii la frontiera noastră.

E cald îngrozitor. Văzduhul fierbe. In trenul voinicilor se mai văd automobilele Diviziei II-a de sub comanda generalului Jiteanu.

La 1 şi 25, în gara Pusztatenyö, alt tren lung ce trece spre Bucureşti.

E regimentul 104, având pe vagoane platformă, şi câteva proectoare evacuate şi păzite de gărzi.

La ora 11 şi trei sferturi în gara Szayol. Casele

www.dacoromanica.ro

au ferestrele distruse de bombardament. Suntem în plină zonă a ofensivei.

Pe linie, un tren cu Regimentul 84 (?) care merge spre Debreţin. Alt tren cu cisterne de petrol şi lăzi de cartuşe.

Pământul, de ce înaintam cu trenul, ni s'arată tot mai sfârtecat de viforul luptelor ce-au avut loc p'aici. Gropi mari de obuze stau mărturie vie a morţei care a muşcat cu dinţi de oţel din spinarea pământului.

Lt. Colonel Ţânţu, comandantul Regimentului 24 din brigada 11 Infanterie îmi povesteşte câte ceva din toiul luptelor:

— Uite, colo, pitiţi pe după sălcii, în malul Tisei, priviau soldaţii noştri, din avanposturi, cum veneau de dincolo de „Tisa moartă" ghiulele duşmane. Se deosebeau după sgomot. Când veneà câte un obuz de calibru mare, ziceau: „Asta e d'ăl bătrân". Când nu exploadau, le strigau în batjocură: „La cartofi!"

La cea mai mică mişcare a noastră, armatele roşii ne bombardau groaznic. Ochiau însă foarte prost. Îşi instalaseră observatoarele în turlele bisericilor. Ai noştri îi ochiau cu precizie şi îi curăţau cu turn cu tot.

Uite podul ăsta, l'am bătut zi şi noapte. Aveau enorm de multă muniţie şi bombardau groaznic.

La Csongrad, (Ciongrad) a fost altă trecere peste Tisa. Ungurii au asvârlit podul în aer şi ai noştri l'au reparat în trei zile. Şi acolo au bombardat grozav. Aveau artilerie formidabilă.

La „Tisa moartă" eram tot în tranşee şi băteau cu artileria înfiorător. Intr'un sat, în pustă, am găsit un depozit imens de muniţii de artilerie, fel de fel de calibre.

D'aici, la vr'o 35 klm. spre dreapta, la Tisa-Bö, a trecut toată divizia VI şi i-a înconjurat.

www.dacoromanica.ro

Colonelul povesteşte încă, trenul nostru trece marele pod peste Tisa, în dreptul oraşului Szolnoc.

Dăm de case ciuruite de gloanţe şi de schije, d'un canton găurit tot, şi d'un pod de pontoane, paralel cu marele pod de fier peste care trecem, încet, foarte încet. Podul acesta a fost scufundat în apă, şi acum e în reparaţie.

Ai noştrii lucrează ziua şi noaptea să-l „puie pe picioare" definitiv. La mijlocul Tisei, se vede căzut în apă capătul rupturei podului. De la jumătatea cea bună şi rezemată pe malul opus, inginerii şi braţele oştenilor noştri au întins, peste o gigantică schelărie de bârne, un pod nou de oţel, mai îngust, cu o singură linie. E înnădit trainic şi peste el se scurg dinspre inima Ungariei toate trenurile noastre pline cu material de răsboi capturat şi tot p'aici se face toată circulaţia de cale ferată între Budapesta şi noi.

La capetele podului păzesc sentinele.

Pe lângă capetele podului de pontoane, soldaţii noştri, sub arşiţa soarelui, se scaldă în Tisa.

Am trecut podul.

Iată Szolnocul.

Un oraş mare, cu sute şi mii de clădiri uriaşe ciuruite toate de ghiulele.

A fost aci cel mai înfiorător bombardament, din toată campania luptelor de pe Tisa. Coşurile fabricelor, coşuri înalte de cărămidă roşie, se văd retezate de pe la mijloc sau sfredelite în zigzag, de enorme găuri prin care se vede cerul albastru. Prin ele au trecut obuzele noastre.

Szolnocul, care adăposteà pe duşman, şi erà plin de numeroase muniţii, a fost ţinta celui mai năprasnic bombardament din partea artileriei noastre.

N'a rămas perete de casă în care obuzele, şrap-

www.dacoromanica.ro

nelele şi schijele noastre să nu-şi fi lăsat carta de vizită.

Szolnocul a fost un al doilea Mărăşeşti, de jale pentru unguri, de glorie pentru noi!

La ora 3 şi un sfert pornim mai departe cu altă maşină.

La ora 3 şi trei sferturi suntem în Ujszasz, staţie mare, cu peronul închis d'un grătar de sârmă, îmbulzit de femei ungare ce dau buzna să iese şi pe care o sentinelă d'a noastră le ţine în respect.

La 4 şi 10 minute ajungem în Tapioszele, gară cu un zid de plopi uriaşi în faţă. Trenurile fac manevră.

Inaintea ochilor încep să mi se desfăşoare vii nesfârşite pe teren nisipos. Suntem într'o regiune de dune de nisip.

Intrăm în regiunea dealurilor. Ne apropiem de Dunăre.

Pe liniile ferate nesfârşite şiruri de vagoane. In gara aceasta ca şi în Arad, trec nenumărate femei cu tolbe de mărfuri 'n spinare.

Pe câmpuri apar turme de porci. Ne apropiem de Budapesta...

Ora 5 şi 35. Maglod. Intr'un tren Regimentul 100. Mai avem 23 klm. până la Budapesta. Soseşte un tren de marfă plin cu porci.

— „Iată un tren cu magnaţi!", exclamă un tânăr locotenent surâzând. Mult aş dà să văd acum pe „tigri" lui Tisza!

Trecem pe lângă trenuri încărcate cu piese de poduri de fier, gata să fie aruncate peste picioarele de piatră.

Incep să ne apară coşuri gigantice de fabrici. Trecem pe lângă Köbania, un mic orăşel care nu e decât o anexă a Budapestei.

Iată linii de tramvaie. In zare, în ceaţa apusului

www.dacoromanica.ro

de soare se ridică dealuri stâncoase. E muntele pe care 'n amfiteatru se zăreşte Buda.

Ne încrucişăm cu un tren de lucrători.

Ora 6. Intrăm în gara Budapestei!

www.dacoromanica.ro

SOSIREA

Gara. — Străzile. —Comănduirea Pieţei. — Hotel Royal. — Restaurant Gambrinus.

12 Septemvrie 1919

La ora 6 seara intrăm în gara Budapestei.

Trenuri lungi încărcate aşteaptă plecarea. Călătorii spânzuraţi pe ferestrele vagoanelor, sau îmbulziţi pe scări şi la uşi, privesc cu atenţie şi seriozitate spre trenul nostru mic, abiă sosit, din care descind ofiţeri români. Dintr'un tren se aude o armonică risipind sub cupola imensei gări un timid „ceardaş". Prin trenurile gata de plecare se văd mulţi soldaţi români. Unii se întorc în ţară, alţii fac parte din unităţi ce-şi schimbă garnizoana. Pe peron, câţiva ofiţeri români ajutaţi de soldaţi şi grade dau ordine şi pun rânduială în toate. Toată gara şi imensa mulţime, îmi pare o armată disciplinată căreia i s'a strigat „Drepţi!" şi s'a aşezat în front, în poziţie de paradă.

In faţa gării, la eşire, sentinelele noastre! Inalţi, bine echipaţi, cu puşca la umăr şi capela semeţ înclinată pe ureche, voinicii noştri te întâmpină la Porţile Budapestei ca un simbol al puterei şi stăpânirei noastre, azi, în ţara lui Arpad!

In curtea gării, se îmbulzesc curioşi, în jurul trăsurilor cu nouii pasageri români, o lume de femei tineri, şi cască-gură privind cu jind spre coşurile

www.dacoromanica.ro

sau pachetele cu merinde, mai ales. E stomacul unguresc, încă flămând, după teroarea postului forţat din încă prea recentul timp al bolşevismului. Trăsurile mai toate pipernicite şi cu un cal.

Ne adâncim pe largile străzi şi privesc cu mare luare-aminte feţele trecătorilor, şi vitrinele prăvăliilor.

Nimic nu se mai vede din vechia şi asurzitoarea larmă a potopului de lume, ce, cu feţe mulţumite, umpleà odinioară largile, veselele şi grandioasele străzi şi bulevarde ale Budapestei.

Mă uit la ceas. Abia sunt orele 6 şi un sfert şi oraşul pare aproape adâncit în noapte. Nici un tramvai nu circulă. Ne interesăm şi aflăm că, după amiază, magazinele stau închise, tramvaele îşi încetează circulaţia dela ora 5 şi că după ora 6 oraşul se închide ca melcul în căsuţa lui.

Şi totuşi, un gigantic melc, oraşul acesta! Trecem printre şiruri de clădiri uriaşe şi, fie liniştea prea mare, fie zidurile sumbre ale labirinticelor construcţii, mă înfior ca şi cum aş fi intrat noaptea pe aleele unui cimitir. Iluzia o am întreagă zărind p'alocuri la balcoane şi ferestre spânzurând flori şi plante verzi, ca nişte podoabe de cavou. Rareori câte un cap de femee sau de bătrân, apare în pervazul unei uşi sau ferestre, atras de uruitul roţilor trăsuricei noastre ce trece încet şi legănându-se ca luntrea lui Charon, pe Styxul pătimirilor maghiare de azi.

— Vezi ce întunecate şi negre sunt străzile şi clădirile ungurilor în Budapesta? mi s'adresează generalul.

— Ca sufletul lor..., domnule general!

Străbatem oraşul, şi ne îndreptăm spre Comenduirea pieţei care trebuie să ne deà bilete de cartiruire.

www.dacoromanica.ro

Din distanţă 'n distanţă patrulele noastre, pe jos sau călări, în pas cadenţat şi sonor, cu ţinuta demnă şi plină d'o impunătoare mândrie cutreeră stradele imensei Capitale. Sunt în grupe foarte mari şi în ţinută de războiu: cașcă, puşti, mitraliere şi lăncii. Şi privindu-le cum se depărtează, îmi par nişte insule plutitoare de foc şi de forţă pe oceanul mort al unei lumi de slăbiciuni şi fără de legi.

Doar larga stradă Rakoczi, cu prelungirea ei Kossuth Laios ne întâmpină cu ceva mai multă viaţă. Urue cu sirene stridente, în sbor vertiginos, pela urechile noastre, automobilele militare române cu micul steguleţ tricolor dinainte. Cam în direcţia spre care mergem noi sunt mai toate comandamentele noastre militare.

Din frumoasa piaţă „Kigyo-ter", dăm în strada „Veres Palne utza". Oprim în faţa „Comenduirei Pieţii". O companie de mitraliere stă gata de pornire la prima poruncă. Se găseşte, aud, în permanenţă în faţa Comenduirei pentru orice „eventualitate".

Atât în faţa clădirii, cât şi în vasta ei curte, staţionează o mulţime împestriţată de automobile militare şi de „Taxi" rechiziţionate pentru serviciul armatei române.

Colonelul Pirici, comandantul Pieţei, ne primeşte sus, în cabinetul său, ocupat cu iscălirea unui formidabil teanc de legitimaţii ungureşti cu fotografii. Ne spune că toate sunt ale poliţiştilor unguri care au voie să poarte revolver şi sabie; că patrulele noastre au arestat mulţi poliţişti cari n'au permisiunea asta; că, însfârşit, n'am îngăduit decât un număr de patru mii de poliţişti unguri.

In privinţa găzduirei, ne spune c'a rechiziţionat 10 la sută din camerile fiecărui hotel. „Camerele cele mai frumoase!"

www.dacoromanica.ro

Ne luăm biletele noastre de cartiruire şi ne îndreptăm spre „Hotel Royal". E cel mai mare hotel din Budapesta.

Un „hall" frumos cu pereţii plini de tablouri şi ornamente, mai multe „lifft"-uri şi vr'o şase etaje la care te suie o foarte largă scară de marmoră cu parapet de bronz.

Generalul ocupă camera No. 103 cu vederea la stradă. Eu, camera 112, cu fereastra spre curtea interioară care e un fel de „passage" cu magazine şi cafenele. Fiecare cameră, cu baie. Rufăria toată de cea mai bună, curată şi durabilă olandă. Două rânduri de uşi. Cheia e prinsă de un cerc de sârmă foarte groasă, şi foarte largă, aşa că nu se poate luà în buzunar de pasager ci, forţat, trebuie s'o laşi la portar.

Scoborâm spre masă. Jos, în hall, auzim vorbindu-se numai nemţeşte. Ne credem un moment mai curând la Wiena, decât la Budapesta. In jilţuri de piele, de pluche, sau de paie, domni, doamne tinere şi copile, toţi şi toate, stau răsturnaţi picior peste picior şi... fumează!

Pe la orele 9, mă îndrept cu generalul spre un restaurant din apropierea hotelului nostru. Nemerim la „Gambrinus".

O vastă sală cu bolţi şi pilaştri zugrăviţi în culorile naţionale maghiare şi cu picturi vesele. Servesc fete multe şi băieţi, îmbrăcaţi în lungi halate albe, peste costumul lor de oraş. Cântă un numeros taraf de ţigani unguri.

Am intrat împinşi de curiozitate, mai mult să vedem ce mănâncă ungurii acum, ei care până la venirea armatei române se hrăneau sub comunism numai cu dovleci.

Văzând apariţia unui general român, lăutarii atacă o romanţă românească, pe care o cântă însă à

www.dacoromanica.ro

la Tisza! Ni se prezintă lista. Fripturile şi mâncările între 50, 40, 35 şi 30 coroane porţia! Luăm câte un schnitzel şi-o halbă de bere neagră.

Orchestra cântă acum Pagliacci, apoi, brusc, o dă în ceardaş. Şi tot aşà, cât mâncăm, ne ţine în melodii ungureşti, tărăgănate, mai mult jalnice.

Nu ne merg la inimă. Simţim în ele un suflet strein.

Sala e plină totuşi de consumatori. Sunt şi câţiva ofiţeri români. La ora 10 ne pomenim că se sting d'odată trei sferturi din lumini — iar băeţii încep să strângă scaunele.

Lumea disciplinată se scoală şi pleacă. Ni se spune că starea de asediu prevede închiderea tuturor localurilor de noapte la ora 10. La 11 noaptea nimeni nu mai are voie să circule pe străzi.

Zadarnic stărui eu pe lângă patron (aşà mai mult, să-l încerc) să mai zăbovească puţin închiderea. Se înclină până la pământ generalului şi se roagă să nu ne supărăm dar el trebuie să închidă.

„E ordin strict şi trebuie păzit cu sfinţenie căci nu e de glumit cu patrulele româneşti".

www.dacoromanica.ro

ORAŞUL REÎNVIE

Trâmbiţele româneşti. — Manicurele. — Magazine şi preţuri. — Tramvayele. — La Astoria. — La Hungaria. — Pe Andrassy.—La Varosliget.

13 Septemvrie 1919

Am dormit împărăteşte la „Hotel Royal".

Mă trezesc în dimineaţa asta în sunet de trâmbiţe româneşti. Deschid fereastra. Pe „Erzsebet Korüt", (pe bulevardul Elisabeta) trece în pas sonor o companie românească. Un ofiţer călare înainte, altul la mijlocul trupei. Ferestrele hotelului şi caselor se deschid şi capete mulţumite privesc în admiraţie pe străjerii puterii noastre şi liniştei „lor".

Intr'un balcon al hotelului, o frumoasă unguroaică, priveşte, totuşi, tristă spre oştenii noştri ce se depărtează. Visează, poate, melancolică, la nimicita armată ungară, la foştii soldaţi şi ofiţeri unguri. E o femeiuşcă, aud, care a făcut chef azi noapte cu ofiţeri d'ai noştri şi totuşi, se gândeşte poate, cu jind la husarii ei. E frumos din partea ei. E o patriotă. Imi reaminteşte pe eroina unei nuvele de Maupassant.

Scoborâm, după puţin timp, în stradă. De data asta, suntem în plină supefacţie. Viaţa Budapestei renaşte sub ochii noştri, prin contrast isbitor cu liniştea funerară d'aseară, la sosirea noastră.

www.dacoromanica.ro

S'au deschis magazinele. Trec tramvaiele archipline.

Trotuarele se umplù d'o lume grăbită. Fetele, în dughenele de „manicure" poleesc unghiile... domnilor! Da, ciudat! unde mi-arunc ochii, mai mult domni îşi fac unghiile. Se vede că în epoca comunismului, de urât şi din lipsă de altă ocupaţie bărbaţii unguri s'au deprins şi cu... sportul ăsta.

In dreptul debitelor de tutun, cumpărătorii fac „coadă". Cozi lungi interminabile. Mi-amintesc de faimoasele „occeric" dela Odesa. Vitrinele magazinelor oferă ochilor o multicoloră şi abundentă gătează, pentru scurtul timp de ordine decând a venit armata română. Şi doar, mai ieri nu se mai vedeà nimic prin galantarele prăvăliilor.

Intreb de preţuri. Tot ce e îmbrăcăminte, nespus de scump. Fleacurile, bibelourile, pungile de mărgele, foarte ieftine. Printre furnicarul tramvayelor şi pietonilor se strecoară căruţe militare române încărcate cu pradă de răsboiu, şi păzite de sentinele.

Circulaţia tramvaielor, se face ca în timp normal. Aud că e cel mai bine organizat serviciu de tramvaie din toată Europa. Firele electrice trec prin pământ; sub şine, nu prin aer pe deasupra capetelor trecătorilor.

Din ce în ce, după o stradă pe alta, te izbeşti de tot mai multă însufleţire.

Mă opresc cu generalul în faţa marelui şi noului hotel „Astoria".

Aici e instalată comisia noastră de Evacuare de sub preşedinţia generalului Şerbescu.

Lt. colonelul Stratilescu, din artilerie ne vorbeşte de rechiziţiile făcute.

— Am trecut cu armata dincolo de Dunăre peste 60 klm. spre Vest. Pe teritoriul acela am găsit depozite enorme. Peste 5 mii de vagoane cu muniţii

www.dacoromanica.ro

dela Mackensen, puse de ei însişi în inventariu. Le-am descoperit, fugărind resturile armatei bolşevice fugite prin pădurea „Bacon—vald", la nordul lacului Balaton. Am găsit şi tunuri mari îngropate. Vom strânge tot.

Comisia de evacuare pune la dispoziţia generalului un automobil „taxi", pentru cursele zilnice, în vederea misiunei.

Generalul vine întâia oară la Budapesta. Eu sunt musafir mai vechiu. Ca să cunoască oraşul îi servesc, deci, de cicerone.

Ne oprim deocamdată la marele hotel „Hungaria". Aci e instalat comandamentul diviziei I-a, comandată întâiu, de generalul Sachelarie, iar acum, de generalul Obogeanu.

Un hotel grandios în faţa Dunărei. Aci fusese instalat comandamentul bolşevist, cu Bella-Kuhn, Szamuely şi alti „tovarăşi" à la Trotzky şi Racowsky. In hotelul acesta au tras contra-revoluţionarii cu monitoarele, de s'au împiedicat pe scări, fugind în pivniţă, Bella-Kuhn, căruia, glumind Szamuelly i-a strigat: „Ai! vei! Caesar, monitori te salutant".

Luăm acì, la popotă, ceaiul.

Comandorul Sion dela marină ni se plânge că nu ne lasă aliaţii să ridicăm vapoarele noastre capturate de unguri. Intâiu ne autorizase, dar, fiindcă n'am semnat Pacea, ne opresc acum.

— Şi totuşi, cum le-am mai luà noi şi le-am duce frumuşel acasă,, de n'am fi nevoiţi să le trecem pe lângă graniţa sârbă.

După ceaiu, trecem din goana automobilului, prin însufleţitul cartier al magazinelor din „Vaczi ut", unde mişună elementul femenin mai abitir ca pe Lipscanii noştri. O luăm d'alungul celei mai frumoase strade din toată Budapesta, pe „Andrassy-Ut", un bulevard lung de 2 klm. jumătate, cu alee

www.dacoromanica.ro

de pietoni, de călări, de trăsuri, şi cu superbe clădiri monumentale, sub care, d'alungul trotuarelor, se înşiră cele mai bogate şi elegante magazine, cafenele, şi berării; pe acest Andrassy, bulevard sub care trece „metropolitanul" electric al Metropolei ungare. Trecem de piaţa „Octogon", de splendida piaţă Rond-point (Körönd) cu cele patru statui de bronz: a lui Jean Palffy, Nicolae Zriny, eroul dela Szigetvar, din răsboiul contra turcilor; aceea a lui Ştefan Bocskay duce al Transilvaniei şi apărător al protestantismului ungar contra împăraţilor Austriei şi Gabriel Bethlen, fost principe al Transilvaniei, care jucă un mare rol în răsboiul de 30 de ani.

Şi iată-ne la capul superbului bulevard, în faţa trufaşului monument al „Mileniului", ridicat cu prilejul jubileului de 1000 de ani dela venirea ungurilor în Europa 896—1896. O coloană de piatră foarte înaltă, 40 m. în vârful căreia arhanghelul Mihaiu cu o trompetă în mână anunţă fericitul eveniment. In faţa coloanei, pe un soclu, călare, tronează Arpad, primul cuceritor al Ungariei.

La spatele lui, îndărătul coloanei, într'un hemiciclu rupt la mijloc în două arcuri, între colonade, de piatră statuile în bronz ale regilor Ungariei. Vr'o patru firide sunt goale. Statuile au fost răsturnate de bolşevici şi ascunse.

Trecând printre regii... detronaţi, ajungem în frumoasa grădină a oraşului, vestita „Varosliget". Un fel de „Bois de Boulogne" al Budapestei. O întinsă pădure străbătută de şoşele pentru trăsuri, în deosebi cea mai frumoasă: „Ştefania-ut"; pădure plină de rondouri de flori, de teatre de vară şi teatre populare, de edificii de băi, de isvoare termale, d'o fântână artesiană, de un mare bufet restaurant, de multe bănci şi scaune, şi mai ales de bone, copii şi farnienţi. Totuşi, nimic din vechea splendoare a echi-

www.dacoromanica.ro

pagiilor şi toaletelor din epoca quasi preistorică a războiului mondial, nu se mai zăreşte. Erà odată, începând din capătul lui Andrassy-ut, până în cele mai mărginaşe alee şi drumuleţe ale imensului Varosliget, fie dimineaţa, înaintea mesei, fie seara sau noaptea la feerica lumină a globurilor electrice cu arc voltaic, o puzderie de vehicule de lux, de călăreţi, „chic", de „dändy" ungureşti şi de fericiţi ce rătăceau, perechi, perechi, prin raiul acesta al Budapesti.

Contemplăm în mijlocul lacului cu apa de smarald, silueta feudală şi melancolică a castelului „Vajdahuniad" în care e instalat „Muzeul de agricultură" şi în curtea căruia e artisticul monument al lui „Anoymus", notarul necunoscut al regelui Bella.

E cald, pe lac, trec câteva lebede şi-mi amintesc cu farmec de încântătorul nostru Cişmegiu.

E cald. Generalului îi e sete. Suim puţin pe terasa marelui café-restaurant dela intrarea Varosliget-ului şi comandăm aşa de probă, un mic „fruştuc".

Patronul, un om de vr'o 50 de ani, înalt, voinic, foarte plăcut şi îndatoritor, ne serveşte foarte curat, 2 sticle de bere foarte rece, pâine neagră gustoasă, sardele, quaguel şi unt, mai dă şi şofeurului o sticlă de bere şi ne cere pentru tot 31 coroane. Numai 15 lei. Găsim că ăsta e mai omenos ceva ca patronul restaurantului Gambrinus, d'aseară, care pentru o friptură, o salată, pâine şi o halbă, ne-a luat câte 70 de coroane de creştin.

Zăbovim, în Varosliget până pe la ora 1.

Afară e foarte cald, dar aici sus, adie un vântuleţ plăcut dinspre lac.

www.dacoromanica.ro

GELLERT

Podul Ferentz Iosseph.—Comandamentul Trupelor.—Popota.—Sanatoriul. Chestia Dunărei

Ora 1. Părăsm „Varosliget" şi ne îndreptăm, tot pe Andrassy-ut, spre „Comandamentul Trupelor". În drum generalul opreşte automobilul, puţin, în faţa gării de Vest („Nyugoti Palya-udvar") ca să întrebe de cenzura română. Subt imensa cupolă de cristal a gării, e înălţată o uriaşă schelărie de fier, ce se mişcă pe roate d'alungul şinelor, dela un cap la altul al lungei şi vastei bolţi de cristal, care e în reparaţie.

D'aci străbătând vertiginos, oraşul, trecem superbul pod de fier „Ferenc-Jozseph-hid" (Franţ Iosef) la capetele căruia păzesc sentinelele române.

Drepţi, cu faţa bronzată, prezentând arma înaintea generalului, în ţinuta-i superbă, sentinela noastră pare ea însăşi o statuie de bronz la capătul podului unguresc. Parc'ar fi „dorobanţul" dela capul podului dela Feteşti-Cernavodă, peste Dunărea noastră. Şi totuşi, şi pe asta, o stăpânim tot noi,, azi! Nicicând nu mi se va stinge din suflet fiorul sguduitior ce mi-a produs icoana celei dintâiu sentinele la capătul podului unguresc, în Budapesta!

La capătul cellalt, peste Dunăre, în marginea Budei, e instalat comandamentul superior al trupelor,

www.dacoromanica.ro

în grandiosul palat „Gellert", nume ce-i vine dela muntele şi Sfântul (Gerard) ce domină Pesta.

In faţa clădirei, o vastă piaţă pe care se încrucişează tramvaiele ce leagă, peste poduri, Buda cu Pesta; trăsuri, automobile, pietoni, şi foarte multă lume militară română.

Gărzi numeroase de jur împrejurul clădirei. Un mare drapel tricolor fâlfâie dela balconul comandamentului. Ofiţer de serviciu la intrare.

Pe generalul Mărdărescu, generalisimul armatei de ocupaţie, îl găsim în biuroul lui, un salon foarte elegant şi vast.

Ii sunt prezentat de generalul Panaitescu, şeful Statului Major al trupelor. Pe lângă acesta, un uriaş bacheş, par'că turnat în bronz, cel dintâiu pare un pitic.

Generalul Mărdărescu, e scund, poartă mustaţa albă scurt retezată, se înfăţişează cu o senioralâ prestanţă, dacă nu chiar cu morgă. Felicitându-l pentru izbânda operaţiunilor noastre în Ardeal şi Ungaria, mulţumindu-mi, generalul şi-arată dorinţa ca scriitorii şi presa română să accentuieze cât mai mult imensul serviciul pe care l'am făcut noi Antantei, prin ocuparea Ungariei şi Budapestei. Şi foarte călduros încheie: „Vă rog să vă consideraţi aici, invitatul nostru".

Iată-ne, deci, poftiţi la masa popotei comandamentului, dela Gellert.

La ora 1 se dă, de obiceiu, semnalul începerei mesei: O fanfară de regiment, întonează un marş.

Ofiţerii de toate gradele îşi fac apariţia. Ferestrele largi deschise ale sălei dau spre Dunăre. Pe jos, covor de pluche bordeaux cât ţine suprafaţa parchetului. Pereţii îmbrăcaţi până sus în lemn de nuc lustruit. Din tavanul cu ornamentaţie aurită şi de pilaştrii de marmoră spânzură bogate lampadare elec-

www.dacoromanica.ro

trice. La intrare, o masă lungă dreptunghiulară, pe ale cărei capete se reazimă alte două lungi mese până în fundul elegantei săli. Toate locurile, ca la 200, ocupate de ofiţeri. Din distanţă în distanţă pe toate mesele sunt vaze cu flori, carafe cu vin de Tokay, cupe de cristal, feţe şi şervete de olandă, tacâmuri de argint. E serviciul restaurantului Gellert, ai căruĭ chelneri în frac, şi mânuşi albe servesc ca la comandă cu o punctualitate şi îndemânare elegantă.

La masa din frunte iau loc generalii, şefii de Stat Major, consilierul judiciar Romano, asimilat în grad de colonel şi d-l Diamandy, reprezentantull guvernului, în uniformă de maior, care a luat parte şi ca ofiţer combatant, pe front, în luptele dela Tisa. Sunt poftit între d-sa şi generalul Panaitescu. Aflu din gura diplomatului nostru că nici Iugo-Slavii n'au iscălit tratatul de pace. Nu primesc nici ei controlul asupra minorităţilor. Un colonel opiniază că aceasta poate să fie un punct de înţelegere între ei şi noi, ca să se cedeze de bună voie Torontalul.

La cafea stau lângă căpitanul comandor Nedelcu, un inimos ofiţer al Marinei noastre. Privim prin largile arcade ale ferestrelor brâul lat şi cenuşiu al Dunărei, ale acestei Dunăre cu apa turbure şi tristă şi ea decâte mizerii ni se fac de Antantă.

Comandorul îmi spune:

— In deosebi, amiralul englez Troubridge, ne sâcâie rău. Nu ne lasă să ridicăm nici un vas. Dunărea între guri şi Orşova o stăpânesc azi francezii; dela Orşova în sus, acest amiral.

După condiţiile armistiţiului din 1918 se prevedeă că şease monitoare şi două vedete să fie date aliaţilor iar restul vaselor de răsboĭ şi comerţ să fie administrate de aliaţi.

Cele 6 monitoare amiralul le-a dat Iugo-Slavilor!

www.dacoromanica.ro

La Budapesta se găsesc azi 800 de vase plutitoare inventariate de noi. Mai sunt încă 4 monitoare şi 6 vedete tot în stăpânirea lui Troubridge. La obiecţiunile noastre că pân'acum a favorizat pe Sârbi, ne-a răspuns oficial, în scris, că chestia Dunărei nu e încă rezolvată.

Insfârşit, când vom rezolvà această chestie, cred c'o să fim o mare putere navală răsboinică şi comercială pe Dunăre.

Chestia Dunărei pentru noi e vitală. Din punct de vedere economic: Dunărea, plecând din inima Europei, până în Marea Neagră, ne pune la îndemână calea cea mai lesnicioasă pentru desfacerea avuţiilor noastre agricole şi subpământene. Din punct de vedere militar, Dunărea e o frontieră naturală ce cu restrânse mijloace se poate apărà aşa încât să devină o piedică de netrecut pentru duşmanii noştri. Din punct de vedere istoric, de Dunăre sunt legate toate suferinţele şi tot sbuciumul trecut al neamului nostru şi numai undele ei pot spune cât sânge românesc s'a vărsat pentru stăpânirea ei. Să nu uităm că chiar în răsboiul de azi, ce pare că pentru noi încă nu s'a sfârşit, Dunărea, cu Turtucaia ei, a fost începutul durerei noastre şi tot Dunărea, cu Budapesta ei, a fost bucuria şi mândria noastră sufletească cea mai mare şi, poate, nu cea din urmă.

Şi dacă durerile noastre trecute sunt legate de Dunăre, apoi şi năzuinţele noastre viitoare, ce nasc din aceste dureri, se vor sfârşì tot aci, la Dunăre.

Talleyrand a zis: Greutatea lumei nu se reazimă nici pe Adige, nici pe Elba, ci pe Dunăre! Ea leagă, prin Marea Neagră, Apusul Europei cu Răsăritul lumei.

In comisiunea nouă Europeană a Dunărei preponderanţa, acum, e fatal s'o aibă România. Iată de ce toate silinţele noastre trebuiesc îndreptate în

www.dacoromanica.ro

acest sens. Căci Dunărea va stăpâni-o cine va avea mai multe vase de răsboi şi de comerţ.

După masă, vizitez cu deamănuntul labirintica şi eleganta construcţie a hotelului Gellert.

Foarte mulţi ofiţeri cari sunt ataşaţi la birourile comandamentului locuiesc, unii şi cu familiile lor, în camerile şi apartamentele acestei monumentale construcţii.

Scobori cu diverse ascensoare dela cel mai înalt etaj până jos în marele stabiliment de băi. Căci hotelul Gellert e mai curând un sanatoriu. Aşa, chiar, stă scris pe frontispiciul intrărei laterale, în faţa căreia se ridică muntele Gellert.

Bazinuri mari, cabine cu băi de marmoră, băi de nămol, izvoare termale, camere largi de aburi şi de duşe, săli cu paturi comode de masagii, inhalatorii ca la Reichenhal, terase cu flori, seră şi grădină de iarnă cu plante exotice şi palmieri înalţi, isvoare cristaline cu apă de băut, bufet de mâna întâia, coafor şi concerte, toate le afli sub acoperământul acestei labirintice construcţii, în piatră, marmoră pură, mozaicuri, picturi, şi tot confortul celor mai noui instituţii de sănătate.

O domnişoară, jumătate unguroaică (după tată), jumătate franţuzoaică (după mamă) d-ra Hélène, (Ilone), Lily, de Szalay, ne conduce pretutindeni şi ne dă toate lămuririle.

Clădirea a costat, după unii, 18 milioane, după alţii 30 milioane.

A fost sfârşită în timpul răsboiului. Din cauza maltratări ce suferea palatul în timpul comunismului fiind locuit de bolşevici care socializaseră toate averile şi toate imobilele,, proprietarul superbului Sanatoriu, d-rul Bocany, văzându-se sărăcit, s'a sinucis cu un revolver, în inimă.

Azi hotelul şi sanatoriul sunt proprietatea comunei.

www.dacoromanica.ro

PALATELE REGALE

Panorama Budei.— Istoricul Buda-Pestei.—Coroana St. Ştefan şi Bella Kuhn.— Curtea Palatului. — Misiunile aliate —Muzeul Reginei Elisabeta. O audienţă.

Pe la orele 4 după amiază, mi-am dat întâlnire cu câţiva ofiţeri şi cu familiile lor, în faţa palatelor regale.

Pentru călătorul abia sosit în Budapesta, de cum ajunge în faţa Dunărei, privirea îi e fermecător isbită, de pe malul celălalt, de panorama Budei dominată de clădirile trufaşe ale „Palatelor regale"

Aşezate pe stânci înalte, pe prelungirile aşà zisului munte „Varhegy", construcţiile şi palatele din Buda, mai ales noaptea, cu ferestrele lor luminate, îşi topesc strălucirile într'o feerie cuceritoare de stele ce, împreună cu luceferii cerului, îţi par, din malul Dunărei şi până în largile hotare ale văzduhului, o singură boltă înstelată.

Arcurile celor trei poduri uriaşe, strălucind în noapte sub globurile lor electrice ca spinările unor balauri cu solzi de aur şi argint, împreunând malurile Dunărei, măresc în chip covârşitor, ca trei punţi de vis, feerica panoramă a Budei.

Acolo, pe acele înălţimi, ce stăpânesc toată câmpia Dunărei, pe care e aşezată Pesta, acolo, în Buda,

www.dacoromanica.ro

şi-au avut scaunul domnesc primii regi ai Ungariei. In 1156, pentru prima dată fu Buda reşedinţă regală.

In Aprilie 1241 Tătarii cotropiră Ungaria, deteră foc Pestei, şi măcelăriră pe locuitori. Când iarna Dunărea îngheţà, năvălitorii trecură şi Buda îndură aceeaş soartă.

Regele Bella al IV-lea, reîntors în ţara lui pustiită, îşi dete repede seama de valoarea Dunărei, din punctul de vedere al apărărei, şi făcu din colina de stânci a Budei, o imensă fortăreaţă.

Sub domnia lui (Nay Layos) Ludovic cel Mare, Buda luă o mare desvoltare.

Sub regele Sigismund se reconstruì palatul regal şi Buda devenì reşedinţa împăratului german.

Cea mai mare strălucire o capătă Buda sub regele Hunyadi Matyas, Matei Corvin, românul! Acesta înconjură cele două oraşe cu ziduri puternice; deschise în Buda şcoale superioare, chemă la Curtea lui pe cei mai celebri scriitori, savanţi şi artişti străini. Biblioteca lui, care cuprindeà faimoasele „coduri ale lui Corvin", numărà peste 40.000 de volume.

După el, după revolta ţăranilor sub conducerea lui Dosza care puse foc întregei Ungarii, veniră turcii cari sdrobiseră pe Unguri la Mohacs (Mohaci) la 1526. Sub robia lor toată ţara Ungariei se irosì.

Buda căzù în mâinile turcilor la 1541. Atunci fugì din Buda şi Pesta toată nobilimea maghiară. In amintirea acestei epoci de ocupaţiune turcească se vede azi la Buda „Baia lui Racz (Racz fürdö) şi pe „colina rozelor" (Rosza domb) mormântul lui „Gül-Baba", supranumit „părintele rozelor".

In 1686, Carol de Lorrena recuceri Buda. Dar nu găsì acolo decât ruine. Aceeaş soartă a avut

www.dacoromanica.ro

întreaga Ungarie timp de 150 de ani cât stătu sub jugul turcesc.

Hărțuită iarăși de răscoale interne, prin secolul 17—18, numai după sfârșitul revoluției lui Rakoczi, țara sleită, începu a-și revenì în fire și a se ridică din ruine. Palatinul Josef își dădù toate silințele pentru aceasta.

După 1848, cu glorioasa epocă a lui Kossuth și Petöfi, urmă tirania austriacă a casei de Habsburg, până ce Austria hărțuită și ea de răsboaiele perdute fu silită să închee „compromisul" cu Ungaria.

La 8 Iunie 1867 Impăratul Austriei, Frantz-Joseph, fu încoronat rege al Ungariei, cu reședința în Buda.

Sub domnia lui, vechia Pestă, se prefăcu văzând cu ochii, renăscută din cenușa ei ca pasărea Phoenix! Din zi în zi tot mai frumoasă. Micile strade strâmte și întortochiate dispărură făcând loc largilor și dreptelor bulevarde împodobite cu clădiri uriașe, elegante și solide, cu grădini și grădinițe vesele și artistice cu statui și construcții monumentale, muzee, teatre, pinacotece, grandioase hoteluri europene, tramwaye și lumină electrică, spitale, biblioteci, cazărmi uriașe, grădină zoologică — și însfârșit înfrumusețarea modernă a Budei și construcția monumentală și decorativă a podurilor.

Actualul palat regal e zidit pe ruinele vechiului palat al lui Mathias Corvin. Unele părți durează de pe timpul Mariei Tereza (1769) și fură mărite de architectul Hauszmann în 1910 care le adăogă două aripi și o cupolă în stil baroc. Din vârful acestei cupole mai stăruie și azi Coroana cu crucea strâmbă (semn fatidic al atâtor strâmbătăți) a Sfântului Ștefan, și a tuturor regilor ungari...

Multă spaimă apucase pe adevărați unguri de

www.dacoromanica.ro

soarta acestei coroane (cea veritabilă, nu reproducerea ei depe cupolă) când a isbucnit bolşevismul. Nu se ştie dacă Bella Kuhn şi compania au atins-o. Dar se ştie că ea e închisă într'o cameră blindată în mijlocul palatului. Totuşi se ziceà că Bella Kuhn ar fi schimbat-o în Elveţia pe bani străini; că Szamuelly o transportase în aeroplan la Moscova, şi fel de fel de svonuri.

In timpul regalităţei, coroana Sf. Istvan (Sf. Ştefan) erà într'o casă de fier, închisă cu trei chei, una păstrată de ministrul peşedinte, alta de contele Secheny Bella şi a treia, de contele Ambrozi. Uşa casei de fier nu se poate deschide decât cu cele trei chei d'odată.

Ca să ajungi la castelul regal, treci, mai aproape, aşà zisul „pod suspendat" (Lanczhid); străbaţi tunelul în care şi ziua şi noaptea ard lămpi electrice, pe sub muntele „Varhegi"; şi ajungi în „Kristina varos". La stânga tunelului ai un funicular.

Treci cu trăsura sau cu automobilul pe lângă medievalele parapete cu creneluri aşa zise „bastioane", ocoleşti biserica „Mathyas templom", laşi construcţia ministerului de răsboi, şi palatul arhiducelui Joseph, fost câteva zile guvernator şi „viitor" rege al Ungariei, şi, te găseşti, în fine, în faţa intrărei principale a palatului regal.

In faţa palatului statuia equestră, a arhiducelui Eugen, eroul dela Zenta, privind peste Dunăre, panorama Pestei!

La poarta castelului nici un soldat honved ungur ce făceà pază odinioară. Câţiva îngrijitori, portari, salută respectuos, pe ofiţerii noştri şi ne oprim în curtea interioară a palatului. In fund, în faţa a două uşi, păzesc, la una, zuavi francezi, la alta, bersaglieri

www.dacoromanica.ro

italieni. Se văd şi uniforme engleze şi americane.

Aci, în palatul regal din Buda, sunt instalate birourile misiunilor aliate. D'aci tronează Antanta, cu morga şi mai ales cu sfidarea americană peste imensa capitală ungară pe care totuşi o stăpânim noi, „micii ţărani dela Dunăre".

Intr'un colţ din fundul curţii o frumoasă fântână, reprezentând pe regele Mathyas la vânătoare. Aproape de asta, o altă stutuie în faţa grajdurilor palatului, reprezentând aşa numitul „csikos" („cicoş") ţăranul din pustă ţinând strâns de căpăstru un cal sălbatec din pusta ungară.

Algerienii prezintă arma înaintea ofiţerilor români.

Urcăm cu toţii sus, la primul etaj, unde ne primeşte în biroul său colonelul american Yates (Ieţ). Scund, cu ochelari, în uniforma lui sobră, „caquis", ofiţerul american râde, glumeşte cu ofiţerii noştri, „tachinează" cucoanele şi ne pune la dispoziţie pe un domn înalt, civil, fost ofiţer în armata ungară, căpitan Daranyi Kalman, ca să ne servească de cicerone.

Prima aripă ce vizităm e „Muzeul comemorativ al Reginei Elisabeta" fosta împărătească a Austriei şi regină a Ungariei.

In prima cameră, la dreapta în fund, o statue mărime naturală, în ghips, a răposatei şi frumoasei regine, reproducerea după originalul în marmoră albă executat de sculptorul Herman Klotz la Viena, original ce se găseşte în biserica Elisabeta, din oraş.

De jur împrejurul statuei, aquarele de Barlotomeu Székely ce reprezintă patru momente ale încoronării din 8 Iunie 1867.

Apoi, tablouri, dăruite de artiştii unguri reginei în 1857 cu prilejul primei ei călătorii prin Ungaria.

www.dacoromanica.ro

Pe o masă se poate vedeà un vas de argint ornat cu o viţă de vie cu struguri de aur, dăruite reginei, cu acelaş prilej, de oraşul Eger.

Multe fotografii d'ale suveranei şi estampe.

Intr'o vitrină — autografe d'ale reginei, care, pe timpul când făceà exerciţii de limba ungară, traduceà în ungureşte povestiri şi articole istorice sau literare, păstrate şi dăruite muzeului de Ida de Ferenczy, fosta lectrice a reginei.

Apoi, o scrisoare a reginei adresată baronului Joseph Eötvös, ministru al cultelor şi instrucţiunii publice, p'acea vreme, în care îl roagă să intre în corespondenţă cu ea pentru a-i corijà scrisorile din punctul de vedere gramatical.

O telegramă autografă adresată de Luiza de Bavaria, mama reginei Elisabeta, fiului ei mai mare prinţul Ludovic al Bavariei, în care îl anunţă că Majestatea Sa (Frantz Joseph) a cerut mâna fiicei sale Elisabeta.

„Impăratul a cerut mâna lui Sisi. Suntem toţi fericiţi".

O carte de rugăciuni împodobită cu pietre preţioase şi 'n aur. La pag. 347, lângă o rugăciune se găseşte o violetă uscată şi potretul lui Frantz Déak, „înţeleptul Ungariei".

In vitrina No. 4 se află o colecţie de medalii ce reprezintă chipul reginei, sau, întâmplări de seamă din viaţa ei: logodna, căsătoria, călătorii, încoronarea la Buda, vizită la Veneţia, naşterea archiducelui Rudolf, o călătorie în Asia şi Africa. Portrete în argint şi în aur, în relief, d'ale reginei.

Apoi, multe fotografii.

In vitrina No. 6 un album al oraşului Veszprém, o adresă a camerei magnaţilor a Dietei Ungariei, a Academiei ungare, etc.

www.dacoromanica.ro

Pe un perete: prinţul regal Rudolph în uniforma de ofiţer de artilerie. Regina Elisabeta în toaletă de catifea neagră cu câinele ei favorit, Housegard.

Pe un alt soclu, o căsuţă de argint în care deputaţiunea ungară a regatului a oferit reginei, la Buda, în 10 Iunie 1867, 50.000 piese de aur, ca dar la încoronare.

Regina a dăruit această sumă pentru opere patriotice.

La cele patru colţuri ale casei, patru statui tot de argint: ale reginei Maria, a Adelaidei soţia lui Géza, tatăl regelui Sfântu-Ştefan, a Sfintei Elisabeta a Ungariei şi a Mariei Tereza.

In vitrina No. 9: costumul reginei Elisabeta pe care-l purtă în ziua când a fost asasinată la 10 Septembrie 1898, în Geneva. In partea stângă a corsagiului se vede stofa sfâşiată pe unde a intrat pumnalul asasinului. Şi azi, după mai bine de 20 de ani, mă cutremur de mânie. Erà d'o rară frumuseţe crăiasa asta, d'o dumnezeiască bunătate, şi o visătoare de elită, Ce vină a putut avea în vieaţă ea, care suferise atâta, această mare admiratoare a versurilor lui Heine? Şi, un dement, un rătăcit al societăţei, anarchistul Lucheni, în paradisul Elveţiei, pe marginea lacului Geneva a isbit-o de moarte.

Impărătească şi regină, femeea aceasta erà un dar de preţ al cerului — făcut pământului. Ungaria a pus-o azi, aproape, printre sfinte. Nu voiu uità niciodată sguduitorii fiori de artă şi duioşie ce mi-au ţintuit sufletul întâia oară când am admirat-o în toată augusta ei frumuseţe şi poesie, în alba statue de marmoră, la Teritet, în faţa lacului Léman, prin vara anului 1911.

Intr'altă vitrină, privirea-mi rămâne pironită pe toaletele negre ale reginei din ultimii săi ani, căci,

www.dacoromanica.ro

nu se mai îmbrăcà decât în negru, dela asasinarea arhiducelui Rudolf, fiul ei! Rochie neagră, pălărie neagră, mănuşi negre, colier de perle negre de Veneţia cu panglici de catifea tot negre, carte de rugăciuni legată în mătase neagră cu chenar de perle tot negre, ghete de mătase neagră!

Apoi, vin reproduceri în bronz ale feluritelor statui de care e plină Ungaria, ridicate reginei Elisabeta.

Se mai poate vedeà în dulapul No. 12, pe lângă alâtea sfinte amintiri, şi un pahar de băut de care se leagă următoarea poveste:

Cu prilejul sărbătorilor căsătoriei, Majestatea sa Frantz Joseph mirele,, îşi conduse mireasa la bufet. Regina sorbì câteva picături de apă şi puse paharul pe bufet. Un căpitan, care se găseà de serviciu, fiind de faţă, bău restul apei din pahar după plecarea perechei regale şi luă paharul ca amintire, în buzunar, şi-l păstră până la moarte.

Şi, mai se poate vedeà un alt pahar cu capac, în care regina Elisabeta îşi beà zilnic, timp de ani îndelungaţi, laptele muls în faţa ei.

Treci apoi la stânga, în cabinetul de lucru al reginei, al cărei mobilier i-a fost dăruit de augustul ei soţ.

Mobile în acajou lustruit şi tapisate cu mătase vişinie. Obiecte de birou, portrete figurine de bronz, un „chaise-longue" în care a făcut în tren o călătorie pe când erà însărcinată cu archiducesa Maria Valeria; lângă scaun pe o măsuţă, violete uscate, violete, florile ei favorite! Apoi, picturi, albume, cărţi de poeţi unguri, frumos legate, etc., etc.

In sala III portrete şi amintiri literare legate de marea regină. Regina Elisabeta, în costum de ama-

www.dacoromanica.ro

zoană, în costum ungar, tablou mare, portret, în mărime naturală, de Frantz Russ, din 1859. Se zice că acest portret era destinat împărătesei Eugenia, soţia lui Napoleon III, dar isbucnind războiul cu Franţa, n'a mai fost trimis.

Perechea regală pe ţărmul lacului Stahremberg. Busturi în porţelan, schiţe şi iar un mare portret al suveranei, de Alexander Wagner, profesor din Munich.

După ce isprăvim cu muzeul reginei, ciceronele nostru d. căpitan civil, Darany Kalman, ne scoboară scările, ne scoate din nou în curtea castelului, şi ne suie în aripa laterală din stânga, în „Sala de recepţie diplomatică" a palatului regal. Aci e bustul în marmoră al lui Carol III tatăl Mariei Tereza, cu busturile de marmoră ale împăratului-rege Frantz-Joseph şi soţiei sale.

Bustul Mariei Tereza privind către august ei tată.

Perdele mari de Gobelin ce ar fi costat pe vremuri 20.000 coroane una, acoperă uşile acestei superbi săli.

Intr'altă sală, pe pereţi, tot Gobelinuri, reprezentând cele 4 anotimpuri!

O lungă, fascinătoare „Sală de dans" cu pereţii de marmoră (?) (cel mai ideal stuc!) galben-cenuşiu cu 9 uriaşe candelabre de argint şi mii de cristale, ce va fi iradiat în feerice lumini în serile de bal, în frumoasele zile „de odinioară" ale defunctei monarhii Habsburgice! Mai ales pe vremea când regina era tânără şi în splendoarea frumuseţii!

Intr'altă sală, un mare tablou de Muncacs, cel mai mare pictor ungar. Apoi vizităm sala „Bufetului" cu pereţii marmoreeni.

Şi rând pe rând vizităm largile şi orbitoarele de

www.dacoromanica.ro

aurării şi oglinzi camere ale palatului regal, până ce ne trezim într'o foarte lungă sală cu mobile în lemn de palisandru, lucrate în Olanda, strânse, cu sute de foteluri, taburet-ele, canapele, covoare de preţ, măsuţe, dulapuri, clae peste grămadă, ce într'o hală de... vechituri. Superbe şi ispititoare vechituri ce strălucesc de eleganţă şi scumpătate. E cea mai mare parte din mobilierul palatului pus încă sub naftalină.

Cucoanele ofiţerilor noştri se trântesc comode pe câte o canapea sau fotoliu, ce aparţineau camerilor reginei, aşa de „curiozitate", să vadă cum le stă în jilţuri regale!

In „sala audienţelor", una din cuconiţe, mică, oacheşă, cu ochii scânteietori ca diamantele negre, stă pe un jilţ al reginei Elisabeta şi glumind exclamă:

— Şi-acum puteţi să-mi cereţi audienţe!

D. Darany Kalman, voind să facă pe isteţul, o ia înaintea tuturor:

— Majestate, vă rog să ne daţi „înapoi" Transilvania.

— Cum să v'o dau dacă n'a fost niciodată a „dumneavoastră", ci a fost şi e pe veci „a noastră"! îi răspunde spirituala doamnă.

Ungurul surâde, mut şi prostit.

Noi strângem cu căldură mâna inteligentei... suverane, doamna maior G.

In „Sala Diplomaţilor" vedem într'un tablou pe prinţul Eugen de Savoia duce d'Alsacia, care a luptat contra turcilor.

„Sala Tronului", mare, cu parchet, şi mobilier tapisat cu mătase bordeaux, e copleşită de culoarea aurului. S'a adăogat în urmă un coridor, ce prin

www.dacoromanica.ro

bolți deschise face parte din sala tronului dar se cihamă „Galeria oglinzilor.“

Intr'altă sală, mare tablou: încoronarea lui Frantz Joseph și Elisabetei. Sub frumoasa regină se vede chipul trufaș, tânăr, și brun al frumosului magnat Andrassy... favoritul.. ei“, îmi spune d. Darany. Se mai vede prințul de Coburg tatăl fostului rege al Bulgariei. In camera asta câteva sobe vechi... Frantz Joseph, iubià lucrurile vechi.

Mai vedem câtevà elegante camere d'ale reginei: „camera rose“, „camera albă“, „camera verde“.

— Dar unde sunt cele două mari gobelinuri, cât pereții din sala de audiențe și care costaseră câte un milion fiecare? între eu pe ciceronele nostru.

— Sunt făcute sul și ascunse de mult, de frica comunismului, cu multe alte încă lucruri de preț; nu le scoatem până nu s'o limpezì bine și consolidà situația Ungariei!

Și cu aceste ultime lămuriri, scoborâm scările palatului, de data asta pentru a-l părăsì.

Liniște de cavou în tot cuprinsul labirinticului castel.

Doar afară, în curte, pufăe sonor motoarele mașinelor noastre cu care plecăm salutați d'aceiași gardă de soldați algerieni, în vreme ce, la poartă, paznicii vechi ai palatului regal, se descopere înclinându-se cu respect în fața... uniformei românești!...

O tempora!

www.dacoromanica.ro

RECHIZIŢIILE CONTESEI

Contesa de Cszapany. — Tâlhăriile ungureşti. — Scripcarii dela popotă.

14 Septemvrie 1919

In dimineaţa asta cu generalul P. la „Astoria" la comisia de Evacuare. Automobilele toate sunt la comandament „la Gellert" să li se facă recensământul.

Jos, în cafeneaua elegantă a hotelului, cu fine reţele la ferestre, luăm ceaiul cu marmeladă, dacă cumva marmelada asta n'o fi tot din fructele noastre, de pe vremea ocupaţiunei austro-huno-teutone.

La dejun, la popotă, maiorul Racoveanu îmi povesteşte un caz de plângere contra rechiziţiilor, din partea contesei Cszapany.

Cucoana asta, după ce i-au devastat armatele bolşevice toată moşia şi castelul, vine acum, a doua zi după intrarea armatelor române în Ungaria, să ne pretindă nouă 7 milioane despăgubiri pentru rechiziţiile ce i-am făcut noi? Extraordinară inconştienţă şi obrăzniciel

Ceeace e mai straniu, e că începe plângerea afirmând că românii „s'au purtat foarte bine", dar că, la plecare de pe moşia ei, au devastat-o!

Auzi! a devastat-o armata noastră care a trecut

www.dacoromanica.ro

p'acolo numai o zi — pe când bolşevicii o pustiiseră luni întregi. Revoltătoare obrăsnicie!

Foarte amuzante sunt iară, cererile de libĕrare ale bolşevicilor închişi, care susţin că ei n'au fost niciodată „roşii", ci „albi", albi ca mieluşeii sireacii! Şi, uite aşà, toţi vor să ne convingă, ba, c'au fost cenuşii, bleumarin, liliachii, numai „roşii" n'au fost, ferească sfântul!

Ce n'am găsit noi pe-aici! Până şi clopotele bisericilor noastre, furate de nemţi şi de unguri, spre a fi turnate pentru tunurile şi gloanţele lor contra noastră!

Le-am fotografiat, de faţă fiind, lângă ele, şi reprezentanţii misiunilor aliate, engleză şi americană mai ales, care au văzut cu ochii lor tot felul de obiecte furate din ţara noastră, scoarţe, cămăşi, haine, mobile, unelte hirurgicale şi medicamente.

Maiorul mi se plânge de tâlhăriile ungureşti, şi de mizeriile pe care le întâmpină din partea misiunei americane, în deosebi, la facerea rechiziţiilor noastre.

In faţa mesei, orchestra militară ne plimbă sufletul pe valuri de armonie.

Se desprind din ea câţiva balaoacheşi, în cazon, ca să ne cânte mai la „urechie", „opere naţionale"! Unul din ei înaintează în faţa generalilor şi ofiţerilor superiori, şi ne trage pe scripca lui, ca Paganini, dintr'o singură coardă şi un singur fir de arcuş pe care-l trage cu degetele, încet, peste maiastra lui cutie.

Un bătrân clarinetist ne zice o „ciocârlie" de ne merge la inimă şi ne face giumbuşlucuri din instrument imitând cocoşii.

www.dacoromanica.ro

JARDIN D'HIVER ŞI ORPHEUM

Operetă.—Comedii. — Variéteuri. — Dunărea noaptea.

La aşa zisa „Jardind' Hiver", vedem în seara asta o operetă cu musică pe leitmotiv de Tango. Tenorul are nasul coroiat. Primadona e o blondă plină de draci.

Peste drum la „Orfeum" (în Nagymezö-utca 17) se joacă o comedie bufă. Fireşte că trebuie să fie bufă de oarece toată sala leşină de râs. Dar eu nu înţeleg nimic.

După comedie, urmează „Variété". O răsfăţată a publicului, „Szöllösi Roszi", e primită cu furtuni de aplauze. Cântă un cântec naţional maghiar de actualitate ce stârneşte delir în întreaga sală. E o diseusă fermecătoare.

O „Zuleică" ungurească, „Darmora" se svârcoleşte pe scenă cu admirabil de naturale încolăciturí de şarpe şi-şi palpită pântecele gol d'ai gândì c'acolo îi bate inima!

După ea, apare un grăsun „Gyarfas Dezsö" bun ca de Ignat, gros şi totuşi foarte fin ca mimică şi duh. Debitează nişte vesele cuplete în care auzim mereu cuvintele „Lenine" şi „comunismuş". Parodiază, fireşte, fericita epocă.....!

Publicul râde şi îl răsplăteşte, cu furtuni de apla-

www.dacoromanica.ro

uze. Se simt bine acum, firește, la adăpostul baionetelor românești!

Mai vine o baletistă, îndrăcită, că o întrece pe Sevérskaia, deși costumul îi e identic.

După ea, niște acrobați „2 Mihailovitz", poate cei mai buni văzuți, până azi, în viață. Multe minunății fac cei doi tovarăși. Una însă le întrece pe toate: După o scândură ce se leagănă dela mijloc în sus și în jos, (proptită fiind pe un mic scăunel) cei doi în picioare pe căpătâele ei, își fac vânt și unul sare în aer căzând cu capul în jos drept în creștetul capului celuilalt și rămânând așa, cu mâinile și cu picioarele în aer câteva lungi secunde.

Și în vreme ce historionii își fac, cu artă, meseria, publicul din teatru, la mese, în loji și în parter își ia în liniște religioasă, cina! Nu s'aude un scârțâit de ușe, un ciocnet de pahar, sau o trântitură de farfurie.

Târziu, ne îndreptăm spre noul nostru hotel, „Bristol", unde vom rămâne până la sfârșitul ședерei în Budapesta. A vrut generalul, să fim în apropierea comandamentelor, și într'o cameră cu ferestrele înfața Dunărei.

Străbatem străzile deșerte ale marei Capitale. Și mergând pe străzile pustii printre uriașii pereți ai clădirilor mute și oarbe, ne pare că mergem, în puterea nopții prin niște imense tranșee. Auzim numai din când în când sonoritatea bocancilor patrulelor noastre.

Urcat în noua mea cameră, dela „Bristol" mă reped la fereastră. Noaptea e înstelată. Dunărea își plimbă liniștită trupu-i de argint sub ochiul mângâietor al lunei.

Nici când, bătrâna Dunăre, nu s'a simțit mai în-

www.dacoromanica.ro

tinerită şi mai împăcată, decât în nopţile astea de când o păzesc flăcăii noştri.

Multe nelegiuiri a mai văzut şi multe taine închid adâncurile sufletului ei.

Sentinelele noastre, dela căpătâiele podurilor, o ascultă glăsuind molcom, şi, în cadenţa sonoră a pasului lor ostăşesc, o încredinţează c'au răzbunat-o de multele fărădelegi îndurate.

www.dacoromanica.ro

SÂCÂELI ANTANTISTE

Caii Ungariei. — Englezii ne sâcâe.

15 Septemvrie 1919.

Sculat din pat, deschid fereastra. Dunărea străluceşte ca o oglindă. Par'că ar fi un lac din fermecătoarea Elveţie. Ce mută-mi pare în dimineaţa asta! Par'că şi-a oprit răsuflarea!

Surâd ochilor, lângă malurile ei, vapoare şi yachturi albe.

La hotel Hungaria unde ne luăm ceaiul, colonelul dr. veterinar Stavrescu, vorbeşte de... cai! Ne spune că, după statistica normală, Ungaria are până la două milioane de cai, relativ puţini fiindcă ea furnizează cai aproape întregei Europe. In războiul ruso-japonez ea a furnizat cai englezilor. Are 900 mii iepe de prăsilă. (Fiecare ţăran are câte două iepe de prăsilă). Anual aceste iepe dau peste 600 mii mânji. Mulţi mor. Rămân 400 mii cai de povară anual.

La „Astoria", generalul Şerbescu, preşedintele comisiei de Evacuare ni se plânge cât necaz are cu rechiziţia automobilelor necesare serviciilor militare în Budapesta.

— Azi, a venit un general englez şi ne-a oprit să mai ridicăm vr'un automobil. Toţi evreii, când

www.dacoromanica.ro

vrei să le iei câte un automobil, spun că sunt „supuși englezi".

Un ofițer vine să se plângă că ducându-se să rechiziționeze un depozit militar de lână, proprietarul i-a scos niște hârtii ce miroseau a foarte proaspete, spunându-i că e... supus englez! Și ăsta!

— Și totuși, domnule general, am cules informații precise, că lâna erà depozit bolșevic, că aparținea statului.

— In cazul ăsta ridicați-o cu forța!

Ori câte piedici ne-or pune aliații, tot ce e pradă de răsboi vom ridicà. Firește, vom executà numai ordinul să dăm ungurilor 15 mii de arme și un milion de cartușe pentru organizarea jandarmilor și armatei ungurești.

www.dacoromanica.ro

LA MUSEUL NAȚIONAL

Clădirea. — Soldatul Petcu Cicerone. — Pietre și animale.

Inainte de amiază vizitez „Museul Național" care e foarte aproape de „Astoria".

O construcție de piatră, monumentală, cu măreațe colonade, în mijlocul unui încântător parc, cu bănci, bone și copii, cu flori, și multe statui printre cari: în fața scării principale, statuia de aramă a celebrului poet liric Ianoș Arany; apoi statuia lui Szécseny Ferentz, cel care a zidit museul național, mare om politic; statuia lui Daniel Berzseny, al lui Carl și Sandor Kisfaludi; Ferentz Kazinczy etc.

La stânga, la o intrare laterală, trei soldați români; unul de santinelă. Mă opresc.

— Nem szobod!

— Las-o, puiule, pe ungurește, că-s român!

— A! domnul e român? Să trăiți!

Poftiți, vă rog, poftiți. Numai ungurii n'au voïe să intre.

— De ce păziți muzeul?

— Să nu fure ungurii lucruri de preț. De, mai știu eu! Așa e „orden"!

Flăcăul care-mi vorbește e un voinic din județul Suceava, îl chiamă Petcu Tănase, și se oferă bucuros să mă plimbe el prin muzeu, să mi-l arate el „că-l cunoaște pe degete".

www.dacoromanica.ro

— Bine, Petcule, haidem sus.

In curtea interioară dăm de sarcofagii, de dinţi enormi de animale preistorice, de falene de balenă şi de tot felul de statui vechi romane.

Petcu le priveşte; ar vreà par'că să-mi spuie ceva, dar socoate mai prudent să tacă.

— Ce să fie asta, Petcule?

— De, cucoane, cică astea mari de piatră, ar fi coşciuge d'ale strămoşilor noştri, „români", d'ai împăratului Traian.

— Dar, cestelalte?

— Cică, dinţi de alifant şi de balenă.

Găsesc că Petcu n'a pierdut vremea d'a surda de când face paza muzeului şi urcăm scările la etajul întâiu.

Aici dăm de săli cu mii şi felurite pietre şi minerale. Şi, rând pe rând, de data asta Petcu rămâne aiurit de mândreţea pietrelor, pe care eu i le explic pe înţelesul lui, şi iată-l privind cu luare aminte aereoliţii, meteoriţii, ametistele, aurul, antimoniul, quarţul, diamantele, piritele, lapislazuli, etc., etc.

Dar sus, în sălile de animale?!

Niciodată n'am văzut galerii mai complect înzestrate cu tot soiul de speţe, de clase şi genuri de animale împăiate, mamifere, reptile, păsări. Toate dihaniile şi vieţuitoarele pământului dela orang-utan până la mica pasăre colibri. Rând pe rând, despre toate, îi spun câteceva lui Petcu, timp de două ore.

Uluiţi, aproape, eu şi Petcu, eşim din casa cu lumea moartă şi dăm cu ochii de lumina pământului de afară cu lumea cea vie!

— Mare mândreţe şi sus în căşile astea! Dar mai bine-i parcă afară la soare! exclamă Petcu, respirând din plin aerul sănătos şi pudrat de razele soarelui.

— Da, e vorba, că văzuşi multe!

www.dacoromanica.ro

— Văzui şi învăţai! că tot dumneata ştii mai multe!

Şi încântat că Petcu-mi dădu brevet de ştiinţă, părăsesc muzeul naţional pentru a merge la masă. Sunt orele 1.

www.dacoromanica.ro

ASPECTE DIN COMUNISM

Pe terasa dela Gellert. — Bătrânul Szalay şi băncile. — D-ra Lily şi comunismul.

In după amiaza asta, bătrânul Szalay, tatăl domnişoarei „Lily", pe terasa Sanatorului Gellert, îmi vorbeşte cu entuziasm de armata română, neştiind cum să-şi arate recunoştinţa că i-a scăpat de bolşevici.

— Nu ştiu ce ne vom face dacă vor plecà curând ai dumneavoastră. Mi-e frică grozav, şi sunt aproape sigur, că iar va izbucnì comunismul. Va fi o groaznică anarhie. Nu va mai fi nici poliţie, nici guvern. Garda roşie va reînvià ca din pământ, şi va tăià pe toată lumea.

Dar şi garda albă care se formează acum se zice, că după plecarea dumneavoastră, va tăià pe toţi cei cari nu vor purtà un semn de recunoaştere că fac parte din partidul catolic. Să vedem pe unde vor scoate cămaşa evreii! Bine le-ar face că tare ticăloşi au mai fost şi sunt. Uite, de pildă, acum: Eu, din cauza lor am rămas sărac. Aveam într'una din băncile lor depuşi 50.000 de coroane. Bănişorii mei, munciţi de mine, puşi la adăpost pentru zile negre ca cele de azi! Să! nu crezi că-mi dau vr'un ban. Nu dau nimănui din câţi doresc să-şi scoată banî din Bănci. Pot eu să crăp de foame, nu vor să ştie!

www.dacoromanica.ro

l'auzi strigând: „Nu-s şi nu sunt bani!" Ne-au mâncat bănişorii, tâlharii!

După ce bătrânul isprăveşte de jeluit, d-ra Lily fiică-sa, îmi traduce din ziarul unguresc „Rendkivul Kiadas" (senzaţionalul tiraj) articole privitoare la „Schimbarea cabinetului".

Un articol dă şi numele noilor miniştri: Lovvaszy Marton, Preşedinte; contele Betlen Istvan sau Baron Pérény Szigmond, Interne; Hussar, Cultele etc., etc. Apoi spune ceva de scandalul dela consiliul de miniştrii, că Friedrich primul ministru actual a citit telegrama adresată Antantei c'a refăcut cabinetul.

Că Antanta a refuzat etc. Apoi că ministrul de finanţe a declarat în consiliu că „visteria statului e goală". Funcţionarii nu şi-au primit salariile. Noi nu putem obţine împrumuturi. Nu sunt cărbuni. Scumpetea vieţei e teribilă. Dacă nu suntem ajutaţi de Antantă, suntem pierduţi."

Mai spune că mai mulţi miniştri şi-au dat demisia, şi că primul ministru le-ar fi strigat: „Chiar dacă rămân singur, rămân tot la locul meu!" C'a urmat scandal după care ministrul Rubinek Gyula a ieşit trântind uşa cu aşa putere că toată casa s'ar fi sguduit. Şi ziarul adaogă: „O astfel de purtare nu s'a văzut nici în soviete, la bolşevici.

Şi mai traduce d-ra Lily:

Bettelheim, evreu, comunist, a fost internat lângă Viena. Partidul comunist austriac a cerut să facă parte din partidul social-democrat.

Prizonierii de războiu nu se întorc din Italia. Şi sunt acolo 80 de mii; iar în Siberia vr'o 160 de mii! Şi, ar trebui reîntorşi ca să reconstruiască noua patrie!

Zàdor Dezsö (Daniel), fostul director al Operei din Budapesta pleacă din patrie, zicând: „Niciodată

www.dacoromanica.ro

Ungaria n'a înţeles ce e arta adevărată. Numai intriganţii pot trăi aici!

Évreii se roagă să fie apăraţi.

Renner a vorbit de viitorul Austriei; pentru ce trebue să se unească Austria cu Germania, fiindcă, abia va puteà suportà impozitele de răsboi. Bogăţia ţărei depinde de unirea popoarelor, cu Cehii pentru cărbuni, cu Polonii şi Românii pentru petrol; cu Ungurii pentru grâu; cu Slavii pentru boi; cu Italienii pentru drumul la porturile de mare.

Apoi, mai citeşte articolul „Cum trăiesc românii la Budapesta". [1]).

E foarte impresionantă povestirea ce-mi face domnişoara despre ziua de „1 Maiu" cum au sărbătorit-o comuniştii.

Toate podurile peste Dunăre, castelele regale, statuia Sfântului Gellert, casele, erau îmbrăcate în hârtie roşie. Tramwayele electrice erau vopsite în roş. Automobilele erau îmbrăcate în flori roşii. Soldaţii aveau grâu roşu! (vopsit) la chipiu. Toţi bărbaţii, femeile şi copiii aveau cocarde roşii. La insula Margareta s'au făcut mari procesiuni în rochii şi panglici roşii. Toată Budapesta, din cap până 'n picioare, erà îmbrăcată în roşu. Ai fi zis „Infernul" cu diavolii.

Uriaşe procesiuni. Toţi lucrătorii din toate fabricele cu uriaşe drapele roşii; femeile cu basmale roşii. Pe străzi, prăjini foarte înalte cu mari cercuri în vârf din care spânzurau lungi, interminabile panglici roşii. Monumentele erau învelite în roş iar în capetele lor erau puse capetele uriaşe în ghips ale lui Marx, Lenine, Bella Kuhn, Trotzky, Szamuelly, vopsite 'n roş!

„Copiii lui Lenine", (bolşevicii) ridicaseră statui

1) Pe care l'am citat în volumul I.

www.dacoromanica.ro

imense reprezentând un muncitor cu ciocanul ridicat, vopsite în roşu.

Comuniştii au plătit pentru hârtia roşie, ca s'o capete dela Viena, 3000 de boi.

— In ziua de 21 Martie ora 5 d. a. când s'a proclamat dictatura, soldaţii au rupt pe străzi stelele ofiţerilor, decoraţiile, galoanele de aur. Le tăiau cu cuţitele pe care le-ar fi împlântat la cea mai mică opunere.

Vineri 21 Martie, ploua cu găleata şi mulţi oameni mergeau la teatru, eleganţi, în automobile. La colţul stradelor mulţimea a oprit automobilele (j'ai vu ça, de mes yeux vu), au fost date jos doamne elegante cu cuvintele: „Dă-ne nouă automobilul!" Şi plebea a luat cu forţa automobilele şi aristocraţii s'au dus pe jos acasă. S'au luat atunci toate maşinele şi trăsurile chiar şi ale misiunilor aliate; s'au luat caii, s'au rechiziţionat magazinele. Se jefuia lumea pe străzi, se torturà şi se ucideà ca 'n codru! Ce grozăvii au mai fost p'aici!

D-ra Lily rămâne cu ochii ţintă spre vârful dealului din faţă.

Sus, pe un dâmb al muntelui Gellert o sentinelă română, ca o statue de bronz, stă înţepenită, cu ochii măsurând zarea, peste Dunăre, dominând toată întinderea Capitalei maghiare.

— Graţie acestui brav soldat român, mâncăm, noi, azi, la adăpostul vitejiei şi veghei lui, o pâine, şi ne dormim noaptea, somnul în linişte! exclamă, fericită, domnişoara, Lily.

www.dacoromanica.ro

PE „CORSO"

Promenada. — Bufetul. — Bursa femeilor. — Cuceriți și cuceritori.

E o după amiază infiorător de caldă. Arde soarele ca 'n luna lui cuptor.

Cu neputință de stat în camera mea din fața Dunărei, la Bristol.

Mă dau jos pe „Corso".

Toți cari au fost pe la Budapesta știu ce este acest „Corso". O promenadă d'alungul Dunărei, prin fața marelor hotele Bristol, Hungaria și Rietz (sau Dunapalota). D'alungul trotoarelor stau înșirate bănci și scaune. Scaune foarte multe mai ales în fața micei grădiniți și bufet de pe mijlocul acestui „Corso".

Intru puțin să mă răcoresc. Abia găsesc un loc. O lume potolită, mută aproape, turtită de zăduf, stă la mese și consumă mari felii de pepene verde cu miezul foarte roșu și răcoritor, iar alții golesc cu lăcomie un surogat de înghețată și câte un pahar de apă caldă!

Stau cu un simpatic ofițer român, la o măsuță, și omorâm clipele greoaie ca de plumb topit, până mai către seară. In toată grădina, nici o femeie frumoasă, nici un bărbat mai elegant. O lume ștearsă, cuminți tă de suferințele încă proaspete.

Când eșim din grădiniță, pe Corso nu mai găsești un loc pe scaune, sau bănci. Până și scaunele cu un

www.dacoromanica.ro

singur picior, au fost prinse şi puse în măsură d'a fi bune la ceva. Către seară, fisionomia acestei promenade e mai înviorată. Tot ce e element tânăr femenin, „mondain" sau demi, trebuie să-şi defileze silueta cel puţin un ceas, două, dacă nu până la ora 11 noaptea când apar patrulele noastre. D'altfel, în zilele nu prea toride, pulsul pieţei feminine bate din zori de zi până 'n miez de noapte pe acest „Corso".

L'aşi puteà numì acest „Corso" „Bursa femeilor". Eleve de şcoală, studente, văduve, sau coniţe măritate, codănace, sau arhaice îmbălsămate... toată speţa şi toate fiicele Evei îşi dau întâlnire aici.

D'alungul acestei fermecătoare alee astfaltate, de la ferestreie marilor hotele, privesc, din birourile comandamentelor militare române, ochii scânteietori ai mândrilor noştri ofiţeri. Şi cum se îmbulzesc muştele la gura unui borcan de dulceaţă, aşa se îngrămădesc farnientele Budapestei pe sub ferestrele hotelului Hungaria, sediul comandamentului diviziei VII.

— Le vezi? îmi spune ofiţerul, acum nu e nimic. Să le fi văzut în primele zile ale sosirii noastre, când încă mureau toţi şi toate de foame. Apăreà la fereastră câte un ofiţer. Le arătà în stradă câte o cutie de conserve, şi se pomeneà sus la uşa camerei cu câte cinci şase odată, dintre cele mai frumoase solicitatoare pentru... cutia de conserve.

Azi, însă, au ce mâncà. Acum caută numai ochii ofiţerilor noştri. Se prăpădesc după ei.

Observ promenada. „Chacun avec sa chacune!" Sunt şi câteva uniforme răzleţe ungureşti. N'au însă sabie! Sunt dezarmaţi. Şi frumoasele Budapestei îşi întorc privirile cu admiraţie după ofiţerii români ce trec serioşi, plini d'o elegantă mândrie, şi foarte cuviincioşi. Fetiţele lui Arpad îi sorb din ochi. E şi firesc: ei sunt învingătorii, ele, cuceritele!

www.dacoromanica.ro

Stau cu prietenul pe-o bancă şi privim valurile de tinereţe şi voioşie ce ni se scurg pe sub ochi. In faţa noastră, două doamne. Una încă foarte tânără. Ochi verzi, buze roşii poftitoare, păr negru, sâni bogaţi, elegant îmbrăcată. Scoate o ţigară, vreà s'o fumeze, n'are chibrit. Intoarce capul şi cu cel mai sfredelitor surâs cere ofiţerului un chibrit. Ofiţerul nostru îi dă „un foc" cum se zice ostăşeşte. Şi focul e gata. Paiele s'au aprins. Vorbesc acum, ca şi când s'ar cunoaşte de când lumea, pe franţuzeşte. Doamna, (ne spune că e doamnă) ştie şi nemţeşte şi englezeşte şi spanioleşte. E o unguroaică „voiajată"; „E umblată" am zice mai pe româneşte. Şi, îi umblă gura de zici „ce e asta?" Dar şi ochii! Şi ne spune c'a fost prin Spania, la Paris, la Londra, în Bruxelles. Că e soţie de colonel, care fiind în garda albă a fost făcut prizonier de bolşevici şi nu mai ştie de soarta lui. Că locuieşte în strada Andrassy şi c'ar fi fericită dacă maiorul nostru, ar pute-o vizità mâine ca să-i deà oaricare acte, după care maiorul ar puteà, poate, să-i descopere... ce i s'a făcut bărbatul!

Alte cucoane îşi plimbă în vremea asta căţeluşii. Altele, toaletele.

Prea frumos nu se îmbracă, unguroaicele. Mai toate în nişte rochi-halate, şi pălăriile cu margini foarte mari, late, şi puse pe ceafă. Panglici late în păr. Multe şi p'aici cu părul tuns. Sănătoase, însă, toate, şi zidite din plin. Au ceva sălbatec, primitiv, în masiva lor frumuseţe. Parc'ar fi toate din Pustă.

Dar, vorbesc acì de mulţimea anonimă a celor care bat de dimineaţa până noaptea târziu caldarâmul pe „Corso".

www.dacoromanica.ro

LA „RIETZ"

Cosmopolitism. — Obrăsnicie pseudo-americană.

Am luat cina la popota dela „Hungaria". După masă plimbare cu colonelul de brigadă, Aurel Moscu, la Rietz, să luăm cafeaua în hall-ul somptuosului hotel. Aci, la hotelul Rietz, sunt grămădiţi foarte mulţi ofiţeri din misiunile aliate.

După masa din restaurant, (cel mai bun restaurant din toată Budapesta), şi după masa dela popota ofiţerilor de aviaţie, se strâng în hall, în jilţurile moi şi largi, în jurul meselor ofiţeri, francezi, englezi, italieni, americani şi români, şi, mai multe femei frumoase.

„Les femmes chic" îşi dau „rendez-vous" aici. Multe locuiesc chiar în hotel. Cele mai multe vin din afară. Unele chiar cu bărbaţii sau prietenii lor. E un farmec să-ţi iei cafeaua, după masă, berea, liqueurul sau îngheţata în hall-ul dela Rietz! O orchestră admirabilă, de cei mai veritabili ţigani ungureşti, cântă discret bucăţi franţuzeşti, dar mai ales Tango-uri şi Maxixe americane. In fumul havanelor şi în aroma cognacurilor, şi cafelei, într'o lumină, într'adins cenuşie, cernută cu ţârâita din elegantele becuri electrice, voalate, chelnerii, în fracuri negre, se strecoară ca nişte umbre; covorul gros de Ispahan soarbe toţi paşii; convorbirile „en tête à tête" se fac în surdină; şi toată atmosfera acestei anticamere de hotel e plină de un discret

www.dacoromanica.ro

cosmopolitism. Ai impresia că te găseşti la Nissa, la Ostanda, sau, în hall-ul vr'unui mare hotel din Elveţia, pe marginea lacului celor patru cantoane.

Dar, cine turbură, colo, armonia acestor clipe de farnientism şi de siestă?

Un ofiţer american, smulge brusc scaunul din mâna unui sublocotenent român, spunâdu-i răstit şi cu ochii plini de ură, „E ocupat!"

Şi, fără a crede că e destul gestul lui brutal, urmează a privì provocător şi mormăind, spre masa noastră.

— Il vedeţi? e american, ne spune sublocotenentul automobilist Gatowschi. E a doua oară că amicul ăsta îmi răspunde aşa obraznic. Să ştiţi c'a treia oară îl pocnesc. Totd'auna vine, ocupă o masă cu o canapea şi patru scaune, şi atunci, când, ne mai văzând liber nici un scaun, eu încerc să mă adresez lui, cerându-i foarte politicos unul, mă repede cu câte un gest de ăsta, de rămâi încremenit. Pas de-i răspunde la fel, ca pe urmă, să ne mai auzim ponosul că ofiţerii românìi provoacă scandal cu Antanta.

Şi, toate astea de ce mi le face, sau, le-ar face oricărui ofiţer camarad? Fiindcă suntem români. Şi al doilea, fiindcă în fiecare seară şi-aşteaptă câte două cântăreţe de Variété foarte elegante, îmbrăcate, „à la americain", şi care vorbesc englezeşte!

Nu ne poate înghiţi americanul ăsta. D'altfel, ca toţi din misiunea lor, în care se găseşte şi colonelul pseudo-american „Horovitz"...

Toate mizeriile pe lângă conferinţă, ei ni le fac.

Târziu în camera mea dela Bristol.

Cerul îşi întinde năframa cu fluturii de aur peste capul şi umerii nopţii. Sub molcoma lui îmbrăţişare dorm potolite toate pasiunile. Sus veghează luna. Jos, d'alungul Dunărei, sentinela română!

www.dacoromanica.ro

CUM TRĂESC UNGURII

Prin piață.— Podurile dimineața.

16 Septemvrie 1919.

Mă scol la ora 6 dimineața. O pătură de ceață acopere Dunărea ca o plapomă ușoară peste trupul adormit, încă, al unei femei leneșe. Incet, încet razele soarelui o topesc.

O pornesc spre piață. Sunt curios să văd prețurile.

La hale, lângă podul Frantz-Joseph (Ferencz Jozsef hid) gospodinele se îmbulzesc în jurul mărfurilor proaspete și din belșug. Ce carne! Ce pește viu! Ce zarzavaturi felurite! Fructe, ouă, brânză, unt și tot ce poftiți; ca 'n vremuri bune! Și parcă eri fu, doar, cumplita epocă a bolșevismului când burghezia, și aristocrația mai ales, nu mânca decât dovleci și foi de varză!

Intreb de prețuri. Carnea cea mai bună, 40 coroane kgr., cârnații, 48 c. Peștele viu, crap 40 coroane kgr. Pătlăgelele roșii 3 coroane kgr. Ciapa 7 coroane kgr. Pepene verde 5 coroane kgr. Varza mică, 2 cor. una. Pere 6 cor. kgr.

— Ei, cum o duceți cu d'ale gurei, întreb o bătrână ce sta în capul coadei la carne. Eu o întreb pe nemțește, dar ea mă și simte că sunt „dela România" și-mi răspunde pe românește, fiindcă este unguroaică din Ardeal.

www.dacoromanica.ro

— Cum s'o ducem, domnișorule! Inainte aveam bani, și n'aveam ce mâncà. Acum, avem ce mâncà dar n'avem bani! Că, vezi dumneata, înainte erau bani d'ai bolșeviștilor foarte mulți. Dar acum, nefiind de lucru nicăieri, iar pe de altă parte prețurile fiind foarte scumpe, cine se poate atinge de bunătățile astea!?

— Ba, să mulțumim lui Dumnezeu, adaogă o altă cumpărătoare, că cu puținul ce avem și cu puținul ce căpătăm, nu murim de foame ca înainte.

Și dacă mai stă armata română, s'o face tot mai bine.

Atât am vrut să știu. „Amicii noștri au ce mâncà și poporul își dă, seama că ne datorește nouă aceasta.

Trec podul Frantz-Joseph. Dunărea s'a făcut acum ca oglinda.

Mai departe, spre dreapta, podul Elisabeta, în eleganța lui, îmi pare așa subțire de parc'ar spânzurà de niște frânghii.

Podul pe care trec e însuflețit d'o lume grăbită. Gospodine, slujbași, copii și fetițe de școală, căruțe de piață, trăsuri, automobile cu ofițeri români, tramwaye.

www.dacoromanica.ro

CONVORBIRI OSTĂȘEȘTI

Maior Tiron — Col. Moscu Aurel. — Căpitanul Răutu. — Ziariști din țară.

La Gellert, în cabinetul lui de lucru, maior Tiron, dela Statul Major, îmi explică pe o schiță, teatrul luptelor dela Tisa și-mi descrie cum s'a făcut pregătirea militară a bolșevicilor. Vorbește scurt, are vederi de „ensamblu", și fără a cădeà în patetism, pare un tânăr de inimă. Ca și ochii lui albaștrii, îi simt un suflet limpede și cinstit.

După masa luată la „Hungaria", colonelul de brigadă, Moscu Aurel, îmi spune câte ceva despre brigada lui:

— „După Paște, general Dumitrescu Constantin (Infanterie) a venit să ia comanda diviziei 7-a. La 24 Aprilie, zi de Paște, primește ordin ca cu nici un preț să nu ocupe divizia Debrezinul, până nu va sosì ordin. Comandamentului îi erà teamă de rezistență, și să nu se bombardeze orașul. Dar la 5 sau 6 klm. de oraș a eșit înainte, generalului, o deputațiune cu pâine și sare rugându-l să nu mai întârzie un minut că a doua zi vor fi spânzurați 400 de fruntași români, căci în ajun mai fuseseră spânzurați 45 notabilități. Generalul a intrat. Și a primit defilarea în mijlocul pieței. In momentul acesta primește ordin „să nu intre". Generalul a răspuns: „In

www.dacoromanica.ro

momentul când am primit ordinul, primeam şi defilarea în inima pieţii din Debretzin".

Exact cazul cu intrarea în Budapesta. Când a venit ordinul Antantei să nu intrăm, generalul Rusescu îşi primea defilarea brigadei a IV pe străzile Budapestei. Să nu fi intrat atunci, până a doua zi nu mai intram noi, poate, fiindcă ne-am fi găsit în faţa unui fapt împlinit — ordinul Antantei sosit mai înainte. Dar, a vrut Dumnezeu cu noi.

După ce am venit şi noi la Budapesta cu divizia noastră, eu am avut o impresie mizerabilă. Pe şosele, pe bulevarde, vedeai lume bine îmbrăcată, elegantă chiar, ducând în mână un castravete, un dovlecel, singurul aliment ce puteau află pe piaţă. Nu trăiau pân'aci decât familiile bolşevicilor."

Căpitanul Răutu, foarte distins, ras, licenţiat în drept, fost elev al lui Cuza la Iaşi, are admiraţie pentru marele orator, dar găseşte că n'a făcut încă nimic. Apoi, vorbind de admirabilul suflet al soldatului nostru îşi aminteşte o maximă a lui Napoleon: „Rasboiul se câştigă cu moralul".

Mă întâlnesc azi cu Rosenthal, directorul ziarului „Izbânda" şi cu Leonard Paukerow, corespondentul din Budapesta al mai multor ziare româneşti. Acesta mi se plânge că Mezei, şeful cenzurei române la Budapesta, nu dă voie să vină „Neue Freue Presse", căci tocmai acest ziar care alimentează cu ştiri despre Ungaria toată presa mondială, ar vrea să se pună în serviciul cauzei noastre.

Mai târziu, Mezei îmi explică, de ce-l cenzurează fiindcă „Neue Freue Presse" scrie articole defăimătoare contra noastră!

Pe la ora 4, cu automobilul, şi cu prietenii Rosenthal şi Paukerow — la Insula Margareta.

---

www.dacoromanica.ro

INSULA MARGARETA

Micul Paradis.— Băi şi sanatorii.— Doi scriitori.— Ungaria O cântăreaţă.— „Plaja" comuniştilor

Cine, din câţi s'au oprit la Budapesta, câteva ceasuri măcar, n'a văzut-o? Călători spre ţările-lumină ale occidentului, câţi din români n'am cercetat-o în popasurile noastre, în zilele dinaintea războiului European? Mulţi o cunoaştem ca 'n palmă.

E micul Eden al superbei Capitale maghiare.

Poartă numele unei regine.

Era acolo înaintea cataclismului mondial şi al „comunismului", o oază de verdeaţă, de linişte, şi încântare a ochilor şi a sufletului.

O insulă lunguiaţă, care văzută de pe crestele stâncilor din Buda, îţi pare un imens vapor. Exact forma aceasta o are, lungă, umflată la mijloc şi ascuţită la capete.

Ca s'ajungi la ea treci largul pod, în formă de unghiu, zis „Margit-hid", (Podul Margareta). Dela unghiul acestuia, treci pe un alt pod pe care ajungi în insulă. Dei pe acest pod ai vedere largă spre Pesta şi Buda. In dreapta, cartierul industrial şi cu sute de coşuri de fabrică, „Uy-Pest" (Pesta Nouă). In stânga, colinele vechei Buda, aşa zise „O-Buda."

De cum pui piciorul în insulă, te întâmpină ca şi în alte timpuri, tarlalele artistice de flori şi aleele curate şi îmbălsămate.

www.dacoromanica.ro

Locurile de sport sunt azi goale. D'ocamdată nu le mai arde ungurilor de sport.

Mergem d'alungul şinelor de tramway şi iată, ne apare acelaş vechi tramway tras d'un cal.

Leonard Paukerow, ne spune că a fost vorba de mult să-l transforme în tramway electric, dar că s'a opus studenţimea, spunând că s'ar schimba arhaicul şi pitorescul farmec al insulei. In adevăr, toate îţi dau impresia liniştei şi a odihnei, în mijlocul acestei sgomotoase şi imense metropole maghiare: Aleele pădurei ce acoperă întreaga insulă, boschetele, băncile, vizitatorii cari se plimbă potoliţi şi tăcuţi, ca sub bolţile unui templu.

Până şi hotelurile-sanatorii şi instalaţiile „Băilor" sunt înconjurate d'o atmosferă de linişte curată aproape „religioasă".

Nu trebue uitat c'au fost aci, odinioară, mânăstiri.

Ceva din misticul suflet al monahilor stinşi în noaptea vremii, pluteşte încă peste întinderea acestei frumoase şi odihnitoare insule.

Dar „Insula Margareta", nu e numai un loc de plimbare pentru locuitorii marei Capitale. Ea e şi un isvor de bogăţie şi de sănătate.

Isvoarele ei fierbinţi, aruncă din inima pământului minunate ape minerale ce sunt desfăcute în comerţ, în milioane de sticle ce le-am văzut odinioară cum se umplu, astup, şi rânduiesc în lăzi. Şi tot aci, sunt băi şi sanatorii.

In preajma uneia din aceste case de sănătate, oprim elegantul nostru taxi, şi descindem pentru a ne îmbătă ochii şi sufletul de poezia florilor din parcuri şi de curăţenia şi rânduiala ce princiar domneşte pretutindeni.

Am admirat interiorul unei instalaţii minunate de băi termale, din fundul insulei. Am privit, încântaţi, frumuseţea ingenioasă a unui imens cadran, ciasornic

www.dacoromanica.ro

de verdeaţă şi de flori, cu orele scrise în litere vii şi colorate, a cărui limbă şi minutar se învârttesc de un mecanism invizibil de sub pământ, dar care, spre mâhnirea noastră, nu funcţionează acum. Urmările bolşevismului!

Şi iată-ne sub umbrele de frunze ale unor plătani şi feluriţi arbori bătrâni, privind cum se odihnesc pe nişte „chaise-longue"-uri şi alte scaune de nuele, un suferind şi câţiva prieteni.

Paukerow recunoaşte în tânărul cu faţa palidă, întins, pe scriitorul Zsolt de Harsanyi, iar lângă el pe alt scriitor Şandor Brody.

Şi, fără să ne gândim, iată-ne făcându-le cunoştinţa.

Tânărul Harsanyi, e în convalescenţă după o suferinţă de şase luni.

A fost rănit cu o baionetă în piept de un comunist, într'o noapte.

Din războiu scăpase teafăr. Cum stă acum întins ridicat puţin în capul oaselor, îmi pare poetul Körner dintr'o gravură asemănătoare. El, însă, nu e decât romancier. Nu ştie nimic din epoca comuniştilor fiindcă a fost tot timpul în pat. Acum vorbeşte încet, se exprimă îndeajuns de inteligibil în franţuzeşte, are o privire caldă şi limpede, şi ne oferă mereu ţigări.

Cel d'al doilea, prietenul său, Brody, e mai matur. Părul puţin cărunt, mustaţa scurtă, elegant îmbrăcat, are o înfăţişare foarte Europeană şi nespus de plăcut la vorbă.

Pare un suflet plin de bunătate. O piesă a lui „Dăscăliţa" a făcut mare vâlvă.

Acesta ne vorbeşte cu admiraţie de armata română. Când şi-au făcut apariţia trupele noastre, el se găsea la o fabrică, departe de Pesta. Nu ştiu cine, a tras cu revolverul din fabrică. Românii au în-

www.dacoromanica.ro

ceput să bombardeze fabrica. Un român care a aflat cine e Brody — l'a scos afară din fabrică şi l'a salvat.

Ne spune aceasta cu ochi aproape umezi în care citeşti recunoştinţa.

Apoi scrie pe carnetul amicului Rosenthal, câteva rânduri în care îi dă autorizaţie să-i traducă operile pentru foileton.

In chestie politică, e de părere că interesul Ungariei stă într'o „uniune cu România".

Dar mai sunt în micul nostru cerc două dudui, una, sora suferindului, alta, rudă sau prietenă. Cea dintâiu oacheşă, cea d'a doua cu părul ca mătasea porumbului de lapte.

Mă poftesc în hall-ul hotelului, unde, la un pian, blonda mi-arată — aşà, pe repezeală, talentul — de pianistă şi de cântăreaţă. Căci îi zice bine, şi din piano şi din glas.

Ii zice nişte cântece, ungureşti, pe care le cântă parcă, pe clape de spumă, şi le toarce din gât pe fire diafane de argint. Şi după ce mi-a cântat de mi-a mers la inimă (cântecul...) o rog să-mi spună cum se chiamă romanţele, şi ia îmi cere un creion şi mi le scrie în carnet.

— Sunt nişte cântece populare. Unuia îi zice: „Busan szol a Legedum hangja; celui d'aldoilea: „Valakmek muzsekel nak, a faluban valahol".

Şi mi se iscăleşte: Irène Noiret M-me de Rath. Pe brună o chiamă: M-me Grette de Harsany.

Mai cântă blondina ceva, mai se opresc în loc pasagerii sanatoriului şi fac cerc ascultând şi ei răpiţi de glasul cântăreţei care acum îşi închipuie că e la Operă, aşa i-a dat drumul, şi după un ropot discret de aplauze — ne îndreptăm spre bosquetul cu bărbaţii.

Fac semn camarazilor că e ora plecării — şi

www.dacoromanica.ro

plini de caldă curtenie, cei doi scriitori ne roagă să nu-i uităm restul zilelor ce vom mai stà în Budapesta. Brody ne dă chiar adresa lui, în oraş, rugându-ne să poftim la el, la un ceaiu.

Şi, iar, străbatem lungul insulei pe sub alee pline de umbră, de linişte şi de miresme de flori.

Şi erà aici odată, viaţă multă şi sgomotoasă. Acì erà locul de întâlnire al tuturor amorezaţilor. Mi-aduc aminte că într'o vară am întâlnit odihnindu-se pe o bancă într'un boschet pe un ilustru savant al nostru din Bucureşti cu prietena sa... Acì cântà cele mai bune orchestre. Acì erà restaurantul cel mai select. Aveai impresia că te găseşti într'o mare staţiune balneară.

Totul îţi încântà ochii, îţi desfătà urechile, şi îţi mulţumea stomacul. Azi consumaţie nu existà, decât, poate, aerul curat pe care-l respiri cu nesaţiu, pe gratis.

Trecem pe lângă o margine a insulei. Ii zice şi azi „plaja". Ii zice aşa după vremea comuniştilor. O inventaseră „tovarăşii", ca scaldă oficială şi ca o „mare binefacere pentru mulţime". Sute de copii s'au înecat în această frumoasă plaje, ca o limbă îngustă de nisip — şi cu sute şi mii de vâltori, decum înaintezi pe ea spre buzele Dunărei.

Comuniştii au creiat această plaje în opt zile. Pe la jumătatea lunei Iulie erau gata „băile pentru adulţi". S'a făcut inaugurarea. Mii de afişe atraseră publicul prin descripţia nenumăratelor atracţii şi plăceri ce te-aşteptau acolo.

Plăcerile plagei erau că, fără deosebire de sex, şease sau opt persoane aveau loc într'o cabină. Nu se poate spune câte persoane fură nevoite să plece la trăsură, fără haine fiindcă fuseseră, pur şi simplu, furate.

Deci, iată plăcerile acestei plaje, pe deoparte,

www.dacoromanica.ro

nenumăratele vâltori în care se înecau copiii şi maturii, pe dealta, furatul vestmintelor, care îi sileau să plece acasă în costumul lui Adam.

Abià se deschisese faimoasa plajă de trei săptămâni şi mai mult de 100 de persoane pieriseră, înnecate în plină zi.

Poliţia lui Bella Kuhn erà zilnic asediată de copii, de femei, de mame, plângându-şi dispăruţii.

Şi-a mai văzut această insulă Margareta, încântătoare şi curată ca o fată mare, ultragiul procesiunei roşii din ziua de 1 Maiu, când toţi comuniştii îmbrăcaţi în roşu ca dracii şi cu imense drapele roşii, i-au profanat liniştea şi sanctitatea de templu druidic.

Iar în ziua de 21 Iunie, pe la orele 5 dimineaţa, când a izbucnit contra-revoluţia, trupul frumoasei insule a fost sfârtecat de ghiulelele contra revoluţionarilor care trăgeau în culcuşul miniştrilor bolşevici, „comisarii poporului" cari locuiau aici.

Aci, în această minunată oază de verdeaţă, în palatele de sănătate ale insulei Margareta îşi odihneau capul cei care luaseră odihna şi liniştea unui ţări întregi şi în deosebi, a acestei superbe capitale ce ajunsese o jucărie şi o sdreanţă în mâinile lor de călăi. Firește, n'au ştiut cum s'o ia la sănătoasa mai repede, aceşti demoni roşii, că nu de geaba îi ziceà odată (aşà, cam pe la 1241) „Insula Epurilor".

Ca epurii au fugit Bella Kuhn cu toţi Szamuelly lui din insula Margareta la „Marele Cartier", din hotel Hungaria, unde şi d'acolo au dăt buzna pe scări, în pivniţa salvatoare.

www.dacoromanica.ro

CONVORBIRI OSTĂŞEŞTI

Vapoare. — La Hungaria. — Lt. colonel Negulescu. — Colonel Vasilescu Cristea. — Grozăvii comuniste. — Schimb de trupe.

17 Septemvrie 1919.

Din ce în ce Dunărea se populează de vapoare şi şalupe ce vin încărcate cu mărfuri şi alimente pentru Budapesta. Graţie măsurilor luate de autorităţile militare române — marea Capitală reintră zi cu zi, tot mai mult în ritmul ei obişnuit de viaţă. Dar, mai ales, în prima linie, se hrăneşte ca în vremuri bune.

La comandamentul dela „Hungaria", în cabinetul său, Lt. colonel Negulescu, îmi face pe hârtie schiţa luptelor de pe Tisa. Imi explică „demonstraţia" dela Szolnoc, grozavele lupte dela „Fegyvernek" şi trecerea Tisei la „Tisa-Bö".

Cum prima trecere s'a făcut sub foc violent, la ora 2 jumătate noaptea, sub comanda colonelului Lupu. Apoi la orele 6 dimineaţa cum au trecut trupele. Pe două poduri de bărci, sub focul mitralierelor inamice, au trecut cei dintâiu, vânătorii. Intr'o jumătate de oră au trecut bărcile cu primii vânători pe malul opus. In 3 ore s'a construit podul. Inainte, urà, şi în timpul acesta, pe un front de 30—40 klm. în faţa Szolnocului a început o groaznică demon-

www.dacoromanica.ro

straţie de artilerie cu încercări de trecere a Tisei, ca să înşele pe inamic, ascunzându-i astfel adevăratul loc de trecere principală.

In biroul Locot. Colonelului Negulescu, cunosc şi pe colonelul Vasilescu-Cristea, adânc cunoscător al tuturor operaţiunilor. Acesta îmi vorbeşte cu o caldă admiraţie de soldatul nostru. Imi spune cum soldatul român, în trecerea lui prin oraşele şi Capitala Ungariei, dădeà din porţia lui, să mănânce, sărăcimei şi flămânzilor unguri, care mureau de foame de pe urma bolşevicilor. Mi-arată documente, fotografii, ce reprezintă curţile cazărmilor cu mese întinse pentru populaţia săracă ungară, şi cu primarul şi notabilităţile oraşului Budapesta, martori ai caritătei soldatului şi ofiţerilor noştri.

Apoi, îmi vorbeşte de sănătatea sufletească a acestui soldat român care, nu numai că nu se lasă ademenit de banii şi băutura bolşevicilor unguri, dar, i-aduc de gât în puterea nopţei la superiorii lor.

— „Aşa, în prima noapte chiar, pe la ora 2, mă pomenesc sculat din somn.

— Cine e? 'ntreb.

— Noi, s'trăiţi, patrula cutare.

— Ce e băeţi?

— Să trăiţi, dom colonel, v'am adus de gât nişte „bolcevîştrii" d'ăia, de care ne-aţi vorbit dumneavoastră ce de-or cercà să ne-ademenească, să-i ascultăm, să mâncăm, să bem, să le luăm paralele, dar să vii aducem plocon, oprind banii pentru noi.

— Bine, băeţi, ai voştri să fie banii; băgaţi pe derbedei la răcoare!

Şi, uite aşa, în prima noapte mi-au adus vr'o 60, în a doua vr'o sută cincizeci, şi după câteva nopţi, au început să scadă numărul bolşevicilor prinşi în capcană ca şoarecii, până şi-au luat seama că a încercà

www.dacoromanica.ro

să conrupă pe soldatul nostru, înseamnă a-şi găsi pe dracu!"

Străbat, în automobil, oraşul. Trupe mari, în ţinută de campanie, trec în sus şi în jos.

Manevră? Schimb de trupe? In tot cazul asta face plăcere ochilor, căci pentru locuitorii Budapestei, prezenţa cât mai numeroasă de trupe româneşti e o mare garanţie de ordine şi linişte. Se vede aceasta după plăcerea şi, aproape, farmecul cu care privesc lung trecerea unităţilor româneşti.

Pe „Corso", în tovărăşia amicului Rosenthal, un tânăr doctor, Bărbuceanu, locuitor al Budapestei ne vorbeşte de mizeria Capitalei ungare sub comunism.

— Nu se hrăneau, toţi, decât cu dovleci şi varză. Nu se găsia nimic altceva de mâncat. Sau, ca să mănânci altceva, trebuia să fii bolşevic. Torturile se făceau ca în evul mediu. In pivniţele castelelor din Buda, în ale Parlamentului, sau ale palatului Bathyani, peste patru mii de oameni au fost schinguiţi şi apoi aruncaţi în Dunăre. Fundul fluviului e pavat cu lespezi de trupuri omeneşti.

Mulţi erau răstigniţi de evrei, şi bătuţi în cuie, ca Isus Christos.

Marele Torquemada, Szamuelly, se zice c'avea şi un aparat de scos ochii. Oricine era prins cu un guler alb, un ceas de braţ, i se zicea „burghez". Şi pentru acest lucru adeseori trebuia să plătească cu viaţa.

La popota dela Gellert, maiorul Tiron priveşte prin largile arcade ale ferestrelor deschise, în larga piaţă din marginea Dunărei. Apoi, plin de mirare, exclamă:

— Ce deosebire! Ia, priviţi ce elegantă, ce tihnită, ce pornită numai pe plimbare pare populaţia Buda-

www.dacoromanica.ro

pestei, azi. Şi când am intrat noi în Budapesta toată lumea, şi bună şi rea, treceà cu câte un coş în mână alergând după hrană. Şi ce hrană!... Ferească sfântul! Credinţa mea e că la Budapesta comunismul ar fi prins. Aveau guvern tare, aveau armată. Noi am fost moartea lor, nenorocirea lor!

www.dacoromanica.ro

PE MAGYAR-UTZA

Maison Frida. — Un cabaret. — Venera sub comunism.

In seara asta, după spectacolul de Variété dela „Royal", poposim în drum către casă, câteva minute într'un cabaret, pe faimoasa stradă „Magyar-utza" la „Maison Frida". Aceasta, odinioară, cu reputaţie mondială!

Te primeau la scară lachei cu nasturi auriţi. Pe scări, vaze cu flori. Sus, în salonul luminat „a giorno" o lume cosmopolită şi selectă. Intr'un colţ, un pian la care cântă un tapeur. Din felurite intrări îşi făceau apariţia silfide şi naiade într'o spumă de pânză de paianjen..... prin care admirai toată frumuseţea plastică şi bogăţia nudurilor.

Ca un dans de iele, frumoasele de toate naţionalităţile şi toate limbile îţi treceau pe sub ochi în uşoare dansuri, şi pentru modesta ofrandă de 20 coroane sau „un Louis d'or pe altarul zeiţei Venus, îţi alegeai, după voie, cea mai frumoasă pradă pe care o stăpâneai o oră. In muzica dopurilor de şampanie şi a caldelor ciripiri de îndrăgostiţi d'o oră, simţiai beţia uitării de sine şi îţi topeai fiinţa în ritmul pătimaş al acestei vieţi de Sybaris, Corint sau Megară maghiară, pe unde treceà orice călător ce se respectà.

Ne-am abătut şi azi. Mirosea a acru. Oglinzi, flori, şi lachei cu nasturi auriţi nu mai erau. Sylfele şi naiadele au făcut loc unor umile Rosinante. Câţiva

www.dacoromanica.ro

sergenţi majori şi soldaţi, într'o atmosferă sordidă de felinar roşu... Efectele comunismului! Pauvre „Maison Frida!"

In cabaret-ul d'alături, deşi puţin, găsim un public mai select. Tapeur-ul, un nevropat, smulge note bolnave şi violente din clapele pianului. Un tânăr şi o baiaderă... ungurească cu părul tuns, ciorapi străvezii până mai sus de genunchi, şi sânii sălbateci de tinereţe, sfarmă pardoseaua sub bătaia paşilor. Un sublocotenent smulge o Iulişcă şi o saltă ca p'o minge într'un Tango, pătimaşi sălbatec! Fetele sunt modeste şi ciugulesc cu smerenie din nişte struguri, şi abia sorb din păhăruţele cu surogat de liqueur.

Iar la sfârşit, pentru 5 păhăruţe de această îndoelnică licoare şi două porţii de struguri:

— 260 coroane, plata!

— Aud?

— Păi, sunt şi consumaţiile fetelor dela dejun şi de eri.

— Da? Acum ne-am înţeles. Poftim pe jumătate: 130!

Una din fetiţe fumează ca o şerpoaică.

— Ţigarete! ţigarete! strigă mereu.

— Dar sub... comunişti cum o duceaţi?

— Rău, foarte rău!: „Nicht essen, nicht schue, nicht ţigareten!"

Bietele fete! Rău a dus-o Venera sub comunism!

Am părăsit localul.

Pe stradă linişte. E o stradă strimtă. Pe la ferestrele caselor se zăresc capete femeeşti şi zâmbete pofticioase. Unul din noi îşi aminteşte de faimoasa „Friderich Strasse" dela Berlin.

www.dacoromanica.ro

FILME

I

Gălăgie pe un vapor.— Doctori unguri despre armata română. O unguroaică și un colonel.— Sir Clerk la Budapesta.— Sârbii se mișcă. Studenta dela Gellert.— Santinela.— Deschiderea Operei. Iubirea ungurilor

18 Septemvrie 1919.

Toată noaptea gălăgie și cântece pe un vapor ce stă gata de plecare în zori de zi. Unii cântă c'au căpătat pașapoarte să se poată reîntoarce la vatra lor. Alții se jeluie, c'a venit patrula cu un maior și i-au arestat că prea chiuiau tare și nu lăsau să doarmă locatarii din grandioasele hotele Bristol și Hungaria.

La ceaiu la „Hungaria", maiorul de intendență Miulescu ne povestește că fiind câteva zile bolnav, într'o clinică, doctorul ungur șef și proprietar, cu lacrimi în ochi a ținut un discurs, în fața doctorilor asistenților și studenților, aducând elogii și mulțumiri armatei române care a lăsat clinicei toate instrumentele chirurgicale și s'a purtat mai mult decât omenește.

Colonelul, S. un tomnatec simpatic cu înfățișare primăvăratecă, ne spune cum o doamnă, la un birou, a trimis pe cineva să-l cheme pân' afară.

— Mă rog, doamnă cu ce vă pot servi, am întrebat-o.

— Cu nimic. V'am chemat, numai, fiindcă doresc să vă cunosc.

www.dacoromanica.ro

Am mare admiraţie pentru români.

— Ei, şi ce-a mai urmat? întrebăm noi pe colonel.

— M'a poftit acasă la ea, la un ceaiu. Şi s'a făcut că ceaiul a ţinut zile şi săptămâni întregi. Nu m'a mai lăsat unguroaica să plec dela ea.

In automobil cu col. Vasilescu.

— Nu plecăm încă. Ameninţasem Antanta, că din cauza mizeriilor ce ne face, vom părăsi Budapesta. Antanta a trimis pe Sir Clerk, la Bucureşti, să îndulcească raporturile.

Acum suntem oficial rugaţi şi de Antantă şi de populaţia ungară să rămânem.

— Ce s'aude cu dislocarea noastră de trupe şi trimiterea lor în Banat?

— Sârbii au adus în Torontal 2 divizii. Le-am pus şi noi, în faţă 2 divizii. Or mai aduce, mai aducem! In orice caz, poate ne vom folosi de aceste trupe acolo să ocupăm zona neutră.

Ce e 'n mână, nu-i minciună.

La Gellert, pe o sală dela etaj, în faţa unui birou, o fată, studentă ungară, aşteaptă, pe sublocotenentul Carantino; e vorba de salvarea tatălui ei care stă închis la Köbania, pe acuzaţia „c'ar fi fost bolşevic", închis de actualul guvern ungar.

— Vai, şi tatăl meu nu e roş, e alb. Cum puteà fi roş, când are o fată studentă?

Sus, la Bristol, trei doamne, romînce din Banat, mă roagă stăruitor să le duc nişte paşapoarte la biroul românesc de viză, să le puie stampila ca să poată plecà acasă.

După masă, pe Corso, în dreptul cafeului Bristol,

www.dacoromanica.ro

vr'o trei inşi cu un aparat vor să cinematografieze o scenă, de intrare şi eşire în hotel.

In vremea asta trece în pas mândru şi sonor, un grup de soldaţi români.

Aparatul... îi trage la maşină.

Pe la ora 5, în biroul lui dela comenduirea Pieţei, colonelul Pirici îmi face istoricul luptelor şi trecerei Tisei de către brigada 2-a vânători de sub comanda sa.

Plec dela Comenduirea Pieţii cu dr. Mezey, şeful cenzurei, care mi se plânge că o sentinelă l'a oprit să intre, şi că, cu toate documentele arătate, l'a pocnit în piept cu patu puştii.

— Păi asta mi-e răsplata? Eu înainte eram directorul unei mari fabrici de încălţăminte şi înfiinţasem la Budapesta „consiliul naţional".

Ca să primesc postul de censură eu am făcut un mare serviciu Consiliului Dirigent.

— Nu te mirà, dragă Domnule Mezey, de ce sentinela din vechiul regat ţi-a pus baioneta în piept. Vorbeşti prea cu accent unguresc.

E cald groaznic azi. M'am dus cu generalul P. la hotel Royal unde-mi uitasem ghetele de lac încă d'acum cinci zile. Le-am găsit la femeea de serviciu. Sunt cinstiţi? ori, prezenţa baionetei româneşti?

Pe sală, sus, la Gellert. Intreb o sentinelă:

— Ce zici de palatele astea mari?

— A fost împărăţie mare ţara asta.

— Când aţi venit aici?

— Noi am venit din Galiţia şi Colomeea (în Pocuţia) de lângă Nistru. Am venit aci în ziua de 6 August. Am găsit armata română intrată pe ziua de 4 August.

www.dacoromanica.ro

La popotă, col. Romano, ne povesteşte impresii dela „Operă" care s'a deschis azi cu o operă naţională: „Bang-bang". A fost şi Friedrich actualul preşedinte al consiliului. De unii a fost fluerat, de alţii, aplaudat.

S'a cântat imnul naţional. A fost numai burghezie. Aristocraţia a lipsit. Ea nu concepe în capul Ungariei un guvern democratic.

Ofiţerii români au avut 7 loji rezervate. Un loc de parter costă pentrù ei a cincea parte din cost.

Apoi vorbim de unguri cari sunt foarte geloşi pe disciplina din armata noastră.

— Auziţi, măgarii, acum inventă că această disciplină oarbă e datorită numai celor „25"... la spate.

La Bristol, două franţuzoaice, ne spun curat:

— Ungurii nu vă iubesc cu adevărat. Acum vă laudă că sunteţi aci. Abia aşteaptă să plecaţi, să vină francezii şi englezii.

— Hei! parcă noi n'o ştim!

www.dacoromanica.ro

PARLAMENTUL UNGAR

De-a lungul Dunărei. — Piața Parlamentului. — D. Pourreau, cicerone. Sala Deputaților. — Șala Tronului. — Sala Magnaților. — Scara monumentală. — Leii de piatră și soldații noștri.

---

19 Septemvrie 1919.

In dimineața asta cerul e senin de parc'ar fi o boltă de cristal.

Pe Dunăre alunecă un vapor alb ca o lebădă.

Pe cheiu, grămezi mari de mărfuri.

Pe dreapta faimosului „Corso", se înșirue ghirlanda marilor hotele: Bristol, Hungaria, Dely, Duna palota (Rietz) ce se continuă cu tot așa de grandioase clădiri particulare.

In squaruri cu flori vesele se ridică, superbe și artistice, statuele marilor oameni ungari: Petöfi, poetul; Deak Ferentz, făuritorul dualismului dela 1848 și alții.

Și tot așa, mergând de-alungul Dunărei, ajung în fața parlamentului.

Spre partea de miază-zi, se înalță trufașe statua equestră a contelui Andrassy, cel mai mare om politic al Ungariei. Basoreliefurile îl arată explicând lui Bismark, pe o hartă, interesele maghiarilor.

Dar, înfățișarea vestitului parlament al Budapestei copleșește toată atenția trecătorului, și mai ales a vizitatorului străin.

www.dacoromanica.ro

Nu-l văd întâia oară. Niciodată, ca azi, nu m a ispitit aşa mult să-l revăd. Toată trufia rasei lui Arpad era înţepenită în zidurile şi turnurile acestei uriaşe clădiri. Şi azi, trufia aceasta stă îngenunchiată sub braţul oşteanului român.

Câte fărădelegi s'au zămislit în palatul făuritorilor de legi maghiare ca să izbească în trupul şi sufletul nostru!

Căci, toate măsurile ticăloase pentru desnaţionalizarea fraţilor noştri de peste Carpaţi erau lovituri de biciu şi împunsături de suliţi în propriul nostru trup. Toate amărăciunile celor „de dincolo" noi le simţeam în suflet. Insultele ce ni se trimeteau din Parlamentul ungar ne dureau pe toţi, căci nu odată naţia română a fost pălmuită şi scuipată de cinicii magnaţi cu cuvinte ca „büdös" sau „vod olah" („puturosul" şi „câinele de valah").

Dumnezeu ne-a răsbunat.

Acest puturos şi câine de valah, cu înfăţişare de semizeu înarmat din cap până în picioare, calcă cu paşi de cuceritor lespezile străzilor şi palatelor trufaşei metropole maghiare.

Pustiu şi jalnic acest Parlament, altar al fărădelegilor foştilor noştri călăi, mai întunecat sufleteşte decât neagra lui înfăţişare, îşi plânge trecutul de glorie la picioarele sentinelei române.

Imitaţie fidelă a Parlamentului englez, Parlamentul din Budapesta construit din piatră, în stil medieval cu multe turnuri ascuţite, cu monumentale scări şi un lux orbitor pe dinăuntru; ocupă o suprafaţă de cincisprezece mii de metri pătraţi şi fu zidit în 20 de ani. Cupola din mijloc e înaltă de 106 metri.

Palatul se află în mijlocul unei imense pieţe, zisă „Piaţa Parlamentului" (Körzarsasag-ter). Cu o

www.dacoromanica.ro

faţă priveşte spre Dunăre şi Buda, cu alta spre Pesta.

La intrare, întâlnesc un grup de ofiţeri români veniţi în acelaş scop.

Intrebăm pe portar de d-nul Fourreau, intendentul Parlamentului.

După ce străbatem mai multe coridoare, găsim pe d-nul Fourreau în biroul său şi-l rugăm să ne arate Parlamentul.

Ciceronele ne conduce d'adreptul în „Sala Deputaţilor".

Vechea sală şi-a reluat obişnuita ei înfăţişare. S'a ridicat pânza roşie cu care acoperise bolşevicii scândurile şi s'au scos scaunele de paie ce înlocuiseră vechile şi elegantele pupitre.

Iată scaunul preşidenţial în spatele căruia s'a oprit glonţul trimis lui Tisza şi care i-a trecut peste cap.

Iată pupitrele deputaţilor! Care o fi fost locul lui Vaida Voevod şi Iuliu Maniu de unde aleşii neamului nostru răspundeau cu glas de tùnet călăilor naţiunei române?

In fund, pe pereţi, două tablouri, unul „48" cu Kosuth; altul, „Bathiany". Tablourile sunt de Vaida Szigmond.

Alt tablou reprezintă „Incoronarea lui Frantz Ioseph la 1867".

Din această tăcută şi goală sală ce îşi aşteaptă pe noui aleşi ai Ungariei micşorate şi cumînţite, (poate), trecem în „Sala de primire", tot cu picturi de Vaida Szigmond, ce reprezintă legendele Hunilor.

In mijlocul palatului, sub măreaţa cupolă, e „Sala Tronului". Rotundă cu aurării şi picturi; fără scaùne şi pupitre, de oarece toată lumea şedeà în picioare în jurul regelui. Iată acì potretele mari ale lui Arpad, Sfântului Ştefan, Ladislau, Carol Magnul, Frederic

www.dacoromanica.ro

II, Bella IV, Ludovic cel mare, Ducele d'Anjou, Ion Huniade, Mathias Corvin, Bathory, Bethlen Gabor, George Rakoczi, Carol IV, Maria Tereza, Leopold, etc.

In această sală cu umbrele marilor regi tutelari ai vechei Ungarii hrăpăreţe şi plină de păcate, pe o bancă răsleaţă cu catifea verde, stă un maior român de cavalerie al cărui regiment e la Czegled, Privim potretele regilor cotropitori şi, sfidându-i parcă, ofiţerul îmi vorbeşte de entuziasmul cu care au fost primiţi oştenii români desrobitori... şi cum se întrec bogaţii şi nobilimea să ne roage a nu-i părăsi. Spectrul teroarei bolşeviste îl văd ridicându-se, parcă, din pivniţele acestui Parlament unde, mai grozav ca în Evul Mediu, se făptuiau torturile cele mai cumplite şi se făceau execuţii capitale în masă, aruncându-se apoi trupurile în Dunărea ce scaldă zidurile Parlamentului. Intocmai ca la Veneţia, când din Palatul Dogilor de pe „Ponte dei sospiri" se aruncau cadavrele în Canal Grande!

Numai c'aici, la Budapesta, Dogele era mai curând un Torquemada, şi acesta se chemà Kuhn Bella!. Marele său maistru de ceremonii... Szamuelly aveà, zice-se, o maşină de scos ochii, de smuls urechile, limba, sau dinţii şi adeseori spânzurà sau împuşca cu propria lui mână pe victimele sale.

Pomenim domnului Fourreau de aceste toate, şi îi spunem că în oraş se vorbeşte că şi azi se văd urme de sânge în pivniţele Parlamentului, Palatului Regal, sau palatului Batiany şi c'am dorì să le vizităm. D-nul Fourreau însă ne încredinţează că nu se vede nici o urmă. Parc'ar vreà chiar să nege că se petreceau torturi în Parlament. Or, l'au lăsat bolşeviştii apărător?

Din sala tronului trecem în „Sala Bufetului". O sală lungă, cu pereţi pictaţi. Mari tablouri ce repre-

www.dacoromanica.ro

zintă „O pescărie pe la anul 1500 pe lacul Balaton". Apoi castelul lui Vaida—Huniade, reprodus în natură cu prilejul expoziţiei milenare dela 1896 pe lacul dela „Varosliget". Alt tablou, „Arva" castel vechiu în Carpaţi. Altul castelul „Visegrad" castel Dunăre. „Cliva" în Dalmaţia şi „Trenčin", nişte băi. Un alt tablou reprezintă, o vânătoare depe timpul Hunilor, o vânătoare de bisoni.

De jur împrejurul sălei se mai văd zugrăvite mărcile judeţelor, „comitatelor".

Pardoseala sălilor e în marmoră albă şi roză. Vitrourile, foarte frumoase, sunt de Rot Mirksa.

„Sala Magnaţilor", a „seniorilor", sau a senatorilor, cum i-am zice noi, are un tablou ce reprezintă celebra şedinţă a magnaţilor, când au strigat „Moriamur pro nostro rege Maria Terezia"! Alt tablou reprezintă proclamaţia Bulei de aur la 1222, un fel de „Magna Carta" a ungurilor. Picturile sunt de Ianteyk.

Sovietele decoraseră această sală şi acoperiseră tablourile în pânză roşie.

Eşim în faţa monumentalei şi celebrei scări a Parlamentului din Budapesta. Foarte înaltă, foarte largă şi cu nişte covoare ce au costat averi. Sus în capul ei sala Tronului.

Scoborîm treptele. Un bust de bronz înfăţişează pe Steindl Imre, maghiar adevărat, arhitectul Parlamentului, mort cu două săptămâni înaintea inaugurărei.

Eşim la lumină.

In marea piaţă, cele două capete ale scărei exterioare a Parlamentului sunt păzite de doi uriaşi lei de piatră. Maiorul nostru, îmi spune că, la intrarea trupelor române, mulţi ofiţeri au încălicat pe aceşti

www.dacoromanica.ro

lei sau mai curând „tigri" maghiari şi s'au fotografiat aşa cu" trupele române în faţa parlamentului.

In partea opusă a grandioasei pieţi e „Curia" sau palatul de justiţie. La câţiva paşi „Cazarma Marinărilor" ocupată azi de un regiment românesc. In faţa ei la colţul străzii fac de sentinelă soldatul Palade Vasile din Reg. 27 Bacău şi caporalul Vlad Ion, din „31 Calafat".

— „Ei, flăcăi, ce ziceţi voi de palatele astea mari?".

— „Ce să zicem! Păcat de ele, că nu au cine le locuì! Ai d'au fost stăpâni peste ele n'au avut cap".

Sentinela îşi urmează paşii reglementari cu ochii spre cazarmă.

In colţul acesta liniştit de stradă, încremenesc încă mult, privind trufaşa siluetă a Parlamentului maghiar şi ascultând paşii sonori ai sentinelei noastre ce răsună ca nişte sentinţe de condamnare sub cupola imensului palat al justiţiei divine!...

www.dacoromanica.ro

FILME

II

Piaţa Libertăţii.— Cinematografiare militară.— Sindicatul ziariştilor. Madame Butterfley.— Serviciile publice.— Generalul Rusescu şi intrarea în Budapesta. Generalul Răşcanu. — Prinţesa Alexandrina Gr. Cantacuzino.

Nu departe de parlament e aşa numita Szabadsagter „Piaţa Libertăţii". E cea mai frumoasă piaţă din Budapesta, şi poate unică în felul ei. La mijloc, un superb şi vast squar cu flori şi bănci pentru odihnă. De jur împrejur, cele mai frumoase, grandioase şi artistice palate: Banca Austro-Ungară, Bursa, Palatul Societăţii de Navigaţie, „Adria", Palatul Casei de Economii, Hala comercială ungară şi altele.

Eră, odată, acum vr'o zece ani, această piaţă, în toată strălucirea ei. Zidurile palatului mai noi, albe şi aurite p'alocuri. Colonadele şi sculpturile răsăreau pline de măreţie şi graţii din raiul plantaţiilor de arbuşti şi de flori ce încântau ochii. Azi, înfăţişarea lor e mai sumbră.

Timpul şi-a aşternut „patina" lui şi, ca mai toate clădirile din Budapesta, palatele au îmbătrânit în faşe. Toate, deşi, relativ foarte noui, au faţadele negre de-ai gândi că te aflî la Londra. Şi-aici, poate, aceeaş explicare: multele coşuri de fabrici înegresc piatra, prea poroasă, poate, a construcţiilor.

Câţiva copilaşi, în cărucioare, se coc la soare sub ochiul veghetor al bătrânelor dădace. Câteva „kişason" citesc romane. In faţa marei clădiri a Bursei, foarte mulţi oameni de afaceri.

www.dacoromanica.ro

La Gellert. Azi mişcare multă de trupe şi ofiţeri. S'a cinematografiat de armată, intrarea peste pod a comandamentului, la Gellert.

La masă, ofiţerii povestesc că noul guvern exercită o „teroare albă" tot aşa de neagră... ca şi ceia „roşie". Friedrich scoate din slujbe pe vechii oficianţi şi pune partizani d'ai lui. Ca să poată să-i scoată pe cei dintâiu, i-acuză c'au fost bolşevici, şi înfundă cu ei închisorile. Aud că trei sute mii de lucrători au rămas fără lucru. Aceştia ameninţă că vor da foc Budapestei şi palatelor ministerelor.

Toţi ameninţă că vor face masacre de nu li se va da de lucru.

Leonard Paukerow mă duce la „Asociaţia ziariştilor unguri", în Rakoczi utza 10. O sală la etaj, biliard, restaurant, sală de fumat şi de citit.

Foarte mulţi ziarişti cu feţe plictisite „chomează"... Presa e moartă aproape. Abia acum, e vorba, cenzura română să îngăduie apariţia tuturor ziarelor, 26 vechi şi 6 noui.

Cunosc aci pe Wilhelm Simon, secretarul Sindicatului, fost redactor la „Pesti-Hirlap", un om înalt, născut în Ardeal, la Petroşani. Mai îmi recomandă pe un anume Torday, român renegat, chior, şef-redactor la „Budapesti-Hirlap" ziarul conservatorismului maghiar.

Mai mă duce, apoi, la „Sindicatul publiciştilor" zis „Othon" în Esterhazi-utza, şi la dr. Maximilian Marcus, Preşedintele Sindicatului ziariştilor, din Dohani-utza 20, pe care, însă, nu-l găsim acasă.

Ar vreà prietenul Leonard să mă mai plimbe pe la Zoltan Sass, scriitor popular „compromis sub comunişti", şi la Molnar „care a fugit la Viena fiindcă tot aşa cântase în struna comuniştilor. Dar e târziu şi ne foame.

www.dacoromanica.ro

La ora 6 operă, „Madame Butterfley".

Grandios teatru. Admirabilă orchestră. Nespus de pitoreşti decoruri cu toată poezia fidelă a atmosferei japoneze. Public cuminte şi cântăreţi de înaltă şcoală. E cea mai suavă „Madame Butterfley" pe care am ascultat-o pân'acum.

***

La masa dela Gellert, maior Zagoritz, repetând vorbele unui frate al său arhitect, ne spune că nici un oraş din Europa nu e aşa bine organizat cu servicii publice ca Budapesta. Tramwayele, telefoanele, electricitatea, distribuirea laptelui, etc., sunt cele mai bine organizate din toate oraşele Europei.

— Şi „nota bene" ţineţi seamă că funcţionează azi — îndată după comunism, — tot aşa de perfect ca în cele mai fericite timpuri.

Seara, târziu, în camera lui dela hotel Rietz, generalul Rusescu îmi povesteşte cum a intrat „cel dintâiu", în Budapesta cu brigada lui, a 4-a, Roşiori, şi ce „mizerii" întâmpină azi pentru „acest act de bravură" care îi e socotit ca o „mare greşală militară şi neascultare de ordine".

Scund, îndesat, cu păr între sprâncene, negricios la faţă, cu mustaţa retezată scurt, şi cu bretoni pe frunte, necăjitul general, cu glas uscat şi foarte plăcut povestitor, îmi vorbeşte de perioada dinaintea luptelor din Ardeal.

— Cu prima brigadă, acum 2 ani, am trecut în Basarabia ocupând Benderul şi am luat şi Akermanul, anticipând ordinelor venite mai târziu.

Şi, uite aşa! Am intrat fără ordine în Akerman şi-a fost bine! Tot aşa şi cu Budapesta. Am intrat — şi n'a eşit rău. Iar acum, mi se ia comanda tocmai pentru acest lucru.

Dar, despre trecerea în Transilvania, luptele dela

www.dacoromanica.ro

Tisa şi intrarea în Budapesta — mai pe larg, pe altă zi..... [1])

Azi, la popota generalului Moşoiu, la Hungaria, ia parte şi Doamna Alexandrina Gr. Cantacuzino, neobosita prezidentă a societăţei ortodoxe a femeilor române. Suflet de bună româncă, ardeà de dorul d'a vedeà brava oştire română pe străzile trufaşei Capitale maghiare. Şi, cu o suită restrânsă, a luat un automobil, a străbătut Ardealul, şi a venit la Budapesta. Nu însă fără mici „accidente", îmi povesteşte domnia-sa.

A mers bine dela Braşov, Sibiu, Arad. La câţiva kilometri de Arad „pană"! Şi, până să vindece răul şugubeţei maşine, iat-o în câmp, cu ai dumi-sale, în jurul unui foc, frigând câţiva pui, ospătându-se rustic, aşa de necaz, şi pornind-o apoi mai departe. Pe la Mezo-tur, alt accident"!

Acolo a dormit doamna în casa unei nobile familii ungare.

Automobilul de data aceasta, complect invalid, a fost ridicat pe braţe... şi aşezat într'un vagon-platformă, pornind, el, cu suită, de dat'aceasta, la Budapesta.

Şi, iat-o acum pe doamna Alexandrina Cantacuzino, vibrând de emoţia ce simte în sânul acestei uriaşe şi superbe metropole în care nu se satură îndestul admirând ţinuta trupelor noastre, frumuseţea de statui vii a soldaţilor noştri, respectul şi puterea hipnotică ce răspândeşte pretutindeni numele de român.

— A!, domnule, nu se poate spune ce simt! Orice român care se respectă ar trebuì să vină aci la Buda-

1) Vezi în volumul „Desrobitorii" capitolul „Intrarea în Budapesta". — Memoriul generalului Rusescu.

www.dacoromanica.ro

pesta să vadă cu ochii frumusețea acestui mare vis de mândrie națională, trăit aeve.

In București prea puțin se știe din ce e pe-aici.

Am lăsat în sală, pe nobila doamnă cu fața și sufletul străluminat de măreția clipelor pe care le trăește.

Am eșit din „Hungaria".

Plouă mărunt. In fața comandamentului, pe dinaintea gheretelor tricolore, sentinelele noastre cu casca pe cap și pușca pe umăr, senini și falnici, măsoară pașii reglementari în cadența stropilor de ploaie, sfidând și intemperiile și trufia maghiară.

www.dacoromanica.ro

FILME

III

Afaceri.— Reduta.— Dr. Lascu.— Ing. Stănulescu. — Zavaidoc şi cupletele lui Mackensen. — Poveştile lui Hoffmann. — Se schimbă trupele.

20 Septemvrie 1919

In dimineaţa asta, îmi iau ceaiul la cafeneaua hotelului Bristol în tovărăşia d-lui Titu Davidescu, venit din Bucureşti pentru nişte „afaceri de lemne"... din Arad, la Budapesta. Un domn, înalt, cărunt, foarte plăcut, un om de vre-o 55 ani şi, totuşi, foarte verde. Om desgheţat şi de inimă. Veche cunoştinţă din pribegia la Odesa... Domnul Davidescu îmi vorbeşte:

— Şi cum îţi spusei, greu se fac afaceri la unguri! Pentru o chestie de cinci minute le place să vorbească ceasuri şi zile întregi.

Chelnerul, ne pune o tavă cu vr'o 6 pahare de apă înainte.

— Poftim! Nu-ţi spusei eu? dovadă că vorbesc mult, uite, abiă te vede aşezându-te la o masă, şi îţi şi aduce, câte şase pahare de apă. Aştia, p'aici, ostenesc vorbind mai mult decât muncind.

— Cine e domnul de lângă dumneata?

— Domnul e tâlmaciul meu. E un român trăit la Budapesta, dar, până acum tot, n'am putut vedeà nimic decând am venit, de oarece mi-au furat timpul afacerile.

Vizitez în dimineaţa asta „Reduta". O mare clădire în dosul frumoasei promenade „Corso". Mare, artistică, de piatră înegrită de vreme.

www.dacoromanica.ro

E o construcţie de peste 100 de ani.

Pe sub arcadele romane, pătrund în interior. O femee mătură scările.

Sus, mare sală de concert în stil maur. Pereţi marmoreeni, aurării, picturi.

Pe scenă, o mare orchestră face repetiţii: „Herbst manövers" de Kalman, compozitor ungur. Apoi „Geschiedene Frau", de Lehar. Mâine e concert de operete.

Pereţii sălei sunt acoperiţi de oglinzi mari. De jur împrejur, canapele plușate. Scaunele poartă la spate cartoane foarte mari cu cifre chilometrice, să se vadă bine „numărul".

Pe primul-capel-maistru îl chiamă „Egresi". Pe-al doilea „Marcus".

— Vezi, (îmi spune, scoborând scările, la eşire, generalul P., în tovărăşia căruia mă aflu) ce popor înaintat ajunseră ungurii! Ce teatre, ce operă, ce muzee, ce săli de concert! Şi când te gândeşti că veniră acum 1.000 de ani în hoarde sălbatece din Asia, pe cai, cu carnea sub şea, cu capul un pumn de carne, cu doi ochi mici ca mărgelele, şi se opriră prin părţile astea unde găsiră nutreţ bun pentru cai. Norocul lor, că se creştinară repede şi intrară în contact cu civilizaţia Apusului. Şi, în vremea asta, noi, timp de peste 500 de ani, luptam contra Turcilor, istovindu-ne viaţa în spaimă şi lipsuri, rămânând înapoi cu cultura, ca să apărăm Apusul şi să ne mulţumim numai cu laudele aduse lui Ştefan cel mare şi Mihaiu Viteazul, „sabia lui Dumnezeu în Orient contra păgânilor".

Exact ca şi azi.

Luptarăm cu jertfe imense, zdrobirăm şi bolşevismul ca să apărăm „Apusul" de-un nou flagel. Şi, cel puţin Antanta nici mulţumiri nu ne-aduce, ba, ne mai face şi mizerii!...

www.dacoromanica.ro

La un colţ de masă, la popota dela „Hungaria", colonelul Vasilescu Cristea e în aprinsă discuţie cu dr. Lascu, şeful comisiei de evacuare a operelor de artă, cărţilor şi manuscriselor furate dela noi.

Colonelul e de părere că nouă ne-ar conveni să fie regat în Ungaria, c'ar fi mai multă ordine.

— Nu! Vă înşelaţi, răspunde dr. Lascu. Pentru noi ar fi bine să dureze bolşevismul la Unguri, ca să se mănânce între ei. Sau, mai bine, republică, fiindcă aceasta va alimentà desbinările lor, în folosul nostru.

— Uite, îmi spune un ofiţer, vezi colo pe domnul Stănulescu? E directorul căilor ferate în Ungaria ocupată. Mare serviciu ne-a făcut! Prin munca lui neobosită şi adânca lui pricepere şi viu patriotism a făcut toate transporturile şi evacuările materialului de răsboiu inamic.

Toate evacuările au mers ca după cronometru. Nici o întârziere, nici un accident. A fost de mare folos armatei.

Il privesc şi eu cu multă atenţie pe acest valoros colaborator al comandamentelor superioare ale armatei noastre de ocupaţie.

E un om înalt, voluminos, puţin aplecat de spate, cu faţa arămie, foarte blajin, foarte tăcut. Imi pare un egiptean după vremea lui Ramses al II-lea când se făptuià, cu răbdare şi muncă titanică, opere nemuritoare.

Opera inginerului Stănulescu, dela căile ferate, îşi are şi ea pagina de cinste în cartea epopeei noastre în Ungaria.

In vremea asta ţiganul cazon Marin Teodorescu, zis „Zavaidoc", îi trage de mama focului cu ciocănaşele pe „ţambal", şi îi zice din gură, pe arie

www.dacoromanica.ro

de Tango şi Maxixe, cuplete hazlii din campanie în care s'aud numele şefilor.

E un cântec pe care l'aud des la mesele dela popota generalului Moşoiu. Sunt nişte cuplete „Cupletele lui Mackensen" improvizate de locotenentul rezervist Jean Dubert, care, el însuşi, cântă foarte frumos, din voce, bucăţi de Leoncavallo: Matinata, Pagliacci; Pucini=Tosca; Romanţe de Tosti; Rigoletto de Verdi, perecum şi arii româneşti.

Dar iată cam ce-i trage zilnic Zavaidoc, la ţambal şi din gură:

Cupletele lui Mackensen

Vai, la Bucureşti
Este zarvă mare,
E scandal colosal.
Mackensen cel tare
Astăzi este el
Omul fericit,
Căci, dela Wilhelm al II-lea
Ordin a primit:

„La 12 divizii Bavareze,
Şi pe cele Vieneze,
Şi îndată să porneşti
Inspre Mărăşeşti.
Să-mi prinzi acel rest de armată
In sfârşit; s'o faci lată!

Să nu te întorci înapoi
Dela ăst război
Până ce n'oi isprăvi
Pe Români a-i risipi"

După două zile
In foc a intrat.
Mackensen disperat
La Berlin a telegrafiat:
— Nu mai pot, nu mai pot,
Mă sufoc la Mărăşeşti!
Toţi îmi plâng de milă.
Sunt bătut, sunt gonit
Wilhelm dragă, ce-am păţit!
Ich hab mich blamiert!

Vai de mine, vai!
Rău am zăpăcit'o;
Bavarezii mei
Inapoi au tulit'o!
N'am ce să le fac
Nici chiar ameninţare
Că le iau pe 3 zile
Porţia de mâncare.

Ce să mă fac, domnule Wilhelm, [când
Dau peste Averescu,
Şi peste Cristescu,
Hop şi Grigorescu,
Bateriile Petrescu,
„Mircea", treizeci şi doi
Ne-a svârlit înapoi.
In cămăşi, ca dracii,
Ne-au speriat, săracii!

Dar la Cocoşilă?
Vai, Kaisere, ai milă
Căci la Răchitaşii
Am fugit ca laşii.
A băgat groaza-în noi
Divizia lui Moşoi!

Nu mai pot, nu mai pot,
Mă sufoc! La Mărăşeşti
Toţi îmi plâng de milă.
Sunt bătut, sunt gonit,
Vilhelm dragă, ce-am păţit!
Ich hab nich blamiert!

www.dacoromanica.ro

Aci se termină cupletele simpaticului locotenent Jean Dubert, pe care Zavaidoc, ţiganul ţambalagiu le cântă cu humor şi draci de stârneşte admiraţia şi în ofiţerii misiunilor aliate, care aplaudă cât pot, iar generalul Moşoiu surâde fericit, că la masa lui se mănâncă bine şi se petrece strălucit.

După amiază, soare. Cerul e limpede, ca de cristal. Prin aerul proaspăt străbat oraşul cu generalul P. La „Varos Sinhaz" (Teatrul orăşenesc) se cântă „Hoffmans Herzelung". Un teatru foarte lung. Şi lojile sunt în amfiteatru, nu numai stalurile. Găsesc că actriţa care joacă rolul, e inferioară admirabilei noastre Drăgulineasca. Decorurile, ca pretutindeni în teatrele ungureşti, prea frumoase! Chiar fastuoase. Orchestra, fără cusur. Harpista, o excelentă artistă!

Foarte multe trupe, de două zile, străbat străzile Budapestei. Oştenii noştri, în impunătoarea ţinută de campanie, stârnesc admiraţia vie a trecătorilor şi simţi, pe urma paşilor sonori ce răsună până departe, ca un val de mândrie ce-ţi umflă pieptul de român. Te simţi bine, mare şi puternic în această fostă trufaşă Capitală, azi aşa de umilită şi recunoscătoare că tu, român, te aflî aici!

— Vezi, îmi spune un ofiţer superior, se duc trupe şi vin altele noui. S'a luat dispoziţia ca toată armata română să treacă prin Budapesta. Fiecare divizie după un scurt stagiu, face loc alteia. Toţi bravii noştri au luptat contra Ungariei; se cuvine ca toţi să se bucure d'a-i fi călcat Capitala.

D'altfel, sistemul ăsta l'am învăţat dela Mackensen. Toţi nemţii, după ce mâncau şi se îngrăşeau în Bucureşti şi România noastră, ca la suhat, plecau şi veneau alţii. Numai că, în Budapesta, îi hrănim noi pe duşmani!

www.dacoromanica.ro

Noi, cel puţin, avem drepturi mai sfinte d'a trece toţi prin Budapesta. Am cucerit-o prin luptă dreaptă, am răzbunat suferinţe şi umiliri de veacuri, şi-apoi, am intrat ca salvatori.

E mare diferenţă! La noi, duşmanii noştri erau priviţi în mândra noastră Capitală cu dispreţ şi ură de români.

Noi, suntem priviţi, la Budapesta, de unguri, cu simpatie şi recunoştinţă.

www.dacoromanica.ro

IN BUDA

Oraşul.— Citadela şi comuniştii.— Vilele.— Împrejurimile Pestei.

21 Septemvrie 1919.

O dimineaţă senină. D'alungul cheiului, pe Dunăre, stau înşirate mai multe vapoare albe, ca nişte gigante lebede. Pe unele stă scris: „Sophia". Sunt lebede... bulgăreşti!

La comandamentul trupelor, dela Gellert, doi cadeţi unguri, originari din Transilvania, au venit să stăruie a fi primiţi să-şi termine studiile militare într'o şcoală de ofiţeri, românească.

In tovărăşia unui distins ofiţer superior, mă îndrept, spre Buda.

Automobilul trece podul pe lanţuri „Kettenbrücke"

Intrăm în a doua jumătate a marei Capitale ungare.

In vechia şi încă, aproape, orientala „Buda". Nume de strade, de clădiri şi edificii publice ni se înşiră caleidoscopic pe dinaintea ochilor: „Herz-herzog Albrecht"; „bastioanele" cu monumentalele ziduri de piatră, ca parapeţii unei uriaşe cetăţi medievale; statuia Sf. Gheorghe; o piaţă cu clădiri d'asupra cărora flutură pavilioane engleze, americane, italiene etc.

Căci Buda e citadela misiunilor aliate.

www.dacoromanica.ro

Iată statuia sfântului Ştefan (Szt. Istvan).

Tot suind, suind, ajungem în piaţa Sft. Harom Şagt şi dăm de biserica, aşa zisă, „Mathias templom".

E zi de Duminecă. Intrăm în biserică. Plină. Pereţii zugrăviţi în culorile naţionale maghiare: roş, galben, alb. Orgă sonoră, concert de vioară şi voce de primadonă. Se zice c'ar fi dela operă.

La sfârşitul slujbei, orga şi corul cântă imnul naţional maghiar: „Istem ald ő meg o magyar".

Eşim din biserică. Dăm de palatul cel nou al Finanţelor. In faţa lui, cel vechiu. Dăm cu ochii şi de un ofiţer român cu fes, turc dobrogean, cu soţia în doliu, urcându-se într'o trăsură.

Trecem de Gimnaziul de fete.

Lăsăm în urma noastră multe palate de baroni (grofi). Apoi, rând pe rând, lăsăm Ministerul de Interne, Cazarma bosniacă, Palatul Arhivei naţionale, nou, din piatră; biserica evanghelică, felurite şcoli vechi, casa baronului Hatvany, Ministerul de Rasboi, Misiunea Crucei Roşii, casa fostului prim ministru Tisza, asasinat în revoluţie, casă care poartă sus data clădirei: M.D.C.C.C.VI.

Intrăm în curtea Palatelor regale şi scoborâm în faţa Capelei Sfântului Ştefan. O bisericuţă strîmtă ca un degetar.

Pereţii de marmoră — stuck! Vitrouri frumoase. Arcade romane. Orgă şi voce de primadonă. Bisericoase mai sunt primadonele Budapestei... în zile de sărbătoare!

Iată, în fundul capelei, în dreapta oratorium-ului, o loje în zid, mai sus, aşa cam ca la teatru, rangul 2-lea. Din loja asta se închină „regele apostolic" Frantz-Joszeph, el şi familia lui, mai ales prinţesa Stephanie.

Pe ziduri, icoane mari, în pictură onorabilă, printre

www.dacoromanica.ro

cari, un prea frumos şi impresionant Christ, răstignit.

Băncile capelei au cuiere de atârnat pălăria. Toată lumea stă jos, pe scaunul băncilor, bătrâni, femei, tineri şi copii.

Eşim şi din capelă.

Trecem pe lângă „Comandamentul Corpului IV de armată"... ungurească! (A fost odată...!)

Scoborând din Buda, ni se desfăşoară sub ochi, pe malul celălalt al Dunărei, panorama Pestei. Eleganta şi medievala siluetă a Parlamentului şi Cupola imensei Basilice dau nota dominantă a magnificei Capitale maghiare cu trupul retezat în două şi totuşi împreunat prin arcurile superbelor poduri.

Iată palatul faimosului grof Appony.

Iată şi templul evreesc.

Trecem prin tunel, în care ard ziua şi noaptea lămpiţe electrice.

Mergem d'alungul grădinei Horwath. Lăsăm biserica Cristina, şi „Baia de aburi", de origină turcească. Sburăm pe superba şosea de sub muntele Gellert", şi cotind pe lângă superbul palat al Sanatorului St. Gellert, suim spre „Cetate".

Pe sub zidurile şi pe potecile cetăţii, sentinela română îşi face paşii reglementari şi scrutează zarea d'alungul Dunărei, până departe spre satele din ţara românească, al cărei ţărm îl scaldă aceeaş străveche şi liniştită apă a bătrânului Danubiu.

Şi, în această sentinelă, văd înălţându-se în faţa mea silueta măreaţă şi viguroasă a legionarului roman ce îşi plimbă paşii de biruitor pe zidurile cetăţilor barbare.

Sfântă straje a ordinei şi a civilizaţiei, tu mă faci să tresar de fiorul sfânt, evocându-mi Roma redivivă!

www.dacoromanica.ro

E soare.

Parcă, în drumul nostru suitor, cerul cerne aur.

Nişte fetiţe bălae, se joacă în marginea drumului înflorind locul pe unde trecem.

Zărim în stânga, într'un superb decor de arbori şi flori, vila unui pictor.

Intrăm în regiunea vilelor. Un raiu! Coline verzi, parcuri imense, dumbrăvi, flori vesele, plante agăţătoare, linişte şi orizont larg şi albastru.

Parcă mă simt la Sinaia.

Străbatem o alee de arbori cu frunze diafane, d'un verde nespus de palid.

Suntem sus, în vârful muntelui, în faţa „Citadelei".

Dumnezeească privelişte asupra Pestei!

Pe Dunăre, în dreapta, insula Csepel, în stânga insula Margareta. Poduri, cale ferată etc..

D'aici cuprind cea mai largă panoramă a Pestei. Aproape nicio deosebire de priveliştea Parisului ce ai din turnul Eiffel.

Un oraş grandios, cu coperişurile negre de fumul fabricelor. Jos Dunărea în loc de Sena, poduri, vapoare, etc. Şi, totuşi, „câtă osebire, Doamne, dela vierme pân la astru!..."

Suntem sub zidurile citadelei. Se zice c'a fost ridicată de Turci, când au stăpânit Buda şi Ungaria.

In timpul regatului maghiar fusese aci cazarmă.

In timpul bolşevismului (comunismului) garda roşie îşi aveà aici cuibul şi muniţiile, ţinând Pesta sub bătaia tunului.

Pătrundem prin casematele cetăţii. Odăi lungi, goale.

In unele, se văd paturi de scânduri cu saltele sfâşiate şi umplutura albă de paie de lemn, scoasă şi împrăştiată pe scânduri, sau pe cărămizi, ca nişte pântece cu maţele vărsate. Stau aşa decând armata

www.dacoromanica.ro

noastră intrând, guvernul maghiar a făcut percheziţii în cuibul cel mai înalt al „teroriştilor".

Pretutindeni prin odăi, prin curte, pe d'asupra zidurilor năruite şi acoperite de bălării şi şopârle, te împiedici de gloanţe, de paturi şi ţevi de puşcă ruginite, de baionete, de ţevi şi benzi de mitraliere, şi de tot felul de unelte de omor sau de bucătărie, lăsate, în fugă, de gărzile roşii.

Intr'o parte a citadelei, în fundul şi întunerecul adâncilor ziduri turceşti, e temniţa „albilor", şi — aristocraţilor. Câţi vor fi fost puşi la zid şi ucişi! Ne miroase ,parcă, a sânge şi a hoit. Eşim.

Prin firide, strimtele ferestre ale zidurilor, Turcii îşi aveau vîrâte ţevile tunurilor. Tot aşa făcuseră şi „roşii". Şi azi stau câteva tunuri, mărturie, din zilele de glorie roşie ale terorismului.

Pe d'asupra citadelei, ofiţeri şi soldaţi italieni se trudesc să ridice antenele metalice ale unei instalaţii de telegrafie fără fir. Un ofiţer îmi spune că n'au aparate bune.

Bate un vânt rece sus.

In depărtări verzi, se vede aşa zisul „Muntele măgarilor" apoi, „Iohanesberg", cu un turn în vârf, ceva mai departe, „Schwabenberg" pe unde, se zice, că sunt locuri fermecătoare de plimbare şi poezie...

Şi privind minunatele şi idilicele împrejurimi ale Budapestei îmi dau seama de câte daruri dumnezeeşti se bucură Capitala maghiară.

Ce folos!

Mărgăritar spânzurat la râtul...

www.dacoromanica.ro

INCHISORILE BUDAPESTEI

La Prefectura Poliţiei ungare.— La Tribunalul din Markontza.— Inchisoarea centrală.— Bolşevici de seamă.— Persecutaţi politici. Teroarea albă.

Auzisem mereu că regimul Friedrich persecută nu numai pe comunişti dar şi pe adversarii politici, mai ales pe evrei, dându-i drept tot comunişti. Multe cruzimi, ca regim poliţienesc, fuseseră înlăturate prin intervenţia autorităţilor militare române.

Impins de curiozitatea pe care mi-o aţâţa zilnic ziaristul Leonard Paukerow, ca să văd „victimele teroarei albe", iau un bilet de liberă trecere dela comandantul Pieţei, colonelul Pirici, şi însoţit de ziarist şi de un tânăr sublocotenent român Simonide, iată-ne oprind automobilul la poarta aşa zisei

Prefectura Poliţiei ungare.

E zi de Duminecă, ora 3 jumătate după amiază. Portarul, văzând, mai ales, un ofiţer român, respectuos, salută milităreşte.

Suntem introduşi în cancelarie. De serviciu e un domn Papp, maior de poliţie.

După ce îi comunicăm scopul venirei noastre, arătându-i şi autorizaţia comandamentului român, ma-

www.dacoromanica.ro

iorul Papp ne pune la dispoziție pe ofițerul polițienesc dr. Egri ca să ne însoțească prin celulele închisoarei.

Urcăm o scară ce ne duce la etajul II-lea. Casa e foarte veche și miroase a mucegai.

Pe noi ne interesează deținuții politici.

Paznicul ne deschide o celulă.

Câțiva derbedei imbecili sar speriați, drepți, în poziție soldătească. Aflăm că sunt borfași.

Tot așa, în alte celule.

Stăruim să ni se arate deținuții politici, bolșevici.

Ofițerul de poliție ne spune că n'au decât unul, fiindcă, de aici, îndată ce le iau interogatorul, după 24 ore îi duc la altă temniță.

Ni se deschide o nouă celulă.

Un arestat sare în sus, împreună cu alți doi.

Aflăm din gura celui dintâiu:

— Sunt Tanglich Laszlo. Am fost acuzat c'am fost secretarul lui Iancsik, comandantul gărzei roșii. Eu am fost, totuși, numai detectiv. Sunt arestat dela 10 August.

— Ai vr'un neajuns decând ești la pușcărie?

— Nici unul decât că nu mă pot rade, uite cum mi-a crescut barba!

Intrebăm pe ofițerul de poliție.

— Mai aveți alți deținuți politici?

— Nici unul.

— Atunci putem plecă.

Și o apucăm pe o sală lungă. Dar, în vreme ce tovarășii sunt gata, tocmai, să coboare scara, eu descoper printr'o crăpătură de ușe, o nouă sală, cu ferestre și multe fețe nenorocite care se agitau ca fiarele în cușcă.

— Stați, nu plecați, le strig. Veniți aici.

Silim pe paznic să ne deschidă. Ofițerul de poliție încruntă sprâncenele.

www.dacoromanica.ro

Pătrundem în misterioasa sală. Prin ferestrele deschise, zărim în două camere grămădiţi, zeci, sute de nenorociţi cu feţele palide, cu ochii stinşi de neodihnă.

Intr'o odaie bărbaţi, într'alta femei.

Unii şi unele foarte bine îmbrăcaţi. Mulţi trântiţi pe jos, pe scânduri. Nici scaune, nici paturi. Turme de vite într'un staul!

Văzându-ne şi cu un ofiţer român, bănuiesc că suntem vr'o comisie de anchetă. Toţi întind braţele spre noi cu chemări disperate şi în vălmăşagul vorbelor şi plângerilor nu mai înţelegi nimic. Paukerov ştie ungureşte; noi, câte ceva nemţeşte.

Le facem semn să se domolească şi prindem a întrebà pe câte unii.

Iată un tânăr curăţel. Se precipită şi nici n'apucă să-l întrebăm, că el ne-o ia înainte:

— Mă chiamă Adalbert Kerekes. Sunt medic secundar. Sunt închis aci şi cu logodnica mea, care e în altă odaie.

Zic că sunt bolşevist. Eu dovedesc cu acte c'am fost arestat sub regimul lui Bella Kuhn ca contra revoluţionar.

Dorm pe jos, pe podea, ca şi toţi tovarăşii mei de suferinţă, şi nici n'am fost interogaţi.

Un tânăr elegant, nervos îl împinge, şi ni se adresează grăbit:

— Eu sunt Klein Ienö. Sunt arestat dela 3 Septemvrie.

Spun că am fost bolşevic şi c am omorît zeci de oameni. Eu!?

N'am altă vină decât că, în uniforma gărzei roşii, am părăsit o fabrică.

— Pe mine mă chiamă dr. Fachas. Sunt arestat de 21 de zile în urma unui denunţ anonim.

www.dacoromanica.ro

— Eu sunt Matusek Ianoş, din Gör. Am fost soldat roş.

— De ce ai fost soldat roş îl întreabă tânărul ofiţer român.

— Fiindcă ordinele de chemare sub drapel ale bolşevicilor erau foarte aspre. Pe mine actualul regim m'au găsit şi în uniformă fiindcă veneam de pe front. M'a prins garda albă şi în fiecare zi îmi dădeau câte-o bătaie soră cu moartea. Au rupt şi o sabie pe trupul meu, la Gör.

Ba, la Wesprem mi-au aprins şi părul cu chibrituri.

Tovarăşii îl îndeamnă să-şi scoată cămaşa. Tânărul se execută. Şi ne desvălue, sub ochi, un trup şerguit de brazde adânci, răni peste tot. Ochii plini de vânătăi.

— Sunt greu bolnav. Nu vor să mă bage într'un spital. Vai de familia mea, ce s'o mai alege şi de ea!

— Pe mine mă chiamă Alexander Treucsenel. Sunt din Ujpest. Am aflat la Viena că am fost denunţat ca bolşevist. Am venit singur la Budapesta să mă disculp. Am fost arestat.

— Mie, îmi zice Emil Barta, de meserie fotograf. Detectivii m'au bătut rău. La interogator mi-au legat mâinile, m'au pălmuit şi m'au cotonogit în lovituri.

Şi, în vreme ce, nenorocitul vorbeşte, alţi zeci de deţinuţi întind braţe disperate spre noi, strigă, vorbesc, toţi odată şi cu ochii eşiţi din orbite caută, parcă, să ne explice nevinovăţia lor, cerşindu-ne ocrotire.

E un tablou ce greu se poate descrie. Am imaginea Styxului descris de Dante în Infernul lui, cu umbrele condamnaţilor ce se agaţă disperaţi de luntrea lui Charon.

Plecăm.

www.dacoromanica.ro

In camera femeilor, mult mai potolite, câteva foarte curățele și cu trăsături fine, zâmbesc și fumează.

— Va să zică, toată această lume de nenorociți sunt deținuți politici, mă adresez ofițerului de poliție, dr. Egri, și ziceați că n'aveți decât unul singur!?

Omul tace și ne însoțește spre ieșire. Cine știe câte înjurături ne-o trage în gând!

Iar în automobil.

La închisoarea Tribunalului din Markoutza.

In primele celule găsim băieți imberbi închiși pentru furturi.

Intr'o sală se tânguie o fată lângă o legăturică în care i se face perchiziție: ies la iveală o geantă, un pieptene, un corset și mici nimicuri.

— De ce te-au adus la închisoare?

— Am fost în serviciu la un doctor. Nevasta acestuia a fugit cu soldați roșii, apoi s'a reîntors la doctor. Soțul a luat-o la bătaie. Eu am sărit s'o scap. Doctorul m'a acuzat c'am fost complicea soției lui.

— Pe dumneata cum te chiamă?

— Nistor Gör. Sunt din Satmar. Eu am fost român, dar m'am maghiarizat. Am fost secretar la „Societatea micilor proprietari". Sub bolșevism am fost ministru al agriculturei.

Distins personaj!...

Ține în mâini un roman cu titlul: „Asta din cauza banilor blestemați" de Drasche Lazar Alfred.

Ni se deschide o nouă celulă.

www.dacoromanica.ro

Un bătrân înalt, cu barbă şi păr lung, albe, semănând la chip cu d-rul Istrati, cravată Lavallière, cu un pardessus tot lung se ridică foarte respectuos în sus şi într'o corectă franţuzească, ne spune că-l chiamă Fenes Sâm, (Samuel). E scriitor. A scris prosă şi dràme istorice, ca „Kurut" = „Les innocents", o dramă din timpul regelui Mathias.

— De douăzeci de ani ţin conferinţe ştiinţifice. Eu sunt Marxist. Teoretic, eu sunt comunist. Ca filosofie, monist, „über monismus!" Sunt în închisoare de 3 săptămâni. Am scris o fabulă pentru cinematograf. Acum îmi scriu memoriile: „Istoria bolşevismului". Sunt pentru dictatura proletarismului. Azi chiar e ziua naşterei mele. Am împlinit 57 de ani.

— Să fii sănătos!

Şi lăsând pe venerabilul, trecem mai departe.

Iată, în altă celulă, pe d-l Gellert Oscar, şeful biroului Presei, sub regimul Karoly. Un băiat tânăr, ras, frunte mare, nas roman. Pe o măsuţă, fotografia nevestei cu a celor 4 copilaşi, toţi băieţi.

Ne mărturiseşte că sub regimul Karoly şi-a dat toată silinţa să nu se ducă totul pe apa bolşevismului şi el a dat poruncă să se scrie contra lui Kuhn Bella.

— Am fost persecutat de „fii lui Lenin".

Sub comunism rămăsesem numai ca slujbaş, ca să am ce mâncà. Bolşevicii m'au înlocuit cu un altul. Şi am rămas, ca alţi simpli funcţionari, pe drumuri! Noul şef al biroului Presei mi-a spus că nu mi-e permis să vorbesc ceva de regimul lui Karoly, pentru motivul că dacă revin la vechile chestiuni, se poate să renască sentimentele pentru regimul dispărut. M'au persecutat şi am fugit la Viena.

www.dacoromanica.ro

M'am reîntors când au intrat românii în Budapesta.

In actualul regim se găsesc miniştri din regimul Karoly:

Friedrich, de exemplu!, cel mai bun amic al lui Karoly.

Trecem în altă celulă.

Iată aci pe Iancsic (Iancic) Ferentz, fostul comandant al gărzii roşii.

Asta e roşu şi la păr şi la barbă.

Intr'un colţ, p'o firidă, o pâine neagră.

— Mi-a adus'o soţia mea. Am fost arestat la 2 August.

Sunt multe fapte ce mi se impută, dar care se cercetează încă.

— Inainte ce erai dumneata?

— Eram metalurgist structor.

— Se zice c'ai fost foarte crud.

— Fals! Pot spune c'am împiedicat vărsările de sânge. Eu singur am liberat pe Darman, ober-colonel, prins în mişcarea contra-revoluţionară, din care cauză erà să fiu adus în faţa Tribunalului revoluţionar.

Desfăcându-şi haina, Iancsic, ne arată urmele loviturilor sub care l'au snopit „detectivii".

Ţine în mână o carte „Majestatea Sa Regele" de Tomas Mann.

Ne apropiem acum de o celulă foarte interesantă.

Ni se deschide. In faţa noastră avem pe Haubrick, fostul ministru de răsboi al comuniştilor şi comandantul corpului IV de armată cu garnizoana în Budapesta.

E un bărbat îndesat. Mustaţa scurtă. Poartă frizură. Sprâncenele groase, haine tot groase.

www.dacoromanica.ro

— Ce erai dumneata, de meserie, înainte de revoluție?

— Eram turnător de oțel și secretarul Sindicatului.

— De unde ești de fel?

— Mama era din Temesvar, din țara de jos, o chema Detta, (Ghetta).

— De când ești aici?

— Dela 15 August. M'au arestat și dus la Prefectura Poliției.

— Ai fost rău tratat?

— S'a purtat bine cu mine, toată lumea.

După căderea bolșevismului eu am trecut și în guvernul Peydl, ca ministru de răsboi.

Eu am fost trimis din partea socialiștilor, la Viena după căderea bolșevicilor, ca să tratez cu burghezii. Prințul a acceptat să formeze guvernul social democrat.

Peydl nu reprezintă țara. Aveam impresia că el își sprijină puterea pe baioneta românească. Eu am venit ca ministru de răsboiu să dau ordin alor mei de depunerea armelor!

Am văzut la orele 8 trupe românești în Cetate. Generalul Rusescu a vorbit cu mine și i-am pus la dispoziție două cazărmi.

In fond m'am convins că românii nu sprijinesc pe Peydl.

Dac'aș fi știut eu că românii nu-l susțin n'aș fi cedat puterea lui Friedrich. Aș fi și azi la putere!...

Iată în altă celulă pe dr. Veres, fost prieten intim cu șeful socialiștilor, Garami.

Un tânăr simpatic cu o figură de om cult. Aduce mult cu Mihail Negru, distinsul ziarist dela „Universul". Foarte corect îmbrăcat. Pe o masă cărți multe și o sticlă cu cafea.

www.dacoromanica.ro

— De unde eşti de fel?

— Din Temeswar din Ardeal.

— Ce studii ai făcut?

— Am studiat la Berlin şi Berna.

— Ce poziţie ai avut în revoluţie?

La 1 Martie când a venit regimul Garami, am cumpărat toate acţiunile „Societăţei distribuirei jurnalelor". Eu am fost preşedinte.

Sub regimul Karoly, am fost patru zile, comisar pentru Poştă, Telegraf şi Telefon. Am dirijat afacerile, trei zile, ca Secretar de Stat.

Sub comunism fugisem la Viena. M'am reîntors când au venit românii. Am vrut să mă înapoiez iar la Viena. Nu m'au lăsat. Sub motiv că fac agitaţiuni bolşeviste, m'au arestat. Ba, m'au acuzat că sunt şi hoţ. Sunt arestat de patru săptămâni. Zic, c'am manipulat necistit banii unei firme, deşi, eu, ca preşedinte, eram în drept să fac ce vreau. Acum, răsar ca din pământ, o mulţime de martori care spun că făceam agitaţii şi în provincie. Va să zică mă dau drept bolşevic, deşi eu am fost, sub comunism, în străinătate.

In momentul când conferinţele între Garamy şi Friedrich au fost întrerupte, m'au băgat aici, în închisoare.

— Cum o duci în închisoare?

— Când am fost adus aici, dela Prefectura Poliţiei a fost prima noapte în care am putut dormi, fără frică d'a fi maltratat. Dincolo, 3 nopţi n'am închis ochii. Eram ţinuţi într'o cameră pe jos, cameră în care abiă ar fi putut locui 25 de persoane. Ei bine, eram înghesuiţi 2—300 de persoane!, fără măcar să fi putut stà jos!

— Ce-ai făcut la Berna?

— Lucram contra bolşeviştilor, scriam la un jurnal „Vosische Zeitung".

www.dacoromanica.ro

Tot acolo am cunoscut şi pe un român dr. Popp, jurnalist şi avocat.

La eşire, îi strângem cu simpatie mâna.

Funcţionarii poliţişti îl salută şi ei respectuos şi închid apoi uşa cu zăbrele de fier.

Trecem pe lângă o curte patrată, în interiorul clădirii — în care dau ferestrele cu gratii dela celulele deţinuţilor. Un şir lung de arestaţi se plimbă pe marginea curţii, d'alungul pereţilor, în monom, unul în spatele celuilalt, trei paşi departe unul de altul ca să nu comunice, în vreme ce sentinelele îi păzesc.

Condamnaţi şi paznici holbează ochii la noi văzându-ne opriţi în poarta curţii — Rostim un nume, numele unui ziarist pe care-l recunoaşte Paukerov:

— Keri Pal!

Cel strigat, la un semn de voe al poliţiştilor, se îndreaptă spre noi. E un tânăr trecut de 30 de ani. Mai mult înalt. Elegant, cu mâna în şold, cravată cărămizie, batista cu colţul spânzurându-i mult, în pantofi decoltaţi, şi cu ciorapi cu dungi albe şi negre. Păr şi mustaţă roşcată.

Paukerow deschide vorba cu el, ca între confraţi (de condeiu)...

— De cc te-au arestat?

— M'au acuzat c'am luat parte la omorul lui Tisza!

Nu există martor sigur contra mea. Am mulţi inamici fiindcă n'am închis gura; am dat în vileag multe coţcării.

Am fost totdeauna socialist, dar n'am fost în buni termeni cu comuniştii. Am fost închis de comunişti şi erà să fiu aruncat în apă. Ei ar fi vrut să mă facă ministru de Externe. N'am primit niciodată un loc pentru care nu eram specialist.

www.dacoromanica.ro

Acum aud că au găsit un soldat, care acum e închis sub bănuirea c'a fost implicat în omorul lui Tisza, un oarecare Csigler. El a spus că un oarecare Stankovisch i-a făgăduit 5000 de coroane să depuie că eu şi confratele meu, i-am zis să meargă să omoare pe Tisza.

— Se vorbeşte că dumneata într'un cerc de confraţi, ai fi scos ceasornicul, în ziua aceea şi privind ora ai fi zis: „In momentele acestea se petrece ceva mare, ceva teribil!" făcând aluzie la asasinarea lui Tisza.

— Basm! Nici n'aveam ceas! Asta mi-a înscenat-o mie şeful detectivilor care a povestit aceste basm pe trei pagini.

M'au închis, va să zică, pentru afacerea Tisza şi pentru câteva articole de politică externă. E drept, am fost plătit de comunişti pentru ca să scriu articole...

Ne pregătim de plecare.

— Am făcut războiul balcanic, ca corespondent de ziare, cu Rosenthal dela „Adevărul".

— E azi directorul ziarului său, „Izbânda", îi spune Paukerow.

— Te rog transmite-i complimente.

Şi ne depărtăm, în vreme ce Keri Pal, reluându-şi locul în monom, îşi continuă la pas, rar şi sonor pe lespezile curţii, plimbarea de arestat, lipit, aproape, de zidurile temniţii.

La închisoarea centrală pentru Budapesta şi împrejurimi.

Suntem introduşi la cabinetul Procurorului General, Saros Patako, un domn înalt, subţire, uscăţiv şi cu barbete.

Suntem poftiţi, politicos, să stăm pe scaun. Apoi,

www.dacoromanica.ro

sunând, se înfăţişează un paznic. Vine şi un poliţist. Procurorul general se înţelege pe ungureşte foarte repede cu ei, din ale cărui cuvinte Paukerow nu înţelege decât „totul să fie în ordine .

Şi aşteptăm, aşteptăm.

Aşteptarea asta şi ordinele astea ne par suspecte.

Fără îndoială că înaltul magistrat a luat măsuri de ascundere a cazurilor grave de torturi.

Insfârşit, iată-ne din nou pe lungi coridoare, oprindu-ne în faţa celulelor.

Iată, într'una, doi condamnaţi pentru asasinat politic.

Unul se chiamă Ianoş Navaro. E un comunist închis dela 9 August.

A omorît un preot catolic. El spune că se găsea numai acolo când a fost ridicat preotul. Era membru în directoratul cercual. Conducea administraţia cercuală, un fel de „solgăbirău."

— Cum o duci în închisoare?

— Sunt tratat mizerabil. Nichts zu essen!

Un al treilea condamnat din celulă, stă nemişcat întins pe pat.

— E bolnav grav ne spune asasinul. D'azi dimineaţă dela 4 aşteaptă un doctor şi nu mai vine.

— Eşti comunist convins?

— Eu cred că comunismul era, cea mai bună formă de guvernământ. Eu eram bolşevic din şcoală.

— Ce mâncaţi aici?

Ne arată într'o cratiţă mare o zeamă cenuşie-neagră.

— Uite, zic ei că asta e supă! Ne-o dă şi dimineaţa şi la prânz şi seara. Pâine ne dă numai 280 grame pe toată ziua!

In altă celulă.

— Cum te chiamă?

www.dacoromanica.ro

— Borca Ioszeph.

— Ce-ai fost înainte?

— Președintele unei societăți pe un domeniu unde era mai multă pâine de mâncat.

— Foarte proastă hrană ni se dă!

In altă celulă.

Un om cu o figură foarte blajină, în lanțuri, ne așteaptă drept și smerit.

— De ce în lanțuri?

— A asasinat, ne spune paznicul.

— Am fost beat în momentul acela. Ceas rău!

— Ce făceai sub bolșevism?

— Eram încă cu acești 4 tovarăși în directoratul unui sat.

Toți arestații, aliniați, în dreaptă ținută oștășească, ni se plâng că n'au ce mâncà.

Trecem mai departe.

Dăm de mai mulți arestați într'o celulă. Doi pentru furt.

Doi sunt comuniști sadea. Pe unul îl chiamă Proida Ferencz.

— Am fost lucrător cismar. Karoly fixase preț maximal pentru ghete.

Acum m'au denunțat c'am făcut agitații politice.

Pe altul îl chiamă Ulian Ioszeph, fost membru în garda roșie. A fost printre soldații care au împușcat trei condamnați.

— Am fost silit a o face! Omorîții erau, doi polițiști și un inginer. Ne ține aci foarte rău! Nu ne dă nimic să mâncăm.

Intr'altă celulă, doi tineri.

— Ce ați făcut?

— Am furat niște gâște!

Eșim dela găinari.

Intrăm într'altă celulă.

www.dacoromanica.ro

Un domn elegant, înalt, cu ochelari, rezemat într'un baston.

E d-rul Rudolphe Sandowisky, chimist şi geograf.

— De ce te-au închis?

— Zic că sunt comunist. Eu am fost totdeauna social-democrat.

Activitatea mea a fost instruirea proletariaţului în limba franceză şi ştiinţe naturale. Eram directorul unei şcoli unde se instruiau muncitorii, (şcoală liberă de muncitori).

De trei ori am fost arestat. Fiind prigonit de bogătaşi, m'am dus la prietenul meu, actualul prim ministru, Friedrich, să mă plâng.

Am fost pus sub protecţie şi am fugit din localitate (Racosi Szt. Mihai, un ceas de Budapesta). Friedrich a scris Prefectului Poliţiei să fiu luat sub ocrotire şi mi-a acordat certificat să nu fiu închis. Eu sunt un om cu trebuinţe puţine. 25 de anî am stat tot în casă de am studiat.. A! de-aş aveà, seara, mai multă lumină să pot citì! (Mehr licht!" Unde eşti Goethe?)

— Nu mai înţeleg nimic, de ce eşti închis?

— Fiindcă am fost acuzat, în urma unei telegrame apocrife, că sunt comunist. Că am sechestrat banii preoţilor, c'am ţinut discursuri în care aş fi spus că nu există Dumnezeu, că nu trebuiesc preoţi.

— E liber cugetător, ne complectează omul poliţiei. Erà tiranul satului său. Cine nu urmà ideile sale, erà pus pe lista neagră şi omorât. Oamenii din sat, zic, azi că, de s'o mai întoarce, îl omoară ei. Transformase cinematograful în sală de discursuri comuniste.

— Adevărul, intervine cel acuzat, e că cei din tabăra Karoly, combătuţi odinioară de mine, azi veniţi la putere, din ură politică vor să-şi răsbune pe mine.

www.dacoromanica.ro

Dumnezeu să-i mai priceapă!

Când îi vezi pe puşcăriaşii ăştia cu feţe spăşite şi glasul de mieluşei, îţi vine să crezi că nu! ei nici unul vinovat.

Ale tale dintru ale tale!

www.dacoromanica.ro

FILME

IV

O procesiune religioasă. — La Urania.

Reîntors dela închisorile Budapestei, vrând să trec prin Vacsi-utza, sunt împiedicat de un imens cortegiu. E o mare procesiune creştină-catolică. Fete în alb, steaguri albe, crucifix, preoţi, episcopi în odăjdii, coruri, mii de bărbaţi, mii de femei, guarzi călări păzind ordinea şi deschizând drumurile.

— Ce e asta, întreb?

Iată un fel d'a înfrânge ordinul ce opreşte orice fel de întrunire şi aglomeraţie!

— Se organizează naţiunea sub ochii noştri, îmi răspunde un ofiţer. Apelul naţiunei la Dumnezeu şi biserică, răspuns făţiş curentului evreesc, liber cugetător şi bolşevic care a dus ţara la peire. In toate părţile se organizează o armată albă şi poliţie.

Seara, în marea sală Urania, toată lumea militară română: Generalii Mărdărescu, Moşoiu, Pavelescu, Constantinidi, Leca, etc. Prinţesa Alexandrina Cantacuzino, etc.

E o probă de film cinematografic: cu luptele dela Tisa şi intrarea armatelor române în Budapesta, film aranjat de comandamentul superior.

Partea I, cam artificială. Lupte improvizate cu unităţi mici.

www.dacoromanica.ro

Partea II dă iluzia mai plină, de răsboi. Generalul Moşoiu, Szolnoc !

Czegled, Primirea cu pâine şi sare. Prizonieri bolşevici stând jos şi, între ei, sentinela română în picioare cu puşca pe umăr privind triumfător.

Partea III cea mai interesantă, intrarea în Budapesta, fără generalul Rusescu!

www.dacoromanica.ro

UN UNGUR FILO-ROMÂN

Dr. Alpar O. Rejöd. — Apropiere ungaro-română.

22 Septemvrie 1919.

O dimineaţă cenuşie. Plouă. Pe Dunăre au sosit, noaptea, şlepuri încărcate. Oamenii încarcă saci cu mălaiu şi grâu. Vin mereu alimente la Capitală datorită măsurilor luate de comandamentul trupelor române. Un vapor alb „Ioseph Karl" taie apa.

In cafeneaua Bristol, un turc îmi vorbeşte de Viena înfometată, care se stinge zi cu zi. In schimb, Constantinopolul o duce bine (?)

Tot la café Bristol, d-l Davidescu îmi prezintă mai mulţi tineri unguri printre care şi p'un foarte elegant şi monoclat dr. Alpar O. Rejöd.

Tânărul, cu o foarte distinsă şi inteligentă înfăţişare, îmi spune că e un filo-român. A scris o carte despre România. Ziarele din Bucureşti, în special „Adevărul" au avut articole foarte elogioase, unele scrise de Rusu-Abrudeanu, despre cartea tânărului autor ungur; ba, a fost premiat şi cu BeneMerenti de regele Carol.

Ideile care-l călăuzesc azi, sunt pentru o apropiere cât mai strânsă între români şi unguri.

www.dacoromanica.ro

Dunărea ar fi artera de legătură. Aceleaşi interese economice ne leagă. Munţii toţi şi la ei şi la noi cată în jos, spre Dunăre, revărsând spre ea toată bogăţia ţărilor noastre.

— „Noi, ungurii avem acelaş ideal ca românii, să ne desfacem, prin Dunăre, produsele agricole şi să ne apărăm de pericolul slav.

Rejöd e preşedintele unei societăţi pentru repatrierea ungurilor, rămaşi din războiu, şi pentru protecţia connaţionalilor din ţările străine. Numai în America, zice el, sunt 400.000 unguri (?). Alte 2 milioane risipiţi prin străinătate. Toate cotizaţiile şi fondurile pentru ei se strâng la Budapesta.

— Am pân' acum 2 milioane, fonduri. 60 de funcţionari lucrează sub ordinele mele. Cum ţi-am mai spus, eu am lucrat mult pentru apropierea româno-ungară. La începutul războiului am fost arestat şi persecutat fiindcă am intervenit pentru un român, Bolintineanu, bănuit spion.

Am fost băgat în închisoare şi... am spălat closetele!

Privesc, cu atenţie, pe acest foarte simpatic tânăr filo-român. Să tot aibă 33—35 ani. Mustaţă scurtă neagră. Păr şi sprâncene tot negre. Poartă monoclu.. Foarte elegant. Imi face o listă de toţi oamenii mari politici şi personalităţile de seamă ale Ungariei, cu care îmi poate mijloci întrevederea.

www.dacoromanica.ro

EPISCOPUL Dr. GIESSWEIN

Con vorbire cu şeful partidului social-creştin. Un filosof şi un poliglot. - Apropierea popoarelor. - Preşedintele Esperantiştilor. — Sub comunism la Gör. — Partidul creştin trebue să salveze Ungaria.

22 Septemvrie 1919.

Pretutindeni se vorbeşte azi cu mai multă admiraţie decât de ori cine, despre marele prelat episcopul de Giesswein Alex.

Tânărul Alpar O. Rejöd, îmi vorbise despre această mare faţă bisericească, cu un fanatic entuziasm.

— In el vedem scăparea noastră. E un filosof şi şi o mare capacitate politică. Are 67 de ani. In timpul monarhiei a fost treisprezece ani deputat, a fost de trei ori ales în acelaş district, e preşedintele partidului catolic „social creştin", e vice-preşedintele comisiei de pace dela Haga, ştie vr'o unsprezece limbi la perfecţie şi e, poate, desemnat ca viitorul ministru de Externe al Ungariei.

Firește, un om aşa de superior merită să fie cunoscut.

Iată-ne deci suind scările apartamentului său.

In vestibul, un bust de marmoră: bustul sfinţiei sale.

In salon, gobelinuri, tablouri cu peisage vii, cărţi, albume, etajere cu vase de flori, flori multe, linişte şi lumină.

www.dacoromanica.ro

După câteva minute, apare amfitrionul: Un uriaș în sutană preoțească. Capul viguros; fața toată rasă; buza de jos groasă și eșită mult în afară ca la membrii din casa domnitoare de Spania; părul cenușiu; o cravată lată vișinie și ochelari.

O strângere de mână cordială și convorbirea începe.

Și iată ce aflu din gura prelatului care vorbește rar într'o foarte corectă franțuzească.

— M'am ocupat mult în viața mea de studii sociale.

De mai mult de douăzeci de ani mi-am propus de-a unì, într'un partid, lucrătorii cari nu sunt încă cu totul contra religiunii și contra ideii naționale. D'aceea am fondat în Ungaria prima unire a lucrătorilor creștini.

Principiile noastre sunt a face organizația muncitorilor de tot felul, fără fondul materialist, istoric, sau cu mijlocul armonizării claselor, care e consecința interdependenței tuturor claselor.

Prin urmare, în partidul nostru pot luà loc muncitorii spirituali ca și cei manualì.

Scopul nostru comun e d'a luptà contra sistemului materialist și capitalist.

Marea problemă socială a timpului nostru e, între alte, de-a armonizà spiritul național cu cel internațional.

Această antinomie nu e un paradox.

Spiritul național e un lucru natural și nu poate fi suprimat. A vol să-l suprimi e o mare greșală a Marxismului sau social democrației. Dar, trebuie să-l facem să armonizeze cu sentimentul umanitar și internațional, sau supra-național, care unește națiunile ca membre ale unei mari familii. Căci, desigur există o interdependență a națiunilor care e cu atât mai mult necesară cu cât mijloacele de comunica-

www.dacoromanica.ro

țiune devin din ce în ce mai perfecționate, făcând națiunile geograficeşte depărtate, vecine.

Cauza războiului mondial care a sdruncinat fundamentele civilizației noastre europene e, mai ales că n'am găsit apropierea spiritelor naționale; că națiunile Europei nu se cunoșteau în deajuns: că interesele lor economice nu erau reprezentate dé popoare, ci numai de o pătură feudală sau capitalistă.

Eu sunt adânc încredințat că popoarele nu sunt inamice unul față de altul.

Acestea sunt ideile care m'au condus d'asemeni ca președinte al Societății Păcei, iar pe de altă parte, ca președinte al Societății Esperantiștilor unguri.

Sunt încă oameni care surâd când se vorbește d'o limbă internațională. Totuși, eu cred c'o astfel de limbă e d'o mare importanță, când e vorba d'a apropia popoarele prin democratizare. Căci, pentru a se înțelege reciproc îi trebuie marei mase a națiunilor un mijloc spiritual cu totul neutru pe care l'ar puteà învățà și întrebuința foarte ușor.

Pentru viitor, gândesc cu Anatole France, și sper o unire a popoarelor. Poate că aceasta e o evoluțiune înceată, ce se va făptuì treptat, dar sunt încredințat că se va face.

Mai ales statele mici nu pot subsità prin ele înseși ci le trebuie o confederație și aceasta ne va conduce fatal la confederația popoarelor civilizate.

Il întrerup pe înaltul prelat din considerațiunile filosofice și-l întreb cum a dus'o sub comunism.

— Pe vremea aceea am stat mai mult în provincie, aveam două domicilii: unul la Gör, între Budapesta și Viena, și altul aici. Stam mai mult la Gör, un oraș cu viață industrială, multe fabrici de tunuri, vagoane, fabrici textile, etc. Se poate zice, după Budapesta, cel mai mare oraș industrial. Eu sunt foarte popular acolo,

www.dacoromanica.ro

deci mă simţeam mai în siguranţă, şi erà mai uşor de trăit. Dar, pot spune, evoluţia comunismului a fost cam aceeaş acolo ca şi aici, în Budapesta.

La ţară, însă, a fost altceva. O mare parte din sate erau indiferente faţă de comunism. Ţăranii nu respectau ordinele bolşevicilor. In multe sate instrucţia catechismului urmà ca şi înainte.

Bolşevismul e o boală a oraşelor.

Provincia e mai conservativă, ea opuneà deci o rezistenţă pasivă.

Aud că s'au comis multe excese în timpul bolşevismului. N'am experienţă personală. Le-am aflat toate numai din jurnale.

Ştiu numai că eram lipsit cu totul de venituri. Bolşevismul decretase separaţia bisericii de stat. Deci, nu mai aveam nici un salar. Ni se confiscase toate bunurile.

— Dar despre actualul guvern ce credeţi?

— Greà întrebare! Nu sunt profet. Ştiu că are ca program spiritul democratic pe o bază creştină şi naţională.

Proclamă, aud, şi libertatea religiilor. Totuşi, actualul guvern nu e un partid unic, ci e compus din diverse partide cari, zice că se consolidează pe baza cristianismului şi a ideei naţionale.

In sfârşit, nu ştiu, înjghebarea lui e prea nouă; rămâne să vedem ce va hotărî timpul cu noul guvern.....

— Vezi, îmi spune prietenul Rejöd, scoborând scările, se accentuiază tot mai mult consolidarea unui partid social creştin în jurul persoanei episcopului dr. Giesswein.

Directiva vechei politice care a dus Ungaria la bolşevism şi la ruină a fost, mai toată, pe mâna e-

www.dacoromanica.ro

vreilor. Patrioții unguri vor azi să facă bloc într'un partid creștin care să salveze Ungaria de pieire totală.

Și totuși, cei mai de seamă oameni ai Ungariei, scriitori, ziariști, artiști, financiari și politici, sunt ovrei!

Budapesta cu splendorile ei, e opera lor.

www.dacoromanica.ro

HALLER

Convorbire cu ministrul Propagandei.
In palatul prinţului Esterhazzy. — Economist şi publicist. — Închis sub comunişti. — Orori bolşeviste. — Blocul creştin. — Consolidarea ungaro-română.

— E de remarcat, îmi spunea, în drum în automobil, prietenul dr. Rejöd, că mai toţi oamenii de seamă ai Ungariei poartă nume nemţeşti. Mergem azi la Haller, ministrul de propagandă morală cu rolul de a îndreptà toate greşelile bolşevismului. Căci, bolşevismul atacase statul în inimă, în însăşi fundamentul lui, făcând poporul să piardă încrederea în vechia alcătuire de stat. Ministerul de propagandă are de scop tocmai restabilirea acestui credit al publicului în puterea şi necesitatea „statului".

Iată-ne deci în ministerul propagandei, instalat în palatul prinţului Esterhazzy, un nabab al Ungariei.

Pe pereţii cabinetului „şefului de cabinet" stau câteva desenuri în creion, admirabil executate de pictorul Vissza, toate cu titlul general: „Desmembrarea Ungariei".

Intr'un tablou, un om tras de doi cai în direcţii opuse, de mâini şi de picioare, cu inscripţia: „Nu-ţi smulgem decât membrele de prisos". Intr'altul, e reprezentată o veche hartă a Ungariei cu nişte lucrători ce ţin mâna spre ea şi cu inscripţia: „Fără a uità trecutul, lucrăm pentru viitor".

Acesta, tablou şovinist şi iridient; unul din lucrători ţine mâna chiar pe Ardeal.

www.dacoromanica.ro

Un altul reprezintă un ţăran cu sapa strigând diavolului (bolşevismului): „Indărăt!" Acesta reprezintă pe adevăratul ţăran ungur, conservativ.

In sfârşit un alt tablou înfăţişează o făşie de pământ lângă o stâncă deasupra căreia plutesc corbii ce par'că strigă unui om cu sapa care a încremenit cu capul în pământ, privind trist:

„Iţi lăsăm, doar, atât pământ cât să-ţi sapi groapa"

Sunt introdus în cabinetul ministrului.

— Imi dai voe, Excelenţă, să te întreb, ce făceai dumneata înainte d'a fi ministru, începi convorbirea mea cu d. Haller, îndată ce ne aşezăm pe jilţuri în cabinetul său.

Răsturnat, picior peste picior, în fotoliul de mătase bordeaux, din cabinetul elegant cu covor gros tot bordeaux, cu tablouri de magnaţi, cu multe aurării, cu un tablou ce are aerul a fi d-l Murillo, după ce-mi oferă şi-mi aprinde o havană, făcând şi el la fel. D. Haller, de statură mijlocie, cu mustaţă mică, cu fruntea mare, simplu îmbrăcat într'un costum bleumarin, îmi răspunde foarte măsurat şi natural.

— Am fost directorul administrativ al partidului creştin-economic-social şi conducătorul celei mai mari societăţi ungare (300 de mii membri) fondată de mine, pentru ridicarea nivelului cultural al popoarelor şi pentru învăţarea ideilor moderne economice şi publice. Pentru a atinge acest scop am tipărit anual 7 milioane de broşuri care să pătrundă în toate stratele publicului.

— Ce-aţi făcut în vremea comunismului?

— Am fost cinci săptămâni închis, în cea mai teribilă închisoare, ca „ostil ideilor comuniste".

Atât în închisoare cât şi liberat, am pregătit în secret organizaţia mea să fie gata a luà puterea

www.dacoromanica.ro

îndată ce va cădeà bolşevismul în a cărui durabilitate n'am crezut niciodată. Căci, eu am avut convingerea că bolşevismul nu va durà fiind lipsit de o bază economică.

Bolşevismul? A luat ideile din diferite cărţi sociologice şi sub pretext că vreà să realizeze un ideal de vieaţă a înfăptuit şi mulţumit numai scopuri joase şi personale. E drept, rechiziţionaseră, ei comuniştii, toate ideile frumoase despre binefacerile omenirii, dar n'au avut o ţintă în viitor, o morală şi nici o putere de afară, a satelor. Aşa fiind, satele le-au opus o rezistenţă pasivă, nu le-au dat mâncare. Banii prea mulţi (bani albi, fără valoare) au descurajat pe ţărani. Apoi, ideile comuniste au atacat credinţa religioasă a săteanului. Aceasta, mai ales, a tăiat definitiv artera între sate şi oraşe: a încetat alimentarea!

Bolşevismul nemai având o bază organizată economică, fatal a trebuit să cadă. Nu se pot descrie grozăviile teroriştilor. Pe cel mai bun prieten al meu, Holan, fost secretar de stat, şi pe fratele său, soldaţii roşii i-au împuşcat şi i-au aruncat de pe „podul de lanţuri" în Dunăre. In pivniţele palatului Bathyani se comiteau orgii de sânge. In provincii grupe de terorişti spânzurau lumea în mase.

— Crezi dumneata în popularitatea guvernului actual? şi dacă se consolidează?

— Guvernul actual e foarte popular, nu atât pentru persoana lui Friedrich, cât pentru ideile actualului guvern. Văzând acest avânt al poporului, sunt convins că nu se mai pot întoarce îndărăt niciodată ideile conservatoare, feudale, interesul marei proprietăţi, şi nu mai poate venì la putere niciodată grupul contelui Tisza, dar nici al social-democraţilor (internaţional) şi că, deci, guvernul actual, nu pentru

www.dacoromanica.ro

persoanele lui, ci pentru baza morală ce reprezintă trebuie să aducă consolidarea complectă a situaţiei guvernului actual.

Sunt încredinţat că în caz de alegeri, cu cea mai mare majoritate, va ieşì guvernul nostru, sprijinit fiind de:

a) Partidul social-creştin.
b) Partidul naţional-creştin.
c) Partidul micilor proprietari.
d) Şi de partidul micilor industriaşi.

Toate aceste partide formează în jurul nostru un „bloc creştin" ce se impune cu paşi repezi.

Chiar dacă guvernul nostru n'ar obţine cele 22 de mandate în cercurile de alegere din Budapesta, vom aveà pe cele 400 din provincii care sunt toate ale noastre, plus ţărănimea.

— Ce crezi, Excelenţă, despre politica Ungariei faţă de România?

— Convingerea mea este că există între noi şi România interese comune şi economice şi politice. Amândouă ţările suntem dealungul Dunărei, o legătură directă şi naturală între naţiunile noastre ce ne-ar folosì schimbului nostru de produse agricole şi industriale. Şi pe amândouă ţările ne leagă în viitor acelaş interes politic: rezistenţa în faţa pericolului slav, „slavismul" ce ne ameninţă deopotrivă. Căci ce va fi, când Rusia se va trezì din ruina de azi. Avem datoria, ca trecând peste vechile duşmănii dintre popoare, să consolidăm acest interes politic de mare importanţă pentru noi. Să facem să dispară antagonismul dintre popoarele noastre aşa de învecinate!...

Aşa mi-a vorbit d-l Haller, ministrul Propagandei, care aduce la chip puţin, cu Cristescu, socialistul nostru.

www.dacoromanica.ro

LA Dr DESIRÉE SZABÖ

Președintele Uniunei autorilor, scriitorilor, jurnaliștilor, științifici și literari.

Iată ce-mi spune asupra mișcărei publicistice, dr. Desirée Szabö, autorul romanului „Satul prăpădit", care a avut un mare succes.

Arta, literatura și jurnalismul ungar, sunt în mâna evreilor.

Scriitorii de rasă ungară sunt sub dominația capitalului evreesc.

Fiind dat că comunismul la noi nu erà o mișcare socială, ci, un atac al imperialismului evreesc, scriitorii și jurnaliștii evrei se aruncară, cu câteva excepțiuni, în comunism și jurnalele noastre și tot ce apărù în aceste luni au devenit, de azi pe mâine, roșii.

Scriitorii și artiștii de rasă ungară arătară două feluri de purtare: Unii, cei mai mulți, se retraseră și tăcură, căci, orice organ creștin și ungar erà nimicit de comunismul șovinist el evreilor. Alții, cari erau plasați la organele evreești ca „Pesti Hirlap", „Pesti Naplo", „Nebszabo" etc. și care erau obligați să-și câștige pâinea, făceau „bonne mine" noului regim și încercară să urle ca lupii.

Dar, în acest timp, comunismul erà distrugerea totală a literaturei și artelor.

www.dacoromanica.ro

Bolşevicii nu tolerau decât articole şi publicaţii de tendinţă comunistă, anti-creştină, şi anti-naţională.

In timp ce organele ungureşti fură desfiinţate, revistele sioniste, revista evreilor „Passé et avenir", care reprezentà cel mai intolerant şovinism evreu, apărù fără nici un obstacol.

Bibliotecile şi obiectele de artă fură luate şi împrăştiate şi deveniră proprietatea fiecărui hoţ în parte.

Palatul prinţului Bathyani, Esterhazi, contelui Zicci, Vencrem, Louis Karoly, Czekontsch Endre etc. etc. fură jefuite complect.

Fiind dat că artiştii au tăcut cu totul, nu fù nimeni persecutat, decât numai Jules Pécard, romancier şi François Herzeg, un alt mare romancier.

Eugen Rakocsi, directorul ziarului „Budapesti Hirlap" şi alţii fură închişi câteva zile, pălmuiţi (ca Pécard) şi ameninţaţi cu moartea.

Cum căzù comunismul, o puternică reacţiune naţională izbucnì în rândurile scriitorilor şi artiştilor. Două societăţi eşiră din aceştia.

a) „Unirea autorilor unguri". b) „Unirea artiştilor unguri."

Membrii acestor două societăţi trebuind să fie neapărat de rasă ungară.

Evreii, excluşi!

Noi credem a aveà două datorii principale:

a) A sprijinì toată vieaţa ungară pe sat, pe poporul ungar care singur rezistă cu succes comunismului şi internaţionalismului.

b) Fiind dat, că toată încrederea noastră şi încercarea de fraternitate, cu rasa evreiască a fost păcălită în mod crud, şi că această rasă avidă, şovinistă şi implacabil anticreştină e un pericol absolut mortal pentru noi, trebuie curăţată arta, literatura şi jurnalismul ungar de aceşti aventurieri orientali care, con-

www.dacoromanica.ro

tinuând a strigà că sunt patrioți unguri, în primul moment prielnic se întorc contra intereselor noastre vitale.

Noi nu suntem șoviniști în sens rău. Noi vrem desvoltarea tuturor raselor; vom fi europeni și internaționaliști. Unitate și fraternitate! Iubim Parisul ca pe a doua patrie. Voim unirea spirituală cu națiunile ce ne înconjoară, români, slovaci, sârbi și cehi.

Voim să fundăm un internaționalism al muncitorilor spirituali, care asigurând exprimarea forțelor naționale, ar reunì forțele spirituale ale Europei.

Noi vedem că rasa evree e îmbătată d'o ură implacabilă contra evoluției culturale creștine europene. Evreii ar vreà distrugerea întregei culturi creștine.

Noi voim să ne luăm sarcina de apărători ai mișcărei culturale din Europa, cum strămoșii noștri au fost apărătorii contra mahomedanismului. (?)

Iată acum și numele celor mai de seamă scriitori și artiști unguri ai societății:

Romancieri: Ferencz Herzeg și Zoltan Ambrus; Președinți de onoare. Eugen Rokocsi, Geiza Gaztoni, cel mai mare romancier, autorul celebrului roman „Omul invisibil", tradus și în franțuzește.

Cecil Tornay, scriitor de talent, marele amic al lui D'Annunzio și care a scris „Le vieux manoir" și „Oameni printre stânci".

Printre poeți: Desiré Costolani, a scris „Plângerile micului copil", poeme și antologie de poezii franceze. Un fel de Henri Barbuse al nostru.

Kalman Harsany, poeme și traduceri.

Arpad Toth, poet și traducător. Gabor Olah, poet, romancier și essaist. Julius Inhas, poet, mare talent, care a avut o soartă tragică, fiind gonit din

www.dacoromanica.ro

sat în sat. Foarte original; provincia nu-l înțelege. A avut dese altercații; e și profesor.

Printre artiști: Zalac Görg, sculptor. Iulius Bentzur, pictor. Kiss de Körösfö, pictor de ornamente. Stefan Csöl, pictor. Géza Udvary, pictor. Alois Strobl sculptor. Alexis Lux și Anton Orban, sculptori.

www.dacoromanica.ro

HUSZAR

Convorbire cu ministrul cultelor.

Portretele foştilor miniştrii de Culte. — Excelenţa sa. — Proecte de reforme. — Soarta ungurilor din Ardeal. — Scriitor distins, naţionalist. Închis de comunişti. — Torturi bolşeviste. — Fugit la Viena. — Relaţii cu România.

Ministrul cultelor şi instrucţiunei publice de azi pare a fi cel mai valoros membru al actualului guvern ungar. E unul din conducătorii partidului social-creştin. N'are titluri academice, e un fost învăţător, fost deputat şi a scris multe cărţi de sociologie.

Il caut la minister cu prietenul meu cicerone dr. Alpar O. Rejöd, care este în strânse legături cu mai toţi membrii actualului guvern, el însuşi consilier de legaţie.

In aşteptarea primirei, privim portretele foştilor miniştrii de culte din camera şefului de cabinet. Iată pe:

a) Wlasich Gyula, fost ministru al instrucţiunei mulţi ani, un fel de Spiru Haret al Ungariei.

b) Laurenţiu Otvösch, cel mai mare fizician al Ungariei.

c) Contele Appony, cu barbă, nas subţire, blond, cărunt, mâna pe piept; „cel mai mare orator al Ungariei!"

d) Baron Ioszeph Otvösch, tatăl celui dintâiu, mare romancier.

e) Contele Ciakin Albin.

f) Berzevitz, preşedintele Academiei ştiinţifice.

www.dacoromanica.ro

g) Contele Zicci Iohan.

Până una alta, amicul meu îmi mai prezintă pe pe un anume Locotus Ianos, fost prefect și șef redactor la ziarul „Az Ujsag", care ne spune că sunt prea multe universități în Ungaria cu învățătură teoretică; acum trebuie învățământ practic, ingineri, doctori, agricultori. Statul să nu susție profesorii scriitori, artiști. Finanțele Ungariei de azi nu vor mai puteà susține pletora prea multor artiști și scriitori ai Ungariei de eri.

In vremea asta intră și ies profesorì cu ochelari, învățători, dascălițe cu valise în mână, abià sosite din provincie, ba, văd și pe directorul Operei, Abramy, gras, rotund și foarte roșu, fost înainte compozitor de opere, autorul operei „Don Quichotte".

Peste puțin suntem introduși în cabinetul ministrului.

Huszar, e un tânăr blond, cârn, cu părul răsboinic, scurt, și în sus, ochii bulbucați, cu ochelari; nasul jupuit acoperit de un blasture. E în costum gros, cenușiu.

Imi oferă eterna havană și intrăm în materie:

— In ce stare se găsește „Excelență", cultura și instrucția actualmente în Ungaria?

— Nici când n'a existat în straturile cele mai adânci ale poporului o sete mai mare de lumină, ca acum.

Aproape din toate satele, din toate provinciile îmi vin rugăminți ca ministerul cultelor să organizeze și să mărească numărul școlilor elementare și medii.

In special școlile medii pentru o cultură generală, o școală populară cu 6 clase, bine organizate, pentru care satele și orașele oferă fondurile. E un mare avânt pentru cultură. Paralel cu aceste avem gimna-

www.dacoromanica.ro

ziile noastre cu 8 clase şi cu limba latină, de unde treci la Universitate. Organizez acum ministerul pentru Economia publică, dând o mare desvoltare şcolilor comerciale şi academiilor comerciale. Mai am o grije mare pentru soarta profesorilor şi învăţătorilor, refugiaţi din teritoriile Ardealului. Aş ruga mult Consiliul Dirigent să îmblânzească puţin soarta acestor nenorociţi, dacă se vor întoarce la vechile lor vetre. Dacă s'ar puteà să-i reprimească în posturile lor, cel puţin până s'o iscălì tratatul de pace. Cei mai mulţi au fost expulzaţi.

— Nu, Excelenţă. Au fost obligaţi să depună jurământul de supunere Regelui şi guvernului român, dacă vor să mănânce pâine românească în ţara românească. Unii au făcut-o fără obiecţiuni. Alţii au refuzat-o cu îndârjire. Acestora din urmă li s'a pus în vedere să părăsească posturile; cât pentru ţară, puteau rămâne foarte bine în Ardeal, cum au rămas atâţia maghiari în satele şi oraşele noastre.

A plecat numai cine a vrut şi acestora nu le-a făcut Consiliul Dirigent nicio piedică, ba, le-a pus şi trenuri speciale de evacuare la dispoziţie.

Ministrul cultelor rămâne gânditor. Eu îl studiez mereu. Are buze groase, pline de energie. Aud că e băiat de oameni simpli. Tată-său a fost tâmplar.

— Aţi scris, îmi pare, ceva opere? îl întreb.

— Da, am scris ziua şi noaptea. Cele mai de seamă lucrări ale mele tratează despre „Educaţiunea economică şi publică". Am scris foarte multe articole în ziarul catolic „Alcotmany". In Parlament, am desvoltat ideile mele contra internaţionaliştilor, francmasonilor. Am susţinut ideia naţională pe baza socialismului creştin am reuşit să fac din vechiul partid feudal catolic conservator al contelui Zicci şi Nandor Ferdinand, un partid luptător, pe bază practică mo-

www.dacoromanica.ro

dernă. Tot eu am mai creat multe organizaţii practice pentru lucrători. In acest punct mă apropii de episcopul Giessewein.

Eu nu sunt un revoluţionar, ci un ultra democrat în cel mai înalt grad şi lupt ca toate punctele din programul meu să fie respectate pentru îmbunătăţirea straturilor celor mai întinse ale poporului. Zece ani am luptat în parlament ca deputat pentru îmbunătăţirea soartei muncitorilor şi lupt şi azi. Dar lupt şi contra social-democraţilor cari au ridicat mai deunăzi, cu bolşevicii, armele pentru comunism.

Am fost totdeauna cel mai neîmpăcat duşman al speculatorilor îmbogăţiţi din războiu. Am făcut un proiect de lege ca 85 la sută din câştigurile de războiu să fie luate de stat pentru îmbunătăţirea soartei orfanilor de războiu, văduvelor, răniţilor şi al nenorociţilor a căror existenţă a fost ruinată din cauza războiului.

— Aţi suferit ceva sub bolşevism?

— Am fost şase săptămâni închis la poliţie şi la închisoarea „Adunărei generale" (centrală) cu Haller.

Kuhn Bella şi Szamuelly au vrut să mă omoare. Din fericire m'a protejat chiar gardistul roşu care îmi înlesneà scrisori între mine şi familia mea, şi aceasta, fiindcă ştià că eram un democrat adevărat.

Intr'o zi, când trebuià să fiu omorât cu mai mulţi, chiar gardistul roşu mi-a luat apărarea zicând că el nu ştie şi nu înţelege de ce un om ca mine ar puteà fi omorât?

Intr'o noapte, pe când într'o cameră de închisoare vecină cu a mea erau bătuţi şi schingiuiţi creştinii, de groaza ce auzeam am albit într'un sfert de ceas. (Uitasem să spun că acest tânăr de 37 de ani are mai tot părul alb).

www.dacoromanica.ro

Lovind în cei 24 de nenorociţi cari gemeau sfâşietor pe scânduri, Gabriel Schoen, poliţaiul, un desfrânat, strigà magnaţilor, doamnelor şi studenţilor: „Jos cu burghezii puturoşi!"

Şi loveà! Şi de pe scânduri auziam: „Mor! Mor. Şi erà numai o singură uşă între mine şi ei!

Schoen, strigà furios, urlà: „A venit timpul nostru. Vrem să vedem sânge, creeri şi munţi de cadavre"

Mulţi din nenorociţii studenţi chinuiţi au murit.

In fiecare noapte, fete şi femei aristocrate erau aduse la poliţie, violate de şefi, trecute gărzilor roşii; apoi după ce le băteau, beţi de vin, de orgie şi de sânge, le puneau să-şi mănânce escrementele. Sau scuipau deţinuţilor în mâncare şi, cu revolverul la tâmpla lor, îi sileau să mănânce.

Bolşevicii recrutaţi din închisori, din lupanare, de pe străzi, apaşi, au tipărit peste 24 milioane de broşuri, afişe şi scripte pentru propagarea ideilor lor.

Au cheltuit peste 60 de milioane coroane cu scriptele şi alte peste 60 de milioane pentru diferite opere bolşeviste. Numai eu de când am venit la minister, am ars peste optzeci de camioane pline cu astfel de broşuri.

Au fost aci ataşaţi peste 800 de oameni.

Dintre ei 140 au fost trimişi ca agitatori.

Dacă un popă nu vreà să slujească bolşevismului nu căpătà salar.

Dacă primeà să intre în slujba comunismului, se da un salar de 500 coroane săptămânal şi un post foarte important.

Scriitorii cari au scris pentru ei au primit pe patru luni între 40 şi 60.000 coroane.

Au tradus şi tipărit pe toţi autorii Rusiei comuniste. Sărbătorirea zilei de 1 Maiu a costat 28 de milioane pentru decorarea în roş a Budapestei.

www.dacoromanica.ro

Cu toată serbarea lor dela 1 Maiu, aşa slabi se simţeau că la 2 Maiu au dat deţinuţilor din închisoare armei Mannlicher că dacă ar fi să intre românii atunci, să iese, nu contra românilor, ci contra bolşevicilor fugari. Iar pe urmă cum românii n'au intrat atunci i-au dat în judecată pe cei cărora ei înşişi le dăduse arme, sub acuzaţia că: de unde au avut arme?

O interesantă scenă s'a petrecut într'o noapte.

Au adus în faţa închisorei o mitralieră şi au pus-o în faţa unei uşi, unde erau închişi 300 de nenorociţi. Unul dintre bolşevici a strigat: „Ce să-i mai asculte judecătorul! Haidi să-i împuşcăm pe toţi." Apare între ei un marinar şi le strigă că nu dă voe.

Şi o luptă sângeroasă s'a început între ei şi marinari. Numai aşa au scăpat sărmanii închişi.

Un comisar al poporului, după cinci săptămâni de închisoare, mă chiamă şi-mi spune că n'a găsit nicio vină contra mea, dar, cu regret, nu mă poate lăsà liber, fiindcă e convins că trec Dunărea şi sunt singurul om care aş puteà face revoluţie contra bolşevicilor.

E foarte curios că chiar bolşevicii au anunţat că eu voiu intrà în primul guvern maghiar, ce va venì după ei.

Ei m'au avut pe mine ca un adversar natural. Cu toate c'am fost adversarul lor, social-democraţii care n'au ţinut cu comuniştii m'au ajutat să fug din Budapesta. In ultimele trei săptămâni Kuhn Bella a predat actele mele lui Szamuelly zicându-i: „Să se isprăvească odată cu el." Auzind aceasta social-democraţii mi-au înlesnit fuga.

Totuşi, în fugă am fost oprit 15 minute înaintea graniţei austriace şi dr. Cohn, preşedintele unei comisii de judecată, bolşevic m'a arestat. Un maior

www.dacoromanica.ro

austriac de graniță m'a salvat scoțându-mă cu forța din mâinile bolșevicilor.

— Și unde ați fugit mai departe?

— La Viena. Cât am stat acolo nu m'am ocupat de politică. D'aci am fost chemat, după distrugerea bolșevismului, ca ministru la culte.

E curios că în noaptea de 30 Octomvrie prima revoluție, când Karoly nu venise încă,, în 24 de ceasuri, ultimul minister mă numise ministru de culte și nici n'am putut depune jurământul.

— Ce crezi, Excelență, de raporturile dintre Ungaria și România?

— O spun sincer și ca ministru și ca șef de partid că trebuie să găsim o posibilitate de împăciuire cordială cu românii, pe cari azi îi admirăm din toată inima. Dar românii ne fac greutăți.

— Avem informații, Excelență, că guvernul d-v, exercită o teroare albă. Eu însu-mi am vizitat închisorile Budapestei care gem de sute și de mii de nenorociți, intelectuali, artiști, profesioniști, majoritatea evrei, închiși și bătuți, neinterogați de săptămâni întregi, pe simpla bănuială c'ar fi fost bolșevici.

Ministrul protestează, spunând că au probe că aceștia au fost toți bolșevici curați.

— Ori cum, convingerea mea e că acești pamfletari ațâță focul și la vecini. Am dovezi că sub comunismul ungar s'au cheltuit 5 miliarde pentru propagarea lui în România și în Serbia. Am dovadă că acești oameni fac și acum propagandă bolșevistă între soldații români în cafenele și prin cârciumi.

— Fiți sigur că nu se prinde boala asta de capul soldatului nostru. In fiecare noapte i-aduc de gât la autoritățile noastre militare, pe bolșevicii cari caută să-i ademenească cu băutură și bani.

www.dacoromanica.ro

— Se poate, dar eu aşi fi de părere să fie bine controlate aceste adunări social-democrate unde apar şi uniforme române.

Huszar vorbeşte, apăsat, scandând cuvintele parcă declamă. Continuă:

— Ca ţară, d-voastră aveţi o democraţie de ţărani agricultori, şi fiindcă la noi e acelaş lucru, trebuie găsită o înţelegere cordială şi nu trebuie aruncată această idee ce poate folosi în viitor, pentru un succes politic imediat. Sutele de ani în viitor trebuiesc văzute înaintea ochilor. Cred c'ar fi o rea politică şi o nebunie chiar pentru Ungaria dacă ar căutà o apropiere de Jugo-Slavia (de Serbia). Dar pentru o armonie între Români şi Unguri, trebuie găsită repede o bază pentru împăcarea spiritelor.

De altfel nu desperez de soarta noastră.

In istoria ungară au fost mai mari catastrofe şi totuşi cultura ungurească a rămas intactă. Am deci credinţa că cultura îşi va urmà desvoltarea ei fiindcă în popor, cum v'am mai spus, e o mare dorinţă pentru cultură. Fiindcă nu putem fi nici germani, nici slavi, suntem siliţi să ducem mai departe cultura noastră naţională.

— Bine, dar d-voastră ungurii, fiind în imediata vecinătate a germanilor aţi împrumutat cultura lor.

— Nu! Noi am avut totdeauna cultura noastră specială. Puterea germană cu arma în mână ne-a impus cultura ei. Şi, am luptat tot cu arma contra germanismului! La 48 şi acum, e aceeaş revoluţie contra hegemoniei nemţeşti. Această cultură ne-au adus'o şi o cer încă multele elemente evreeşti ce avem. Trebuie tăiat răul din rădăcină şi atunci trunchiul unguresc luându-şi hrana numai din pământul ungar se va desvoltà în sensul nostru naţional.

Am în gând să trimit mulţi tineri la Paris, Londra,

www.dacoromanica.ro

şi în America să ia d'acolo hrana culturei noastre viitoare şi aducându-ne-o s'o altoiască pe sufletul unguresc.

Pentru învăţătura limbilor străine voiu face diferite şcoli speciale şi vom introduce obligator în şcoală învăţarea limbei: franceze, engleze, italiene şi române. O inovaţie în pedagogie am mai făcut dând ordin ca toţi băieţii dela 13 ani în sus să înveţe stenografia. O repet, punctul meu de vedere e pentru educaţia ştiinţifică, economică şi comercială. (Aci s'apropie de prietenul său Locotus Ianos).

— Care e situaţia teatrelor în Ungaria?

— Opera şi teatrul naţional sunt plătite de stat Bugetul Operei e 5 milioane; al Teatrului Naţional de 3.

— Dar sub bolşevici cum a dus-o teatrul?

— In timpul comunismului, s'au jucat la început drame clasice, filosofice de Ibsen, de Victor Hugo, de Strindberg etc. Publicul bolşevic nu înţelegea nimic. Râdea sau căsca! Au schimbat, apoi, spectacolele acestea în reprezantaţii de propagandă bolşevistă. Artistele cele mai de seamă erau silite să declame versuri bolşeviste.

Ba, ticăloşii de bolşevişti, introduseseră în şcoală pentru toţi copii de amândouă sexele şi de orice vârstă cursuri de iniţiare în secretele vieţii sexuale.

Când copiii au povestit părinţilor acasă aceste lecţiunii, înşişi părinţii, lucrătorii, oameni simpli, toţi bolşevici, s'au revoltat şi au renunţat de a-şi mai trimite copiii la şcoală.

Dau să mă scol. Timpul e înaintat. Mâna mă doare scriind. Ministrul mă opreşte încă puţin ca să-mi adaoge:

— Să nu ne uităm la câţiva milimetri de pământ, la un oraş sau două mai mult la graniţă, ci să vedem

www.dacoromanica.ro

viitorul cu ochii mari deschişi, dându-ne mâna.

Altfel, părăsiţi de d-voastră românii, noi ungurii vom fi siliţi să întindem mâna ceho-slovacilor, jugoslavilor... sau chiar germanilor!

Şi cu acest subînţeles „gare à vous, chers roumains", Huszar, energicul ministru ungar al cultelor şi instrucţiunei, îmi întinde mâna, petrecându-mă curtenitor spre uşă.

www.dacoromanica.ro

ARTĂ ŞI HIPNOTISM

In casa compozitorului Fligl.
Concert select. — Doi conţi. — Primadona Dömötör Ilona. — A. de Rejöd şi Lucacs fac telepatie

— Să mergem Luni, seara, la ora 9, într'o casă, unde ai s'auzi muzică bună şi ai să faci cunoştinţe selecte de artişti şi aristocraţi, îmi spune prietenul Alpar O. Rejöd.

Iată-mă suind scările unei case foarte înalte. Gâfâind, ajung la al 6-lea etaj.

— Vezi, cum s'a întâmplat, şi liftul s'a stricat. Dar d-l Fligl, amfitrionul unde mergem, odată, posedà una din casele cele mai mari; bolşevicii l'au scos din ea şi l'au aruncat tocmai la mansardă.

Lăsăm paltoanele în antret, şi pătrundem în salon.

Odăiţa mică, cu un pian şi vr'o trei scaune. Alături, alta tot aşa de spaţioasă, cât un degetar! Şi, în amândouă vr'o 25—30 de persoane abia putându-şi trage sufletul.

La pian, amfitrionul care tocmai acompania pe un amator tenor. Pe pereţi coroane cu panglici dela concerte, tablouri şi gravuri de muzicanţi celebri. In cameră, lucruri vechi şi printre toate, feţele celor vr'o 30 de musafiri, fericite, ascultând într'o religioasă tăcere.

O mică pausă.

www.dacoromanica.ro

D-l Fligl, înalt, slab, roşcovan, cu ochelari, se scoală, îmi dă mâna foarte surâzător şi mă pofteşte pe colţul unei canapele. Prietenul Rejöd îmi spune:

— Proprietarul e un foarte apreciat compozitor, e profesor de muzică. De 20 de ani, în fiecare Luni seara, cu exactitate matematică, în casa lui se adună artişti şi aristocraţi.

Un tenor atacă ceva din Tanhauser (Wolframs lied).

— Il chiamă Buday Izsö, cântăreţ de operă.

E bine!

După el cântă un tânăr diletante Lucacs (Lucaci) „Cei doi grenadieri".

Urmează un quartet Schubert, minunat executat.

Cântă, apoi, o prea frumoasă şi elegantă femee.

— Primadonă fostă la Operă, azi măritată cu un milionar. O chiamă Dömötör Ilona (Dumitru Ileana).

E româncă maghiarizată, îmi spune Rejöd. A uitat româneşte.

In toaletă neagră, decoltată, cu solitari superbi în urechi, cu dinţii şirag de cele mai strălucitoare mărgăritare şi cu un surâs ameţitor, „diva" îşi dă drumul glasului într'o arie din Traviata, pe ungureşte. Şi 'n urechi, cu toată dulceaţa glasului frumoasei cântăreţe, mă pocnesc mereu cuvintele : „Ah! cioc! cioc! cioc!" (Sărutare!.).

Fulgerile solitarilor i se întrec cu fulgerile ochilor. Bărbaţii par duşi pe altă lume, furaţi şi de vocea ei şi de satanica ei frumuseţe.

Furtuni de aplauze. Mai cântă „Matinata". Uită la un moment dat cuvintele; o îndreaptă pianistul; ea se roşeşte ca o fragă şi sfârşeşte cântecul într'o sărbătoare frenetică de aclamaţii.

Am început să cam înţeleg secretul ardoarei cu

www.dacoromanica.ro

care aristocraţii se înghesuie în mansarda compozitorului Fligl.

Iată-l pe contele Cruychanel, „singurul descendinte din vechii Arpazi şi pretendent la tron", repezindu-se să-i strângă mâinile frumoasei cântăreţe.

Un om cu o bărbuţă mică, păr scurt, cărunt, nas mare, figură ovală. Rejöd îmi spune că e un bărbat foarte cult acest conte de origină regală(?).

Mai cântă tenorul Zenes Ros, tânăr cu păr ondulat, nas roman, cotleţi, guler larg de tot şi dinţi superbi.

A cântat din Tosca, dumnezeeşte, aria lui Mario, din turn.

In pausă, fac cunoştinţa contelui Cruychanel şi a altui conte „de Heinmgen". Amândoi vorbesc foarte bine franţuzeşte.

Cineva cântă Pagliacci, în ungureşte!

După aceasta, declamă Alpar O. Rejöd o poezie românească „Viaţa" de Victor Eftimiu, tradusă în ungureşte.

Ascultătorii se întorc spre mine şi mă aplaudă frenetic fiindcă sunt român...

Victore, primeşte-ţi aplauzele!

Şi tot aşa, cu piano, canto şi declamaţii ajungem la miezul nopţei.

Mulţi se scoală şi pleacă.

Rămânem un cerc destul de numeros şi Ilona printre noi.

Cei doi tineri Lucacs şi Rejöd ne anunţă câteva şedinţe de hipnotism:

S'o vedem şi pe asta!

In odăiţa de alături, pe un scaun, tânărul Rejöd, privit câteva minute fix, în ochi, de amicul său Lucacs (Lucaci), intră în somnul hipnotic. Pleoapele i-au căzut ca de plumb şi a rămas nemişcat.

www.dacoromanica.ro

Lucaciu ni se adresează:

— Cine doriți, poftiți pe un scaun lângă el și vă va spune ce ați fost în viața secolilor trecuți și ce veți fi în cele viitoare.

Măi, să fie!... Măi, să fie!... vorba lui Ciucurete.

Ascult ce îndrugă adormitul la vr'o câțiva. M'aproprii și eu.

Imi ia mâna.

O ține strâns.

Cu ochii închiși, palid la față, cu vocea stinsă, ca dintr'alte lumi, abia-mi șoptește pe românește:

— Te-ai născut acum câteva mii de ani în Grecia. Ai luat parte la războiul Troiei. Te-ai iubit cu o Zeiță și ai avut un copil care a ajuns Vizir la Constantinopol.

Pe vremea lui Mihaiu Viteazul ai avut rang de boerie și ai luat parte la desrobirea Ardealului.

Ai murit, ai 'nviat de mai multe ori în alte incarnațiuni, acum te așteaptă o mare bucurie.....

Măi, să fie!... Măi, să fie!... Măi, să fie!....

Uluit, sguduit, mă depărtez întrebându-mă în sinea mea cu glas tare dacă eu am înebunit pierzându-mi vremea cu gogoșile amicilor, sau, dacă nu ei și-au pierdut „uzul rațiunei", vorba lui Caragiale.

Dar iată că „comperul" Lucacs stropește cu aer tare ploapele adormitului care se scoală foarte aiurit abia ținându-se pe picioare.

Mari artiști, băeții ăștia simpatici! Imi zic eu.

Au trecut câteva minute.

S'au băut câteva pahare de apă rece (tratații gustative nefiind), și iată acum pe Rejöd zicându-ne:

— Domnilor, acum, amicul meu Lucacs, va stà dincolo, în odaia d'alături.

Noi, cu ușile închise putem aranjà tot felul de

www.dacoromanica.ro

probleme pe care el, autohipnotizat, va venì şi le va deslegà.

De pildă, dumneata, coniţă, spune-ne ce vrei să execute Lucacs?

— Să-mi cadă în genunchi şi să-mi sărute vârful ghetei.

— Iată ce trebuie să facă acum cineva. Să meargă dincolo, să aducă pe Lucacs. Şi, fără să-i vorbească nimic, ţinut strâns de mână de Lucacs, să gândească forte, să-i ordone, în gând, fiece mişcare ce trebuie să facă. Să-i ordone în rate. De ex. „Mergi înainte! Apucă la stânga!, Opreşte-te aici! Ingenunche. Apleacă-te. Apucă pantoful coniţei! Sărută-l". M'aţi înţeles?

Un domn se oferă să execute, întocmai, instrucţiunile.

In liniştea cea mai mare se deschid uşile. Lucacs nu erà în odaia d'alături. E chemat d'afară. Apucă de mână pe domnul care-l chemase.

— Să mă priveşti fix în tâmplă. Să nu te uiţi spre locul unde îmi comanzi să merg. Să-mi ordoni, tare, în gând.

Apoi, isbindu-se cu palma domnului peste tâmplă, îi lasă mâna în jos, îşi tremură spasmodic pleoapele, le închide, şi, ca un orb complect, o porneşte, ţinând strâns mâna acelui domn.

Şi Lucacs înaintează, o apucă la stânga, cade în genunchi, pipăie picioarele şi pulpele frumoasei Ilona, se apleacă spre pantof, îi ridică picioruşul şi îi sărută vârful!

O furtună de aplauze cutremură liniştea odăiţii şi spectatorii, cu ochii electrizaţi de mirare, strâng mâinile celui adormit care se deşteaptă ca din vis.

Se repetă „experienţa", sau comedia (?) de câteva ori cu alte subiecte şi cu mici variaţiuni în fidelitatea

www.dacoromanica.ro

execuției, din cauză că nu toți știu să comande în gând.

Tabacheră dintr'un buzunar într'altul. Țigară pusă în gura cuiva. Sărutări pe obraz, firește la cucoane, căci mai sunt și altele afară de Ilona. Și, multe altele.

Toți se minunează!

Numai eu și domnul Davidescu, un foarte simpatic și matur prieten din București, stăm într'un colț sceptici.

— Știi ce? îmi spune, neîncrezătorul meu amic, haidi să combinăm noi una fără să știe nimeni din sală. Apoi, adresându-se celor de față:

— Domnilor, fiindcă eu și amicul meu, nu ne prea dumerim și vrem să ne încredințăm, numai prin noi, de sinceritatea și forța misterioasă a autohipnotizării tânărului domn Lucacs, vom aranjà numai între noi doi experiența ce va trebuì să execute domnia sa.

Apoi mie, pe șoptite, în fundul odăii, lângă o fereastră:

— Uite ce să-i comandăm: să vie la fereastră, să ia lămâia asta s'o ducă la doamna de colo, și să i-o puie în poală.

D-l Davidescu pleacă, aduce pe Lucacs, care cu ochii închiși, în cea mai de mormânt tăcere, pas cu pas, se îndreaptă spre fereastră, ia lămâia și o pune în poala doamnei.

Cei de față se uită în ochii noștri, întrebători:

— Așa e! Exact! exclamă domnul Davidescu.

Rămâne însă acum cam pe gânduri. Tot nu se dă bătut.

Mai aranjăm încă o „problemă", mai complicată, tot numai între noi doi, abia auzindu-ne șoapta: „Să ia batista din buzunarul domnului X; să șteargă

www.dacoromanica.ro

nasul domnului Y. şi s'o puie apoi în buzunarul domnului Z".

— A! A! acum să-l vedem!

Şi amicul meu din Bucureşti se îndreaptă din nou în odaia vecină, aducând pe Lucacs care, repede, intră în hipnoză.

Se îndreaptă spre d-l X, îi scoate batista, trece la d-l Y. dar, în loc de nas, îl freacă mereu pe cap.

Ochiul domnului Davidescu scânteiază, parc'ar zice: „Stai, că te-am prins!" Adormitul freacă de zor capul d-lui Y, şi foarte enervat, asudă. Cu neputinţă să isbutească.

Se trezeşte brusc.

— Am impresia că n'am executat ce mi-aţi ordonat, da?

— Da!

— Atunci nu e vina mea. Dumneata nu ştii să ordoni tare în gând şi probabil că priveşti mereu spre locul unde vrei să merg, în loc să mă fixezi, tot timpul, în tâmplă.

Domnul Davidescu îmi face semn să-l conduc eu.

Din nou în camera din fund. Lucacs mă priveşte în ochi, mă apucă de mână, mi-o lipeşte de tâmplă, apoi se repede, ca apucat, spre domnul X, îi ia batista, trece la Y, îl şterge pe nas, şi apucând pe Z de haină îi bagă batista în buzunar.

Şi, auzind aplauzele celor din jur se trezeşte, adresându-mi-se:

— Ah! dumneata ai o putere de comandă extraordinară! O voinţă de fier. Gândul dumitale, în porunci, mă isbeşte ca nişte lovituri de ciocan.

— Ce mai zici, nene Davidescule?

— Ce să mai zic, dragă, sunt uluit. Dar eu tot cred că e la mijloc vr'o şmecherie.

— Ba, eu, drept să-ţi spun, cu tot scepticismul meu, prietenii ăştia doi, unguri, Rejöd şi Lucacs,

www.dacoromanica.ro

mă pun pe gânduri. Citisem eu câteceva din Paul Janet, Charles şi Pierre Richet, şi alţi psihiatri, văzusem pe Vandohob „doctorul negru" la Bucureşti, şi pe alţi mulţi scamatori. Nici când, ca azi, nu m'am simţit mai nedumerit şi sguduit în faţa marei forţe oculte ce stăpâneşte slaba noastră fiinţă.

Niciodată, în viaţă, nu ne dăm seama de adâncile isvoare de puteri şi cunoştinţi ce zăcuesc în noi. In deosebi, această misterioasă forţă nervoasă sau magnetică, cu uimitoarele ei manifestări la unii oameni, mă pune sincer pe gânduri şi mă face să iau uneori viaţa mai în serios.

Multe minuni ale bisericei poate ni le-am explică mai uşor prin aprofundarea legilor şi forţelor firei.

Omul e o adâncă problemă. Sufletul lui o veşnică şi mare taină!

www.dacoromanica.ro

FILME

V

Ministrul Diamandy la Viena. — Sosirea marchisului de Sainte Aulaire. Armata albă. — Canale navigabile. — Lily Barönö.— Friedrich.

Un cer limpede. Soare. Totuşi, dimineaţa e rece. Iau pardesiul.

Ministrul Diamandy a plecat la Viena cu misiunea de a restabili raporturile între Austria şi noi. Il însoţesc câţiva ofiţeri.

Ziarul „Pesti Elet" (Viaţa Pestei) publică: „D-l Diamandy ar fi zis că nu vreà să facă rău jidanilor, fiindcă el însuşi fiind jidan (iată ce va să zică să fii roşcat!) nu poate fi antisemit".

Ministrul, marchiz de Sainte Aulaire a sosit azi dimineaţă. A rămas în tren până la ora 10 când s'au dus ofiţerii români să-l salute. A dejunat la generalul Grazziani, comandantul misiunei franceze. Mâine, la dejunul dela comandamentul trupelor, la Gellert, mare banchet în cinstea lui.

Circulá svonul, că 50 de mii de bolşevici se vor ridicà îndată ce trupele române vor părăsì Budapesta.

In toată Ungaria, în comitatul Feher, în comitatul Vas, în Estul Ungariei se fac recrutări de soldaţi.

www.dacoromanica.ro

pentru armata albă. Se fac rechiziţii, s'au luat toţi caii; ţăranii singuri vin să intre în armata albă să pornească războiul sfânt contra... evreilor. Evreii se plâng în presa lor, de pe acum, că nu e faptă creştinească să fie atacaţi aşa.. Că va fi ruina Ungariei dacă se ating de ei.

La Budapesta, peste tot locul se boicotează „jidanii" (în termenul unguresc).

Când s'au înscris în şcoli elevii, „jidanii" n'au fost primiţi.

Unele universităţi au pus agenţi la poartă să împiedice pe jidani d'a intrà.

Ceho-Slovacii, Iugo-Slavii, Cehii şi Ungurii se vor unì pentru a întinde comerţul pe Dunăre. Vor construì un canal între Dunăre şi Tisa pentru a uşurà comerţul, în vreme ce sârbii vor construì altul pe Sava. Pentru exportarea grâului Ungariei. Aceste canale vor fi de mare folos.

In Anglia, consiliul suprem al comerţului a declarat că Budapesta va fi centrul navigaţiei Danubiene.

Evreii sunt contra lui Friedrich.

S'a zis că, sau ungurii trebuie să plece din Ungaria, sau evreii!

Ori, cum sunt mai mulţi unguri, „jidanii" trebue să fugă din ţară.

Aceasta spun ziarele ungureşti pe ziua de azi.

Seara, operetă la „Varosi Sinhaz" (Teatrul orăşenesc). Se cântă „Lili Barönö (Baroneasa Lily). Interpreta, Pechi Ersi (Elisabeta), foarte frumoasă, fină, graţioasă şi plină de draci, atrage în fiecare seară o lume nebună. Se zice c'ar fi trăit cu ducele de Parma!

www.dacoromanica.ro

FRIEDRICH

Convorbire cu primul ministru ungar.
La Consiliul de miniştri. — Panorama Pestei. — Friedrich nu recunoaşte revoluţia. — Contra revoluţionar, — Cabinetul. — Alegerile. Plângeri contra autorităţilor române. — Friedrich, cel mai mare şovinist.

---

24 Septemvrie 1919.

Ca să pot vedeà pe primul ministru al guvernului de azi al Ungariei, prietenul meu dr. Alpar Rejöd, m'a condus la palatul Consiliului de miniştri, din Buda. O casă veche, cu două etaje, mult mai joasă ca palatele moderne în care sunt instalate celelalte ministere din apropierea Palatului regal. In casa aceasta a locuit, în ultimul timp, Tisza.

Ne primeşte întâiu Şeful biroului presei, dr. Sudi, originar din Arad, un tânăr blond, care ne conduce în cabinetul secretarului general, dr. Socacs, publicist de mare valoare, istoric şi politic. Acesta ne introduce, însfârşit, în cabinetul de audienţe al Preşedintelui de Consiliu.

Suntem într'o cameră istorică. Aici Tisza primea pe deputaţi. De jur împrejurul ei, pe pereţi tablouri mari în ulei cu portretele foştilor primi-miniştri. Le privesc cu atenţie, pe rând, în vreme ce amicul meu cicerone, îmi dă lămuririle necesare.

www.dacoromanica.ro

Iată-i, deci, pe cei cari au hotărât în această cameră, soarta Ungariei, dela 48 până azi:

a) Contele Fehervary, amicul personal al lui Frantz Joseph.

b) Lucacs, sdrobit în politică pentru pungăşiile cu sarea.

c) Contele Bathiany, primul ministru al constituţiei maghiare.

d) Contele Szapary, un bătrân înfăşurat în blană.

e) Wekerle, ras, bucălat, fost ministru de finanţe.

f) Baron de Banfy, adversarul lui Take Ionescu.

g) Coloman Csel, cel mai mare financiar al Ungariei.

h) Contele Hedervary, guvernatorul Croaţiei şi prim ministru.

i) Contele Tisza, marele nostru duşman. In tablou, ceva mai tânăr, cu privirea vie. Când a fost omorât era mai bătrân şi purtà ochelari.

Toţi aceşti primi sfetnici ai fostei monarchii habsburgice sunt zugrăviţi în costumele de magnaţi, cu pompoase haine, de catifele, cu brandeburguri, cu căciuli şi penaje bătute cu pietre scumpe, cu săbii şi, în cullori strălucitoare.

Sub picioarele lor, adică sub rame, şi azi, se aştern covoare largi, groase, gris-olive, şi un birou în faţa unei canapele.

Aşteptăm aci câteva minute, de oarece Primul ministru, a plecat repede la Ministerul de Răsboiu, unde s'a descoperit un complot între ofiţeri ca să aducă înapoi pe arhiducele Ioszeph.

Mi-arunc privirea spre fereastra largă. Zăresc toată panorama Pestei. Turlele bisericilor îşi înalţă siluetele ca nişte braţe întinse spre cer. Palatele şi edificiile magnaţilor cerşesc, parcă, pronia divină

www.dacoromanica.ro

să le mai aducă dulcile zile ale pierdutei monarhii de infinite făr de legi!...

In faţa mea curge Dunărea. Ce neagră îmi pare! Parc'ar duce pe ea toate păcatele vechilor schingiuitori ai neamului meu.

In stânga, surâzătoare, se întinde ca o fată mare în braţele... mami-si, insula Margareta.

Peste toată panorama Pestei, se ridică uriaşă, rotundă, masivă şi greoaie, cupola „Basilicii", catedralei.

Pe terasa din faţa acestui cabinet râd câteva cuiburi de flori.

In cameră se adună tot mai mulţi solicitatori de audienţe.

.

In sfârşit, Primul ministru s'a reîntors.

Şeful de cabinet mă invită să intru în cabinetul particular al Excelenţei Sale, ceeace fac, urmat de prietenul Rejöd, amic mai vechiu al Primului ministru.

Friedrich, se scoală în picioare dela masa lui de lucru, întinzându-mi, cu un gest cald şi spontan, mâna.

E un bărbat foarte tânăr, înalt, subţire, mai mult blond, poartă mustaţa foarte mică, tunsă; nasul fin şi ovalul armonic îi dă o înfăţişare de mare distincţie. E în costum gris-închis. Pare un gentelman englez.

Mă invită să mă aşez pe canapeaua de piele, lângă el. Şi întinzându-şi uşor picioarele, încălţate în pantofi maron din care se văd ciorapii d'aceiaşi culoare, în vreme ce îi mai admir şi colţul batistei olive ce-i spânzură din buzunarul de sus al sacoului, premierul de azi al guvernului ungar, începe:

— Ţin, dela început, să-ţi spun dumitale că fac pentru ziarele străine o declaraţie oficială pe care n'am făcut-o însă pentru cele ungare. Eu nu sunt şeful unui grup de azi pe mâine ca să iau puterea

www.dacoromanica.ro

prin atac într'o noapte, ci, de şapte luni, de când a dispărut monarhia, am fost ales de ofiţerii şi vechii conducători ai politicei maghiare ca om care totdeauna am fost contra revoluţiunei. Căci, eu nu primesc ca bază revoluţia ce-a fost aici în Noembrie. Eu stau pe baza constituţiei vechi şi vreau să conduc afacerile pe acest fundament. Cum, după retragerea Regelui, legal, nu există nici un şef de stat, ţin în vigoare tot Constituţia veche. Nu primesc deci revoluţia lui Karoly ci vreau să întorc situaţia la cea precedentă de 1 Noemvrie.

Prin urmare, după constituţie, eu vreau să întrunesc Camera cea veche; vreau să restabilesc o continuare istorică.

In timpul lui Kuhn Bella, am făcut eu însu-mi pregătirea unei mari acţiuni contra bolşevismului. Organizaţia aceasta a fost condusă de mine personal în fiece sat, pentru care lucru bolşevicii m'au condamnat la moarte.

Această organizaţie cuprindeà 600 de mii de membrii.

Paralel cu această organizaţie civilă, aveam şi una militară la Seged (in), condusă de amiralul Horti; la Gratz, condusă de colonelul Lehar; la Budapesta sub conducerea mea personală, fiindcă eu am fost Secretar de Stat la ministerul de răsboi. Aci, însă, am fost ajutat de generalul Schnetzer, actualul ministru de răsboi.

Când am observat că bolşevismul se clatină, am dat ordin să se înceapă operaţiile militare de către trupele concentrate la Segedin şi Gratz. Francezii mi-au dat voie numai în Gratz şi armata mea a ocupat oraşul Sormbetbeg.

In acelaş timp Românii treceau Tisa şi Kuhn Bella a fugit.

www.dacoromanica.ro

Guvernul Peidl a ajutat pe Kuhn Bella şi suita ca să fugă cu un tren special foarte elegant, cu restaurant, cu argintărie şi i-a mai dat şi câteva milioane de bani buni, vechi. Din acest gest se vede că a ţinut să salveze pe conducătorii bolşevismului. Gestul acesta a făcut multe nemulţumiri în toate straturile Capitalei, că erà gata să izbucnească progromuri şi anarhie complectă.

Trebuia să facem ordine. Am prins deci guvernul Peidl şi am luat cu forţa guvernul. Aceste straturi ca un punct de cristalizare au împins persoana mea şi cu aceste forţe s'a format, blocul social-creştin: Huszar, ministrul cultelor; Haller, ministrul Propagandei; Bleier, ministrul minorităţilor; Benitzki, ministrul de Interne; Pécar, scriitorul renumit, şeful partidului naţional creştin; dr. Cileri Ereky, (alimentaţie). Ministrul agriculturei şi micilor proprietari, Szabo-Rubinek, ţăran simplu, foarte inteligent; partidul muncitorilor unguri deslipiţi de Internaţionalism, reprezentat prin Daniel Olah, simplu lucrător. Din partidul burghez care nu sunt în blocul creştin, sunt Zoltan, (comerţul); Hegeshalvy, căile ferate. Aristocraţia e reprezentată prin contele de Somssich, ministrul de Externe.

Cel mai important lucru vor fi, alegerile. (Acì faţa Premierului, se întunecă puţin). Pregătirile însă nu le lasă autorităţile române, deşi eu n'am vrut să fac alegerile în toată ţara ci numai în teritoriile permise de autorităţile române.

Nu înţeleg de ce guvernul român şi armata română nu tratează cordial cu actualul guvern. Contele Somssich, şi Pékar, miniştri în cabinetul meu n'au fost primiţi de generalisimul Mărdărescu. Ministrul meu de Răsboiu, Schnetzer, n'a fost, d'asemeni, primit. Eu însu-mi, de trei zile, merg pe jos,

www.dacoromanica.ro

fiindcă mi s'a luat automobilul. Ziarul meu oficios e zilnic cenzurat în cele mai inofensive articole, şi apar totuşi, sub protecţia cenzurei, o mulţime de pamflete.

Cum explici dumneata că un redactor al ziarului „Pesti Hirek", fost turburător, arestat de noi, a fost liberat d'un maior român? Karol Iancio, şeful ziarului „Vörös Ujsag", oficiosul lui Kuhn Bella, care a scris articole murdare contra Regelui şi Reginei României, şi contra armatei române, numind-o armată de bandiţi, a fost închis de guvernul nostru şi liberat urgent de armata română. Eu, nu-mi explic!

Conducătorii armatei române şi d. Diamandy, reprezentantul guvernului român nu stau măcar de vorbă cu noi. Toate misiunile Antantei ne primesc foarte binevoitor. Singur românii nu ne fac cinstea d'a stà măcar de vorbă cu noi. Ce vină am eu? Eu sunt inginer, director de fabrică, dar am învăţat şi dreptul şi economia politică, şi vă zic, luaţi după dreptul învingătorului ce vreţi, dar tot mai bine ar fi dacă aţi luà pe baza unui contract.

Când a intrat generalul Rusescu în Budapesta, eu am avut cea mai bună impresie convins că armata română va scăpà publicul de bolşevism. In primele zile ale ocupaţiunei, am avut chiar o mare înclinare pentru o înţelegere cordială între ţările noastre. Mai în urmă, însă, m'am încredinţat că autorităţile militare şi guvernul român nu-mi îngădue aceasta. Ba, mai mult, mi-au luat telefonul şi mi-au paralizat toată activitatea. Din 4900 maşini locomotive, nu ne-au lăsat decât 300 şi astea stricate. Când am vrut să fac o călătorie oficială mi s'a pus la dispoziţie un vagon de clasa III-a, prin care ploua de sus, locomotiva erà proastă aşa c'a trebuit să mă dau jos în câmp şi să-mi continui drumul cu o căruţă de sat. Când ministrul d-voastră Diamandy

www.dacoromanica.ro

a venit aci, noi îl aşteptam ca pe Messia. D-sa dă declaraţie la Viena că actualul guvern dela Budapesta, guvernul meu, va fi zdrobit de români. Şi totuşi cu guvernul meu e 90 la sută din opinia publică din întreaga Ungarie. De geaba suntem persecutaţi că, la alegeri, tot noi vom eşi. Şi-apoi, eu am impresia că românii susţin pe bolşevici. Asta, răneşte inima. Un exemplu: Adunarea avocaţilor n'a avut voie să se întrunească pentru rezolvarea unor chestii de ordin economic. In schimb în 26 de adunări muncitorii socialişti au avut voie.

Lucrătorii ţipă contra guvernului meu că nu-i ajută, că nu creiază munca industrială. In ce? Dacă fabricele au fost demontate şi ridicate de români. Ţipă că nu-i ajută guvernul cu bani. Cu ce? dacă guvernul n'are cu ce strânge veniturile statului. Finanţele suferă. In fiece zi situaţia se înrăutăţeşte. Şi nu ştiu ce gând au autorităţile române...

Iată în ce fel mi s'a destăinuit aproape o oră Preşedintele de consiliu al guvernului ungar de azi.

Era tare înăcrit sărmanul! Tot focul tinereţii lui şi-l pusese în glas, şi, ca şi cum eu aş fi fost d-l Diamandy sau chiar premierul nostru, I. I. Brătianu, aşa mi se jeluia.

Câteva minute mai în urmă, iată ce-mi spunea unul din distinşii noştri ofiţeri la banchetul dela Comandamentul trupelor, la Gellert, dat în cinstea marchizului de Sainte Aulaire?

— Friedrich? Cel mai şovinist ungur! Cel mai încarnat duşman al nostru! E prietenul faimosului amiral Horty, organizatorul aşa zisei „armate albe" care, în fond, nu e decât o armată regalistă şi iridentă. Ofiţeri d'ai acestuia s'au lăudat că ne vor scoate din Budapesta cu armele. Aceşti ofiţeri care graţie nouă mai poartă azi o uniformă şi un epolet!

www.dacoromanica.ro

Friedrich? Dar acesta a fost prins tratând cu Serbia contra noastră. Un ofițer ungur e primit ca un Messia în Serbia.

Friedrich popular? Eu am fost martor eri la întrunirile socialiste și cum știu ungurește, am prins tot ce-au zis muncitorii contra lui. Unul dintre ei, Buhingher, la adunarea din str. Andrassy, abia a pronunțat numele actualului guvern și un tumult formidabil s'a produs din care nu auziam decât: „Jos! Jos! cu ei, tâlharii!" Oratorul apoi spunea: „Nu ne trebuie acest guvern de teroare albă, nu ne trebuie un guvern care nu e agreat de Antantă. Din cauza aceasta nu poate obține nici materii prime ca să ne dea de lucru în fabricile care pot funcționà, nici credite financiare nu pot avea ca să ne ajute. Ne trebuie mâncare, căci vom murì la iarnă de foame și de frig. Vrem un guvern agreat de Antantă!"....

Da, i-am văzut pe acești revoltați, 30 la sută muncitori, 30 la sută mici funcționari, 30 la sută evrei, toți erau contra lui Friedrich.

Așa mi-a vorbit ofițerul român. Iar îndată după el în aceiași sală, la sfârșitul banchetului, d. Diamandy, reprezentantul guvernului nostru, îmi complectà portretul premierului ungar.

— Și, dumneata crezi că Friedrich dorește sincer o apropiere de noi? D'aia a declarat, fără să ne consulte, starea de asediu, fiind noi în Budapesta? D'aia a vrut să țină întruniri, într'un orășel, contra noastră? și d'aia a numit prefect ungur în Satmar, acum oraș al României mari, el știind bine aceasta?

Friedrich? Cel mai șovinist ungur și cel mai neîmpăcat dușman al românilor!

www.dacoromanica.ro

FILME

VI

Mignon.— Şeful cenzurei teatrelor.— Royal Orpheum.

Am ascultat în seara asta „Mignon" la Operă. Sala arhiplină. Foarte multe uniforme româneşti. Grandios local! Strălucit ansamblu! Pe Mignion o joacă Marschalko Roszi; pe Philinte, Goda Gisella; pe Wilhelm Meister, Pilinszky, şi mai cântă frumos: Iarkos Sandor!

Sunt poftit în loja tânărului dr. Alexandru Murăşan, şeful cenzurei Teatrelor, Ardelean de origine, trăit la Budapesta. E în loje, încă, cu câţiva ofiţeri români şi cu nevasta-sa, unguroaică pură, o femeiuşcă foarte drăguţă, blondă, grăsulie, tip Rubens, în roche elegantă de mătase marron-gris. Din decolteul pieptului şi mânecilor se vede strălucind petala fină a sânilor şi braţelor.

— Uite, vezi „muerea" mea, m'a scăpat de bolşevici.

Apoi să-ţi spun istoria. (Suntem în entract).

Eu am stat tot timpul în Budapesta. Am două doctorate.

Bolşevicii m'au ridicat fiindcă eu spusesem că vine Regele Ferdinand la Budapesta. Gata să fiu executat. Numai nevastă-mea m'a scăpat. A zis că sunt nebun, căci altfel cum aş fi îndrăznit eu să

www.dacoromanica.ro

spun aşa ceva când puterea o au bolşevicii. După ce m'au dăscălit două ore, bolşevicii mi-au dat drumul.

— Şi pe urmă cum ai trăit?

— Placă?

Şi punând palma pe urechea dreaptă, Murăşan îmi spune:

— Vorbeşte mai tare, că sunt surd d'o ureche.

A! cum am trăit sub comunism?

Foarte rău! In fiecare zi mă duceam prin sate după alimente, în special, la Watz. Dam haine vechi, pe care le cumpăram din hală, şi căpătam la ţară unt, gâscă, ouă, care, d'altfel, la oraş şi chiar la sate pe bani se vindeau foarte scump:

Untul, 1 kgr. costà 3000 coroane. Făina, 1 kgr. 40 coroane. Zahărul, 1 kgr. 150 coroane. O gâscă, 1200—1300 cor. Raţa, 350 cor. Puiul, 3—4 sute cor. Ouăle, unul, 7—8—10 cor. Şi toate astea, numai pe bani albaştri, sau pe haine, rufe, perine.

Pe un lepedeu, (cearşaf), şi două feţe de perină, am căpătat doui pui mici. Laptele se vindeà 8—10—12 coroane. Piersicele, 60 cor. Cireşele, 15 coroane. Slănina afumată 300 cor. kgr. Untura 350 cor. kgr.

In timpul din urmă îmi făceam vestminte din saci.

După operă, cu Murăşan şi soţia lui într'un restaurant, la „Royal-Orpheum". Sală frumoasă tapetată bordeaux. Afişe mari artistice, ca în Palatul „Adevărului". La mese, artişti şi artiste.

Prin Murăşan, care ca şef al censurei teatrelor, e cunoscut de toţi artiştii, cunosc pe cei mai mulţi din sală, care se abat pe rând pela masa noastră.

Cel mai guraliv e un oarecare Zercovici Belo, compozitor de cuplete (furate mai toate dela francezi cupletist ordinar, îmi spune, a doua zi, Rejöd). Zer-

www.dacoromanica.ro

covici îmi ţine o lungă poveste în franţuzeşte, despre ce a suferit sub bolşevici.

— „Am mâncat două săptămâni, închis, numai pâine goală!"

O artistă râde în spate. Intorc capul. E îmbrăcată bărbăteşte, în saco cenuşiu, pălărie pe ochi şi poartă cravată.

— E subreta cea mai îndrăcită şi are o voce adorabilă, îmi spune Zercovici. O chiamă Sandor Stephi.

Uite, dă-mi voie să-ţi prezint şi pe Dersöffy Laszlo, cel mai celebru diseur, din familie foarte nobilă.

O femeie cu pielea arămie râde provocator spre masa noastră.

— Pe dumneaei o chiamă Solti Hermine, o diseusă fermecătoare.

Are pielea arămie, fiindcă aşa e moda, ca lumea aleasă să se prăjească la soare, pe marginea lacului Balaton. Domnul dela masa ei e Kiraly Erno, le plus célébre bon-vivant!

www.dacoromanica.ro

BĂTRÂNUL SONENFELD

25 Septemvrie 1919

Am cunoscut azi, tot prin prietenul Rejöd, pe un domn bătrân foarte distins. Il chiamă dr. Sonenfeld Sigmund. A trăit 20 de ani la Paris. Fost publicist, ziarist la „Pesti Hirlap".

Inalt, ras la faţă, nas aquilin, bărbuţă albă. Imi spune:

— Eu am cunoscut şi eram chiar prieten cu Dimitrie Sturza, cu Kaliaderu, cu dr. Felix. Am scris chiar ceva despre Carmen Sylva. Am un fiu, născut instruit la Paris, care a scos un volum de poezii, despre care Emile Faguet a scris un articol cu titlul: „Un poète est né". Eu am fost de trei ori în Argentina, dirijind acolo o companie. Fiul meu s'a întors cu mine în Ungaria. Deşi aproape francez, „il restera attaché à la partie, à la Hongrie toute petite et malheureuse qu'elle est!"

Dinastia Habsburg nu se va mai întoarce. Vom avea o formă de republică, nu ştiu ce va fi, dar vom sfârşi prin a avea tot un regat.

Ţăranul nostru auzind că acum e republică exclamă:

— Bine, foarte bun lucru, dar ce rege avem acum?

www.dacoromanica.ro

„Le pays est dinastique".

Budapesta, superb oraş! Totuşi, acum e prea mare Capitală pentru o ţară mică. Nu va mai puteà fi aşa uşor alimentată.

Politica noastră a dat faliment. Viitorul şi salvarea ţărei e economia!

Acum voiu să plec la Haga, în Olanda „le pays des libertés". Pe urmă mă reîntorc la Paris!

www.dacoromanica.ro

CONTELE SHOMSICH

Convorbire cu ministrul de Externe.
Un consilier de Legație. — Contele. — Plângeri contra Censurei. — Declarații ipocrite de dragoste pentru România. — Shomsich și Marchizul de Sainte Aulaire.

Ca să văd pe ministrul afacerilor străine, al actualului cabinet ungar, singurul aristocrat din acest guvern democrat, mă îndrept cu inevitabilul meu însoțitor dr. Alpar O. Rejöd spre ministerul de externe.

Mergem în Buda, suim spre palatul regal, și în dreapta intrării, pătrundem pe sălile ministerului.

Suntem în cabinetul d-lui Praznovski, șeful biroului Presei streine, Consilier de Legație.

Din câteva cuvinte îi cunosc ideile.

— Ungaria erà o unitate economică.

Acum a fost tăiată. Iat-o în imposibilitate d'a-și continuà viața. Presa s'a oprit. Finanțele sunt goale. Nu putem ridicà impozite. Armata română e singura stăpână. Noi nu ne putem mișcà în voe.

Trebuiesc, mai întâiu, regulate chestiunile internaționale.

Proiectul nostru e să cădem imediat de acord cu popoarele vecine. Negociațiunile economice sunt pentru noi cele mai importante.

Austria germană are criză de cărbuni. Vor rati-

www.dacoromanica.ro

fica pacea deşi se găsesc în situaţie catastrofală, dacă nu vor găsi cărbuni.

Din cauza lipsei de cărbuni nu se vor puteà bucurà de situaţia politică.

— Ce idei aveţi despre guvernul Friedrich?

— Guvernul Friedrich? De două luni decând a luat puterea după o epocă aşà turbure ca bolşevismul, înseamnă că se consolidează. Germania a schimbat mai multe guverne după căderea monarhiei.

— Vă consolidaţi graţie armatei române!

— „Sans doute!"

Nu ne putem lăudà că ne bucurăm de simpatiile Antantei.

A face politică, nu e o chestie de inimă, ci de raţiune.

E absolut imposibil d'a face o politică contra Antantei.

— Cum merge Presa dumneavoastră acum?

— Toate ziarele trebuiesc prezintate până seara la 8 Censurei române. In timpul nopţei vânzătorii, care se întorc acasă, nu pot trece pe alte străzi, decât pe acele indicate. Pentru infracţiuni redactorul şef al jurnalului e ridicat şi pus la închisoare.

— Ce crede contele Somsich în privinţa politicei externe?

— „Le comte a des rélation des plus courtoises avec l'Entente".

Sunt convins că nu e un acord absolut, nici acolo, căci un jurnalist francez mi-a spus că sunt mai multe directive în politica Antantei; notele sunt redactate de un comitet, Clemenceau numai iscăleşte....

In vremea asta sunt anunţat că contele Somsich, ministrul de externe m'aşteaptă în cabinetul său.

Contele Shomsich (Şomşici), blond, roş la faţă,

www.dacoromanica.ro

mustățile mari trăgând puțin în jos, privirea dreaptă și scrutătoare, pare mai mult un gal, decât bosniac sau croat cum ar fi de origine, după cum îmi spune el.

— Dar însfârșit, înțelegi d-ta, părinții mei, de generații întregi în Ungaria, eu nu mă pot numì decât ungur, ungur adevărat.

Dela început contele mi se plânge contra censurei.

— Care nu permite nici măcar să se publice numirea mea ca ministru de externe. Ce vrei mai inofensivă publicație! Cel puțin dacă țara ar știì că este un ministru de externe, ar înțelege c'am intrat cu toții pe calea normală a vieții și spiritele ar fi mai liniștite în ce privește politica externă.

Am fost zilele trecute la moșie. După ce m'am întors n'am avut posibilitatea să-mi anunț soția că am ajuns bine, deoarece n'am telefon și cenzura nu mi-a permis măcar să dau o telegramă.

Și totuși, noi avem cele mai bune intenții să fim amicii României. Dar, dacă România nu ne recunoaște și caută singură să respingă prietenia Ungariei curând se va vedeà încercuită numai de dușmani.

Eu personal (rostește încet, cu glas dulceag sau mefistofelic, contele) doresc sincer prietenia României.

— Ce crezi, domnule conte, că se va întâmplà după plecarea trupelor române? Nu vă e teamă c'o să izbucnească din nou bolșevismul, precum aud dela însăși ai d-voastră?

— Eu nu cred că va mai izbucnì comunismul. Sunt încredințat că după plecarea trupelor române noi vom menține ordinea.

— Ați văzut zilele astea pe marchizul de Sainte Aulaire, în trecere prin Budapesta?

— Trebuia să vie să mă vadă. Așa ar fi făcut

www.dacoromanica.ro

dacă ar fi dorit. Faptul că n'a făcut-o şi nici nu mi-a trimis vorbă c'ar dori-o, m'a făcut să nu mă deranjez nici eu.

Abia am tras de câteva ori din havană mi-aduc aminte că sunt poftit la ora asta 1, la dejun într'o familie şi părăsesc grăbit pe conte.

www.dacoromanica.ro

MOLNAR

Convorbire cu un mare dramaturg.
In biblioteca lui. — Fetiţa lui, Martha. — Două scrisori. — Piesa Diavolului şi Liciu. — Pe vremea comunismului. — Confraţi. — Program politic. — Duşmanii lui.

Ca orice român, „din regat" îl cunoşteam pe marele dramaturg ungur numai din nume, fiind autorul prea frumoasei piese „Diavolul", jucată atât de multe ori şi cu atât succes pe scenele teatrelor noastre.

Am fost la el cu un bun prieten al lui, cu şeful cenzurei teatrelor, român transilvănean de origine, Mureşan.

Acesta locueşte în aceeaş casă cu marele dramaturg. O casă foarte înaltă, în Buda, str. Sigmond 20. Mureşan la al 6-a, Molnar la I-iul.

Iată-ne deci într'o frumoasă după amiază bătând, mai bine zis, sunând, la uşa celebrului scriitor.

Molnar Ferenc ne primeşte în odaia lui de lucru. E scund, grăsuţ, rotund la figură, faţa rasă, foarte simpatic, poartă monoclu. Puţin chel. E îmbrăcat într'o haină de casă.

Vorbeşte încet, rar, şi foarte natural.

In largul său iatac de lucru, cu biblioteci până 'n tavan, pline de cărţi, te invită prietenoase nenumărate jilţuri largi de piele sau de pluche; canapele şi dormeuse cu piei de animale sălbatece şi nenumărate perne frumos cusute sau pictate.

www.dacoromanica.ro

Flori în vase, perdele şi o risipă de becuri electrice.

Atmosefra camerii e potolită, şi foarte îndată o bătrână, ne aduce nişte ceşti mari de cafea neagră, iar amfitrionul ne oferă ţigarete şi havane.

Pe birou şi marginele bibliotecelor, fotografii de oameni celebri şi câteva ale unei copile de 14 ani, într o poză foarte artistică, în genunchi ţinând în mână un vas antic din care se înalţă fum.

— E fetiţa mea, Martha. A fugit cu maică-sa la Abazzia de frica comunismului. E într un sanatoriu de copii ca să mănânce, fiindcă de mult pierduse pofta de mâncare. E un înger de copil, fetiţa mea.

Intr un colţ admir o sofà foarte largă cu perini de mătase şi una de piele moale.

Pe biroul foarte larg, d'asemeni, stau două sfeşnice cu lumânări... electrice!

Molnar s'aşează la birou să scrie numai decât două scrisori, una pentru Miclos Andor, Directorul ziarului „Az Est" şi alta pentru contele „Nicolas de Banffy" spre a le vorbì de mine şi a le anunţa vizita mea.

Molnar e foarte îndatoritor şi vorbeşte perfect franţuzeşte.

Pe-un colţ de masă zăresc o carte cu titlul: „Molnar Ferenc dela Cartierul General". „Souvenirs d un correspondent de guerre", 1914 Novembre până la 1915 Novembre.

— Sunt impresiile mele din campania primului an de răsboiu.

— Cred că ştii, d-le Molnar, că piesa dumitale „Diavolul" a fost jucată de multe ori în România, cu un răsunător succes?

— Da, am informaţii de mult şi chiar de curând

www.dacoromanica.ro

am cunoscut pe un tânăr locotenent român, mobilizat care mi s'a recomandat artist dramatic de profesie, Gogu Mihăiescu şi care mi-a spus c a jucat chiar rolul principal din piesele mele, pe scena unui teatru de provincie, la Craiova, mi se pare.

— Păcat c'a murit un mare artist, Liciu, care a făcut o minunată creaţie din „Diavolul". Cred c'aţi aflat la timp şi aceasta?

— Da, ştiu de mult despre acest mare artist. E o mare pierdere pentru scena românească. Sunt informat c'aveţi mari artişti dumneavoastră, în special în dramaturgie. Intr'o zi poate voiu aveà plăcerea să asist în România la câteva reprezentaţii teatrale.

— Va fi o sărbătoare pentru teatrul românesc prezenţa dumitale.

— Aţi scris mult?

Molnar scoate câteva lucrări originale din bibliotecă.

— Iată, a) „Ofiţerul de gardă", b) „Lupul", c) „Leul", apoi d) „Carnavalul" şi multe alte mai nemîsemnate.

— Ai scris ceva sub comunism?

— Pe vremea bolşevicilor nimic nu se puteà scrie. Comuniştii au vrut să ia pe toţi oamenii populari, pe scriitorii cu vază, şi să-i utilizeze pentru scopurile lor. Actori, scriitori, gazetari, toţi au fost... rechiziţionaţi. Şi totuşi, mai toţi se ascundeau. In ce mă priveşte, am reuşit d'a nu face cunoştinţă cu ei. Am stat tot timpul ascuns în casă, sechestrat de bună voie în biroul meu, şi nu eşeam decât rare ori pentru a-mi strânge dovleci şi varză, singurul aliment ce se mai puteà găsi. Rare ori căpătam câte o bucată de carne dela câte un amic. Am primit invitarea să scriu piese pentru serbări bolşevice, plătite

www.dacoromanica.ro

e drept, foarte bine. Nici eu, şi nimeni, n'am scris. Au vrut să mă numească director al Teatrelor, numai să scriu o piesă bolşevică. Am refuzat şi asta. Am rezistat tot timpul, cu încredinţarea că vijelia va trece.

— Aveţi mulţi scriitori de seamă actualmente în Ungaria?

— Aşi puteà să-i scriu în carnetul dumitale?

— Bucuros.

Şi Molnar îmi scrie cu creionul pe caetul de note, cu propria lui mână:

François Herezeg, pièce historiques et comédies modernes.

Géza Gardonyi, romans, nouvelles populaires hongroises, pièces populaires.

Alexandre Brody, drames modernes.

Melchior Lengyel, drames modernes.

Endre Ady, poète moderne.

Şi-mi adaogă:

— Acesta din urmă, Endre Ady, a murit foarte tânăr, înaintea comunismului; era un poet de mare talent şi era prieten cu marele dumneavoastră poet Octavian Goga, de care era foarte admirat.

— Ei, bine, alţi scriitori şi poeţi numai aveţi?

— Nu! Sau, eu, personal, nu-i pot numì decât pe aceştia.

— Ce idei ai asupra evenimentelor politice actuate?

— De politică nu mă ocup. Pentru aceasta sunt oameni speciali.

Programul meu politic, însă, ar fi: Toată lumea trebuie să muncească spre a organizà Ungaria care a fost prăbuşită.

Brebuie să construim!

www.dacoromanica.ro

— Crezi c'ar fi bine, iar, regalitatea?

— Eu, precis, nu ştiu dacă regele Karl a abdicat sau s'a retras.

In tot cazul numai pe El, nu-l mai vrem! Dinastia, da!

— Am auzit spunându-se de către unii — că aţi fost acuzat de siimpatii bolşevice, c'aţi lucrat pentru ei şi că după căderea comunismului aţi fugit la Viena. Mi se spuneà chiar că n"am să vă găsesc în Budapesta, fiind tot fugit. Mulţi duşmani trebuie să aveţi?

— V'aţi încredinţat singur de calomnii, aflându-mă acasă.

Ticăloşi sunt mulţi, în Parnas caşi pe pământ!

Mai târziu am înţeles pricina acestor răutăţi. Şoviniştii maghiari, nu-i iartă lui Molnar, cu tot geniul lui, că e evreu.

www.dacoromanica.ro

MIKLOS ANDOR

Directorul ziarului „Az Est".
La Redacție. — Social democrații. — Armata română salvatoare. — Toți ungurii naționali. — „România să ne ajute".

Prietenul Murășan, șeful cenzurei teatrelor, mă conduce la directorul celui mai popular ziar ungar „Az Est".

Il găsim în cabinetul lui cu largi și bogate jilțuri de piele. Perdele fine negre cu flori roșii și aurii.

Miklos (Micloș) Andor e un om mărunt, puțin chel, poartă mustață miică, neagră, fața bine rasă, curată; e în costum cenușiiu; fumează havană și vorbind își curăță unghiile. Pe pereții cabinetului, afișe mari „Az Est", în ramă.

— Cum a rămas țara după bolșevism?

— In cea mai mizerabilă stare. Partidul social democrat care a fost s'a supus teroarei, nu fiindcă social-democrații s''au făcut comuniști, ci fiindcă conducătorii, lor cei vechi cu convingeri noui s'au supus. Din cauza aceasta și-a stricat numele pentru multă vreme. Trebuie să treacă multă vreme până ce își vor recăpătă creditul partidul social-democrat, fost pentru câteva luni comunist.

Ceva pare că le vine într'ajutor: Albii duc o politică ultra reacționară. Cu cât aceștia întronează

www.dacoromanica.ro

teroarea albă, cu atât înaintează social-democrația.

Conducătorii sociali-democrați, cari au fost contra comunismului, au venit acum la conducerea partidului și asta e o garanție că bolșevismul nu va mai veni la putere.

Toți muncitorii sunt azi contra bolșevismului.

Numai acel partid poate veni la putere care va aduce o conducere democrată liberală.

Cum n'a putut fi Ungaria un punct roșu (bolșevismul) în mijlocul Europei, tot așa nu poate fi un punct negru teroarea actualului guvern.

După plecarea armatei române nu va mai fi bolșevism.

Grație armatei române, rădăcina bolșevismului e smulsă din Ungaria. Vor mai fi, poate, cel mult, turburări locale în Budapesta, nu însă în restul Ungariei.

— Eu (Murășan) zic are să izbucnească.

(Uitai să spun, Miclos Andor vorbește pe ungurește, Murășan, îmi traduce pe românește și adaogă numai pentru mine, reflecțiile lui).

Resbelul de 5 ani și apa bolșevismului, au ruinat totul.

Dacă Antanta și vecinii ne-or veni într'ajutor, mai ales în economia și comerțul nostru, Ungaria, poate, ar reînvia.

Acum suntem numaii naționaliști. Cu Austria nu putem face „dualism"; se va face numai politica națională. Burghezia va reface țara.

(Mureșanu: — Vorbe goale!)

— Acum în Ungaria sunt numai lucruri trecătoare, cum fierbe oala; spumă! După pace, numai, va reînflori țara.

Pe lângă actualele necazurii, nu sunt nici ziare. Dacă ar reapare ziarele vechi, ca să-și exprime pă-

www.dacoromanica.ro

rerile, ţara ungurească, parcă, ar reintra mai uşor în matca ei.

— Ce zici de actualul guvern?

— De fapt puterea o are Friedrich. El singur ştie ce vreà şi vreà să i se facă fapt din voinţă.

Numai Friedrich poate să ţie partidul lui.

(Murăşan: — nimicuri!)

Dar nici guvernul acesta nu e stabil, că tot ce e acum în Ungaria... un pod provizor!

— Vă formaţi o armată, aud?

— Nu ştiu! Armata ţărei care va intrà în serviciul patriei, nu al unui partid, va fi primită cu bucurie.

Sub bolşevism nu s'a putut lucrà nimic; acum fiecare vreà să lucreze. N'avem cărbuni, n'avem marfă, valuta e proastă, şi neavând materii prime lucrătorii n'au de lucru.

— Ce crezi de raporturile dintre Ungaria şi România?

— Starea României e foarte bună. Are lemne, are cărbuni, petrol, sare, grâu. De fapt asta îi dă linişte.

Dacă Ungaria ar puteà căpătà aceste materii prime dela Românііa ar puteà lucrà industria şi cu aceste obiecte lucrate poate ajutà România.

Armata română eşind din Budapesta să lase amintiri bune.

(Murăşan: — Nu sunt mulţumiţi că armata română e aici!)

— Dacă vrem relaţii bune economice şi industriale trebuiesc să ni se arate puţină simpatie...!

— Ia, vezi, Murăşan, ce mai spune Miklos Andor despre presă sub bolşevici!

— Sub bolşevism, el zice, că ziarele „n'au apărut", eu zic c'au fost oprite. Au fost închise. Au apărut numai foile lor oficioase.

www.dacoromanica.ro

— Politica o conducea ziarele.

(Murăşan: — Falş!)

— D'acum poziţia Ungariei e mai puternică după războiu. Ideia naţională veche, despărţirea de Austria, acum poate să ducă la politica naţională ungară...

Plecăm.

In automobiil, Murăşan:

— Miklos Andor, multimilionar, e directorul celui mai popular ziar. Vrea să ridice un om, îl ridică. Vrea să-l distrugă? Il mănâncă fript. E o mare forţă. Dar şi eu îl înfundai pe el care zice că e grozav!...

www.dacoromanica.ro

FILME

VII

Palatul Bathiany — Aida. — Patrule.

Colţ cu Andrassy-ut e o clădire negricioasă, stil „renaissance".

E faimosul palat Bathyani în care, se zice că, s'au comis multe grozăvii sub teroare.

Ca să vedem şi noi pereţii şi pardoseala „încă plină de sângele celor executaţi" în pivniţele palatului, luăm după noi câţiva paznici de-ai palatului care ne plimbă cu lumânări şi o mică lămpiţă electrică, prin toate subteranele şi galeriile faimoasei clădiri.

Holbăm ochii; pipăim cu degetul; căutăm aproape cu lupa. Nici o urmă de sânge! Câteva găuri, sau jupuituri de tencuială, ne face a bănui că sunt urmă gloanţelor intrate sau isbite de pereţi.

Nici Sherlok Holmes nu va fi cercetat cu mai multă atenţie încăperile cu întunerec de mormânt ale sumbrului şi misteriosului palat. Nimic, nimic decât urma unor grămezi de cărbuni.

— Să ştii, c'au spălat teroriştii, ei înşişi, orice urme suspecte, mă încredinţează Murăşan.

Mergem la operă. Se cântă „Aida". După părerea multor români din sală, nicicând n'au văzut o mai

www.dacoromanica.ro

strălucită reprezentare a Aidei ca la opera din Budapesta!

Subscriu şi eu. Orchestraţia ideală. Decorurile d'un realism, ca adevăr istoric şi pitoresc, indescriptibil. Mult fast, şi admirabilă execuţie! Aida, artista Medek Anna; Radames, Környey Bela; Amneris, Haselbeck Olga; Regele, Kalmann; Regina, . . . Amonazro, Rosza Lajos; etc. etc., sunt chemaţi de câte 12 ori la rampă. Aflu că sunt cei mai renumiţi cântăreţi unguri, cu renume european şi cari au cântat şi la Viena.

Regina... e foarte înaltă, foarte grasă, foarte frumoasă, şi cu o voce... tot foarte... straşnică!

Sala aplaudă pe artişti frenetic şi delirant. Semnalul aplauzelor îl dau ofiţerii noştri.

Ii văd pe scenă pe artişti, (condus de Murăşan, şeful censurei teatrelor). Sunt toţi în culmea emoţiei şi a fericirii.

Pare că e o mare sărbătoare de triumf artistic pentru ei, şi plini de recunoştinţă, sunt încântaţi de ofiţerii români cari dau semnalul aplauzelor.

Toţi mă întreabă dacă ar puteà venì să cânte şi la Opera... din Bucureşti (?)...

— Firește!, le răspund. Bucureştii ştiu să aprecieze artiştii de valoare.

Imi strâng mâna cu frenezie şi aleargă din nou la rampă unde sunt chemaţi fără încetare.

După masa luată tot la restaurantul „Royal Orpheum", ne îndreptăm spre casă. Patrulele ne opresc la fiece răscruce, la fiece pod să ne cerceteze biletul de liberă circulaţie.

Murăşan îl scoate p'al lui.

— Nu e bun, trebue iscălit de domnul colonel Pirici!

Abià scăpăm.. Şi totuşi, ne creşte inimă văzându-i „p'ai noştri" stăpâni pe Capitala trufaşei Ungarii.

www.dacoromanica.ro

IN CINSTEA MARCHIZULUI DE SAINTE AULAIRE

Vapoare. — Domnul general. — Marchizul de Sainte Aulaire la popota ofiţerilor români. — Murăşan furat. — Poveştile lui Hoffmann.

26 Septemvrie 1919.

Mă scoală în dimineaţa asta uruitul tramvayelor ce trec de-alungul Dunărei, paralel cu „Corso". Se aude clopotul unui vapor ce pleacă.

Deschid obloanele ferestrelor. Dunărea e acoperită d'un văl subţire cenuşiu. E ceaţă. Incet, încet soarele o soarbe.

Se văd camioane ce încarcă marfa adusă de şlepuri şi vapoare ce vin încărcate seara cu alimente, şi care se întorc dimineaţa cu obiecte lucrate şi alte mărfuri. De pe vapor, scoboară pe punte femei cu coşuleţe pline de merinde, adunate prin satele vecine.

La „Astoria", caut un colonel. Ordonanţa îmi spune:

— E ocupat. Lucrează cu un domn general. Mai aşteptaţi.

Aştept cam mult.

Plictisit, mă dau jos.

In urma mea aud paşi.

www.dacoromanica.ro

Intorc capul.

Aceeaş ordonanţă conduce o coniţă cu picăţele, la un automobil închis ce aşteaptă în colţul hotelului.

— „Zu haus", comandă şofeurului frumoasa doamnă, unguroaică.

Erà „domnul general"

La popota dela „Hungaria", mare „banchet" dat în cinstea Marchizului de Sainte Aulaire, de generalul Moşoiu.

In marea sală din faţă, sală de marmoră cu oglinzi mari, şi candelabre aurite, o masă imensă în formă de potcoavă cu colţuri drepte, cu multe flori şi bilete cu numele fiecărui, titular al locului, aşteaptă, pentru ora 12 jumătate, pe alesul oaspe francez.

Afară, la intrare, în stradă, o gardă de onoare cu drapelul. Generalii Moşoiu, Mărdărescu, Marcel Olteanu, general Şerbescu Constantin, Dumitrescu şi un stat major strălucit de colonei şi ofiţeri în mare ţinută, aşteaptă ivirea automobilului ministrului Franţei.

Sosesc mai întâiu automobilele misiunei franceze, general Grazziani şi toţi ofiţerii francezi.

Insfârşit, iată-l. Marchizul de Saint-Aulaire soseşte.

Garda, câteva companii, prezintă arma pentru onor.

Famfara regimentului întonează Marseillaise-a, ofiţerii români şi francezi stau cu mâna la chipiu, marchizul sprinten, natural, cald, şi oarecum emoţionat, dă mâna cu toţi cei de faţă, trecând, apoi, cu suita ofiţerilor prin faţa gărzii de onoare.

E salutul ce dăm, marei, nobilei şi puternicei noastre sore latine, Franţa!

Dar e şi manifestarea de simpatie ce dăm unui

www.dacoromanica.ro

mare şi sincer prieten „marchizul de Sainte Aulaire!"

Masa e bogată şi aleasă, aşa cum ştie generalul Moşoiu să ospăteze mai ales când are musafiri de seamă!

Se hotărâse să nu se ţină cuvântări. Masa curgeà în linişte. Vinul de Tokay şi şampania din belşug. Orchestra cântà minunat şi Zavaidoc cu ţambala şi din gură te ungeà la inimă.

D'odată, marchizul de Sainte Aulaire se scoală şi cu paharul plin, rosteşte:

— „Deşi domnul general Moşoiu nu mi-a dat cuvântul, eu îmi permit să-l iau.

Imi pare bine că mă găsesc între camarazi români, ofiţeri pe care i-am apreciat întotdeauna.

Vorbim aci între dumneavoastră, unde îmi permit să spun lucruri care, într'altă parte, ar aveà aerul să fie prostii. Voi vorbì mai deschis pentrucă nu suntem la Conferinţă. Ne găsim, nu în faţa unei mese verzi... ci, în faţa unei mese albe acoperită cu flori şi tot felul de bunătăţi. Nu suntem nici patru.... ci suntem mai mulţi şi, noi, ne înţelegem...

Mi-a părut bine că armata română a ocupat Budapesta, cu atât mai mult, că ocuparea Budapestei de armata română a fost singura soluţie d'a pune în Ungaria şi Budapesta ordine!

Am admirat pe străzile Budapestei pe soldatul român. L'am văzut cu acea privire sinceră, cu vioiciune şi pas sigur, pe acest soldat, de care generalul Berthelot spuneà că parc'ar fi soldatul francez, tot atât de devotat şefilor lui, precum l'am cunoscut şi la Iaşi!

Totdeauna am iubit România, pe sora noastră care va rămâne una din cele mai bune amice ale noastre.

Plec dintre dumneavoastră cu o frumoasă amintire.

www.dacoromanica.ro

Trăiască M. S. Regele. (Famfara cântă imnul regal).

Trăiască M. S. Regina!

Trăiască Dinastia!

Trăiască armata română!

Entuzia mul produs de cuvântarea inimoasă a marchizului de Sainte Aulaire, stârneşte delirante aclamări:

— Ura! Vive la France!

Generalul Moşoiu, răspunde tot în franţuzeşte:

— Excelenţă,

Sunt fericit că pot să constat, odată mai mult, dragostea pe care a avut-o Franţa, totdeauna, pentru noi, ţara pe care am iubit-o întotdeauna ca fiind sora noastră cea mai mare.

Închin acest pahar în sănătatea Franţei generoase, a glorioasei armate franceze şi misiunei ei care ne-a ajutat în lupte.

Ne umple inima de bucurie cuvântarea Excelenţei Voastre, iar în cuvintele mele e tot ce poate fi mai românesc ca simţire şi admiraţie pentru Franţa!

etc..... etc.

E o zi mare şi frumoasă pentru armata şi sufletul românesc.

Dar şi ministrul Franţei pare că şi-a rupt singur zăgazurile protocolului, şi diplomaţiei, vorbindu-ne dela inima lui la a noastră. Pare că, decând a sosit în Budapesta, s'a încredinţat cu proprii lui ochi de marea operă salvatoare pentru pacea Europei făptuită de armata română.

După masă.

Murăşan, mi se plânge că un pictor pe care-l găzduia la el i-a furat cravatele şi batistele.

www.dacoromanica.ro

Bine că numai atât...!

Colonelul Vasilescu-Cristea, unul din cei mai capabili ofiţeri dela comandamentul trupelor, pe dinaintea ochilor căruia au trecut toţi soldaţii şi toate regimentele, cel mai bun cunoscător al operaţiilor de „ansamblu" îmi consacră prima şedinţă pentru adunarea materialului epopeei militare. (Vol. I).

Seara, merg în tovărăşia lui la Operă s'ascultăm „Poveştile lui Hoffmann". Artista care face pe păpuşa, e minunat de bine şi scoate nişte triluri de privighetoare. Panorama oraşului din decorul nopţei, cu stele, şi apă, şi case luminate, e feerică.

Tari sunt ungurii... în Operă! Nu însă în operaţii... militare.

www.dacoromanica.ro

O MASĂ LA RIETZ

Dr. Paul Oberschall fost ministru de Justiție. — Convivi culți. — Rejöd, orator. — Muzică la Lucacs. — Glossa lui Eminescu

O masă la Rietz

Asta în cinstea mea! Să nu fie cu supărare!

Au aranjat-o bunii mei prieteni și admriatori, Rejöd și Lucacs, (Lucaci) cei cu ședința de hipnotism, dela compozitorul Fligl.

Hotel Rietz, sau „Dunapalota", cum sună pe ungurește e cel mai elegant, precum am spus-o mai sus, din toată Budapesta.

Jos, cel mai select restaurant. Un fel de Capșa unguresc.

Am venit pela 9. Mă așteptau.

Mai sunt vr'o opt fețe noui: un artist, un doctor în teologie din Roma, fratele lui Rejöd; un șef de cabinet; doi ziariști; un profesor universitar, fost ministru.

Acesta din urmă pare cel mai interesant din toți.

Îl chiamă: dr. Paul Oberschall, fost ministru de justiție, e profesor de drept, și e șeful comisiei de armistițiu, ungare. Sunt așezat lângă el.

E un bărbat de vr'o 50 de ani. Inalt, blond. Fața roză. Mustața foarte scurtă, retezată, englezește. Surâzător și d'o vervă plină de lumini. Vorbește perfect franțuzește.

Și, dece nu vorbim!

Mai întâi, nu știu cum, aflu că e contra prea mul-

www.dacoromanica.ro

tor avocaţi de care e plină lumea. Are impresia că mai mult se vorbeşte decât se face treabă.

Apoi, vine vorba de instrucţie.

— Instrucţia trebuie folosită ca să moralizăm pe semeni, ridicând nivelul sufletesc al oamenilor. Teoriile lui Jean Jacques Rousseau, că omul se naşte bun şi instrucţia cu societatea îl strică, sunt false.

Omul se naşte cu instincte ancestrale, rele, numai societatea, deci şi instrucţia, îl poate modela şi moralizà. Socrate a zis: „Instruiţi" pe om pentru a-l face mai bun".

Noi, popoare vecine, nu ne-am cunoscut. Ce ştiţi dumneavoastră, românii, de arta noastră, de poezia noastră, de cultura noastră?

E timpul să stăm puţin de vorbă.

Eu am fost în Bucureşti. Am cunoscut pe Carmen Sylva.

Superioară femeie! A căutat tot timpul să scoată în valoare calităţile poporului român. Mare naţionalistă, mare poetă, dar şi mare diplomată! Avea mult simţ politic.

Dela locul lor, Rejöd şi frate-său, popa, încep să fredoneze două arii româneşti: „Vezi rândunele se duc" şi „I-auzi, i-auzi, i-auzi, ia!"

Această din urmă, mai ales, îi fură şi pe ceilalţi şi încep s'o fredoneze cu toţii.

Nu ştiu ce spun eu, că Oberschall se adresează celorlalţi:

— Domnul spune lucrurile cele mai adânci în formă spirituală şi veselă „La verité est gaïé". "Nu-mi plac oamenii închişi, nici poseurii. Viaţa e prea tristă. S'o facem mai luminoasă.

La o masă, din apropierea noastră, se zăreşte capul de ispititoare frumuseţe al primadonei Ilona Dömötör, printre câteva siluete bărbăteşti.

www.dacoromanica.ro

D-l Obeschall exclamă:

— Au tăcut armele. Zeul Marte şi-a închis gura. Au cuvânt Muzele! sau, cel mult, armele spiritului!

Rejöd, cu un pahar de şampanie în mână se ridică şi, solemn, cuvântă:

— Noi, ungurii, suntem pentru o confraternitate internaţională; nu „internaţionala" bolşevicilor, ci a spiritelor înalte. Or, de câteva zile de când cunosc pe oaspele nostru, (ăsta sunt eu) m'am încredinţat câte răni vechi s'ar puteà vindecà între noi românii, printr'o confraternitate spirituală atât de înalt şi frumos reprezentată de cel pe care-l sărbătorim azi.

— Să mă iertaţi, iluştri mei prieteni şi admiratori, dar cuvintele dumneavoastră sunt prea mari pentru un mic şi modest muritor, ca mine.

Ce pot eu să fac pentru vindecarea rănilor dumneavoastră?

E adevărat sunt doctori mari, plini de carte şi talente, dar care nu pot vindecà pe bolnavi. Sunt şi de cei mai cu puţină carte, mai puţin trâmbiţaţi, însă, care, prin firea lor, mai veselă, prin cuvântul lor, mai mult decât prin ştiinţă, prin sugestie, vindecă mai uşor. Ei sunt ca acei apostoli ai lui Cristos, care alină suferinţele, şi sufleteşti şi trupeşti, numai cu cuvântul Domnului.

Cuvântul meu prietenesc şi buna mea dispoziţie în mijlocul dumneavoastră să vă fie o chezăşie că sufletul românului vă va fi totdeauna prieten atât timp cât întreaga naţiune maghiară va dovedì sentimente curate de apropiere între voi şi noi".

Teologul dela Roma, auzindu mă pomenind numele lui Cristos şi al apostolilor, se ridică electrizat şi ne ţine în italieneşte un discurs „à la Bossuet",

www.dacoromanica.ro

Lucacs, nu se lasă mai prejos:

— N'avem, ca dumneavoastră, darul vorbirii şi al luminoasei culturi. Avem însă, şi noi, o inimă curată. (?)

Apoi, auzind cum se întonează o arie naţională maghiară, continuă:

— Mie nu-mi place muzica noastră naţională. Compozitorii noştri fură, toţi, dela străini. Cel mult câteva arii populare îmi plac.

Aş vrea să viu în Bucureşti să cânt balade ungureşti. Poate v'ar merge la inimă!?

— Poate!

Rejöd se scoală cu un nou pahar:

— Da! Ceeace trebuie să cultivăm acum e „énérghia" noastră pe toate căile, culturale, industriale, economice. Intre „noi" şi „voi" Dunărea e prima trăsură de unire, interesele noastre economice se sprijină pe ea. Dar şi sufleteşte ne trebuie o fraternitate. Ne ameniţă, deopotrivă, pericolul slav. Va fi, deci, nevoie între noi şi d'o frăţie de arme!

— Admirabil! — exclamă amicul Lucacs; — Rejöd are un simţ diplomatic incomparabil. Cu meritele lui trebuie să ajungă mare în noua Ungarie! Cel puţin ministru de Externe!

— Ce zici, domnule fost ministru de justiţie, de actualul guvern?, întreb pe Oberschall.

— Actualul guvern? Un accident! N'are legătură cu masa poporului. Friedrich, până eri, n'a făcut politică, nu poate cunoaşte nevoile momentului...

Şi uite aşa, masa continuă cu farfurii şi cupe pline, şi cu baterii de elocinţă.

Mă uit cu plăcere la vecinul meu din strânga, savantul şi fosta excelenţă, Oberschall şi îi admir faţa tânără şi roşie.

Convivul meu, cu ochi scânteietori mă asigură,

www.dacoromanica.ro

(mai în surdină) că va aranjà el cu Rejöd, zilele astea, la restaurantul Dély, o masă „avec des petites femmes!"

Se dă semnalul plecărei.

Dar, în loc să mă duc spre casă, mă văd luat pe sus de vesela companie şi dus la prietenul Lucacs, care locueşte foarte aproape, la hotel „Budapesta" într'o cameră spaţioasă şi foarte elegantă.

— Dece?

— Să facem muzică!

Sus se mai înmulţeşte societatea. O artistă eşită din teatru, măritată cu un căpitan de hussari, ne cântă ceva.

Apoi, Rejöd declamă „Viaţa", „Cele trei femei" şi „Furtuna" pe ungureşte! Iar eu, tufă! Nu înţeleg nimic. Atât. numai mă obsedează din ultima poezie cuvântul: „Bucva", „Bucva", repetat ca un refren.

Mă roagă stăruitor să le declam şi eu ceva din versurile mele, numai ca s'audă muzicalitatea strofelor, iar Rejöd ca să mă guste d'abinelea.

N'am încotro, mă execut dar le spun că voiu declamà din Eminescu, cel mai mare şi muzical poet român. Şi le spun „Glossa". Rejöd le-o traduce strofă cu strofă.

— Minunat, divin! exclamă toţi în cor. Cum se explică atâta profunditate, atâta filosofie pesimistă?

— Eminescu, mai întâiu, erà născut poet. Apoi, a studiat mult filosofia germană, în deosebi pe Schopenhauer. Înţelegeţi de ce oricât se avântà pe Pegas în sferele înalte ale inspiraţiei, nu pierdeà legătura cu pământul, aveà o inimă şi aceea erà legată de de pământ. Şi inima aceea mult a mai suferit! In strofa lui lapidară e o lume de gânduri şi simţiri. Aşà cum defineşte Guyau adevărata poezie, „un bob de rouă care în infinitul lui mic oglindeşte imen-

www.dacoromanica.ro

sitatea boltei cereşti cu miriardele de stele şi luceferi".

— Ah! iubitule — isbucneşte îmbrăţişându-mă d-l Oberschall, — aş vreà să te ţinem profesor de literatură română la Universitatea din Budapesta!

Şi paharele cu liqueur, „Cheri" veritabil, mă îmbie de toate părţile.

— Vă mulţumesc, mă simt foarte măgulit, dar e cam târziu şi aş vreà să o cam şterg.

După o furtunoasă desbatere, învinge. Iată-mă petrecut de vr'o trei inşi din societate, spre hotel Bristol.

Străzile întunecoase, cu rândurile de clădiri uriaşe, îmi par nişte imense tranşee.

Numai pasul patrulelor noastre ce trec p'alături, răsună greu, cadenţat, şi autoritar în acest cavou al nopţii în care doarme, păzită ca o puşcăriaşe, vechea trufie maghiară.

— Frumos oraş Budapesta! zic domnului Oberschall ca să-l abat dela reflecţii pesimiste ce-i produc, poate, în acest moment, paşii ostaşilor români pe caldarâmul Capitalei ungare.

Vous êtes une nation qui marche avec des pas de géants vers la civilisation.

— Oui, vers la „sifilisation!" îmi răspunde Oberschall.

Am ajuns în faţa hotelului meu. Ne despărţim.

Să fi avut dreptate ungurul acesta inteligent şi cult caracterizându-şi aşà de spiritual naţia?...

www.dacoromanica.ro

FILME

VIII

Gerbaud. — Vacxi. — Colonelul Ganea.

27 Septemvrie 1919.

Ora 6 dimineaţa. Deschid ochii.

Apa Dunărei pare oglinda unui lac ce reflectă palatele din Buda şi luminile câtorva lămpi ce încă ard.

Incet, încet, bolta cerului se albăstreşte până ce soarele începe s'o tivească cu aur şi cu sânge.

Imi iau azi ceaiul în faimoasa cofetărie „Gerbaud".

Dis de dimineaţă saloanele se umplu de clienţi. Printre oglinzi mari, gobelinuri, picturi, candelabre aurite, canapele, foteluri şi covoare elegante mişună siluete de femei frumoase sau urâte, de domni „fasionable" sau burghezi... ca mine.

Erà odată la „Gerbaud" ăsta tot ce se poate închipuì mai fin ca bombonărie, prăjituri şi consumaţie de tot felul şi tot ce erà mai ales ca clientelă locală sau exotică.

Azi, suntem după comunism!

Şi totuşi, se simte îndată deosebirea de celelalte localuri.

Firma e veche şi cu reputaţie.

Plecând d'aci trec pe lângă un squar cu statuia unui mare poet care nu-şi are numele săpat pe piatră.

www.dacoromanica.ro

Ungurii își închipuie că străinii trebuie să-i ghicească numele numai văzându-i chipul. Aud că-l cihamă „Varosmarty" și că e cel mai mare poet maghiar.

Dar mă găsesc în cartierul cel mai însuflețit și înfrumusețat, cartierul „Vaczi", prin excelență, feminin. Acì sunt magazinele cele mai luxuriante.

La comandament, la Gellert, colonelul Ganea, îmi povestește, mișcat, trei momente din viața lui de ostaș în timpul campaniei:

1) Și-amintește de eroismul regimentului Bacău 27, comandat de el, și care în urma luptelor dela Trotuș, T.-Ocna-Cicereșoaia, reparând frontul spart de nemți, a avut drapelul decorat cu Mihai Viteazul. Voiu redà-o, cu alt prilej, mai pe larg, calda și impresionanta povestire ce mi-a făcut bravul colonel.

2) Alt moment, când, în Cluj, a văzut pe Rege și pe Regina primind revista trupelor. Două ceasuri a stat cu ochii în lacrimi.

3) Al treilea moment ce i-a sguduit sufletul a fost când și-a revăzut, după un an de despărțire, regimentul pe străzile Budapestei în ziua de 12 Septembrie când a intrat divizia 7-a.

— Ofițerii veneau pe rând la mine să-și vadă comandantul și să-și amintească trecutul istoric care ne legà așa de mult.

In timpul înaintărei armatei noastre spre Budapesta eu mă găsiam la Oradea-Mare organizând un regiment de ardeleni, 85. Mi-am iubit până la adorație soldații mei și am vărsat împreună lacrămi de bucurie revăzându-ne...

Și colonelul mi-arată mai multe fotografii din viața regimentului 27 Bacău: un bordeiu unde Regina venită cu generalul Văitoianu, stă lângă soldații lui, bătând-o din față flacărà focului ce o îmbrăca, parcă,

www.dacoromanica.ro

în purpură. Apoi altul, cu „aleea Regina Maria", cu balustrade de mesteacăni, şi fotografii de soldaţi cărora Regina le dădeà ţigări şi bomboane.

Plin de inimă şi de alese însuşiri, colonelul Ganea te cucereşte dintr'o privire şi n'ar fi în stare să-ţi refuze nimic. Iubit şi respectat de toţi ofiţerii ce vin la comandament, el prezidează masa când nu e vr'un general, şi cu apariţia sau scularea lui dela masà popotei, famfara întonează marşul de începerea mesei sau sfârşitul ei. Alfa şi omega!

www.dacoromanica.ro

GRĂDINA ZOOLOGICĂ

Animalele crutate de comuniști – A doua grădină după cea din Hamburg. — Măimuțoi supărați. —Papagalii tricolori și soldații noștri „Tigrii Budapestei".

In după amiaza asta, pe o vreme dumnezeească, mă îndrept spre Varosliget, (grădina orașului) din care o parte formează „Grădina Zoologică".

Cine n'a văzut, în trecere, grădina zoologică a Budapestei!? Cunoscătorii spun că poate fi pusă a doua după cea din Hamburg.

Drept să mărturisesc, mă îndreptam cu oarecare îndoială și teamă chiar, c'aș mai regăsi-o așà cum o știam înaintea războiului.

Eram aproape încredințat că pe vremea comunismului, animalele sau muriseră de foame, sau le mâncase bolșevicii ca să nu moară de foame, ei.

Am intrat, am străbătut grădina dela un cap la altul.

Stupefacție și admirare! Toate animalele, patrupede și păsări, intacte și bine dispuse!

Incântarea mea n'are margini.

Aleele curate.

Florile în abundență.

Lacul limpede și plin de toată gama multicoloră a păsărilor exotice și indigene. Crocodilii de Nil cu burta înfiptă în pământ, într'o adâncă somnolență,

www.dacoromanica.ro

şi aproape confundaţi cu pământul, ca culoare a groasei lor scoarţe.

Şerpii giganţi sau micele vipere, scoţând iute săgeţile limbii.

Enorme broaşte ţestoase sau răcăneii făcându-şi siesta sau isbindu-se cu capul, în mici dueluri amoroase.

Sute de papagai şi „cacatoes". Tigrii, lei, urşi polari, vulpi, lupi, cămile, girafe, bisoni şi elefanţi. Mai ales unul din aceşti pachidermi. Să-l vezi cu ce băgare de seamă şi eleganţă îi ia din mână cu trompa, banii, colocuinţa îngrijitorului, îl strigă afară şi îi pune în palmă colecta, primindu-şi răsplata: o bucăţică de zahăr!

Dar în cuştile maimuţelor!

Stau alături de copii, soldaţi şi oameni serioşi, căscând gura în faţa acestor rude ale noastre, după tata Darwin! Deşi nu sunt orangutani, maimuţoii şi maimuţele astea, prin mişcările lor atât de asemănătoare celor ale omului, ne cuceresc admiraţia şi stârnesc explozii de râs şi veselie.

Iată un maimuţoiu care văzându-se mereu păcălit cu o bucată de pâine ce nu i se mai dă odată, se înfurie şi aruncă cu picioarele de dindărăt în ochii călăului toate paiele şi murdăriile din cuşcă.

Dincolo, o mamă îşi caută puiul, în cap, de... pui...

Intr'altă cuşcă, pe un trunchiu de arbore cu crăci, zeci de maimuţele foarte tinere se leagănă, se aruncă, fac gimnastică de acrobaţi, ţipă, sau se apropie de gratii şi întind o mânuţă care, oricum, e gingaşă.

Alături, un maimuţoi supărat de nuieluşa unui spectator turbulent îi întoarce sfidător enormul dovleac roş ce poartă sub coadă.....

In cuştile lor, tigrii Budapestei (honi soit qui mal

www.dacoromanica.ro

y pense!) stau cu botul pe labe... Niște soldați români îi privesc cu compătimire. Eu aș puteà exclamà: „Iată ce-au ajuns regii pustei".

Un îngrijitor vine să tragă cu un fier lung resturile de oase rămase din ospățul ultim al fiarelor. Leii se ridică mânioși, își încordează gâturile, deschid enormele lor fălci, arătându-și amenințători, colții— și încep a rage cutremurător. Dihăniile mai mici se ghemuiesc tăcute în colțul cuștilor și așteaptă tremurânde să treacă furtuna!.....

Ies afară, la lumină.

In zeci de culori mari, sau ,în libertate, pe bețele de lemn sau de fier, papagai cu spatele în trei culori roș, galben și albastru, țintuiesc privirile unui grup de soldați români, dintre care unul exclamă:

— Să știi, camarade, c'ai noștri, cari au intrat întâi în Budapesta, au vopsit păsările ăștia în tricolor, să le rămâie ungurilor în ochi neștearsă trecerea noastră p'aici!

— Că bine zici! Așà trebuie să fie, camarade!

Pe aleele înflorite și cu mulțime de bănci, se plimbă copilași în cărucioare, trași de dădacile lor. In câte un colț, sub vr'un umbrar, câte o pereche idilică își jură, în fața lacului cu broaște și cu gâște, iubire veșnică.

Numai restaurantul, berăriile și cofetăriile de odinioară, risipite în elegante pavilioane, stau azi pustii.

Ceeace uimește pe călătorul strein, e că în această grădină zoologică a Budapestei sunt grote cu urși, cerbi și capre sălbatice în stânci de munți adevărați; munții ce împrejmuiesc ambele laturi ale Capitalei. In jurul unor asemenea stânci naturale și a unui lac

www.dacoromanica.ro

foarte întins şi-au făcut ungurii, cu cheltuieli mari, şi cât se poate mai artistică, grădina lor zoologică, în care niciodată nu te mai saturi, plimbându-te, înveselindu-te şi instruindu-te. Grădina zoologică e o mare carte deschisă, cu chipuri multe şi vii!

www.dacoromanica.ro

DOUĂ BARONESE

Lohengrin.— Baroana de Taxis.— Baroana de Grödl.— M-lle Elisabeth şi comunismul în Buda

Astă seară, Opera Lohengrin.

Se dă într'un fastuos decor. Cântăreţii, azi mai slabi.

Unde e celebrul nostru Jean Dumitrescu, sau Popovici-Beyreuth?

Pe primadonă o aud mereu zicând: „Iştenem". Asta înseamnă „Doamne", „Dumnezeule!"

Ciudat mai sună pe ungureşte! Mă gândesc, că Dumnezeu trebuie să fie cu adevărat poliglot ca să-şi înţeleagă numele, când e invocat, pe toate limbile.

Intr'o lojă vis-à-vis, americanul cel obrasnic dela Rietz, un anume Horovitz, se resfaţă între cele două demi.... ultra decoltate.

Le văd, în pauză, în foyer. Au la rochii nişte cozi fantastice de lungi, că trebuie să le ţină pe braţ ca să nu se împiedice lumea în ele.

Intr'o lojă, generalul Şerbescu, mă prezintă baronesei Dora de Taxis, din marea aristocraţie maghiară. O femeiuşcă mică, în rochie de mătase model franţuzesc. Pistruită şi pe faţă şi pe braţele goale.

Foarte nervoasă şi vorbeşte mult. Imi făgăduieşte să-mi facă o povestire amănunţită, şi interesantă asupra comunismului (bolşevismului) la Budapesta.

www.dacoromanica.ro

Baroneasa ne lasă în lojă, pe general şi pe mine, şi pleacă înainte de sfârşit, însoţită de colonelul american Yates (Ieţ), acasă, aşteptându-ne acolo, ca musafiri la masă.

După operă, mă îndrept cu generalul Şerbescu în automobil spre palatul baronesei. Preşedintele Comisiei de Evacuare îmi povesteşte, în mers, munca titanică ce-a desfăşurat şi greutăţile ce întâmpină din partea misiunilor Antantei, mai ales engleze şi americane.

Ajungem în strada Lendway Utza 28. Acì locuieşte baroana de Taxis, al cărui soţ şi azi e fugar la Viena, depe timpul comunismului.

Intrăm într'un frumos hall cu pereţi şi balcoane de lemn de nuc; fără oglinzi şi fără mult mobilier, fiindcă a fost furat de bolşevici.

Musafiri mulţi. Abià luăm aperitivele şi un gong ne chiamă la masă.

Sufrageria e o bijuterie. Vesela de faianţă fină şi tacâmurile de argint cu coroană... Cum o fi fost salvate? Servesc şase sclave şi patru valeţi în frac şi mânuşi albe, aproape un servitor de musafir.

Menu-ul ultra încărcat şi fin preparat. La fripturi, ne uimesc salatele ce nu se mai sfârşesc. Berea, vinul de Tokay şi şampania din belşug. Printre fructe cinstea o au nişte struguri minunaţi. Jos, în hall tapează admirabil un pianist, iar dintr'un ornic de părete, în sufragerie, ne spune, cum trec orele şi sferturile, un „Cucu" melodios şi sonor..

La baroneasa Dora de Taxis toţi ai casei, vorbesc englezeşte cu colonelul american Yates.

Mai toţi ungurii de elită vorbesc englezeşte.

In stânga mea am pe locot.-colonel Constantínescu

www.dacoromanica.ro

din Roşiori, comandantul unei unităţi de divizie dela Kist-Pest. Un superb ofiţer român. Inalt, svelt, elegant, cap frumos şi viril, monoclu!

— Păi, ce crezi, îmi spune suruzând, dela Tisa, toţi ofiţerii de cavalerie ne-am pus monoclu ca husarii unguri. Ce, să ne creadă boanghenii mai înapoiaţi ca ei în eleganţă? Ne credeau, mon cher, pe noi românii, sălbateci!

Decând am venit în Budapesta şi ne au zilnic în saloanele lor, de când ne-au văzut îmbrăcaţi chic, dansând admirabil, vorbind franţuzeşte ca propria noastră limbă, o nebunie în toată societatea ungară după noi. Femeile, mai ales, ne dau tributul de admiraţie cel mai mare...

Nu mai vorbesc de stradă!... Sunt femei elegante, ba, bănuiesc din cea mai bună condiţie chiar, care din ochi te invită să le urmăreşti pân' acasă, sau până într'un colţ tainic.

Apoi, fie, că le-am dovedit noi cu prisosinţă virtuţile şi calităţile rasei noastre!

In faţa mea şi a colonelului e o fată d'o rară frumuseţe.

Nu-mi închipuì un cap de madonă mai inocent c'al ei. Să tot aibă 20 de roze. Deşì privirea îi e curată ca oglinda unui lac de munte, se roşeşte ca o rodie, când ne întâlneşte ochii. Asta n'o împiedică să converseze foarte animat cu vecinul ei din stânga un sublocotenent bondoc şi pântecos, dar curăţel, şi să fumeze către sfârşitul mesei ţigară după igară.

Obiceiul fumatului e o modă intrată până în cele mai juvenile straturi în Ungaria.

Şi fetiţele de 12 ani fumează!...

Dar în sfârşit, frumoasa d-şoară Elisabeth Schlicther, fumează princiar cu o guriţă mică, divină.

— Cum aţi dus-o, domnişoară, în timpul bolşevismului? o întreb după masă, în salon.

www.dacoromanica.ro

— O! destul de prost. Noi locuim o casă în Buda, strada Nyul, (la rue du lièvre).. Dar, să nu crezi c'am fost fricoasă ca un epure. Când a izbucnit revoluţia, din primele zile s'a observat o transformare imensă. Oamenii de jos strigau că au aceleaşi drepturi ca bogaţii. Les camarades („tovărăşii") erau toţi beţi. Adio serbări şi soirée-le în lumea bună! In toate casele se făceà politică. Seara, oamenii bine îmbrăcaţi erau despuieţi pe străzi.

Mai ales la Buda, fiind mai izolată, se întâmplà cele mai multe jefuiri. Figurile erau transformate. Oamenii de jos te priveau cu ochi impertinenţi.

Oamenii din buna societate se îmbrăcau mai mult decât simplu, neglijent, ba, cu ciorapi ca ţăranii.

Fete de bună condiţie luau posturi în ministere unde erau mai sigure. Cea mai mică amploiată primea leafă foarte mare, 1.500 coroane pe lună pentru a nu face nimic! In Pesta rămăsese foarte puţină lume din buna societate. Aproape toţi plecaseră la ţară, cei mai mulţi fugiseră la Viena.

In casa baroanei de Taxis, mai cunosc pe mătuşa acesteia, pe baroneasa Mélanie de Grödl, care locueşte în palatul d'alături, la numărul 26.

Ca şi nepoata ei şi toate neamurile, şi mătuşica vorbeşte elegant franţuzeşte.

Baroana Mélanie de Grödl e o doamnă înaltă, într'o rochie de mătase neagră, cu un superb decolté; are ochii mici, e puţin cârnă, are buze cărnoase şi pare cea mai cultă şi inteligentă din toate doamnele.

Cu oroare îşi aminteşte de comunism.

— A trebuit să fug de acasă. Nimic mai grozav decât să te vezi suferind de pe urma alor tăi, fugind în propria ta ţară! N'am ştiut ce e ura. Acum ştiu! Suferinţa îţi dă forţa d'a lucrà. Regret că nu mai am 20 de ani să pot lucrà acum după experienţa mea. Ce s'a întâmplat erà fatal. Am trăit până eri

www.dacoromanica.ro

în evoluţie ascendentă. Azi trăim în una descendentă. Franţa nu se va mai face ce-a fost. Viitorul e al României care e în evoluţie ascendentă.

(Intr'un colţ al salonului se stinge lumina şi acolo, în fund, tânăra baroană Dora de Taxis şi americanul Yates se cufundă într'o.... conversaţie mai discretă).

Baroneasa Mélanie de Grödl continuă:

— Viitorul României va fi foarte mare dacă se va uni cu Ungaria! (?), Serbia, Ceho-Slovacia.

România azi e cea mai bogată. C'est l'oiseau bleu que vous avez". Marea politică, acum, e să ştiţi s'o stăpâniţi.

Eu n'am idei politice remarcabile, dar pot spune, Ungaria e pierdută!

Asta o văd limpede.

Domnul Arthur Vecsey (Vecei) e fratele baroanei Mélanie de Grödl.

E un bărbat distins, înalt, brun şi seamănă puţin cu veşnic tânărul nostru gentelman Radu Văcărescu.

Imi vorbeşte de politica nouă a Ungariei, de partidul social creştin.

— Ungaria e ţară de ţărani. Guvernul Friedrich, care are ţărănimea de partea lui, se va menţine chiar contra voinţei Antantei.

(Americanul din colţ, ridică mirat capul şi priveşte cu ironie pe d-l Arthur Vecsey).

România a devenit o ţară mare. Antanta nu vede cu ochi buni aceasta.

In ce ne priveşte pe noi, ca să rămânem în bune relaţii, nu faceţi rechiziţii. Dumneavoastră menajaţi aici poporul care e, în mare parte, compus din roşii, socialişti, în loc să menajaţi burghezia.

In privinţa alimentărei ar trebui fixate preţuri maximale. Cum? In Austria, propriile noastre legume exportate sunt mai ieftine ca în Ungaria! Scăpaţi-ne de speculatori.....

www.dacoromanica.ro

Şi uite aşà, prima seară petrecută în palatul baroanei de Taxis, trece în convorbiri despre comunism şi ocupaţia românească, şi în mici şi nevinovate fleurt-uri, cum s'au încins pe terasa ce dă în stradă, unde tinerii noştri ofiţeri atacă şi din flanc şi din faţă, dar cu mănuşi şi plini de galanterie, pe frumoasele unguroaice aristocrate.

www.dacoromanica.ro

BANCHET ŞI COMUNISM

Col. Lupu şi Antanta.→ Misiunea Italiană.— Cartele comuniste. — Generalul Răşcanu. — Genealogie ilustră.—Baroana Dora de Taxis şi Bolşevismul.

28 Septemvrie 1919.

In dimineaţa asta, în biroul comunicaţiilor, dela Hungaria, dau o telegramă marelui cartier.

Colonelul Lupu şeful secţiei de automobile pentru comandamente e nespus de enervat.

— M'au îmbătrânit, mon cher, americanii. Foarte obrasnici. Dela început ne-au somat să plecăm.

Diamandy, ministrul nostru, le-a răspuns că nu primeşte ordine decât dela Bucureşti. Ne-au amenințat că America ne taie transporturile. Brătianu le-a răspuns: „N'avem nevoie de nimic, ne vom luà pe calea armelor ce ne va trebuì".

Plec dela Hungaria în trăsură cu tânărul soţ al divei Dömötör Ilona. Pe Racocsi, mi-arată biserica franciscană în care bolşevicii au tras un glonţ într'o femee care se rugà.

Iau, cu el, ceaiul, în cafeneaua hotelului Astoria. Imi prezintă pe un prieten al său, Nagy Ivan, fiu de fişpan, care îmi povesteşte cum a stat ascuns, de frica bolşevicilor, trei zile într'un canal de stradă, şi cum travestit în ţăran, a fugit la Seged.

La comandamentul generalului Moşoiu, masă în cinstea misiunei italiene... fără Romanelli, care s'a purtat atât de rău faţă de noi.

www.dacoromanica.ro

Sunt de față, generalul Monbelli, locot.-colonel american Anderson, maior Twose, Lt. Cushman, etc.

Generalul Moșoiu ridică paharul:

— Eviva l'Italia!

— Eviva la Romania!

— Vive l'Amérique!

— Vive la Roumanie!

Și succesiv se cântă imnul italian, american și român.

Seara, la Gellert, colonelul Dumitrescu Tanți, vorbindu-mi de descoperirile ce-a mai făcut asupra comunismului, mi-arată o cartelă de lupanar. „Pina, picsea"=2 numere tăiate.

Odată la șase zile se dădeà voe omului să-și verse necazul. Se specifică sub pedeapsă mare, că nu sunt permise plăcerile anormale, minette, sau pederastia.

— Și totuși, banditii ăștia de comuniști, care aveau pretenția să reglementeze, până în cele mai mici amănunte, viața socială, erau cei mai mari distrugători ai ei. Nici nu ne putem închipuì ce a fost p' ici, ca orori.

O aristocrată dusă la Parlament, în subsolurile de tortură i s'au tăiat mâinile și i s'a băgat un par în vagină, chinuind-o până au omorât-o. Un caz dintre mii!

După masă, la popotă, auzim vestea formării cabinetului là București. Guvern de generali: Văitoianu, președinte; Lupescu, la Culte; Popescu la industrie; Rășcanu, la Răsboi.

In special, acest din urmă stârnește mare bucurie printre ofițeri. Toți au cuvinte de admirație pentru el.

— Generalul Rășcanu? Un muncitor nobilosit un militar din cei mai capabili, un suflet de mare român și

www.dacoromanica.ro

un om drept. De-o manieră distinsă şi de-o bunătate fără seamăn.

Ceilalţi miniştrii, aud a fi, Mişu la Externe...

Seara, tot la Hungaria, un locotenent colonel român, e încântat de primirea ce a avut într'o familie ungară din Racosi Szt. Mihaiu.

Ţiganul Zavaidoc îi trage de zor pe ţambală cu ciocănaşele şi, îi zice din plisc parodia diviziei XII, în cuplete făcute de un ofiţer.

După masă, ceaiul, la baroana de Taxis.

De data asta, mica baroană îmi spune ceva despre genealogia familiei de Taxis. Origina familiei ajunge la Torquato Tasso, la familia Taxis de Bordogna şi Valnigra, italiene. Ordinul „Vulturului" a fost dat de prinţi tiroleni, conţilor de Wolkenstein, de Taxis, Arzt etc. Familia de Taxis poate scrie fără mărci poştale, (porto-franco), în Italia, Austria, Germania.

— Ce zici, baroană, despre Ungaria de azi?

— Mica Ungarie e „comme un enfant qui vient mort dans le monde". Nu va puteà exista aşa mică. Va trebuì să se măreáscă cu Ceho-Slovacia şi cu Iugo-Slavia, cel puţin... (?)

— Dar, din timpul comunismului ce amintiri păstrezi?

— Tout le monde a travaille pour sa poche!

Şi baroana Dora de Taxis începe să-mi povestească despre bolşevism. [1])

1) Vezi Volumul I, capitolul: „Budapesta sub comunism". cea mai completă, pitorească şi captivantă istorisire asupra bolşevismului.

www.dacoromanica.ro

LA Dr. BÉLA AGAY

Directorul ziarului „Az Ujsag".

Bloc contra lui Friederich. — Program antantist. — Karoli Mihali, comunist.— In subsolul maşinăriilor.— Comunismul, o farsă !

29 Septemvrie 1919

Ascult dela ferestrele camerei mele, dela hotel Bristol, goarnele unei unităţi de trupă românească, ce trece pe şoseaua din Buda, d'alungul Dunărei.

E dimineaţă.

Oştenii noştri trec în pas cadenţat, foarte semeţi şi printre ei merg ofiţerii călări.

In dup'amiaza asta vizitez pe directorul ziarului „Az Ujsag".

Dr. Béla Agay, un bărbat cam de 48 de ani, ungur sadea, şi doctor în medicină, e de doisprezece ani directorul celui mai popular ziar. E multimilionar.

După puţine cuvinte banale, intrăm în lumea ideilor:

— Ungaria e liberală, îmi spune d-l Agay. Mică ţară, dar foarte liberală. Domnul Friedrich şi compania nu sunt nimic. Azi la orele 8 seara partidele se adună pentru a formà un bloc.

Fracţiunile lui Lovacsi, Heinrich, democraţii Vanjoni, fostul ministru de justiţie în cabinetul Wekerle, Sztérényi şi fracţiile naţionale liberale cu şeful lor Barczi, fost prefect al oraşului, toate aceste fracţii se adună astăseară ca să formeze un bloc contra lui Friederich şi contra socialiştilor creştini.

www.dacoromanica.ro

Acest bloc liberal face colaborare cu social-democraţii.

In chipul acesta vom avea toate fracţiile politice ale ţării, aşà cum o doreşte Antanta, pentru a formà un cabinet.

Dacă acceptă şi social-creştinii să vie la noi, am avea, atunci, un adevărat guvern naţional!

N'avem arme. Dar, dacă d-l Horty zice că vreà numai pe Friedcrich, atunci nu vom puteà face nimic. Dacă vom isbutì să avem pe Horty cu noi, facem guvern. Şi, chiar dacă Horty nu va fi de partea noastră, vom face guvern cu consimţământul Antantei şi Românilor.

Dar, dacă armata română va plecà, iar Antanta nu ne va da trupe internaţionale, nu vom puteà face nimic.

In cas că vom formà guvernul, va fi compus cam astfel:

Contele Hadig, fost cel din urmă ministru/ preşedinte dinaintea revoluţiei, sau Emeric Karoli, prim ministru.

Barczi, la Interne. Lovacsi, la Externe. Garami, la Comerţ (socialist). Huszar, la Culte (social creştin). Peyer, socialist, fără portofoliu. Rubinek, feudalist, reprezentantul marilor proprietari, la Agricultură. Valco, fost subsecretar de finanţe, ministru de Finanţe, etc.

— Ce program aveţi?

— Programul nostru? Tot ce doreşte Antanta.

Cea mai bună amiciţie cu ea! Vom face aceasta înaintea chemărei Parlamentului. După constituirea acestui guvern vom face alegerile.

D-l Friedrich vreà să se cramponeze, să rămână prim-ministru, chiar dacă l'ar părăsì toţi miniştrii săi actuali; de aceea are convorbiri cu toate celelalte fracţiuni.

www.dacoromanica.ro

Trecem la chestia ziarelor.

— Eri, e prima zi c'au apărut toate ziarele. Am avut multe convorbiri cu cenzura română. D-l Mezey e foarte liberal; n'are însă destule ajutoare. A zis că putem scrie tot ce vrem în privinţa politicei interne. Dar trebuie până la 11 noaptea să i se aducă toate ziarele la cenzurat. Asta e imposibil!

Ziarul meu, e cel mai mare ziar, are 8 pagini. E în al 17-lea an de apariţie. A fost fondat de contele Ti za.

In numărul de azi, avem reproduse scrisorile lui Karoli Mihali în care se descoperă documente relative la legăturile lui cu comuniştii lui Béla Kuhn.

Şi domnul Béla Agay mi-arată, pe biroul său, autograful scrisoarei lui Karoly Mihali, adresată lui Landler, Comisar de Interne, bolşevic şi comandant de armată:

„Scumpe Landler,

„Două luni de când mi-aţi dat detectivii pentru „paza casei mele din Schwabenberg, strada Sorant, „22, care să facă serviciul cu schimbul. Foarte punc- „tuali, au făcut serviciul conştiincios.

„Spre marea mirare sunt forţat de-a vă scrie aceste „rânduri, despre unul din aceşti oameni care îşi „spunea nemulţumirea contra actualului regim. El „are speranţă că inamicii vor intrà ca să gonească „guvernul actual (comunist). Toţi locatarii casei sunt „disperaţi. Acest detectiv regretă timpul lui Tisza „singurul mare ungur".

„La început n'am dat atenţie acestor flecării, dar, „cum zilnic sunt plictisit de ele, e de datoria mea, „ca să vă spun că, după sinceră mea părere, cel „mai mare contra revoluţionar are un nume sârbesc „Mihalovici".

Karoly".

www.dacoromanica.ro

Scriu şi copiez această scrisoare pe care mi-o traduce d-l Agay, la biroul contelui Desiré de Banffy, fost prim ministru multă vreme„ şi mai înainte„ prefect în comitatul Silagy Doboco (Dej).

Din balconul redacţiei privim în faţă „Palace Hotel".

Gara, Keleti (de Est) se înalţă, impozantă, în capul largei şi însufleţitei strade Kerepesi-ut.

Pela picioarele noastre se gudură Bobi, un căţel, alb cu negru, al Directorului.

Intr'un birou, un tablou ce reprezintă pe regele maghiar Karol cu corespondenţii de răsboiu stând pe un podeţ peste Isonzo. (1917 Aprilie 10).

Directorul îmi spune c'a fost la Bucureşti pe vremea ocupaţiei Capitalei noastre şi c'a vizitat biroul domnului Mille, la „Adevărul" pe vremea când acolo se scotea „Bukarester Tageblaat".

Mă plimbă apoi prin "localul ziarului.

In toate camerile multă linişte. Foarte curate. Pe jos ciment. Trecem prin odaia corectorilor; prin atelierul linotipiştilor şi monotipiştilor. Apoi, coborâm în subsol.

Aci vedem trei gigantice maşini rotative care scot ziare în 32 pagini.

In altă sală, o maşină, tip unguresc, care tipăreşte ziare în 48 de pagini.

Maşinele dintâiu sunt din fabrica Wörner care a făcut maşini pentru „Neue Freue Presse" din Viena.

Pe jos, suluri gigantice de hârtie suedeză, dela Göteborg.

Directorul îmi dă un exemplar din „Az Est", găsit în subsol şi care apăreà în timpul comunismului.

Şi-mi traduce un articol întitulat: „Noi am bătut pe români".

— Staţi bine cu hârtia, văd.

www.dacoromanica.ro

— Avem hârtie pentru 32 milioane coroane, pentru toate ziarele din Budapesta, pentru un an. Avem 30 de jurnale.

— Dar, asupra comunismului ce-mi poţi spune?

— Comunismul la noi? A fost o farsă!

Burghezia s'a dus să ia funcţiuni la bolşevici.

In toate instituţiile erà foarte mare sabotaj. Comunismul erà numai la Budapesta. Provincia nu dădeà de mâncare Budapestei. Ţăranii ascundeau în pământ banii albaştrii (cei buni), nevoind să primească bani albi (bolşevici).

Burghezia erà foarte înspăimântată. Cincizeci de terorişti, primele două săptămâni, au terorizat toată Budapesta.

— Cum a izbucnit bolşevismul?

— Prim-ministru erà Karoly. Consiliul de miniştri a oferit puterea comuniştilor şi a deschis închisorile în care fusese şi Bella Kuhn, dându-i portofoliul de prim-ministru!

Comunismul a durat 113 zile, dela 21 Martie până la 2 August.

www.dacoromanica.ro

BANFFY

Convorbire cu „Contele Nicolae de Banffy.
Un om superior.— O casă invadată de comuniști. — Refugiat în Olanda și Elveția. — Banffy și ocupația românească.— Idei politice.— Lucruri de artă.— Contele Banffy și Maior Vârtejeanu. — Magnații și Ardealul.

30 Septemvrie 1919.

Banffy! Nume ilustru în aristocrația și în politica ungară.

Contele Nicolae de Banffy, demn scoborâtor al acestei istorice familii, nu e' el însuși un prea militant om politic, cât e prețuit și căutat de mai toate cercurile societății și politicei maghiare.

E' un om superior și prin vasta lui cultură și prin minunatele lui însușiri artistice.

Auzisem de el că e un foarte prețuit pictor, și că a fost foarte mulți ani directorul general al Operei. Că, grație lui, s'au pus în scenă, și s'au montat, după savantele lui indicații, cele mai reușite opere ce s'au putut admirà vreodată din punctul de vedere al măreției decorurilor și costumelor; decoruri și costume, executate după cele mai exact istorice amănunte, ele înseși opere de art , toate datorite adânc cunoscătorului sufletului și c loarei tuturor epocelor și climatelor. Pictor, muzi nt, istoric și savant!

Deci un om superior.

Cu câteva zile mai înainte d'a-l vedeà, Molnar, celebrul autor al piesei „Diavolul", amic in m cu

www.dacoromanica.ro

contele, îi scrise câteva rânduri entuziaste anunţându-i vizita mea.

Iată-mă, deci, în dimineaţa de 30 Septemvrie, îndreptându-mă spre strada Revitzki 5, unde locueşte contele Nicolae de Banffy.

Molnar mi-atrăsese atenţia să mă duc dimineaţa între 9 şi 10, deoarece, în restul zilei contele nu prea stă p'acasă.

Strada Revitzki nu e departe de Muzeul Naţional. E o stradă mai strâmtă cevà, foarte liniştită, şi pare locuită numai de aristocraţi.

Ajung. O casă mare cu porţile înalte închise. Porţi de cetate. Sun. Imi deschide o bătrână. La scară, un lacheu mă pofteşte în... vestiar.

Intr'o strimtă săliţă maldăre de cărţi. Pe pereţi câtevà tablouri, haine.

In fundul săliţii, în pervazul unei uşi, mă întâmpină un bărbat cam de vr'o 45 de ani, cu fruntea foarte mare, părul sur dat în sus, ochi mari şi blânzi; mustaţă mare şi în totul, d'o cuceritoare eleganţă şi naturaleţe.

E contele Nicolae de Banffy.

Mă pofteşte în biurou.

— Atât am la îndemână din toată casa mea, un birou şi o mică odaie de dormit. Când m'am întors din refugiu, n'aveam nici atât.

Toată casa îmi e, încă, ocupată de locatarii nepoftiţi de mine, dar aduşi de bolşevici. Toate imobilele se decretaseră proprietatea statului, sau, a comunei. Deci comuniştii băgau în palatele şi casele burghezilor şi aristocraţiei, pe cine voiau ei.

D'altfel, nu mă plâng. Locatarii mei sunt toţi oameni de treabă, şi mi-au întreţinut bine casa. Prin alte părţi, alţii, au făcut prăpăd.

— Unde aţi fost, domnule conte, în timpul comunismului?

www.dacoromanica.ro

— In Olanda. Ah! ce țară! Pământul o grădină, oameni înțelepți.

A fost și acolo, prin Noembrie trecut, un infim curent de bolșevism. Ce vreți! erà prea aproape de Germania. Dar, bolșevismul n'a prins.

In Olanda burghezia e foarte puternică, iar țăranul nu e țăran, e grădinar. E o țară extraordinară din punctul de vedere al inteligenței și al culturei.

— Frecventați mult societatea olandeză?

— Foarte puțin. Făceam tot timpul pictură. In situația greà și tristă în care se găsea sufletul meu n'aveam curajul să merg în toate părțile. Olanda e o țară făcută pentru pictură și cultură. Am făcut câteva portrete, acolo.

Pericolul bolșevic erà foarte mic față de înțelepciunea populației.

Regina Olandei e foarte iubită și se făceau mari manifestațiuni pentru dinastie și mai ales pentru persoana Reginei.

— Ați mai fost undeva afar' de Olanda?

— Da, în Elveția.

— Cum s'a repercutat acolo revoluția din Germania?

— Deși Elveția nu făcuse răsboiu, la Berna, într'un moment dat, erà mare pericol să nu izbucnească revoluția. La Zurich au fost chiar mișcări comuniste. Trupele însă din cantoanele franceze au înăbușit bolșevismul din Zurich și din Berna.

Am stat și la Viena, după căderea lui Bauer.

— Ce părere aveți despre situația politică de azi?

— Am fost totdeauna de părere că trebuie un acord între Ungaria și România. Din nenorocire rechizițiile făcute în Ungaria și persecuțiile ungurilor din Transilvania, nu sunt de natură a ne face să nadăjduim înfăptuirea acestui acord. Eu aș dorì din suflet ca să fie o sinceră înțelegere, împăciuire între

www.dacoromanica.ro

populația maghiară din Transilvania și guvernul român. Să se îndeplinească cu fidelitate declarațiile făcute de Consiliul Dirigent în adunarea națională dela Alba-Iulia.

D'altfel eu am vorbit în acest sens cu d-nii miniștrii Erdely și Diamandy. In fond, ungurii și românii, nu putem evità acest acord. Și unii și alții suntem încercuiți de Slavi.

In ce ne privește, oricâte sforțări am face noi oamenii politici pentru această împăcare și concordiè, nu vom isbuti atât timp cât sentimentele populației nu sunt câștigate pentru această cauză. Ei, bine, motivul moral d'a face această apropiere lipsește atât timp cât populația ungară se vede persecutată în Transilvania, iar aici, prin excese militare. Totdeauna o ocupație militară e contra unei armonii.

Toate rechizițiile necesare unei ocupații sunt contra unui sentiment de împăciuire. Țăranul căruia i se ia vaca sau grâul nu va vedeà necesitățile militare sau politice, ci va vedeà numai un gest de mânie. D'aceea, armata sau guvernul trebuie să facă primul pas spre apropiere.

Românii să ne deà a înțelege că voesc pace și unire. Și dumneavoastră în Transilvania, înainte de războiu, aveați aceeaș situație. Totdeauna ați fost cu ochii mari deschiși asupra soartei românilor din Transilvania. Orice acord între popoare nu e posibil decât în condiții morale.

V'am ascultat, domnule conte, cu atenție și interes. Ați vorbit ca un bun ungur. Vă face cinste. Dar, dați-mi voie să vă răspund că plângerile domniei-voastre nu sunt îndreptățite.

Nu numai că armata română n'a făcut rechiziții din avutul săteanului ungur, dar soldatul nostru, cred

www.dacoromanica.ro

că ştiţi şi dumnea-voastră, şi-a împărţit bucăţica dela gură cu bătrânul, femeea, şi copilul flămând din mahalalele oraşului dumnea-voastră.

Rechiziţiile dela sate s'au plătit cu bani peşin, şi acestea au fost făcute, sub controlul unei comisii mixte de alimentare, ca să fie aduse alimente la Budapesta şi în oraşele care suferiseră cumplit de foame din cauza desorganizărei comuniste.

In ce priveşte politica, noi suntem cei leali. D-l Friedrich însă, primul ministru, a numit prefect ungur în Satmarul nostru românesc. Şi asta se chiamă politică de apropiere? Intr'o întrunire de provincie a vorbit contra noastră. Horty, generalisimul său, regalist înfocat şi şovinist, e şi un mare iridenţ. S'au lăudat că ne vor luà Ardealul prin arme. Să poftească!

Şi totuşi, cu toate plângerile dumitale, eu aud zilnic populaţia maghiară rugându-ne să rămânem, să nu lăsăm, plecând prea curând, Ungaria din nou pe mâna bolşevicilor.

Intru ce priveşte pe maghiarii din Ardeal, am mai lămurit chestia aceasta şi d-lui Huszar, ministrul instrucţiunei. Nu noi ne purtăm ostil faţă de conaţionalii dumneavoastră din Transilvania, ci ungurii d'acolo nu se desmeticesc încă, spre a vedeà limpede realitatea, că d'acum înainte Transilvania fiind de veci a noastră, ei trebuie să se hotărască a fi buni români.

Dar, însfârşit, ce credeţi despre actualele partide?

— Nu sunt politician. Totuşi cred că socialismul nu va mai jucà nici măcar un rol minim. E o mare renaştere creştină în ţară.

Dar ce partid va rezultà pentru conducerea ţării, nu vad, nu ştiu, nu sunt profet.

E adevărat că situaţia guvernului Friedrich s'a

www.dacoromanica.ro

intărit, mai ales din cauza atacurilor evreeşti contra lui. Ţăranii sunt pentru el.

— Se vorbeşte de un bloc liberal?

— Toate aceste coaliţii înainte de alegeri, nu se poate şti ce rezultat vor aveà. Tara e extrem de agitată.

Am impresia că guvernul actual are intenţii foarte sincere d'a întreţine relaţii amicale cu România. D'altfel, aproape toţi oamenii noştri politici sunt pentru o apropiere între cele două ţări.

Contra pericolului slav, numai ungurii vă pot fi amici preţioşi şi ajutor sigur....

Inainte de plecare, admir câteva vaze şi porţelanuri din biroul contelui.

— Iată nişte superbe porţelanuri chineze, de culoare roză, de pe la sfârşitul secolului XVIII.

Asta e portretul lui Bertolan Szekely, mare pictor, profesorul meu la Academia de pictură; a murit.

Acestea sunt nişte icoane ruseşti.

Asta e portretul celebrei Sola Monteze, dansatoare italiană, amanta regelui Bavariei, Ludovic I, pe la 1830, a fost aproape revoluţie pentru ea.

Acesta e portretul mamei mele, contesa Georges de Banffy, moartă foarte tânără.

Prin fereastră, vis-à-vis, în stradă, văd o mare casă cu blazon.

— Asta e casa contesei Stefan Karoly.

Au trecut câteva zile dela prima mea întrevedere cu contele Nicolae de Banffy.

Intr'o dimineaţă, în faţa comandamentului trupelor, dela Gellert, îl văd apărând şi rugându-mă să-l introduc în comandament de oarece, la intrare, sentinelele opresc pe toată lumea. Vroià să vorbească cu maiorul Vârtejanu. L'am condus la maiorul Vârtejanu.

www.dacoromanica.ro

Contele venise cu rugăciunea ca autoritățile noastre militare să-i înmâneze niște obiecte de artă, aduse din castelele lui din Transilvania, și păstrate în Muzeul Național din Budapesta. Autoritățile noastre luaseră dispoziția, după cererea Consiliului Dirigent, d'a se ridică din Muzeul Național, toate colecțiile științifice sau de artă care au fost luate de unguri din muzeele și proprietățile ungurești din Transilvania, care acum, prin Unire, sunt proprietate românească, trebuind deci a fi restituite locului de origină.

Maiorul, d'o politeță foarte distinsă, făgăduește contelui tot concursul, dar îl roagă să-i aducă o chitanță cum că acele obiecte reclamate îi aparțin personal; apoi, după plecarea contelui, îmi adaogă mie:

— Nu înțelegi, mon cher, că în felul acesta ar puteà veni mai toți grofii unguri să reclame obiecte ca fiind personale ale lor, când ele au fost, poate, ridicate din muzeele și pinacotecele Transilvaniei și deci trebuiesc reîntoarse acolo.

Seara, tot la Gellert, un distins general de Stat major, îmi spune:

— Firește, că mai toți baronii și conții ăștia unguri nu se pot împăcà cu desmembrarea Ardealului. Mai toți și-aveau moșiile și castelele în Transilvania, cu d-l conte de Banffy „y compris".

Transilvania erà vaca cea grasă cu ugerul plin din care sugeau și se îngrășeau toți magnații unguri. Niciodată aceștia nu se vor puteà împăca cu alipirea Ardealului la România. Ne vor dușmănì totdeauna de moarte.

Datoria noastră e să stăm acum, mai mult ca oricând, cu ochii treji spre fruntariile noastre.

In România mare, multă vreme, încă, nu se poate dormì liniștit.

Sentinela română trebuie să steà veșnic la post...

www.dacoromanica.ro

BANCHET DAT MISIUNII ENGLEZE

Un ziarist francez şi americanii.— Imnul Englez.— De Hayda sau de Lulli?

La Rietz, în hall, întâlnesc în tovărăşia bătrânului Sonenfeld, pe un ziarist din Paris, corespondent al ziarului „Le Journal".

Mă plâng de mizeriile ce ne face Antanta şi d-l Clemenceau, în deosebi, pe chestia minorităţilor. Francezul îmi răspunde:

— „Nu noi suntem de vină, ci, altcineva"...

Lasă să înţeleg că americanii.

La Hungaria, banchet dat de generalul Moşoiu, misiunei engleze: Gorton, general; Budler (Podl?), preşedintele comisiunei de alimentare a Budapestei. Acesta, un om gras, roşu la faţă, rotund şi emoţionat de muzică, chiamă pe şeful muzicei şi-l felicită.

Dintre ofiţerii români: generalul Moşoiu, Gl. Dumitrescu, general Marcel Olteanu, Gl. Panaitescu, Gl. Rusescu, Gl. Şerbescu, colonel Gelu Petrescu, colonel Lupu; maior Vârtejan, maior Negulescu, maior Tocineanu, colonel Stratilescu, colonel Dumitrescu-Tanţi, locot.-colonel Negulescu, etc.

Gorton şi Budler şefii misiunei engleze beau în sănătatea armatei române. Famfara întonează: „La Arme!"

Generalul Moşoiu, ridică paharul:

www.dacoromanica.ro

— Trăiască armata engleză!

Se cântă imnul englez.

Intr'un grup de ofițeri lângă mine, se încinge mare discuție asupra imnului englez.

— E exact imnul german făcut de Haydn.

— Ba, amândouă sunt făcute de un francez, de Lulli.

Un locotenent, Nae Popescu, cântă ceva compus în cinstea generalului Moșoiu, acompaniat de ofițeri.

Și veselia ofițerilor români deschide inima englezilor care nu-și mai găsesc locul, de încântați ce sunt, în mijlocul acestei insule și oaze latine.

www.dacoromanica.ro

IN CINSTEA LUI SIR CLERK

O primire princiară. — Sala de banchet. — Trăiască România Mare! Fiul lui „conu Alecu" aghiotant. — E d'ai noştri, mă!

1 Octomvrie 1919.

Tot la Hungaria, la comandamentul grupului Gl. Moşoiu. Azi, banchet în cinstea trimisului Antantei, Sir Clerk.

La intrare l'aşteaptă toţi ofiţerii noştri superiori, afară de generalul Mărdărescu care l'aşteaptă în sală.

Automobilul distinsului oaspe soseşte. Fanfara noastră cântă imnul englez.

Sir Clerk e un om înalt, slab, cu faţa smeadă, mustaţa mică, păr cărunt, şi cu cărare, cam bronzat la obraji.

E îmbrăcat într'o elegantă jachetă.

Intră în sală însoţit de un tânăr locotenent foarte distins, fiul ministrului Alecu Constantinescu, aşezat pe lângă persoana sa.

Generalul Mărdărescu cu nelipsita morgă, îl primeşte în sală, unde numai decât e poftit la aperitive: ţuică fiartă cu zahăr, ficat şi peşte prăjit. Menu-ul la înălţime aşa cum se mănâncă totdeauna la popota generalului Moşoiu.

Sir Clerk e aşezat la masă între generalii Constantinescu şi Moşoiu.

In faţa lui stă generalul Mărdărescu, între cei doi secretari englezi ai oaspelui.

Sala e bogat decorată. De jur împrejur, pereţii de

www.dacoromanica.ro

marmoră rose şi albă. In sus, arcade cu oglinzi şi sfetnice ţinute de statui de bronz. Din bolta cu vitrouri artistice coboară globuleţe electrice care dau o lumină de palat princiar. Pe jos, imens covor bordeaux.

Muzica risipeşte o arie din Rigoletto.

La şampanie generalul Moşoiu închină:

— Trăiască Marea Britanie.

Muzica, întonează imnul regal englez ascultat, în picioare, de toată lumea.

Câteva minute jos. Zavaidoc cântă ciocârlia.

Apoi, Sir Clerk, se scoală şi rosteşte sonor, cu paharul plin, în mână, pe româneşte:

— „Traiasca Romania Mare!"

— Ura! aplauze formidabile răspund la urarea ilustrului oaspe. Fanfara cântă „Trăiască Regele" şi pe urmă îi trage câteva Tango-uri americăneşti şi naţionale române-ardeleneşti.

Ţiganul Zavaidoc îi zice şi el de zor din gură şi din ţambală. Sir Clerk îl ascultă cu admiraţie şi pare transportat de intimitateaa acestei mese de generali şi ofiţeri de toate gradele.

Ce o fi zicând în gândul lui? „Sfântă-i camaraderia ostăşească în armata română!"

— E vorba, ce ese din toate astea, întrebăm la sfârşitul mesei pe ataşatul militar, fiul lui „conu Alecu".

— Fiţi liniştiţi. L'am câştigat de partea noastră, dela Bucureşti. L'a ţinut tata numai în mese, în vinuri bune şi l'a convins şi de dreptatea cauzei noastre cu argumente puternice, aşà că eşind înaintea gazetarilor care aşteptau cuvântul tatii, papa le-a spus:

— E d'ai noştri, mă!

— D'ai noştri să fie! Şi, să-l vedem la treabă. Cum ne lucrează, cu ibrişin sau cu aţă albă?

www.dacoromanica.ro

BARONUL PODMANISZKY

L'am cunoscut azi, în casa lui Béla Agay.

A sosit tocmai pe când citeam amfitrionului şi baronului Szetereny un articol cerut pentru „Az Ujsag". S'a oferit, plin de admiraţie, să mi-l traducă el, în ungureşte.

D'altfel ungurul acesta vorbeşte franceza ca un parisian.

Imi spune c'a trăit mult la Paris, c'a făcut Dreptul acolo. A avut şi o misiune la Roma, ca membru în misiunea internaţională de statistică, el reprezintând Ungaria.

Tânărul Lonyay, mă încredinţează că baronul Podmaniszky n'a jucat nici rol politic, nici în societate. Tată-său, se căsătorise cu o fată din popor. Multe certuri din cauza aceasta în familia tatălui. Deci, el e eşit dintr'o „mezalianţă". A trăit numai la ţară. La 35 ani a plecat în Italia. A tradus multe cărţi din franţuzeşte în ungureşte.

Dar cine e tânărul care-mi dă aceste detalii?

www.dacoromanica.ro

CONTELE LACI de LONYAY

Un verişor elegant şi frumos.— Familie străveche.—Pe frontul Italian.. Rănit de două ori.

L'am cunoscut din prima seară în casa baroanei de Taxis.

Un intim al baroanei. După spusele ei, chiar, văr.

Frumuşel văr, acest tânăr cu distinsă înfăţişare foarte tânăr, un copil aproape, d'o eleganţă de marchiz. Totdeauna seara, în frac. D'o foarte discretă atitudine între străini, faţă de verişoara... lui. Pare, totuşi, foarte îndrăgostit de mica baroană, şi pare-mi-se, mai mult baroneasa de cl.

In seara asta poartă o crisantemă albă la butoniera fracului. In mână ţine o ţigaretă de chihlibar.

E' din familie de nobili.

— Strămoşii mei sunt veniţi în Ungaria acum 1000 de ani. (Cu Arpad?) Sunt descendenţi de „duces". Erau 12—13 „duces" de aceştia dintre care Arpad a devenit rege. Familia mea are ultimele acte că e direct descendentă din Duces aceştia de pe la 1122.

Pe la 1600 trăià un Sigmond (Jigmond) Lonyay unul din cei mai bogaţi în Ungaria. Ţineà el singur, pe cheltuiala sa, o armată. E' primul din marile familii care a devenit protestant între băeţi. Fetele au rămas totdeauna catolice.

www.dacoromanica.ro

In familia noastră a existat totdeauna un protocol sever.

Bunicul meu a fost ministru de finanțe în primul cabinet al împăratului Frantz Ioszeph.

Foarte cunoscutul prinț Elemir de Lonyay s'a căsătorit cu fata regelui Belgiei, Leopold, Stefania, fosta soție a arhiducelui Rudolphe, omorât în împrejurări misterioase. Fiica ei cu Rudolph e prințesa de Windischgrätz.

Unchiul meu, contele de Lonyay, fostul căpitan al tuturor gardelor regelui, e acum la Viena. O soră e măritată Ocskay, familie foarte cunoscută; bunicul său a fost general al lui Rakoczi.

In războiul mondial am intrat cu entuziasm.

Nimeni nu știa ce e în fond războiul.

Patru sau cinci luni am rămas încă în țară.

Am intrat ca soldat. Trebuia să învăț.

M'am dus apoi pe front în Galiția.. Apoi în Carpați (Bucovina). D'aci m'au trimis în Italia. In Tirol, în munți, la 2400 m. înălțime, la infanterie ca observator de artilerie.

Eram de trei săptămâni pe linie, când, într'o zi, italieni, bersaglieri ne atacă. Erà zăpadă mare. Liniile noastre nu erau departe de inamic. Așa că ei puteră ajunge în câteva minute la liniile ghimpate. Telefonul meu erà stricat de artileria italiană. Nu putui să mai anunț nimic bateriei mele. In ultima clipă luai o pușcă cu baionetă și începui să trag cu cea mai mare viteză.

Aveam o pușcă cu telescop. D'odată, văd, la 5-10 pași înaintea mea, un ofițer de bersaglieri alergând cu o sabie în mână cu pistolul într'alta. Eu încercai să-l ochiesc, dar telescopul nu mă ajută pentru o distanță așa de mică.

Scosei tot capul. Văzui numai o limbă de foc, pri-

www.dacoromanica.ro

mii o mare isbitură în frunte şi mă rostogolì în zăpadă.

Când deschisei ochii simţii numai o mare durere în cap şi băgai de seamă că faţa mi-e plină de sânge. Crezui întâi că glonţul îmi trecuse prin ţeastă, dar el alunecase pe sub pielea frunţei eşind afară.

Zăpada în faţa liniei noastre erà plină cu italieni morţi şi muribunzi. La vr'o patru paşi înaintea mea recunoscui resturille ofiţerului bersaglier care trăsese în mine.

Un brav caporal care erà lângă mine sdrobise capul ofiţerului bersaglier cu patul puştei.

După ce mă însănătoşii din această rană, fusei trimis pe frontul Doberdo, tot pe frontul italian, însă, cel, mai teribil din tot răsboiul, mai teribil ca la Verdun.

Nu erau decât pietre. Nici un arbor. Tot fusese ras de bombardament. Aici am ţinut, cu câteva mii de oameni, atacurile cele mai înverşunate din toată armata italiană.

Bateria mea a pierdut numai într'o lună 200 de oameni.

Din 6 ofiţeri au murit 4.

Imi amintesc că pe la 18 August frontul nostru numai puteà rizista şi am început, încet, încet să ne retragem.

Artileria noastră care existà încă rămăsese, pe loc pentru a lăsà timp infanteriei ca să se retragă.

Italienii înaintau mereu. Nu mai erà decât 800 m. înaintea bateriei noastre şi încă nu primisem ordin să plecăm cu bateriile noastre. In ultimul moment; dintre tunurile noastre mai trăgeau două. Celelalte fuseseră distruse.

Nu trecură două minute şi ne puserăm în galop

www.dacoromanica.ro

cu sărmanii noştri cai. Dar, erà deja prea târziu. Primirăm focul infanteriei italiene de toate părţile. Şi soldaţii noştri, unul după altul, şi caii noştri, unul după altul, căzură pentru a nu se mai sculà niciodată.

Eu simţii o mare durere în picioare. Mă ţiù bine pe cal ştiind, că, de cad, sunt pierdut!

După un sfert de oră de fugă, cu mare viteză, am ajuns în urmà primelor linii de infanterişti. Nu mă mai puteam ţine pe cal. Au trebuit să mă ridice şi abia acum se constată că piciorul îmi crà rupt d'o şrapnelă.

Trebuì să rămân câteva zile în pat.

Acì se terminà deocamdată peripeţiile din campanie ale tânărultui conte Laci (Laţi, Ladislau) de ... ale tânărului conte Laci (Laţi, Ladislau) de altă zi, şi impresiile din timpul comunismului.

www.dacoromanica.ro

CONTESA DE KEGLEVICH

O româncă contesă maghiară.— Ura contra socialiștilor.— Antisemită. Sârbii și Banatul.— Contele de Keglevich.— Hotel de Rambouillet.

Contesa de Kegleyich (Keglevici), în casa căreia intru azi, e româncă. Fiica doctorului Popovici din Mehadia noastră. E una din cele mai distinse și respectate doamne din elita ungară.

E o doamnă mare de trup, oacheșe, ochi bulbucați negri și poartă ochelari legați în aur. O figură energică, de mare voință și o expresie de mare inteligență. Vorbește sonor.

E o femee trecută de 55 de ani. E într'o toaletă de casă bleu, cu guler alb, din care capul ei negru pare de mulatră.

In salon, un ofițer francez, unul american și vreo doi unguri.

Se deschide vorba despre socialism.

-- Socialismul d'aici? spune contesa. O societate de acționari evrei. Social-democrații, nu sunt unguri ci evrei.

Vă asigur eu că în alegeri nu va ieși nici un socialist.

Tăranii zic, „Budapesta e cuibul jidanilor".

Cât pentru Friedrich, nu numai el, dar toți șovinii, toți oamenii politici ar vreà să aibă Transilvania. Dar asta e natural. Nu însă din această cauză românii

www.dacoromanica.ro

ar trebuì să boicoteze guvernul Friedrich. Firește că românii, ca învingători, au dreptul să ție Ardealul pentru ei și să nu permită ca Ungaria să formeze o armată. România are un milion de soldați; Ungaria nu poate mobilizà 15 mii de soldați.

Ca să vă dați seama ce am suferit noi după urma jidanilor, află că eram puși pe listă, cu cinci zile înainte de intrarea românilor, ca să ne măcelărească!

Ei bine, cu durere văd că românii la Budapesta încurajează pe evrei și scapă pe bolșevici din închisori.

Ma vezi? Eu am fost și am să rămân toată viața româncă.

Dar, nu pot înghiți modul cum armata română se poartă cu mănuși cu evreii.

Contesa, precât văd e o înverșunată antisemită.

— Așà de pildă, peste drum la baroana de.... evreică de origină, din grația unui ofițer superior român, curg toată ziua cărbuni, lemne etc. și paremi-se, e și „un petit fleurt".

Vous voyez, monsieur, j'ai quatres yeux (contesa poartă ochelari).

Deschidem apoi vorba despre Banat.

— Imi spuneà un ofițer sârb: „Noi plecăm acum din Mehadia. Vin francezii și apoi vor venì românii. Dar, de nc vom bate șeapte ani, românii nu vor aveà Banatul".

Sunt periculoși acești sârbi, exclamă contesa.

— Pentru Ungaria, poate, doamnă! Complectez eu.

Apoi, contesa face critica tuturor oamenilor politici unguri.

— Un lucru e îmbucurător. Toți țăranii sunt dinastici și sunt contra bolșevismului. Să vii la moșie

www.dacoromanica.ro

la mine şi să vorbeşti cu ţăranii să vezi ce idei sănătoase au.

După câtva timp intră şi contele de Keglevich.

Un bărbat mic şi cărunt.

Vorbeşte rar şi apătos.

— J'ai été dans la chambre des Seigneurs. (Magnaţilor) în Senat, fiindcă după naştere „rangul" meu îmi da drept.

N'am fost, însă, ataşat, la nici un partid. Pentru aceasta, eu am rămas bine cu toată lumea.

„Javais, tout de même, mes petites idées particulières!"

Contesa intervine:

— D'aia în casa noastră vin oameni de toate nuanţele politice, iar acum în urmă, reprezentanţii întregei Antante.

Lângă mine, (mă încredinţează contesa cu oarecare mândrie), toţi sunt prieteni.

In casa mea e un fel de „Hotel de Rambouillet".

Zăresc pe un perete, un tablou mare, pictura ce reprezintă portretul unei femei superbe.

— E fiica-mea. Frumoasă, foarte deşteaptă şi vorbeşte puţin, nu ca mine.

Contele aprobă:

— O! ma femme parle beaucoup!

www.dacoromanica.ro

IN CABINETUL GENERALULUI MOȘOIU

In birou la 8 dimineața. — Armata lui Horty. — Noile state. — Vom luà Banatul. Ce a mai spus Sir Clerk. — Presa ungară și Cenzura românească. — Fotografii și Cinematografiare.

2 Octomvrie 1919.

— Vino, poete, cât de dimineață îmi spunea eri după banchet, generalul. La ora 8 dimineața mă vei găsì în biroul meu.

Fix, la ora 8 mă înfățișez la Hungaria.

In biroul lui, generalul Moșoiu, la masa de lucru, citește rapoarte și dă ordine ofițerilor ce lucrează cu el.

Un colos, un titan, generalul meu. Și totuși, d'o mare vibratilitate sufletească. Numai nervi și inimă.

— Ia loc, poete, pe fotoliul ăsta. Ce crezi că citesc?

Niște rapoarte în care mi se face cunoscut că prizonierii români întorși din Italia sunt opriți și forțați să intre în armata lui Horty. Auzi armată! Cei mai mulți, din armata lui Horty, cer demobilizarea. Firește! Ce armată poate fi și face când țara le e distrusă!

— Au pierdut încrederea în șefi și politiciani, domnule general.

— Nu; dumneavoastră nu știți realitatea. Oricât

www.dacoromanica.ro

ar fi şefii de buni şi oamenii politici, dacă naţiunea n'are sufletul legat de pământ, cu tradiţii de disciplină şi cu iubire de steag, nu poate dà o armată bună.

Eu sunt convins că, din acest punct de vedere, Ceho-Slovacia, şi Iugo-Slavia nu vor puteà dura. Polonii vor durà dacă nu vor face un „vetto".

Croaţii, care sunt catolici, nu vor recunoaşte niciodată supremaţia sârbilor.

Slovacii, iar catolici, şi cei mai culţi, nu vor recunoaşte nici supremaţia sârbilor, nici p'a croaţilor.

Bosnia şi Herzegovina are 42 la sută mahometani, element cu totul străin de ideia iugo-slavă.

Până şi Muntenegrenii care sunt de fapt sârbi şi vorbesc limba sârbească, nu consimt la unirea cu Serbia şi luptă, pe toate căile, pentru a fi lăsaţi independenţi. Cu atât mai mult ne putem închipuì că celelalte naţionalităţi înglobate în conglomeratul iugo-slav nu va consimţì la unirea cu Serbia..

Mişcarea iugo-slavă a fost justificată prin faptul că atât ungurii cât şi austriacii căutau să suprime orice mişcare naţională, atât la croaţi cât şi la sloveni.

Indată ce statul austro-ungar a dispărut, au şi început luptele între popoarele deslipite dela Austria şi Ungaria.

Aceste lupte se vor terminà, desigur, cu complecta disolvare a statului Iugo-Slav.

Ceho-Slovacii, pe lângă ei mai au pe Rutenii şi Ungaria al căror ideal a fost totdeauna unirea cu Rutenii din Galiţia.

Afară de aceasta, Rutenii sunt de religie greco-catolică, pe când Cehii sunt catolici.

Generalul îşi lasă din nou privirea pe rapoarte. Citeşte. Apoi, continuă:

— O să luăm tot noi Banatul. D'altfel sârbii s'au

www.dacoromanica.ro

şi încurcat cu italienii. Nu! Sârbii nu se pot contopì într'o naţiune.

I-am spus-o şi lui Sir Clerk. Totd'auna chestiunea religioasă e un disolvant. Nu vezi în Ardeal! Mitropolitul Suciu şi ai lui susţin să rămână tot greco-catolici!

Nu vezi! Ei, încă azi, nu s'au convins de soliditatea unirei noastre. Tot nu se desmeticesc. Păi, bine, domnilor, azi sunt tot condiţiile d'acum 200 de ani?!

In timpul acesta colonelul Negulescu aduce o scrisoare raportând generalului c'au fost rupte peceţile.

Generalul ia scrisoarea şi citeşte.

Ferestrele biroului sunt deschise cu faţa spre Dunăre. Trece tramvayul pe marginea superbului Corso.

Generalul ridică iar capul.

— S'a apucat mitropolitul acela să facă declaraţiile acelea fără să-l autorize poporul. Numai aşà, din capul lui.

— Ce-ai mai vorbit cu Sir Clerk, domnule general?

— Clerk a observat că Ungaria n'are burghezie. Burghezia e din jidani.

I-am spus că noi avem un oraş fără un jidan: Câmpu-Lung!

Să-mi arate altă ţară, un oraş în care să nu fie un singur jidan.

Ceeace probează că noi putem trăì şi fără ei!

Clerk ăsta, a fost şef de secţie la Externe, în Anglia. El a condus toată politica externă. Când a vrut să plece Lordul Kitschener în Egipt unde era vice-rege l'a lăsat să plece şi la Douvres l'a oprit cu bagaje. Acolo a aflat lordul c'a izbucnit războiul.

Austria credeà să dea o lecţie Serbiei.

L'am avut pe Clerk şi aseară la masă cu mâncări

www.dacoromanica.ro

bune, vin bun, cu lăutari şi fără discursuri. L'au ameţit la Bucureşti cu discursurile. Ce-ţi pot spune, e că Clerk nu poate suferì pe jidani!

Intră în timpul ăsta Mezei, şeful Censurei române din Budapesta.

Generalul ridică mânios capul spre cel venit:

— Ce fel de censură faci dumneata, domnule, când laşi să se strecoare în publicul cititor gazete ungureşti care anunţă că generalul Holban s'a sinucis?

Mezei, abià răsuflând gras şi congestionat de primirea aspră a generalului, abià îngăimează:

— Asta nu e ziar ce apare în Budapesta, domnule general, ci e trans-danubian, adus de călători.

— Cenzurează tot ce vine cu trenul. Auzi, apar d'odată 43 de ziare! Am să-i chem pe directorii tuturor ziarelor am să le vorbesc ungureşte că s'au prostit şi că-i închid pe directori dacă atacă armata română. Am să-mi bat joc de toţi baronii ăştia jidani, să tremure!

Ce face cenzura?

— Foarte mulţi funcţionari dela cenzură pleacă.

— Am să-i închid.

Mezei adaogă:

— Am cerut 500 de inşi pentru cenzura tuturor instituţiilor. Ungurii aveau 1000. Eu n'am decât 50.

Intră în acest moment nuoros, un fotograf cu un teanc de probe fotografice d'ale generalului.

Generalul le ia, le întoarce, le suceşte, şi d'odată găseşte cusurul.

— Uite un punct luminos pe vârful nasului. Ce? Străluceşte nasul meu? Şi câte parale?

— Nimic, să trăiţi, domnule general.

— A! Nu primesc. Vei fi plătit.

www.dacoromanica.ro

Intră maiorul Rădulescu.

— Domnule general, la ordinele dumneavoastră. Trebuie să mergem la filmul cinematografic ca să reconstruim Intrarea armatei române în Budapesta.

Şi generalul se scoală să plece.

Pe străzi se văd trecând trupe multe cu fanfară.

Prin faţa Astoriei, pe frumoasa stradă Racocsi, trece artileria română cu goarne. Ungurii şi mai ales unguroaicele rămân cu gura căscată după soldaţii şi ofiţerii noştri.

Superbă armă, artileria! Şi, fie, că bine mai trag tunarii români. Asta o spun chiar foarte multe unguroaice.

De unde o ştiu? Treaba lor!.....

www.dacoromanica.ro

TOT IN CINSTEA LUI SIR CLERK

Banchetul de la Gellert.—O rectificare — Duel cu un student german. Sir Clerk e optimist.

De data asta banchetul la comandamentul superior al Trupelor, la Gellert.

Rămân mirat că nu mai văd trupă afară, famfară şi ofiţeri cu generali, aşteptându-l.

S'a făcut o rectificare de el însuşi. El nu e reprezentantul Angliei, pentru a fi primit cu imnul englez, ca eri la Hungaria. E reprezentantul Antantei.. Deci, l'aşteaptă azi numai un pluton de onoare.

Totuşi, la balconul cel mare din faţa pieţei hotelului Gellert spânzură numai un drapel englez. Nu înţeleg de ce nu toate drapelele aliaţilor?

Aperitive. Masa. Pe masa de onoare a distinsului oaspe şi a generalilor, vaze cu buchete de flori dispuse în nuanţe tricolore. Famfara deschide masa cu un marş şi o încheie cu alt marş. Nu se ţin discursuri.

Un maior de lângă mine, care e ataşat pe lângă Sir Clerk îmi povesteşte ceva din firea şi ideile englezului. Au luat aseară masa, numai ei singuri, la Rietz. Sir Clerk entuziasmat de zilele frumoase pe care le petrece la Budapesta, de atmosfera elegantă dela Rietz şi de ochii femeilor, şi-arată ideile lui asupra vieţei.

www.dacoromanica.ro

— Eram student. Mă găseam într'o societate de studenţi germani la un banquet. Am atins cu cotul pe un student beat. Acesta m'a provocat la duel. Şi a doua zi chiar trebuià să plec urgent din localitatea aceea, într'o misiune. Ce să fac? Eram foarte încurcat. Să plec, eu singurul englez printre studenţii germani? S'ar fi zis că sunt laş.. Era onoarea Angliei în joc. Iată, spre norocul meu, c'a doua zi dimineaţa, studentul german vine la mine să-şi ceară scuze, recunoscând c'a fost beat. Am răsuflat. De! Spune şi dumneata. Nu e stupid lucru pentru placul unui om beat să părăseşti vieaţa când e aşa de frumoasă?

Sir Clerk e un optimist!

www.dacoromanica.ro

FILME

IX

Artiştii români la Budapesta — Colonelul Yates şi Jugo-Slavia.

Au sosit de două zile, tinerii maeştri ai vioarei şi pianului, Barozzi şi Alfred Alexandrescu. Sunt musafirii popotei noastre dela Gellert.

Au venit dela Bucureşti, şi aseară au avut concertul în sala specială a Ateneului, o anexă a Conservatorului din Budapesta. Au cântat admirabil şi au fost furtunos aplaudaţi. In deosebi Alfred Alexandrescu a fost mult aplaudat.

Se vede că le-a mers ungurilor la inimă că dărâmau sala de aplauze.

In sală erau foarte multe pianiste d'aia au şi gustat se vede mai mult pe pianist. Şi-apoi, băiat frumos cum e.....

Au venit şi caricaturişti să le ia mutrele pentru ziare şi reviste. Iar fetele se îmbulzeau în jurul artiştilor noştri cu albumele rugându-i să le deà câte un..... autograf! Obiceiu consacrat în oraşele mari, muzicale.

Suntem în seara asta opt persoane la masă la baroneasa Dora de Taxis. Nu ştiu cum, vine vorba de Jugo-Slavia şi eu spun motivele aduse de general Moşoiu, pentru care Iugo-Slavia nu va puteà durà ca stat.

Colonelul american Yates (Ieţ) ridicându-şi capul din farfurie şi privindu-mă prin ochelari întreabă:

— Cine a zis că Iugo-Slavia nu va durà?

— Un om deştept şi foarte bun cunoscător al

www.dacoromanica.ro

popoarelor vecine nouă, fără a fi diplomat de carieră, îi răspund eu.

— De ce spui astea, mă face atent un colonel de lângă mine, Americanii au format statul Iugo-Slav. Şi ăsta e jidan. Nu pot să-l sufăr. E foarte perfid faţă de români.

www.dacoromanica.ro

AMERICANI NE SFIDEAZĂ

Artilerie cerească.— Generalul Moşoiu îmi povesteşte pe larg campania din Ardeal şi din Ungaria.— D-rul Lascu şi americanii. Baroana de Taxis critică misiunile Antantei.

3 Octomvrie 1919

Mă scol în dimineaţa asta în bombardament de artilerie cerească. Tună Sfântul Ilie de crezi că se dărâmă hotelul.

Deschid volet-urile ferestrelor. Afară plouă. Cerul e de cenuşă. Dunărea mohorâtă!

Azi pentru întâia oară, văd mai bine, cum curge Dunărea.

S'au făcut în apa ei turbure nişte spărturi de coajă cenuşie care se văd mergând, restul feţei e uniform ca un lac.

Incet curge Dunărea p'aici.

Bătrânul Danubiu îşi târăşte greu zilele pe pământul maghiarilor. Trec în jos, pe apa lui, trei bărci negre legate alături ca o plută, mânate de trei vâslaşi.

Vapoarele albe ca nişte uriaşe lebede şi-aşteaptă Lohengrinii s'o pornească mai departe.

Generalul Moşoiu, în biroul său dela comandamentul grupului la Hungaria, îşi începe povestirea:

www.dacoromanica.ro

peripeţiilor din campania în Ardeal şi Ungaria. Vorbeşte rar, curgător şi foarte documentat.

Eu iau note [1]).

Pe la jumătatea povestirei vine d-rul Lascu, care iar i se mai plânge de mizeriile ce ne fac misiunile aliate în special americanii, la ridicarea cărţilor, documentelor şi operelor de artă, furate din bibliotecile şi muzeele noastre şi găsite în muzeele şi pivniţele palatului unguresc. Nu ne lasă să ridicăm nimic din ce e al nostru.

Generalul cătrănit mi-arată spre Buda, palatul regal.

— Vezi palatul ăla? Să fi fost eu comandantul trupelor de ocupaţie sau şeful marelui cartier general o trimiteam pe Antantă jos în Pesta, şi mă instalam eu cu comandamentul român — în palatul regal. Nu, d'acolo, azi, să ne sfideze de sus... americanii jidani şi unguriţi!

Seara iar masă la baroana de Taxis. Vine vorba de educaţia şi manierele ofiţerilor streini. Baroana Dora de Taxis vorbeşte cu o mare admiraţie de manierele distinse ale colonelului român Gelu Petrescu.

— „C'est l'homme le plus délicat que j'ai connu, c'est l'officier qui connait, le mieux, le savoir vivre. Antanta însă ne-a trimis tot ce-a avut mai „grob" ca reprezentanţi. In tramvay, un ofiţer francez m'a dat la o parte ca să se suie el întâiu.

Colonelul Yates, americanul, scoate la masă fumul de ţigare aruncându-mi-l în nas, fără măcar, să-şi ceară voie de fumat.

Mica baroneasă în seara âsta face o aspră critică misiunilor Antantei. Toate preferinţele ei sunt pentru România, mai precis, pentru ofiţerii noştri.

---

1) Vezi volumul I „Desrobitorii".

www.dacoromanica.ro

MADAME DE POMPADOUR A UNGARIEI

Cea mai interesantă femee din Ungaria — Soţia Reginei Maria. Ungaria nu poate fi republică O casă muzeu — Minunăţii de artă. Obiecte furate dela Capşa

---

Cea mai interesantă femee din Ungaria?

E soţia lui Béla Agay, fostă contesă de Lonyay.

Aceasta mi-a spus-o baroneasa Melanie de Grödl.

— Da! Doamna Agay a fost o mare personalitate. Telepatică, chiromanciană, foarte cultă, şi cea mai frumoasă femeie din Ungaria.

A jucat un mare rol, mai ales c'a fost şi amanta lui Tisza.

Are două personalităţi. Inger şi demon.

Aci, candidă şi timidă. Aci, are unghii cu care ştie să sfâşie.

Cea mai superioară femee din Ungaria. Spirituală, „rusée" şi strălucitor de frumoasă, eră, ca contesă de Lonyay, supranumită Madame de Pompadour a Ungariei". Unii o comparau cu prinţesa de Lamballe sau cu doamna de Rambouillet.

E o femee care a jucat mare rol şi în politică şi în imperiul inimei".

Acestea mi le spune baroana Melanie de Grödl, despre această soţie a d-rului Béla Agay.

Am cunoscut-o şi eu azi.

www.dacoromanica.ro

E o femeie care, deşi se zice a aveà vr'o 48 de ani, nu pare mai în vârstă de 30.

Inaltă, sveltă, blondă, ochi albaştri şi seducătoare.

Are foarte mult, ca frumuseţe şi majestate, din regina Maria a noastră.

O cunosc prin fiul ei din prima căsătorie, tânărul conte Laci de Lonyay care m'a invitat la un ceaiu, în casa mami-şi.

Mai sunt musafiri, bătrânul baron de Stérény, contele Podmanitzki şi alţii.

Un câine mare alb stă culcat la picioarele frumoasei stăpâne.

Ceaiul, în ceşti japoneze, îşi înalţă mireasma. Sandwischurile stau în abundenţă pe masă.

Se deschide discuţia asupra Ungariei de azi.

Amfitrioana vorbeşte:

— Ungaria republicană? Nu! Ungaria noastră nu poate trăi republică. Noi vom aveà iar un rege. Poate un prinţ englez. Poate altul. Chestia asta e azi un joc de şah.

Am dorì pe tron un principe care să ia de soţie o principesă română.

Interesele noastre vitale sunt strâns legate de România.

Armata română a stârpit bolşevismul din Ungaria, care ameninţà şi Austria şi Iugo-Slavia şi Italia.

Asta ca parte de elogii.

Acum puţin critica. Aceeaş armată română care ne-a făcut atât bine — găsesc, totuşi, că a rechiziţionat prea mult.

E încă multă mizerie în populaţia noastră. Neameninţă iarna. Ce operă mare ar face armata română dacă ar înfiinţà nişte bucătării populare în

www.dacoromanica.ro

şcoli şi cazărmi, pentru hrana şi încălzitul populaţiei sărace. Copiii să poată sta şi femeile lucrà.

„Si vous faites ça, vous avez l'amitié du peuple".

Intr'o odaie din fund s'au retras obişnuiţii casei care joacă şah, sau cărţi.

Amfitrioana mă conduce acum prin săli, camere şi saloane ca să-mi arate colecţiile casei.

Ce casă? E un muzeu curat!

De cum sui scara, te găseşti în muzeu.

Iată în sală o colecţie de ceară, foarte rară. Amfitrioana începe:

— Asta e o Madonă lucrată în Suedia după căderea imperiului francez.

Aceştia sunt nişte nasturi lucraţi în ceară albă, ca în fildeş.

Micile sculpturi de pe ei reprezintă soldaţi din timpul lui Napoleon.

In dulapul acesta sunt obiecte japoneze. Un vas mic în piatră de jad; flori în mosaic superb. Iată o ceaşcă de cafea în fier şi smalţ japonez.

Acì frumoasa doamnă adaogă:

— Eu am descris, odată, într'un foileton, interiorul casei d-rei Elena Văcărescu.

Iată o pară cu coaja atât de fragedă şi naturală, deţi vine s'o duci la gură. E în ivoriu!

Intr'un sertar mai mulţi Budha, foarte vechi.

O statuie în lemn alb reprezintă pe Sf. Julian adus din Cluj. Aceste sculpturi au devenit la modă fiindcă arhiducele Franz Ferdinand a început cel dintâiu să le colecţioneze.

Două statui sfinte în lemn aurit.

Monstri din Malaiesia.

Două urne cu mirodenii, foarte vechi, din Dinastia Mingh, urne rezervate pentru nobilii cari mor prin „harachiri", spintecarea abdomenului.

www.dacoromanica.ro

Două vase mari de porţelan aurit, cu picturi japoneze, din fabrica Herend.

O saxie de bronz cu flori de jad.

Foarte multe bibelouri japoneze, foarte fin executate:

Iată un sâmbure de persică pe care e sculptat un japonez.

Apoi elefanţi, flori, etc. Animale de cristal.

Mici sticluţe de opium.

Iată şi un mic altar cu zeităţi: Brama, Vişnu, Siva şi 4 elefanţi în lemn, mărgean şi fildeş.

Un evantail are capetele oamenilor pictaţi, în fildeş, altul are penele pictate. Un evantail de pergament are picturi şi incrustaţiuni în argint, din Franţa. Un altul are o pictură de Watteau; e în sidef incrustat cu aur de trei culori.

Şi o mulţime de alte evantaie cu pene fine albe, ori de bagà, unele de origină foarte veche.

Tablouri japoneze pe geam, mici, broaşte ţăstoase, ceasornice.

Iată o lăcustă verde parc'ar vreà să sară pe noi. E de fier. Articulaţiile sunt aşà de naturale şi mobile de ai jurà că e insectă naturală.

Un rac, te ispiteşte şi face să-ţi lase gura apă, roşu de crezi c'acum a fost scos din oala unde a fiert. E lucrat în fildeş japonez.

Un şah tot în ivoriu.

La intrarea unei uşi păzesc doi „Samurai" răsboinici japonezi cu spada în mână.

Le facem o reverenţă, şi pătrundem în salon.

Lângă sobă un mare paravan de pergament, pictat.

O aquarelă reprezintă 200 de persoane.

Tablouri de mari pictori unguri, moderni: Böhm Pal; Eisenhect Ferenc; Fernay Gyula. Acest din

www.dacoromanica.ro

urmă specialist în tablouri orientale; iată unul reprezentând „Algerul".

Pentelei Molnar, din cei mai tineri, cu un tablou „Toamna".

Natura moartă e redată de Csok.

Două mari portrete, unul „Rakozi" de pictorul Manoky; altul „Pungaşul" de baronul Mednyanszki, mort de curând.

Intr'o casetă de bronz şi smalţ, o colecţie de „ordine" de bal, cocarde de cotillion, distincţiile doamnei foste contese de Lonyay dela balurile Curţii. Caseta asta, la o Expoziţie din Paris, a luat „Le grand prix!"

Dar iată şi o mare ladă de bani lucrată în Transilvania.

Doi boi primitivi în fier, mici, găsiţi acum 1000 de ani când au venit ungurii.

Un grup de lemn reprezintă pe Mater Dolorosa cu micul Crist pe genunchi.

Mobila salonului cumpărată dela Primăria din Viena, salonul lui Lueger.

Pe un piedestal capul lui Voltaire, în bronz.

Un jilţ cu veche broderie malaeză, pe catifea. Mici statuie în lemn reprezentând caricaturi ale ţărilor beligerante.

Intr'un mic dulap se pot vedeà vase şi obiecte de artă din Nüremberg, Augsburg, din vechiul imperiu; din Viena veche.

Se mai văd şi obiecte din epoca Renaşterèi. Un Crist în lemn din Renaştere etc.

Un serviciu de porţelan de Herend, ce a aparţinut contelui Bathiany, primul ministru dela 1848. Acest serviciu e unic, fabricat special pentru conte.

Tot în acest salon mai admir un clopot care a sunat odată pentru toţi soldaţii căzuţi la Isonzo.

Un mare portret reprezintă pe contele Lonyay,

www.dacoromanica.ro

primul soţ al amfitrioanei, şi care erà foarte iubit de răposatul nostru rege, Carol I.

Un cap de cal aurit „capo di monte", din Italia.

Intr'alte odăi admir covoare vechi de „velours de Gènes".

Intr'un dulap de sticlă, închis, multe porţelanuri de Saxa şi Berlin.

Modele de Gracy des Rocailles, ceaşcă şi farfurii pictate, nişte Vorder Marke.

Fotografii d'ale Stefaniei de Lonyay, fiica regelui Leopold al Belgiei.

Un birou de pe timpul Renaşterei.

Un mare tablou cu „Botezul lui Crist", de Meynard.

Fotografii d'ale Carmen Sylvei cu autografe.

Grup de japonezi şi japoneze.

— Astea sunt nişte porcelanuri de „vieux Saxe" luate din vitrina casei Capşa, în timpul ocupaţiunei.

Iată şi o colecţie de animale fabricaţie Copenhaga: tigrii, elefanţi, hipopotani, leoparzi, pisici, papagai, etc., etc.

Un birou ale cărui picioare sunt nişte tigrii.

Siluete d'ale familiei lui Liszt.

Intr'un dulap, sticlărie veche din timpul Mariei Theresa. Cristaluri şi porţelanuri vechi: „Delft". O Madonă cu Crist în lemn negru, din Rusia, adusă de un soldat, din biserica Czeustochan.

Un vas de argint al prinţului Milan al Serbiei. O lampă cu sticlă de Gallet „veritabil"

In odaia de dormit sculpturi în rădăcină de lemn Mandragora, lemn sfânt de care se leagă legenda că cine îl înstrăinează, acela moare.

Enorm de multe covoare de Orient.

— Peste 15 tablouri duse de bolşevici la Muzeu,

www.dacoromanica.ro

le-am lăsat acolo ca să nu le ia românii ca pradă de războiu.

— Românii nu fac ce-au făcut centralii la București îi spun frumoasei doamne Agay al cărui superb portret asemănător cu al Reginei Maria, tronează în odaia de dormit d'asupra patului.

Toată mobila patului e în lemn sculptat în Italia..

Intr'un mare clopot de sticlă statuetele în ceară ale Mariei Theresa şi archiducelui Rudolph.

Şi, însfârşit, multe tablouri de şcoală olandeză, Wan Goyen, Wuwerman, o Madonă de Bassano etc.

Acestea se pot vedeà în interesanta casă muzeu a doamnei Agay, fostă contesa de Lonyay, amică a lui Tisza, şi Madame de Pompadour a Ungariei de eri.

www.dacoromanica.ro

LA KIS-PEST

Comandamentul Diviziei II-a vânători.— Prin pădure.— In cabinetul maiorului Bădescu Niculae. — La popota colonelului Rasoviceanu. — Povestiri înduioșetoare. — Plecarea.— Patrulele românești.

„Kis-Pest", sau Pesta-mică, e un orășel sau mai bine zis o foarte mărginașe suburbie a Budapestei. Câțiva kilometri de drum pe care-i străbați cu trăsura sau tramwayul electric.

La Kis-Pest s'au oprit pentru un moment grosul forțelor noastre comandate de generalul Holban, când a juns la porțile Budapestei, de unde a trimis guvernului ungar somațiunea de predare a orașului.

La Kis-Pest e azi instalată Divizia II-a de vânători cu comandamentul ei.

Automobilul ce ne poartă azi în direcția aceasta străbate o pădure frumoasă din marginea orașului.

— Toată o tăiem la iarnă, de-o fi să iernăm pe-aici și n'om aveà cărbuni, îmi spune ofițerul ce mă însoțește.

A plouat puțin. Iarba fragedă strălucește în soare ca un covor de mătase.

Trecem apoi printr'un cartier plin de fabrici.

Ne încrucișem cu convoiuri de bolșevici escortați de sentinelele noastre.

Pe diverse câmpuri, soldații diviziei a II-a fac exerciții în marginea micului orășel Kis-Pest.

www.dacoromanica.ro

In cabinetul statului major, tânărul maior Bădescu Nicolae îmi povesteşte, în detalii pitoreşti, episoade din luptele de desrobire a Ardealului, din luptele din Munţii Apuseni şi dela Tisa. [1])

La ora 1 masă în curtea regimentului 9 de vânători. Colonelul Rasoviceanu prezidează „popota". Băieţii lui, ofiţerii, tineri şi voioşi mănâncă liniştiţi. Un balaoacheş lăutar îi zice din scripcă.

Sunt lângă colonel. In faţa noastră stau căpitanul Tomescu şi locotenentul Lăzărescu.

— Uite, vezi pe căpitanul ăsta mare cât Ursus din „Quo Vadis"? S'a purtat ca un brav!

Şi colonelul începe să-mi descrie actele de vitejie ale „băeţilor" lui. Tot regimentul mi-l trece pe dinaintea ochilor, în toate luptele.

Uneori, ochii colonelului se umezesc, mai ales când şi-aduce aminte de moartea eroică a câte unuia din ofiţerii lui, cum, de pildă, de sfârşitul aghiotantului său sublocotenentul Olaru Vasile, de fel din Huşi.

— Era frumos ca un Adonis. Un copil, aproape! A căzut după două ore de luptă, în satul Tahta Szada, lângă Tokay. Cât am plâns după el!

L'au îngropat ţăranii d'acolo! Pe urmă, regimentul 81 ardelean l'a desgropat şi l'a îngropat în cimitir cu mari onoruri, cu doi popi catolici şi unul ortodox.

Prinţul Carol a luat măsuri să i se pună o cruce de marmoră neagră, pe mormânt.

Şi în stânga şi în dreapta Tisei tot 9 vânători are ofiţeri morţi.

După luptele dela Hernad din Maiu, regimentul nostru îşi avea acolo un cimitir cu cruci de lemn.

Acum când ne-am întors, am găsit toate lemnele tăiate. Primul lucru ce-am făcut, am dat ordin să se

1) Utilizate la volumul „Desrobitorii".

www.dacoromanica.ro

facă un grilaj, şi cruci noui. Avem cele mai înaintate cruci pe pământ străin, după crucea lui Şerban Cantacuzino, dela Viena.

Am ridicat cimitirul dela Hernad, între flori, pe o poziţie ce domină calea ferată.

Dar la Iasladan!! Mergeà batalionul meu, sub bătaia a 2 regimente de artilerie inamică, de gândeai că merge pe câmp la Balta Verde, lângă Craiova.

Plutonierul Tuzlaru în frunte fără să oprească. Şi, rând pe rând, colonelul îmi povesteşte luptele dela Halmagiu, dela Vaşcău, dela Criscior, Deaiu-Mare Beiuş, etc. [1])

Către ora 3 părăsesc Kis-Pest. In fuga automobilului trec din nòu, pe lângă fabrici, pe lângă spitale, şi pe lângă tramvaye pline. Ne încrucişăm cu patrule de cavalerie românească. Semeţi, pe cai lor, zdraveni şi lucitori, cu lăncile ascuţite lipite de picior, cu steguleţele fâlfâind, soldaţii noştri trec în pas liniştit pe imensele străzi şi şósele ungare.

Şi inima îmi bate cu putere în faţa legionarilor noştri de care ieri tremurau duşmanii, şi de care, se bucură, ca de apariţia unor mântuitori, cei pe care azi nelăsându-i să moară, mâine..... nu ne vor lăsà să trăim.

Căci, la asta ne aşteptăm dela recunoştinţa ungurească.

---

1) Despre care am vorbit în volumul „Desrobitorii".

www.dacoromanica.ro

WLASSICS

Convorbire cu preşedintele Camerii Magnaţilor. — Un salon somptuos. Doamna de Vlasici şi fiul. —Bătrânul.— Ministru în 3 cabinete.- Autor de opere juridice şi filozofice. —Amintiri scumpe din România. Amintiri din comunism.— Cum a isbucnit revoluţia. Raporturi cu România.

Baronul de Wlassics (Vlasici), fostul Preşedinte al Camerei Magnaţilor, locueşte în strada Duna-utza, foarte aproape de Dunăre. Am fost condus în penaţii săi, de doamna contesă de Keglevich, românca de naştere, fiica d-rului Popovici din Mehadia noastră, una din cele mai distinse şi respectabile doamne din elita ungară.

Pe marea scară a amfitrionului întâlnim, scoborând treptele, pe d-na şi d-nul conte de Wilisck, o familie fostă din cele mai bogate din Ungaria. Azi, două umbre, înalte, subţiri şi leşinate, parcă, de foame. Se îmbrăţişează cu doamna contesă de Keglevich, şi îi spun c'au suferit groaznic în timpul bolşevismului, iar azi, închee jalnici:

— „Suntem ruinaţi! Nu ştii cât am suferit. Biata mama a murit din cauza mizeriilor îndurate. N'am văzut în viaţa mea, un puiu de găină tăindu-se; dar, azi, aş privi cu voluptate să-i văd omorâţi pe toţi bolşevicii".

Ne despărţim şi ajungem în capul scării.

www.dacoromanica.ro

Suntem introduşi într'un vast şi somptuos salon. Pe pereţi, pe piano şi etajere, un portret d'o răpitoare frumuseţe la diverse epoce, copilă, adolescentă, femee; e al doamnei de Wlassick. .

La locuri de cinste, iarăşi, multe portrete cu autografe: al Impăratului şi Rege Frantz Ioszeph şi Reginei Elisabeta.

Intr'un colţ, o reproducere fotografică după o statuie a lui Rodin, sub care stă scris de însăşi mâna celebrului sculptor: „Au docteur Jules de Wlassics ministre des Cultes et publiques Instructions; hommage du sculpteur Aug. Rodin".

Statuia reprezintă o sărutare pătimaşă. Femeea îngenunchiată sub masiva şi fierbintea strângere a iubitului.

Işi face apariţia amfitrioana, doamna bàroànă de Wlassics. O floare preşată! Cu toată măestria penelului, de sub... podoaba blondă a coafurei te isbesc cei peste 60 de ani purtaţi cu uşurinţă şi eleganţă.

Fiul doamnei, un tânăr de vr'o 30 şi câţiva ani, poartă cotleţi, e îmbrăcat ca orice seigneur ce se respectă, îmi spune c'a scris piese de teatru şi mi-arată chipul lui într'un bust de marmoră, de sculptorul Csiszér, ungur din Transilvania. Intr'alt colţ mi-arată bustul în ghips al tatălui său, bust lucrat de Istok.

Şi în vreme ce contemplu chipul neînsufleţit al amfitrionului, iată că-şi face apariţia şi originalul viu.

Baronul Gyula de Wlassics (Jules de Wlassics) e un bătrânel scund, cu faţa trandafirie, cu părul şi cotleţii argintii şi foarte vibratil pentru vârsta lui. Doi ochi limpezi te privesc până în adâncul sufletului şi o mână caldă şi viguroasă ţi-o strâng p'a ta. Amical şi surâzător suntem poftiţi la ceaiu şi convorbirea începe:

www.dacoromanica.ro

— Eşti bun să-mi spui, domnule baron, ce situaţii publice ai ocupat dumneata în vechia Ungarie?

— Am fost ministru de Culte şi Instrucţie în trei cabinete, a) într'al baronului de Banffy; b) într'al lui Koloman Csell şi c) în primul cabinet al contelui Kuen. Am fost profesor la Universitatea de Drept Penal. Atunci m'am ocupat cu codificaţiunile, în ministerul de justiţie. Şi, însfârşit, în timpul din urmă, mă găsiam Preşedinte al Camerii Magnaţilor.

— Ce activitate aţi desfăşurat ca ministru de Culte?

— Am adus o mare reformă socială în învăţământ: a) admiterea femeilor la universitate. Am întâmpinat pentru asta mare opoziţie, dar, am isbutit.

M. S. Regele Frantz Ioseph, a decretat-o printr'o ordonanţă regală. b) Am înfiinţat doctoratul în Politechnică; c) Am introdus învăţarea limbei române în şcolile primare de stat, în regiunile unde erau românii în majoritate. Aceasta numai în trei clase superioare din şcolile elementare. Românii, e drept, aveau şcolile lor. Eu am vrut să găsesc un mijloc d'a atrage pe români şi în şcoalele noastre de stat.

D-l Take Ionescu a vorbit de această reformă a mea, mi se pare.

Rezultatul a fost că mulţi români au venit în şcolile de stat ungureşti.

— Aţi publicat ceva opere?

— Da. Am publicat. a) „Dreptul Ginţilor", chestie de Drept internaţional, în trei limbi, ungureşte, franţuzeşte şi englezeşte.

b) „Societatea liga naţiunilor".

c) Foarte multe „Essais"-uri, în jurnalele ungare şi germane asupra lui „Frantz Déak", „înţeleptul naţiunei" cum i s'a zis. Trei mari patrioţi unguri avem noi: Szecseny, Koshut şi Deak.

www.dacoromanica.ro

Şi încă un „Essais" asupra prinţului Buelow.

— Aţi cunoscut multe personalităţi din România?

— Am avut marea cinste să cunosc bine pe Regina Elisabeta, pa această nemuritoare „Carmen Sylya" a României. A fost aci în anul milenar, când a primit diploma de „Doctor" la Universitatea din Budapesta. Eu i-am servit Carmen Sylvei de cicerone prin oraş. Am mai cunoscut pe Dimitrie Sturdza.

Cred că şi d-l. Take Ionescu mă cunoaşte din renume.

Am fost odată în Bucureşti şi la Sinaia, la Peleş. Cu permisia M. S. am vizitat castelul şi aşa zisul „le nid des pigeons", aşezat pe crengile unor brazi.

— Se chiamă „Cuibul Prinţesei".

— Da? Se poate să fi uitat termenul exact.

Ceaiul, cu tartinele de unt şi marmeladă se repetă. Eu aduc vorba despre bolşevism.

— Cum aţi „petrecut" sub comunism?

— "Afurisit de tot! Stăteam toată ziua închis acasă cu un geamandan, gata să fiu ridicat în tot momentul. Veşnic aveam înaintea ochilor spectrul pivniţelor palatului Bathiany care se schimbaseră în camere de tortură pentru cei suspectaţi de bolşevici.

Veneau de câte trei ori pe zi sub cuvânt de percheziţii. Mi-au ridicat toate decoraţiile. Abia ieri le-am recăpătat.

Şi bătrânul se duce în odaia de alături, întorcându-se apoi cu două mari cutii de piele căptuşite cu mătasă. Le desface şi-mi pune sub ochi: „Colanul Leopold", tot în aur şi pietre scumpe. Apoi „Coroana de fier", şi asta cu un mare colan de aur. Amândouă masive şi grele.

— Le vezi? bolşevicii mi le ridicaseră, lăsându-mi o simplă fituică iscălită de cel mai mare terorist.

www.dacoromanica.ro

Mi le ridicaseră în ziua de 13 Aprilie. Mi le șterpelise împreună cu celelalte decorații, foarte multe primite mai ales cu prilejul Mileniului.

Imi mai trimisese fiica noastră, soția ginerului meu Szent Ivany, unul din cei mai bogați proprietari unguri, trimisese zic, 12 cufere cu argintărie, dela castelul lor din Tatza (din Ceho-slovacia).

Servitorii lor i-au denunțat. Erà la începutul revoluției, nu se decretase încă socializarea averilor. Trei zile mi-au stat bolșevicii în casă ca să inventarieze argintăriile, nu cumva să le dosim.

Dar prin casele aristocraților, pe care le rechiziționaseră pentru vulg! Nu se poate descrie ce-au lăsat comuniștii prin casele locuite de ei!

O prietenă a noastră, d-na Matkovich a plătit 10 mii de coroane ca să i se cureță casa, de pe urma bolșevicilor.

— Ce atitudine aveți în politica actuală, domnule baron?

— Nu fac nici o declarație. Am refuzat azi lui „Neue Freie Presse" orice declarație. Eu sunt președinte al „Curții Administrative", cea mai înaltă distincție. Legile nu-mi permit să fac politica actuală.

„J'ai été Président de la Chambre des Seigneurs"! Acum e disolvată.

P'atunci în luna Noemvrie, am fost numit președintele comisiei care a fost intermediară între guvern și M. S. Regele, ca expunându-i situația să-l fac a înțelege să abdice. Mai făceau parte din comisie Prințul Esterhazzy, contele Emil Desjöffi și contele Emil Szecseny (Seceni). Erà cu trei zile înaintea promulgărei Republicei.

Sarcina noastră erà să spunem Regelui adevărul, sarcină foarte neplăcută, desigur. Regele erà la E-

www.dacoromanica.ro

carzhan (?) lângă Viena, lângă Marschek, într'un vechiu castel. El se găseà acolo cam internat, fiindcă Austria devenise deja Republică.

E foarte interesantă intervederea noastră. Când noi am ajuns acolo, El se retrăsese din tronul Austriei. Eu i-am explicat că trebuie să cam facă acelaşi lucru şi pentru tronul Ungariei. E drept, revoluţia nu isbucnise încă, dar, noi îl preveneam, cu un ceas mai înainte de isbucnirea furtunei. Aveam o misiune leală.

El n'a voit să abdice. A făcut numai o „retragere".

— Dar despre politica Ungariei în viitor ce ziceţi?

— Sunt foarte dezorientat. Ceeace vreau, sincer e să trăim d'acum înainte în cea mai mare amiciţie cu vecinii şi cu atât mai mult cu dumneavoastră, românii.

www.dacoromanica.ro

CONTESA MIKES

In palatul lui Karoly. — Inchisă de bolşevici. — Karoly a perdut Ungaria. — Prietenul evreilor. — Proprietăţile contesei în Ardeal.

— Incă o femee interesantă, pe care trebuie s'o cunoşti, îmi spune doamna de Keglevich. Vom merge împreună. E o bună prietenă a mea şi-ţi poate povestì multe lucruri interesante asupra revoluţiei.

Ea e, acum, o femee în vârstă. Fata ei e prinţesa de Auersberg, una din cele mai mari familii din Austria.

Iată-ne, deci, intrând pe marea poartă a palatului lui Karoli Mihali. Acì locueşte contesa.

Lângă Universitate e palatul, cu înfăţişare vetustă, al marelui om politic, azi fugit, acuzat fiind că a înlesnit şi încurajat bolşevismul.

Indărătul unui gang cu colonade se deschide un parc lung cu plantaţii bogate.

Pe dreapta şi pe stânga parcului cele două aripe ale palatului.

Linişte de cavou.

E seară.

Suim o scară în aşa zisa „aripa văduvei".

Mai multe sclave ne întâmpină sus.

Galerii lungi cu garderobe lustruite, albe, interminabile.

Suntem introduşi într'un birou foarte elegant. Pe

www.dacoromanica.ro

mese şi etajere fotografii artistice reprezentând pe fiica, ginerele şi nepoţelele contesei de Mikes.

Apare actuala amfitrioană a palatului.

Contesa de Mikes (Mikeş) e o femee înaltă, foarte impunătoare şi vorbeşte gros.

După câteva cuvinte de rigoare, începe a-mi povesti din epoca bolşevismului.

— Am fugit din oraş îmbrăcată ca ţărancă şi cu ajutorul unui contrabandist am trecut, pe jos, frontiera.

La frontieră, un pod. Am plătit pe ofiţerul roş. Eram încă cu două dame. Austriacul ne-a găsit suspecte. I'am spus că sunt din Viena şi că mă reîntorc.

Dar iată ce-am păţit sub comunism pân'am fugit.

Am fost internată de roşii în castelul contelui Hedervary! fost preşedinte de consiliu. Am fost închise 6 dame şi copiii.

Ni s'au pus de pază soldaţi din gărzile roşii.

Noaptea când deschideam uşa, cădeà lumina unui reflector pe noi.

Alături de castel, în sat, în fiecare noapte se spânzurau nevinovaţi.

Stiner, fost antreprenor de bărci la Varosliget, ajunsese om politic.

La Gör (Raab) ne-a fost trimis să ne păzească un om care spânzurase, singur, 8 oameni. Când oamenii nu mureau prea repede, criminalul strigà:

— Daţi-mi un ciocan să le zdrobesc mai repede membrele.

Unui ofiţer i-a omorât femeea înaintea lui. Pe ofiţer l'au bătut la tălpi şi l'au pus apoi într'un cazan mare cu apă clocotindă.

www.dacoromanica.ro

Unui alt ofiţer i s'a omorât copilul scoţându-i maţele.

Altuia soldaţii roşii i-au luat soţia, i-au violat-o pe rând, apoi i-au tăiat pieptul şi l'au aruncat în faţa ofiţerului, împreună cu maţele copilului.

Am văzut toate astea dela ferestrele casei în care eram închisă şi am crezut că înebunesc. Am căpătat de-atunci idiosincrasie!

Au furat hainele nepoţilor mei şi se îmbrăcau cu ele dinaintea mea.

Când a abdicat (?) Béla Kuhn, oamenii din sat erau toţi veseli. După masă au venit 6 soldaţi roşii ca să ne scoată pe noi din castel şi să ne spânzure.

Sătenii le-au spus că Béla Kuhn a fugit şi au tăbărât pe ei.

Dela începutul revoluţiei lui Karoly! trăiam la Viselburg (Magyarowar). Acì am stat două luni jumătate. Am trăit tot timpul în frică. Trăiam la o femee sub un nume falş, cu copiii. Toată lumea trăia îngrozită. Eram rupţi de familie. Nu îndrăzneam să ne scriem.

In aceste două orăşele erau multe fabrici. Lucrătorii ţineau mereu întruniri şi lipeau placate.

Gazdei mele i-au luat camere, cai şi o ameninţau că-i spânzură bărbatul de-ar încerca să fuga la Viena.

Mai toţi bărbaţii fugiseră. Femeile rămăseseră.

Verii mei fugiseră în păduri, trăiau prin ploaie, fără mâncare.

Alţi conţi, după ce stătuseră ascunşi patru zile în podul unui ţăran, fugiră pe jos 65 de ore, la Viena!

Două luni n'a fost contrarevoluţie.

Apoi auzirăm că sunt Englezii şi Americanii la Viena şi că vin spre Budapesta.

www.dacoromanica.ro

Dar, precis nu ştiam nimic.

La fiecare clipă desperam de soartă noastră.

Nu îndrăzneam să ma ivorbim cu nimeni. Pe toţi îi bănuiam de „spioni".

Când a început contrarevoluţia a început şi Teroarea! In fiecare sat şi oraş erà ridicată spânzurătoarea.

Lângă noi, la Odenburg (Schopron) au spânzurat opt oameni fiindcă înălţase drapelul alb. Ii înşelase chiar roşii, care intraseră în sat cu drapelul alb, să vadă ce face satul.

Bieţii oameni căzuseră în cursă. Li s'au luat toate vitele cai, boi, porci; s'a pus la plată, 200 mii de coroane, satul întreg.

E cevà groaznic bolşevismul. Ne făcuse să perdem încrederea în toată lumea. In fiecare om vedeam un inamic.

— Ce crezi dumneata, doamnă contesă, de Karoly, în casa căruia, chiar, locuiţi acum?

— Karoly? Un pervers! Un degenerat! Tot el a făcut să fie omorât Tisza, iar apoi, a trecut puterea lui Kuhn Béla.

Erà un mare vanitos. Ii căşunase s'ajungă Preşedintele Republicei Ungare, prin orice mijloace.

A fugit la timp.

Acum trăeşte liniştit la Praga. Sunt sigură că acolo canalia pregăteşte isbucnirea bolşevismului.

La 20 August, când am venit aici, am găsit casa plină de ofiţeri români. Acum nu mai sunt.

Trebue să fie ceva legături între Pesta şi Praga. Un automobil face regulat cursa între casa lui Karoly şi Praga. Observ că de ieri i-au luat şi câinele favorit d'aici ca să i-l ducă acolo. Karoly adorà câinii. Inainte de revoluţie aveà 8 câini care lătrau mereu.

www.dacoromanica.ro

Inainte de revoluţie — Karoly făceà pe democratul, iar femeea lui ieşeà, în lume, încărcată de bijuterii, de perle, ca o demimondenă. Erà, ce e drept, foarte frumoasă, dar şi foarte vanitoasă. Poate geniul lui rău! Erà născută prinţesă, o Andrassy.

Când a isbucnit războiul mondial, el a fost închis în Franţa. Se găseà la Paris. Apoi, deodată, soseşte la Pesta!

Atunci nu erà, încă, căsătorit.

Se povesteşte că i s'a dat drumul cu condiţie să facă propagandă pentru Antanta. De altfel, el totdeauna fusese amicul Franţei şi Rusiei.

Fiind deputat, a zis în Parlamentul ungar:

— Sunt amicul Antantei.

A jucat un rol urât. Ungurii dacă-l prind, îl omoară, pe loc. Erà prietenul jidanilor.. El a făcut revoluţia cu prietenii lui jidanii.

In cabinetul lui, erà şi un anume Iaszy, tot jidan De altfel trei părţi din patru, din Cabinetul lui, erau jidani.

Tot el a trimis pe Schwiemel Rosa, tot jidancă, în Elveţia ca ministru al Ungariei. Elveţienii n'au primit-o! Astà fusese cea mai mare feministă şi care a făcut cea mai înverşunată propagandă comunistă.

Uf! jidanii unguri! Toţi sunt francmasoni şi bolşevici!

— Acum v'aţi reluat proprietăţile „comunizate" înapoi?

— Vai! Proprietăţile mèle sunt în Transilvania, lângă Braşov.

Acolo stam tot timpul verei. Numai iernele le petreceam la Pesta. La Sinaia, unde mă repezeam adesea, am cunoscut familiile Darvary, Ghica, şi am avut cinstea să cunosc pe însuşi regele Carol

www.dacoromanica.ro

şi pe Carmen Sylva. Ba, la Zabola, un castel al meu lângă Sibiu au fost şi actualul rege Ferdinand şi regina Maria, pe atunci prinţi de coroană.

Mă scol şi-mi iau rămas bun dela contesa Mikes. Amfitrioana petrecându-mă spre uşă, foarte mâhnită îmi mai adaogă:

— Aş vrea să plec în Transilvania, într'un vagon de bagaje, cu 28 de persoane, casa mea. Am şi o rudă suferindă şi bagaje.

Aş merge resemnată şi fericită dacă ar fi să fac şi zece zile!

Numai de mi-ar îngădui să plec, la moşiile mele din Transilvania, domnul Diamandy şi generalul Mărdărescu!

— Te rog, pune o vorbă bună pentru mine.

www.dacoromanica.ro

LOVÂSZY MARTON

Convorbire cu președintele Partidului „Independenței. — In sala clubului Kosuthist. — Cel mai popular om politic. — Antantist. — Singura politică azi, munca! — Arestat sub comuniști. — Partidul „Independenței" pentru binele Ungariei.

Pe cel mai popular om politic al Ungariei de azi, l'am cunoscut într'o frumoasă dimineață, în clubul partidului instalat în palatul marelui ziar „Pester Loyd".

De când sosisem în Budapesta, la fiece pas, la fiece colț de stradă, îmi isbeam privirea de niște mari afișe electorale, în fruntea cărora stà scris cu litere mari „Lovaszy Marton". In convorbirile cotidiane foarte deseori i-auziam pronunțându-se numele. Câțivà cunoscuți de seamă din Budapesta au stăruit chiar să-l cunosc pe acest popular om politic.

Iată-mă, deci, așteptându-l în marea și superba sală a clubului.

Tavanul se sprijină pe înalte colonade corintiene, roze, cu capiteliul aurit. Canapelele și fotelurile de piele foarte largi și moi.

Un imens covor pe jos. În fund, spre dreapta câtevà biliarde.

Pe caloriferele albe și pe tripieduri, câtevà statui în bronz: bustul lui Kosuth, în haina de magnat; un soldat rănit, la atacul cu baioneta.

www.dacoromanica.ro

Amândouă datorite lui Istök, din 1900. Intr'un grupe de bronz „Gloria", o femee ce ţine o coroană de lauri cu mâna întinsă d'asupra unui erou ce ţine sus steagul, având la picioarele lui roţi şi frânturi de tun..

Câteva statuete de ghips şi teracotă reprezintă pe „Rakoczi", cu plete mari inelate căzându-i pe umeri.

In sală mai aşteaptă, din'aintea mea, câţiva partizani politici şi consulul Bulgariei.

Prin ferestrele deschise s'aude, deodată, sunetul metalic şi melodios al goarnei românesti. Alerg sprinten ca un copil la fereastră. Vreo douăzeci de gornişti, merg cântând în fruntea unei coloane de soldaţi, toţi gătiţi cu cască, puşti şi mitraliere. Ostenii noştri calcă sonor şi semeţ caldarâmul străzii minunat asfaltate. Goarnele trâmbiţaşilor sunt vopsite cenuşiu şi le-atârnă ciucuri roşii. Asà! să nu se deoache, scumpii noştri românaşi, că prea dau busna, pe la toate ferestrele, cei de prin case, cetăţenii unguri şi mai ales unguroaicele, să-i admire.

Plutoanele noastre se pierd în valurile trecătorilor şi al cântecului.

Secretarul d-luì Lovaszy Marton, mă trezeşte din dulcea mea contemplare, şi mă pofteşte în cabinetul „Şefului".

Mă pomenesc în faţa unui atlet. Un bărbat înalt, cu spete late, d'o foarte masivă construcţie. Părul sur. Infăţişarea cinstită, blândă şi fără artificii.

Şi, după strângerea de mână foarte călduroasă, începem a grăi aşezându-ne comod unul în faţa altuia ca şi când de când lumea ne-am cunoaşte.

— Cărui fapt, în deosebi, se datorează marea dumitale popularitate? îl întreb pe Lovaszy Marton.

www.dacoromanica.ro

— Faptului că de peste 25 de ani am fost şi am rămas amicul Antantei, mai bine zis al naţiunilor occidentale şi inamicul influenţei germane şi austriace. Am avut totdeauna o politică democratică.

Am lucrat pentru transformarea democratică a Ungariei, nu în sensul social democrat care a căzut în bolşevism. Eu am luptat mult să împiedic aceasta. Acum s'a văzut că am avut dreptate.

S'a văzut că alianţa cu Germania a fost foarte periculoasă pentru noi, c'a fost cauza catastrofei noastre, şi s'a mai văzut că politica anti-democratică a fost cauza bolşevismului.

Eu am ştiut, am prevăzut din primele zile că vom pierde războiul.

— Ce atitudine aţi avut în timpul războiului?

— In tot timpul războiului am făcut o politică potolită, dar ceream continuu Pacea! în presă, în parlament, în delegaţii.

Exemplù: Când d. Wilson a voit să fie intermediar, eu am făcut o interpelare în Cameră, dece guvernul nu primeşte pe d. Wilson ca intermediar? Am cerut Pacea pe baza „societăţii naţiunilor".

Am rugat în presă, pe vremea războiului, ca ungurii să primească societatea naţiunilor, pe baza unui drept internaţional..

— Ce părere aveţi despre situaţia actuală?

— Foarte încurcată! Foarte tristă! Şi foarte periculoasă situaţie, nu numai pentru noi, ci pentru toată Europa, fiindcă suntem în faţa unui nou conflict social.

Antanta ne cere să creăm un guvern care să cuprindă cele trei clase, burghezie, lucrători şi ţărani. Guvernul actual e incapabil să creeze o coaliţie a partidelor. Dar el se cramponează de pu-

www.dacoromanica.ro

tere deşi azi se găseşte într'un punct mort. Prima nevoe eră de a eşi din această situaţie şi, fără ajutorul moral al Antantei, noi nu putem eşi.

Opinia publică dezorientată aşteaptă directiva din partea Antantei. Din nenorocire Antanta tace.

— Ce proecte aveţi pentru viitor?

— Proectele mele? Părerile mele? Naţiunea ungară trebue să aibă cele mai bune relaţii cu vecinii săi şi, în special, relaţii economice. Fără ei noi nu putem trăi, după părerea mea. Dar nici ei fără noi Ungaria e grânarul Europei. Excepţie, România care poate singură trăi şi fără noi, fiindcă are şi grâu şi sare şi petrol. Noi n'avem nici sare, nici cărbuni, nici petrol, nici lemne.

— Ce zici dumneata de svonul din lumea maghiară despre o uniune cu România?

— Uniune cu România? Noi nu cunoaştem frontierele noastre, resursele noastre.. Nu putem face combinaţiii politice.. Să mai aşteptăm! Chestiunile de stat se pot rezolvà după câţivà ani când vom cunoaşte situaţia Europei, când totul se va clarifica.

Acum fiecare ne reparăm propria casă.. După furtună şi incendiu fiecare avem prea mult de lucru în propria noastră locuinţă. Acum singura religie e munca, e lucrul!

Să vindecăm rănile ce ni le-a lăsat în coaste războiul.

— Aţi fost arestat sub comunism?

— Am fost arestat de două ori. Intâiu, la 15 Aprilie, când am stat în închisoare 10 zile, mizerabil! D'aici m'au dus într'o închisoare unde erau ţinute ca zălog cele mai de seamă personalităţi..

Mai m'au arestat pela 25 Maiu. Mi-au dat drumul şi m'au arestat din nou după contrarevoluţia de

www.dacoromanica.ro

la 25 Iunie, ca contrarevoluționar! De fapt eu n'am lucrat pentru aceasta. Am găsit că erà cu neputință a face o contrarevoluție când n'aveai arme. Găsiam că e nedrept și nu voiam să se verse sânge degeaba. De altfel, se știe, parodia de contrarevoluție a durat o zi, fiind imediat înăbușită în sânge.

— Ce legături aveți cu partidul social-democrat?

— Sunt cu totul de acord cu acest partid. Vom luptà pentru reînceperea lucrului. Cred că e periculos să se răzbune cineva pe întreaga clasă a lucrătorilor, fiindcă au fost câțiva rătăciți dintre ei cari au fost bolșevici. Să se pedepsească cât mai sever culpabilii, dar, a se răzbunà pe întreaga clasă a muncitorilor e periculos. Și aceasta face actualul guvern.

— E destul de tare partidul dumitale spre a luà puterea?

— Acesta e partidul „Independenței". Independența pe care a voit-o și pentru care a luptat Kosuth! independența Ungariei!

Aici ne aflăm în clubul acestui partid. La drept vorbind acest partid n'a avut niciodată puterea singur, fiindcă n'a obținut niciodată majoritatea. Partidul contelui Tisza „Partidul muncei naționale", care a fost totdeauna pentru alianța cu Germania și dualismul cu Austria, a avut totdeauna sorții de izbândă înaintea noastră la cârma statului. S'a văzut însă unde ne-a dus această politică nefastă. Asasînatul lui Tisza a fost o răzbunare a poporului fiindcă el, Tisza, a fost cauza dezastrului nostru.

Azi timpurile sunt altele. Steaua partidului meu, poate, d'acum va surâde pentru binele Ungariei...

Mă ridic să plec. Omul spre care sunt azi îndreptate atâteà priviri e asaltat la fiece moment de

www.dacoromanica.ro

partizani politici, şi toţi vor să-l vadă, să-i vorbească.

Seara târziu, într'o familie aristocrată:

— Cum, v'aţi dat osteneala să vedeţi pe Lovaszy Marton?

Păcat! nu făceà! N'are nici un merit, decât că într'o zi a strigat în Cameră, pe vremea războiului „Eu sunt antantist''!.....

Aristocraţii nu-l pot înghiţì pe Lovaszy Marton fiindcă e democrat!

www.dacoromanica.ro

BAROANA DE GRÖDL

In palatul baroanei de Gröd. — Baroneasa despre femei. — Despre Tisza.— Despre soţul ei

5 Octomvrie 1919.

O dimineaţă limpede. Pe „Corso" lume multă. Pe Dunăre apar monitoare cu pavilion englez.

Azi sunt invitat la masă, la baroana Mélanie de Grödl. Acì e incartiruit generalul Şerbescu. Prin el am cunoscut pe cele două baronese, de Grödl şi de Taxis.

Ajung la palatul baronesei, din Lendway-utza 26.

La poartă două santinele.

In curte, două Iulişte ce deschid uşile.

In sala de jos, la intrare, un tablou mare de pictorul Ajdukiewitch, reprezentând pe regele Carol călare în mijlocul generalilor, pe un câmp de manevre. Baroneasa l'a cumpărat de pe vremea când frecventà Sinaia şi a cunoscut pe pictor şi familia noastră regală.

Interiorul palatului d'o eleganţă impunătoare.

După masa îmbelşugată, pian, Tango, şi Maxixe. Afară pe terasă, un gramofon admirabil cu bucăţi de operă cântate de celebrităţi.

Fratele baronesei, domnul Arthur de Vecsey îmi povesteşte d'ale comunismului.

La o masă din colţ, se joacă bridge.

www.dacoromanica.ro

Apoi, de vorbă cu baroana.

E o femee, cum am dovedit-o mai de mult, foarte citită, foarte cultă. Ştie pe din afară foarte multe versuri franceze.

Are ideile ei asupra femeilor.

— O! la femme française! Cochetă; froufrou; agreabilă, spunând nimicuri drăgălaşe; n'are spirit, dar o asculţi cu farmec.

Englezoaica! Are spirit, e rea şi împunge...

Rusoaica, mândră, dar inimă bună când te cunoaşte bine.

Vieneza, calcă pe urmele franţuzoaicei, râde, cântă şi e totdeauna „chic".

Nemţoaica... face copii. Pe când bărbaţii lor, totdeauna le înşală. Dar şi ele, mai ales ca fete, ca scaiul se ţin după bărbaţi. Un caz:

Un tânăr ungur scoate, în glumă, inelul din degetul unei fete.

Ea îi spune: „Ţine-l pentru totdeauna!"

Şi îl angajează, cu asta, la logodnă. El, disperat, scrie părinţilor lui. Afacere de onoare. A trebuit să fugă într'o noapte. Astea sunt germanele.

Americancele au tot ce le trebue dela bărbaţii lor: lux, rochii, bijuterii, bani... voiajuri, tot, afară de inimă şi dragoste. Ei lucrează toată ziua luând vecinic acea înfăţişare de om grav. Ele tânjesc după viaţa europeană. Odată ce au gustat din ea, greu le mai scoţi din vâltoarea ei.

Unguroaica, în lume, înţepată, bătoasă, îşi ţine morga, abia moţăe la salut. In societate maimuţăreşte pe artiste. Ce fac acelea pe scenă, imită şi ea în saloane.

Lăsăm pe femei şi trecem la bărbaţii de seamă ai Ungariei. Ii vine baronesei pe buze: Tisza.

www.dacoromanica.ro

— Ah!... Tisza! L'am auzit, în atâtea rânduri, vorbind.

Cuvântul acestui mare om politic cântărea greu, ca un metal preţios. După o jumătate de oră cu el, mă simţiam obosită. Fiecare cuvânt spus de Tisza îţi stârnea o lume de gânduri, îţi punea creerul la o muncă profundă şi obositoare. Aveai impresia că te lupţi cu un atlet.

Contele Tisza a fost asasinat. Cea mai mare pată pe fruntea Ungariei, căci a fost omorât d'ai lui. Cu moartea lui s'a prăbuşit toată Ungaria. Rămâne pentru eternitate, Tisza, cel mai mare ungur!

Trecem la alt domeniu de admiraţie bărbătească.

Baroneasa continuă:

— Eu, impresionată de un bărbat n'am fost nici odată.

O singură dată, un pastor protestant al Reginei Elisabeta a României, la Bucureşti, m'a impresionat mult.

Dar, să precizez. M'au impresionat ideile.

Persoanele, niciodată.

Zadarnic s'au silit mulţi bărbaţi să mă impresioneze cu privirea, cu ochii lor.

Magnetismul vizual trebue să găsească un teren susceptibil în femeea pe care vrea s'o impresioneze.

La mine terenul e foarte refractar.

Eu sunt, din păcate, o cerebrală.

— Bine, dar soţul dumitale cum te-a cucerit?

— Soţul meu! E şi el un cerebral. Chestie de afinităţi. Vrei să spui cevà. Cum deschizi gura după două cuvinte, el te opreşte, spunându-ţi:

— „Destul. Ştiu ce vrei să spui". Şi, îţi ghicesc tot gândul.

Creerul bărbatului meu e într'o continuă preocupare.

www.dacoromanica.ro

Ştii că el e posesorul celor mai întinse păduri în Carpaţii dumneavoastră azi. Dar pe el, nu pădurea îl interesează, ci calculele financiare. E fericit când descoperă o pădure neexploatată şi pe care n o ştie nimeni altul.

O ia. Dă numai lovituri financiare.

Şi cu toate acestea, câte e de positiv, soţul meu e înamorat de scrisori frumoase. E fericit când poate venì să-mi arate o scrisoare originală cu fraze frumoase. El însuşi face scrisori în versuri. Şi plăcerea lui e să ţi le citească. Cărţi n'a prea citit şi nu-i place. Citeşte, dimineaţa, toate gazetele.

Eu, în schimb sunt o mare cititoare de cărţi.

Păcat însă, acum am nervii cam slăbiţi. Gumelasticul s'a întins prea mult, nu mai e sensibil. Maşina s'a uzat.

www.dacoromanica.ro

PRINȚUL CAROL LA OPERĂ

Incognito la Budapesta. — O mare artistă ungară fluerată la Teatrul Național. — Tezaurul contesei de Keglewich.

La operă, Carmen! Tenorul, mizerabil. Publicul gata să-l fluere. Unii i-au dat cu „Huo!"

Intr o lojă, de lângă scenă, incognito: Prințul Carol. Generalul Moșoiu e cu Alteța Sa, în lojă.

Prințul e fără barbă. S'a ras. A făcut și bine, era prea tânăr pentru podoaba asta. Când va fi rege, da. Poate îi va sta chiar bine. E îmbrăcat în costum de vânători, cu pălăria de bersaglieri, cu pană. Un ofițer, foarte îngrijorat, face poliția culoarelor și sălei. Generalul Constantinidi, a făcut imprudența să se ducă în loja prințului, luându-și poziția de „drepți!" Poziția aceasta a unui general în fața unui colonel a atras atențiunea unei buni părți din public.

Lorgnetele și binoclurile s'au îndreptat spre Prințul nostru. S'a dus dracului incognitul!

Colonelul Condeescu N., care însoțește ca aghiotant pe Prinț, e plin de îngrijorare.

Aud că la Teatrul Național a fost, tot azi, fluerată artista Paula Erji, fosta amantă a lui Pogàny, ministrul terorist, pentru că, îmbrăcată în roș, declamase, în timpul comunismului, versuri bolșevice.

Câțiva ofițeri își amintesc de un caz similar al

www.dacoromanica.ro

unei frumoase şi talentate artiste dela noi rămase la Bucureşti pe timpul nemţilor şi care şi-ar fi pus arta în serviciul lor...

Fluerată şi boicotată după reocuparea Bucureştilor de români.

După teatru, o oră agreabilă la contesa şi contele de Keglewich.

Amfitrionii astă seară, îmi arată tezaurul casei.

Bijuterii în valoare de 2 milioane: diademe, briliante, solitari de Morgan Link, perle „baroque", toarte" şi atâtea altele!

— Toate, pe timpul bolşevismului, le-am ţinut ascunse la o femee de încredere, într'o mahala.

Intr'o odae, sus, mi-arată vesela de argint, vase, farfurii, tăvi, castroane, toate de argint. Pe vase e săpat numele lui „Biennais, orfèvre de S. M-té l'Empereur et Roi à Paris (Napoléon).

— Prin diverse succesiuni, cumpărate, au ajuns la noi.

Aud un glas subţire în odaia d'alături.

Intreb:

— Aveţi un papagal.

Contesa-mi răspunde:

— Non. Ce peroquet est mon mari.

Contele e mic şi vorbeşte ca o femee.

Contesa e un colos şi vorbeşte ca un bărbat.

www.dacoromanica.ro

FILME

X

Monitoare engleze. — Prinţul Carol a dormit la Hungaria. — Un bolşevic orchestră. — Horty ameninţă. — Consilierul juridic Romano. Contesa Péjacsevich şi Ardealul.

6 Octomvrie 1919

Pe Dunăre ceaţă. Vapoare albe fac manevră. Printre ele trec monitoare engleze.

Dar, pe malul opus, s'aude trâmbiţa soldatului român, ce parc'ar strigà vaselor străine de pe Dunăre:

— Degeaba vă tot grozăviţi pe apă. Eu sunt stăpân aici!

La hotel Hungaria, la comandamentul Diviziei a VII-a, câte două sentinele, la uşi, la scări, pretutindeni.

— Ce înseamnă atâta pază? întrebă un ofiţer.

— „Prinţul" a dormit aici.

La popota generalului Moşoiu, azi, un bolşevic ungur, cu un baston scurt şi cu degetul pe o masă de lemn şi din gură, imità o orchestră întreagă cu toate instrumentele, fligherhorn, vioară, violoncel, tobă mare, tobă mică, etc.

E un fenomen. Il ascultăm minunaţi!

www.dacoromanica.ro

Imită apoi motocicleta când porneşte, cum merge şi cum se opreşte. Imită locomotiva de tren, şi vaporul.

Generalul îl întreabă:

— Ma stai la noi azi?

— Mai stau şi-o lună, răspunde ungurul, care a dat de traiu bun la popota generalului Moşoiu. Un ofiţer îmi spune:

— Prinţul a făcut mare haz de bolşevicul ăstă, aseară.

Intr'un cerc, la Gellert.

— Amiralul Horty, îşi pregăteşte armata albă, ca să înainteze spre Budapesta. Ofiţerii lui se laudă că vor „scăpà" Ungaria de români.

— Auzi neruşinare şi inconştienţă, replică colonelul Ganea.

Noi creăm armata lui Horty; noi îi dăm arme şi o lăsăm să se formeze pe măsură ce noi ne retragem. De exemplu:

Ne retragem acum dela Balaton, îi lăsăm pe ei de înaintează 5 kilometri. Şi tot aşà, ca atunci când vom eşì din Budapesta ei să aibă numai 5 kilometri de înaintat, ca intrând cât mai curând după plecarea noastră să poată opri anarhia care ar isbucni.

Or, colonelul Moruzzi şi ofiţerii Antantei lucrează cu ei.

Ba, se zice că atunci când se va isprăvì organizarea ei, armata albă va defila înaintea comàndamentului nostru superior.

Consilierul Juridic Romano, îmi povesteşte cazul unui fost ofiţer austriac, sas, Fleichler, care în timpul ocupaţiunei, în Oltenia, s'a purtat ca un călău. Armata noastră, după Unirea Ardealului, îl primise cu acelaş grad. Azi după cercetarea documentelor

www.dacoromanica.ro

ce il desvălue pe timpul ocupației, a fost exclus.

— Dar, ca acesta mai sunt mulți!

In eleganta lui cameră dela Gellert, consilierul Romano își adună dorul de casa lui și îmi vorbește cu drag de fetița lui „care face și poezii!"

Să i trăiască!

Am mai cunoscut azi o contesă!

O chiamă contesa Iolanda Pejacsevich (Peiacevici).

Se zice de ea c'a fost o frumusețe celebră. E vara primară a marelui conte Iulius Andrassy.

Acum e o femee de vreo 60 de ani, înaltă, slabă, păr falș, colier de perle negre, rochie de mătase cenușie, pielea feței ca de pergament.

— Comuniștii îmi goliseră cinci odăi din casă. Abià am scăpat două camere, dintre care una am motivat-o, zicând că-mi trebue ca atelier de pictoriță, căci îmi voiu câștigà singură pâinea. Altfel, ar fi trebuit să treacă prin camera mea, împărțită, cu un imens paravan, în două.

Contesa astà mi se plânge, și ea, că „Românii au protejat pe „opresorii noștri", adică pe evrei.

Ce-au aristocratele ungare! Nu pot mistui faptul că noi ne-am purtat cu mănuși față de toată societatea ungară, neamestecându-ne în politica lor internă.

Ar fi dorit să-i băgăm pe toți evreii la închisoare, așà cum a început s'o facă teroarea albă a lui Friedrich.

Imi mai vorbește contesa Pejacsevich de Take Ionescu, de I. I. Brătianu, despre Ardeal.

Contesa de Kleglevisch și-a.mințește un episod dupì Plevna, la 77.

Bucureștii au făcut o primire strălucită Țarului Alexandru II și lui Gorceacow. Dar plecarea le-a fost foarte simplă.

www.dacoromanica.ro

Rușii ne luau Basarabia! Obiectându-se Țarului că n'o putem dà, acesta ar fi răspuns, p'atunci Prințului Carol care se opunèà:

– Mais, nous sommes forcés d'annexer la Bessarabie.

Ce vreți! Le droit du plus fort Deviza Germaniei.

Contesa Peacevici intervine:

— Nu s'a sfârșit totul.

Dacă am judecà bine lucrurile, în vremile de față, Franța e care a pierdut războiul. Germania se va ridicà.

Tot așà și Ungaria. Cum dumneavoastră v'ați reluat Basarabia.....

(Adică ce vreà să zică contesa astà?)

— Cu o diferență doamnă. Basarabia am reluat-o fiindcă e românească, și a fost a noastră. Ardealul tot românesc, deși a fost o mie de ani al urgùrilor, erà prin sânge „al nostru" și ni l'am luat de drept, azi, și pentru eternitate. Și-apoi după câte suferințe și sângerări! Cine va ridicà mâna cu gândul de a ni-l mai răpì, își va scrie sentința de moarte!—

Brr! Ce-o fi zis, în urmà mea, contesa Pejacsevich (Peiacevici)!

www.dacoromanica.ro

PEKÁR GYULA

Convorbire cu marele academician şi romancier
Un salon arhaic. — Biroul. — Atmosferă latină. — Istoricul comunismului. — Prin cultură, apropierea ungaro-româno. — Spiritualist. — Eternul om. — Doi soţi ideali.

Romancier, autor de teatru, istoric, academician. poliglot şi ministru în actualul cabinet al lui Friedrich, Pekar Gyula (Jules Pecar) trebuià cunoscut.

Am fost poftit la el acasă.

Sunt introdus într'un salon cu mobilă veche, roşie-vişinie.

Obiecte, ornamente, porţelanuri, portrete, toate au aceeaşi înfăţişare de bătrâneţe. M'aş crede mai curând în casa vr'unui centenar sau în vr'un salon de prin veacul al 18-lea.

Un portret, mărime naturală, în uleiu, reprezintà o femee d'o rară frumuseţe. Mi se spune că e „la princesse du logis", amfitrioana! Stăpâna casei însă, e azi cam arhaică, dar păstrează sub cupola falşului păr negru, cevà din majestatea defunctei ei frumuseţi. Peste bandourile negre poartă o diademă.

Ceas vechiu cu pëndulă, dulapuri vechi, statuete, figuri şi costume din vremea Menuetelor, ceşti, un Sfinx, o femee în ghips, compun interiorul salonului.

www.dacoromanica.ro

Apare Pekar Gyula.

Un uriaș! Inalt, ras, mustața căruntă cu vârfurile în sus, chel pe jumătate, cu fața roșie, privirea surâzătoare. Academicianul pare mai mult un atlet.

Merge drept, cu pieptul înainte. Rafinat și cult cum se arată după înfățișare, aduce mult cu poetul nostru academician Duiliu Zamfirescu.

Mă introduce în biroul lui.

Acì, un muzeu întreg. Munți de cărți. Tablouri.

Foarte multe fotografii de oameni celebri cu autografe: dela Anatole France, Emile Zola, Richepin, Henric Ibsen, Sarcey, Jules Lemaitre, Armand Sylvestre, dela Don Emilio Castelar (spaniol). etc. Toți aceștiià i-au dat fotografiile lor cu autografe pe când Jules Pekar studià la Paris, sau reprezentà Ungaria cultă și artistică.

Mai văd o fotografie a lui Fadrus, sculptorul statuei regelui Mathias.

Alta, a marelui pictor Muncacs (Muncaci).

Un alt portret suav al doamnei Pekar, pe birou, vecinic înaintea ochilor eternului ei adorator, soțul! Căci, și azi se giugiulesc.

Am impresia c'am intrat în cuibul a doi însurăței.

Tot în birou, pe pereți, fotografiile lui Edgar Poë, Sthendal, Madame de Sevigné, Prințesa de Lamballe, etc.

— Cum văd, scumpe maestre, trăești înconjurat numai de figuri mari, în atmosfera ceà mai latină.

— Da, sunt pătruns până în cele mai adânci fibre, de fiorul latinității. Am studiat patru ani la Paris, 26—30 luându-mi doctoratul în drept.

www.dacoromanica.ro

Am studiat la Sorbona, la Collège de France, la Beaux Arts, la École du Louvre. Am mai studiat şi în America şi la Viena.

Prin gândirea mea, prin toată evoluţiunea mea, sunt latin!

Cred că influenţa latină e foarte propice pentru desvoltarea gândirei ungare.

Noi ungurii suntem turanici. Astà nu ne-a împiedicat să evoluăm în sensul ideilor Apusului. „Bula aurea" noastră dela 1222 vine curând, a doua în Europa, după „Magna Charta" engleză, dela 1215.

Dreptul nostru comun seamănă cu cel al Angliei.

Regele, şi forţele noastre feudale, asemenea.

Ungurii au avut afinităţi mintale cu englezii şi francezii.

Noi am avut si un rege din dinastia de Anjou.

In Dieta ungară s'a vorbit latineşte.

Eu personal, la 12 ani am început să admir pe Turgenieff şi pe slavi. La 15 ani, eram discipol al lui Sthendal.

Gustave Flaubert mi-a dat limpezimea sufletului a gândirei şi a scrisului. Am căpătat, imitându-l, un stil impecabil.

Pătura noastră cultă, e latinizată ca şi mine. Dar, între pătura noastră intelectuală şi popor e o mare prăpastie.

Intelectualitatea e prea rafinată. Ţăranul nostru e, aproape, sălbatec.

Trebue să devenim un popor complect.

Biblioteca mea e toată romană. Antiquitatea e regina casei şi spiritului meu. Eu trăesc exclusiv în epoca lui August şi a lui Marc Aurel.

Văd un tablou, pe care îl privesc cu atenţie.

www.dacoromanica.ro

— E o scenă dintr'o piesă a mea „Dragi Eva“ o legendă.

Soţul Evei, Dragy a fost omorât. Ea ţine o cruce şi jură că va luà de bărbat pe răzbunătorul soţului ei. Legenda spune că asasinul trecând prin faţa mortului, sângele din rană începe să clocote.

— Ce idei aveţi asupra comunismului trecut?

— Istoricul just al comunismului se va naşte peste 100 de ani.

După studiile mele istorice, în general, evoluţia materiei evenimentelor se complectează în 100 de ani. De exemplu:

Tolstoi, a scris „Războiu şi Pace“, peste 100 de ani dela marea epopee Napoleoneană în Rusia! Zola, „La Débacle“ tot aşà.

Dar putem spune cu certitudine, Karoly a fost cel mai mare trădător care a dat Ungaria, legată de mâini şi de picioare, pe mâna călăilor comuniști ca să experimenteze teoriile lui Marx, à la Trotzki şi Lenine.

Social-democraţii şi comunismul au trecut examenul prost şi au căzut cu dispreţ în faţa tribunalului lumei întregi.

Ungaria şi-a creiat, prin această urâtă epocă, un trist renume.

Singura consolaţie e că noi am trecut boala şi alte popoare se tem, cu groază, să nu vie şi la ele.

Noi suntem acum în serrum. Am fost inoculaţi.

Se comite, trebuie s'o afirm, o mare nedreptate contra evreilor, făcându-i direct şi pe toţi răspunzători. E adevărat, mulţi au fost comunarzi. Dar, e nedrept să se pună pe acelaş plan, marii evrei, burdii naţionalişti. Evreii au fost puţin vinovaţi că n'au protestat îndestul contra evreilor orientali din ţara lui Trotzky.

www.dacoromanica.ro

Cum se înfățișà literatura ungară în epoca aceasta?

— O Sahară complectă! „Inter arma silent musae!"

Peste tot, domnià orgia sângelui! Cine n'a trăit aici, nu va ști niciodată grozăvia teroarei roșii.

— Dar, despre ocupația românească, ce impresii aveți?

— Cu toate neînțelegerile ivite din cauza rechizițiilor fatal necesare unei armate de ocupațiune, sper că se va naște o simpatie între ambele noastre popoare.

România e pierdută într'o mare slavă. Ca și dumneavoastră, acelaș pericol slav ne amenință. Interesele comune ne vor apropià.

Eu sunt ministru care supraveghez lucrările, făcând legătura între misiunile Antantei și autoritățile române.

Pe sul ochii mei trec tot felul de plângeri contra rechizițiilor.

Ca și la noi, și la dumneavoastră masa mare a poporului, țărănimea e foarte înapoiată ca nivel cultural.

Grija și la unii și la alții să ne fie luminarea maselor.

Sper ca, prin cultură, să ne cunoaștem, să ne prețuim mai bine și să ne apropiiem unii de alții.

— Ce idei filozofice vă călăuzesc.

— Eu sunt spiritualist, nu spiriitist. In toți oamenii mari, în toate geniile națiunilor, e incarnațiunea aceluiași om, aceluiaș etern geniu.

Limba interioară a marilor genii e o limbă secretă, aceeaș la toate națiunile. Citesc pe Shakespeare și uit că e englez, cred că e Calderon, cred

www.dacoromanica.ro

că e Goethe, cred că e Tolstoi. Şi rămân minunat în faţa acestui mare miracol.

Eu scriu acum o mare lucrare, în care dovedesc că Don Juan, scârbit de amor, e Faust scârbit de ştiinţă, e Hamlet scârbit de oameni.

După căderea internaţionalismului, va deţine puterea naţionalismul temperat printr'un fel de comunism în gândirea universală.

Prin geniul spiritului eu sunt de părerea lui Paracelsius: „Eritis sicut Deus". Acest „Deus" e spiritul meu. „Deus absconditus". Dumnezeu există pretutindeni, deci există şi în mine.

— Am auzit, maestre că ştii multe limbi?

— Da, vr'o 12. Am scris şi poezii în latineşte. Cu popii eu vorbesc în latineşte.

Am scris foarte mult.

Oricât am fost de ocupat, oricâte supărări am avut, o mare mângâiere mi-a înseninat şi-mi luminează continuu sufletul, soţia mea! E o mare unire între noi. Nu vom puteà trăì unul fără altul. Suntem ca acele păsăruici zise, „Les inseparables". De se va prăpădì unul din noi, va murì şi celălalt.

La plecare, Pekar Gyula mă invită pentru după amiază să-mi arate Academia.

www.dacoromanica.ro

ACADEMIA UNGARĂ

Un fel de „Institut de France".
In faţa Dunărei. — Statui celebre. — Tablouri şi fresce. — Diverse săli. — Marea sală şi drapelul roşiu comunist, cariatidele. — Sala lui Goethe. — Soldaţii români păzesc Academia ungară. — Nume de Academiciani.

Merg însoţit de Jules Péčar, în automobilul său propriu.

Oprim în faţa Academiei.

O construcţie monumentală, negricioasă pe din afară. E veche, de 50 de ani.

E ridicată pe malul Dunărei. La sfârşitul promenadei de pe Corso — dai de ea. E clădită cu banii naţiunei maghiare. Se zice că tocmai din această cauză, nu s'ar fi primit nici o lăscae dela Rege.

Pe faţada din stradă, un mare baso-relief în bronz, reprezentând: O şedinţă a Academiei asupra limbei maghiare. contele Secszény vorbind membrilor Academiei.

La intrare, păzesc soldaţii noştri!

Intrăm într'o curte. Pomii au toţi frunzele galbene.

Urcăm sus. Tocmai s'a isprăvit o şedinţă. A preprezidat Goldziher, mare savant de limbi arabe. Sunt

www.dacoromanica.ro

prezentat de Pékar câtorva academiciani. Toți au aerul foarte familiar și sunt plini de voioșie.

Intr'o mare sală cu colonade, admir într un perete, basorelieful Reginei Elisabetha punând flori pe corpul neînsuflețit al marelui Franz Déak „Înțeleptul Ungariei".

Foarte curând mai întâlnim bustul de marmoră albă și roză (marmoră ungurească) al aceleiași regine, sculptat de Hollo.

— Marmoră foarte bună pentru un obelisc, nu pentru statui, îmi spune academicianul.

Iată-ne sus, în sala tablourilor.

Un mare tablou, emblemă a Academiei: Sus un vultur ce coboară să se adape din cupa științei, pe care o ține în mână o femeie foarte frumoasă, care nu e decât soția lui Secseny, (văduva contelui Zicci), și care mai ține cu cealaltă mână, jos, scutul, Tablou pictat de Ender. Vulturul duce pe unguri dela obscuritate la înălțimile luminei.

Stau unul lângă altul tablourile portrete ale contelui Seceni (Széchényi), Karolyi György, Emil Dessewffy (Dejofi), Déak Ferencz, cei patru fondatori ai Academiei.

Portretul lui Pulszky Férencz, archeolog, vechiul director al Muzeului Național, academician.

Bustul de marmoră albă al lui Cziki Gregor, autor dramatic.

Alt bust al lui Baro (baronu'ui) Josika (Jojica), romancier.

Doi scriitori, François Kazinczy și Kisfaludi Karoly, tatăl dramei ungare. Au făcut reforma stilului pe la 1820.

Vörösmarty, cel mai mare poet, 1800—1855. Clasicist, supra numit Virgilius al Ungareii. A scris epopee ca Virgil și Homer, lirice, și drame ca Shakespeare.

www.dacoromanica.ro

Reval Miklos, filologie istorică.

Din sala cu aceşti mari şi defuncţi „nemuritori".. contemplu Dunarea, Buda şi palatele ei.

Intrăm intr'o sală mai mică:

Iată portretul lui Aray Ianos, fiu de ţăran, poet mare ca Petöffy. Profil ideal.

Iată portretul lui Petöffi, Heine al Ungariei prin puterea lirismului.

Mihaly Horvath, a scris piese istorice.

Ferencz Toldy, care a scris istoria literară a Ungariei.

Iată şi portretul, mare în uleiu, al lui Amedé Thierry, marele istoric, frances, membru de onoare al Academiei Ungare şi care a scris „L'Histoire d'Atilla".

Intrăm în sala preşedinţilor

Gyula Andrassy, cel mai mare. Baron Joseph Otövös, fost ministru de Instrucţie dela 1848—1867, romancier, filosof şi mare orator.

Hajmk Imre, jurisconsult, Kalman Tisza (Coloman Tisa). fost ministru preşedinte 1875—1890. Arhiepiscopul Lajos (Louis) Haynall, botanist şi orator. Portret de Muncacs (Muncaci).

Iată pe marele romancier Jokai Mor, tradus în toate limbile occidentale, a scris 150 de volume printre care: „Nababul ungur", „Noul proprietar", „E numai un Dumnezeu", „Fiii omului cu inima de piatră", etc.

Iată portretul, mărime naturală, al archiducelui Rudolf, ca general ungur, în tunică roşie, brandeburguri de aur, pictate aşa de bine, că, de le-ai atinge, ţi s'ar părea scoase în relief. Grozav seamănă arhiducele Rudolph, din tabloul ăsta cu un alt mare nefericit, Ţarul Nicolae II-lea!

www.dacoromanica.ro

Portretul lui Kalman Thaly, seamănă grozav cu Jean Richepin marele poet francez. Se zice că era şi acest mare ungur de sânge... ţigănesc. A scris o istorie a Prinţului Racoszi.

Bustul în bronz al arhiducelui Joseph, tatăl actualului arhiduce. Se ocupă de limba ţigănească şi a scris chiar o gramatică.

Kalman Mikszad, elevul lui Jokai. A scris 50 de volume de mici nuvele.

Bohgay Farkas, matematician, după plete şi chip seamănă cu Ampère.

Suim în sala de şedinţe săptămânale.

In fiecare Luni se întrunesc în această sală cele trei secţii:

a) Filologia, Literele, Literaturile.

b) Dreptul, Filosofia, Istoria.

c) Matematica, Ştiinţele.

Politica şi Teologia nu există. Academicienii unguri sunt de părere că nu trebuie să se ocupe de ele.

In sala asta, multe superbe peisagii de pictorul Ligeti:

1) O vedere a lacului Balatton cu fortăreaţa Siegliget.

2) Râul Vag cu fortăreaţa Trencsen (Trencin).

3) O vedere a Carpaţilor cu fortăreaţa Csepes.

Intrăm iar într'o sală mică, cu masă de lemn galben sculptat, în formă de potcoavă, pentru comitet.

Un tablou reprezintă pe Regina Isabella luându-şi adio dela Transilvania răpită de Turci, pela 1600. Dar, acum, ce tablou vor ma face ungurii pentru Ardealul smuls din nelegiuita lor hartă, de Români, care de drept îl aveau dela Divul Traian!? Ce infelice regină sau soţie de magnat va fi reprezentată luându-şi „adio" dela castelele şi moşiile din Ardealul

www.dacoromanica.ro

nostru cel stropit şi îngrăşat de noi, cu lacrimi secole dearândul pentru belşugul şi huzura trufiei şi lăcomiei maghiare?

Tot în această sală mai e un bust al lui Nicolae Zriny, trăit prin sec. 17.

Camera Societăţii Kisfaludy, a scriitorilor:

Imre Modacs, a scris „Tragedia omului". Camera aceasta are pe sus coroane de lauri. Mă aşez pe scaunul lui Jean Arany, un fotoliu primitiv de lemn şi o pernă foarte veche, scaun fost până acum de curând în posesia altui poet, Dozy, mort acum o săptămâni şi care a lăsat societăţii Kisfaludi, acest scaun ce a aparţinut la 2 poeţi mari unguri.

Arany a scris „Trilogia lui Toldi", „Moartea Budei", (fratele lui Atilla), şi Balade.

Intrăm în biroul secretarului perpetuu:

Găsim aci pe actualul secretar, Heinrich Gustav, vechiu profesor de Universitate.

In marea sală pentru public, admir o mare frescă, sus d'asupra tribunei: Regele Sf. Stefan, Regele Koloman, Nagy Lajos (Louis le Grand), marele cuceritor.

Un imens drapel naţional cu verde, alb, roşu, întins depe o masă enormă până jos pe scânduri. Intr'un colţ al sălei, un foarte mare drapel roşu, comunist, adus aci de bolşevici ca să batjocorească într'adins, Academia. Aci în această splendidă sală unde nemuritorii maghiari ţineau şedinţe publice olimpice, „tovarăşii" adusese, odată cu desgustătoarea lor ignoranţă şi revoltătoarea batjocorire a tot ce era mai înalt şi mai curat.

Sala aceasta de jur împrejur are două rânduri de galerii suprapuse şi susţinute de colonade de marmoră roşie. Bolta cu arcurile ei, e susţinută de cariatide ce ţin în mâini diferite embleme.

www.dacoromanica.ro

In fundul sălei, altă mare frescă: Regele Mathias, pe un jilț, în mijlocul dascălilor umaniști, protector al școalei, Arhiepiscopul Pazmany și contele Zriny Miclos. Draperiile salei, roșii. Bara scărei ce coborâm erà îmbrăcată în pluche bordeaux. Comumuniștii au rupt-o toată.

Scoborând scara, dăm într'o curte interioară și d'aci în Bibliotecă. O imensă bibliotecă cu sute, mii de rafturi cu cărți până 'n tavan.

Tocmai se ține o ședință a Societății filologice ungare al cărei președinte e Coloman Szily, un bătrân de 81 ani, care e în acelaș timp și bibliotecarul Academiei. Insoțitorul meu, domnul Pékar Gyula îmi spune că acest bibliotecar a fost înainte matematician care în urmă a devenit filolog.

Jos mai găsim sala lui Goethe plină cu manuscrise, tablouri și opere de-ale marelui poet. Apoi, vizităm camera contelui Szecseny (Seceni).

Intr'o mare cameră, găsesc trei soldați români, de fel din Bacău.

— Ce rost aveți voi aici, măi flăcăi?

— Păzim palatul ăsta să nu se ridice nimic din el.

— Pe unde ați luptat?

— Pretutindeni.

— Ce ziceți de palatele, de casele astea unguréști?

— Nu ne-am prea speriat noi, deși vedem întâia oară un oraș așa mare, iar Bucureștiul încă nu l'am văzut și doar Capitala noastră o fi mai frumoasă ca orașul ăsta unguresc!

La plecare, Secretarul Academic îmi oferă ca amintire un Almanach și o călăuză a Academiei, vai! scrise în ungurește!

Totuși, în dreptul numelor membrilor Academiei,

www.dacoromanica.ro

secretarul îmi notează pe cei mai de seamă, scriindu-le în franţuzeşte, şi atributele:

Iată numele a câtorva din „nemuritorii" unguri:

Berzeviczy Albert, preşedinte; Ilosvay Lajos, vicepreşedinte; Heinrich Gustav, secretar Szily Kalman, bibliotecar. Membrii: Semsey Andor, Beöthy Zsolt, Baronul Wlassics Gyula, Joseph Föherczeg, Plosz Sandor, contele Apponyi Albert, Goldziher Ignacz (cu care am vorbit sus) contele Andrassy Gyula, Wekerle Sandor, Concha Győző, Csernoch Ianos, Szinney Joseph, Rakosi Jenö, Herczeg Ferencz, Endrödi Sandor şi Kozma Andor (poeţi) Csaszar Elemer, Pekar Gyula, Csanki Dersö, Varga Gyula, etc., etc., etc.

www.dacoromanica.ro

CONVORBIRI OSTĂȘEȘTI

Generalul Moşoiu. — Banchet în c[illegible] misiunei americane. — Generalul Panaitescu. — Noi faţă de Ung[illegible] — Asupra rechiziţiilor noastre. — Ultima zi î[illegible] Budapesta.

7 Octomvrie 1919.

In fiecare zi, consacru câteva ceasuri, convorbirilor cu căpeteniile militare române, care au avut comanda, trupelor noastre în luptele din Ardeal şi dela Tisa, şi cari azi se găsesc în Budapesta.

Unul dintre cei mai distinşi comandanţi de front e fără îndoială generalul Moşoiu.

Ca om, l'am descris în felurite ipostase. Ca fizic un Ursus din „Quo-Vadis?" al lui Sienkievics. Ca suflet, bun ca un copil. Ca energie, o stâncă! O stâncă însă care se prăvăleşte în capul duşmanului.

Ungurii i-or ţine minte toată viaţa „loviturile de ciocan" aşa zise, ale „grupului său de manevră" — în luptele dela Tisa.

In câte momente tragice unităţile lui, sub, înalta lui pricepere şi energie, au salvat situaţia!

Din graiul lui limpede, măsurat, şi viril îmi defilează pe dinaintea ochilor toate localităţile şi episoadele eroicelor noastre lupte. Le adun pe toate

www.dacoromanica.ro

ca pe niște pietre scumpe, în lădița mea cu impresii și documente spre a mă folosì de ele în larga povestire ce voiu face asupra epopeei noastre în Ungaria [1]).

Pe lângă marile însușiri ostășești ce i s'au recunoscut unanim acestui distins general, personal l'am admirat aproape zilnic ca bun român și diplomat fără voia lui.

Felul cum știe generalul Moșoiu să-și apropie de suflet pe toți reprezentanții misuinilor aliate, fie la mesele ce le oferă, fie în relațiile zilnice în interes de serviciu, a făcut să se îndulcească mult raporturile cu Antanta.

Nu e un om frumos, dar e foarte plăcut. Nu e un rafinat de saloane, dar e un suflet deschis, cu mult bun simț și o seducătoare voioșie românească ce cucerește și pe cel mai învrăjbit dușman. O figură ce va rămâne la locul ei de cinste în gloria marilor oșteni ai epopeei noastre de sânge și de glorie.

Azi, e iar un banchet la popota generalului, la Hungaria, în cinstea șefului misiunei americane, generalul Banholtz.

Maiorul V. îmi spune:

— Mare tâlhar Banholtz ăsta! Ne lucrează urât. Mereu face rapoarte Antantei că noi jupuim Ungaria. Dar și Diamandy l'a pus la respect. Intr'o zi când americanul aveà aerul să ordone, ministrul nostru i-a răspuns:

— „Domnule general, eu nu primesc ordine decât dela Regele meu și dela guvern. Și fiindcă nu ne înțelegem, eu plec la București. Comisiunea Antantei din Budapesta se va disolva atunci. Căci, dacă vom plecà noi, nici dumneavoastră nu mai aveți ce căutà aci. Americanul a lăsat-o mai moale.

1) Utilizate la volumul „Desrobitorii"

www.dacoromanica.ro

Il privesc şi eu cu atenţie pe acest general Banholtz.

Are frunte mare; e chel; nasul acvilin, părul roşcat... mustaţa sură.

Mai sunt în suita lui, la masă, ofiţerii americani: Colonel Yates (Ieţ), colonelul Goree, Locot.-colonel Moore, căpitanul Hamilton, căpitanul Shafroth. Toţi, poartă pe umărul stâng o rosetă în colorile Franţei. Sunt ofiţeri cari au luptat pe frontul francez.

Mâncările minunate. Vinul la înălţime. Intre cupele de Tokay şi şampanie, Zavaidoc îi trage la ţambal cupletele lui Mackensen iar ofiţerul rezervist Jean Dubert. cântă bucăţi suave din diferite opere şi arii româneşti.

Generalul Moşoiu, se ridică şi închină:

— Vive! les Etats-Unis de l'Amérique!

Famfara intonează „Imnul drapelului înstelat".

Banholtz, răspunde încet, pe englezeşte: (tradus de colonelul Yates):

— Trăiască ofiţerii şi armata română, trăiască, veşnic, alianţa!

La un colţ de masă, colonelul Ion Constantinescu, îmi povesteşte trecerea Tisei a regimentului 14 şi 16 infanterie, pe la Kis-Köre. Intrarea în Budapesta şi ţinuta trupelor noastre.

— Adevărate trupe de grenadieri! In fiecare suflet de soldat român intrase adânc lozinca: „Până când opinca românească nu se va culcà în cel mai nobil pat din Budapesta, nu se va încheia pacea!"

Şi aşa a fost!

Şi, ce bine îmbrăcat, şi încălţat, şi ce demn s'a arătat, în capitala magnaţilor, soldatul nostru ceastă opincă românească!"

A fost un banchet dat misiunilor aliate.

Generalul Mărdărescu care prezidà banchetul

www.dacoromanica.ro

fost cel dintâiu care a păşit înaintea generalilor străini la locul său (loc câştigat pe calea armelor).

Incă un general distins al armatei noastre de ocupaţie, e generalul Panaitescu, Şeful de Stat Major al Comandamentului Trupelor.

Am mai vorbit despre el.

Şi acesta, un atlet ca înfăţişare.

Mi-a făcut un tablou sintetic al luptelor [1]), şi o adânc plină de lumini şi de caldă simţire românească expunere de consideraţiuni politice în chestiunea română-ungară.

Inalt de statură, bronzat la chip, sprâncene de cărbune, păr de cenuşă, privire de fulger şi graiu de miere. Vorbeşte blând şi dulce de-ţi unge inima.

Ceasuri întregi l'am ascultat cu plăcere.

Are o lozincă: „A fugi de reclamă! Nu există mai bună reclamă decât împăcarea conştiinţei".

Vorbim multe. O dăm şi prin politica ungară de azi.

— Friedrich se gândeşte la „unitatea" la integritatea vechei Ungarii. Visul lui e să revie un guvern monarhist. El, şi Denikin şi Sârbii, nu e exclus să se găsească într'o zi pe acelaş câmp de idei, contra noastră.

Va trebui neîncetat să ţinem forţe pe Tisa, contra ungurilor.

Dacă ar fi în Budapesta un guvern socialist, ar cădea mai uşor la învoială cu noi. Am rămâne liberi despre Vest, şi cu toate forţele ne-am întoarce spre Est, contra Ruşilor care voiesc să ne ia înapoi Basarabia.

Toţi monarhiştii Ungariei au interese în Ardeal. Toţi au castele şi moşii. Socialiştii n'au.

---

1) Utilizat tot în volumul „Desrobitorii".

www.dacoromanica.ro

Deci un guvern de socialişti nu ne-ar face niciodată mizerii pe chestia Ardealului. Cu monarhiştii însă nu este acelaş lucru.

Prin Consiliul Dirigent s'au luat moşiile conţilor şi baronilor unguri spre a se dà poporului. Asta nu le convine feudalilor unguri.

Din cauza asta, mai mult ca oricând, ungurii şi-au întors toată simpatia spre Englezi. Dela ei speră refacerea vechei Ungarii.

Noi n'am luat nici a suta parte din ceeace am fi avut drept, după „dreptul ginţilor". Am fost poporul cel mai blajin; nici o siluire n'am întrebuinţat.

Inamciul a luat, dela noi din ţară, tot materialul sanitar, de ex. nu numai din depozitele militare, dar chiar şi din farmacii (ca la Urlaţi). Noi ne-am luat din Ungaria materialul sanitar furat de ei. Au avut nerusinarea să spuie că le-am jefuit spitalele de copii. Au fost desminţiţi, în faţa misiunilor Antantei, chiar de medicii lor care au mărturisit că „noi" le-am dat ajutoare medicale, de ex.: serum, adus de noi din ţară.

Se face o comisie mixtă să cerceteze acuzaţiile lor c'am demontat fabricele de muniţii, de tunuri etc.

Firesţe c'am demontat. E dreptul ocupantului. Şi am fi făcut cea mai mare greşală de nu le distrugeam aceste fabrici. Adică, să-mi las duşmanul de moarte, învins pe calea armelor, să-şi fabrice noui muniţii, ca iar să mă atace pe negândite?!

Ne acuză că ne hrănim trupele din hrană ungară.

Din ce vrei să le hrănim, după ce-ţi fac ordine în ţară şi te scap de mizeria şi torturile bolşevismului?!

Şi, totuşi, din Budapesta nu le-am luat un cal. Când am fi putut să le luăm 10 la sută nu le-am luat din toţi caii Ungariei nici unul la mie.

Ne mai acuză că le-am luat vagoane şi maşini.

www.dacoromanica.ro

După armistițiul încheiat cu ei se stabilise, de comun acord, să le lăsăm 900 mașini strict necesare și 30.000 vagoane.

Ei bine, le-am lăsat: 1640 de mașini numai în zona ocupată de noi și peste 40.000 de vagoane. Dovedim aceasta cu statistica lor din Direcția căilor ferate.

Ce vrei purtare mai blajină, să nu te atingi de un ban când după dreptul ginților le puteam goli toată visteria?

Am confiscat numai banii albi bolșevici, făcându-le tot lor imensul serviciu d'a ieftenì, prin aceasta, imediat, vieața.

Ce vrei mai bună probă că ne-am purtat bine tot timpul ocupațiunei noastre!

Când am început evacuarea regiunei dela lacul Balaton, locuitorii orașului Wesprem, au dat banchet autorităților militare române, ca mulțumire de cum s'a purtat armata română. Erau de față și ofițerii misiunilor aliate.

A doua zi armata lor ungurească, armata albă a lui Horty care ne luà locul, a fost primită cu răceală [1].

Aceste lucruri trebuie să le știe conții și baronii unguri.

Nouă inamicii, puterile centrale ne-au luat și cenușa din vatră.

De felul cum ne-am purtat noi în Ungaria populația e foarte mulțumită.

Mureau de foame, când am venit noi. Le-am dat să mănânce din propria noastră hrană.

Erau spectre după suferințele îndurate sub bolșevici.

I-am făcut oameni.

1) S'a dovedit, în urmă, temeinicia acestei răceli. Azi toată Ungaria sângerează sub teroarea albă a armatei lui Horty. Bolșevismul alb!

www.dacoromanica.ro

Seara la Gellert. N. Petrescu Comnen, distinsul jurist și publicist, e de părere că România nu trebuie să rupă de tot relațiile cu Ungaria. Nu se știe ce poate aduce viitorul.

Sunt ultimele ceasuri, în care mai cutreer Budapesta.

Mâine dimineață părăsesc fosta Capitală a lui Béla Kuhn.

O străbat noaptea din automobil. Liniște profondă pe toate stradele. Nici un trecător. Pustiu! Tot orașul îmi pare un imens cavou.

Numai pașii patrulelor noastre s'aud, colo, prin apropiere, răsunând în liniștea neagră a imensei metropole maghiare.

Și în adâncul nopței, Budapesta îmi pare un monstru culcat pe labe la picioarele îmblânzitorului său, soldatul român.

www.dacoromanica.ro

BUDAPESTA—ARAD

Părăsesc Capitala lui Bela Kuhn.— Convorbiri cu călătorii despre grozăviile comuniste.— Prin Gări.— Struguri şi cozonac. Vamă şi perchiziţii.— Gara Arad.

8 Octomvrie 1919.

Ora 7 dimineaţa.

O ceaţă roşie învălue oraşul.

Mă îndrept cu automobilul comandamentului spre gara de Vest (Nioguty).

Pe peron, generalul Dumitrescu, cu cravaşa în mână, inspectează pe ofiţerii dela comandamentul gărei.

Burează.

Mă urc în tren.

Pornim încet.

Sunt într'un vagon curier. Fotelurile sunt acopritee cu pluche verde-cenuşiu.

Un piuit masiv mă face să scot capul pe fereastră. Trecem prin dreptul grădinei zoologice. Vulturii din cuştile lor, din marginea căiei ferate, ne dau bună dimineaţa! Or, ne urează „Drum bun!?"

Pe linie, locomotivele încarcă, din belşug, cărbuni.

Urcăm. Mergem foarte încet.

www.dacoromanica.ro

— Cărbuni proşti în locomotivă! exclamă un ofiţer.

Zărim cazărmile din marginea Budapestei. Soldaţii noştri fac exerciţii. Apar tramwaye galbene. Ne apropiem de Köbania.

Iată un bazin imens de petrol.

Pe deasupra unor mici tuneluri de tren, trec tramwaye.

Depozite de scânduri.

Gara Köbania.

Prin fereastra vagonului, invazie de fum! Ah! cărbunii ungureşti!

Ah! Ungaria! Fum şi fumuri!...

Köbania, e o anexă a Budapestei, legată prin tramvaye.

Iată sinagoga oraşului.

Trecem mai departe.

Gara Pest. Szt. Lorenz. Trenuri pline cu soldaţi ce merg în concediu. Pe peron, ofiţeri. Sublocotenentul Marcu Alfred e de părere că guvernul român ar trebui să bată o medalie comemorativă de ocuparea Budapestei. Foarte judicios!

Vagonul e invadat de frig şi de... muşte!

Intrăm în regiunea viilor.

Ca să mă încălzesc, circul.

Intr'un vagon vecin, lume multă. Leg convorbiri. Pe unguri îi pun la contribuţie, să-mi povestească din comunism.

Doamna Zay Elemerne, cu fiul ei Görg de 9 ani, merg la Arad.

A avut un soţ bolşevist. Devine interesantă.

— Bărbatul meu erà locotenent de hussari. Erà beţiv şi cartofor.

După un an, am divorţat.

Pe la cazarmă nu se mai ducea de mult. Intr'o

www.dacoromanica.ro

zi, la cazarmă, colonelul îi spune: „Dacă eşti boer, rămâi acasă".

A izbucnit comunismul. El a luptat în armata roşie. Ajunsese comandantul unui orăşel, Donbovar. Terorizà oamenii, bàteà femeile. Se purta ca un călău. Când au venit românii, a fugit. Garda albă l'a prins şi l'a împuşcat pe peronul gării. (Nu l'a spânzurat, ca favoare, fiindcă fusese ofiţer).

Eu, în timpul comunismului am stat mai mult închisă în casă, cioc în cioc cu logodnicul meu cel nou, fiul contesei de Keglevisch, (Paul de Kéglevisch, care a însoţit-o la gară, în Budapesta, dimineaţa asta).

In piaţă, odată, merg cu servitoarea mea şi luăm amândouă câte $^1/_2$ kgr. de carme.. Celelalte femei fierbeau de ciudă. Am fost pârâtă. Nu erà voie decât $^1/_4$ kgr. de familie. Or, eu căpătasem, cu acest şiretlic, 1 kilogram! Apar două gărzi roşii. Mă duc pe sus, la poliţie, în al noulea cartier.

Am făcut puşcărie.

Un văr al meu a văzut la morgă două călugăriţe după tortură, cu unghiile scoase, cu buzele cusute şi înţepate cu ace.

Cucoana povesteşte, călătorii mănâncă. Mâncând mereu îşi dau iluzia că timpul trece mai uşor.

Un spân, de vis-à-vis, îmi spune în franţuzeşte, că niciodată nu i se pare că voiajează prea mult, fiindcă îşi închipuie c'o s'ajungă la Arad peste două zile. Spânul îmi povesteşte că într'o zi, în comunism, un doctor scoţând batista albă ca să-şi sufle nasul, a fost bănuit că face semne gărzii albe (erà în timpul contra revoluţiei). A fost arestat şi împuşcat.

D-rul François Victor Kope îmi povesteşte:

www.dacoromanica.ro

Un sub-ofiţer vroià să intre la Hungaria unde erà instalată „casa sovietelor". N'aveà legitimaţie. E arestat. Omul protestează:

— Eu am documente acasă.

— Intră. Iţi dăm noi documente!

A intrat. Şi, n'a mai ieşit deacolo niciodată.

Teroriştii, erau toţi nişte bandiţi!

Doi ofiţeri din Ucraina, trimişi cu o delegaţie, locuiau la Hungaria. Erà în ultimele zile ale lui Béla Kuhn. Kuhn Béla nu se încredea în ei. Bănuiţi ca spioni li se face de petrecanie.

Intr'o noapte, secretarul, „le maître d'hôtel" aude strigăte în etajul de sub el, în nemţeşte:

— „Ultima oră a sosit pentru voi".

Au fost ridicaţi din pat, de fiii lui Lenine, şi duşi la Dunăre.

Acolo, fură desbrăcaţi, apoi legaţi de gât cu o marc piatră şi aruncaţi în fundul apei.

Secretarul fiind surprins şi el c'a urmărit faptul, întorcându-se la hotel, fu arestat şi condamnat la moarte.

In pivniţele Parlamentului doi bărbaţi şi trei femei au fost puşi la zid şi sgâriaţi, sfâşiaţi si jupuiţi de vii. In aceeaş noapte cadavrele le-au fost aruncate în Dunăre.

Au arestat pe vărul meu numai fiindcă a trecut prin dreptul unei case bănuite. A fost închis într'o bucătărie cu 30 de persoane şi culcaţi pe scânduri sau înţepeniţi pe picioare. Nu îl interogau. Sau, dacă veneau la ei, strigau câteva nume fictive ca să zică, că îşi fac datoria. „A! Nu e aici?" Şi, îi ţineau închişi săptămâni întregi.

Toţi aceşti nenorociţi închişi fără motiv au fost

www.dacoromanica.ro

puşi în libertate numai prin intervenţia misiunei engleze.

Eu, personal, aveam gură slobodă. Vorbeam fără să-mi pese de nimic. Le eram o povară. M'au căutat acasă.

Fugeam în fiecare noapte şi dormiam aiurea. După o săptămână am fugit la Seghedin cu documente dela misiunea engleză.

— Şi Pauli (Paul de Kéglévisch), logodnicul meu a fugit tot la Seged, intervine doamna Zai Elemerne.

Dar, cu vorba trece timpul.

Iată-ne la Solnoc.

E ora 1. Mâncăm în tren proviziile noastre.

La depărtare de o oră, în câmp, ni se face perchiziţie, ni se cer legitimaţiile, ni se controlează banii.

Plecăm mai departe.

O doamnă, Cornelia Sas, povesteşte:

Am fost arestată ca „română" şi închisă patru zile la Parlament.

Acolo am auzit cum Pater Hock, preot, a fost răstignit pe cruce în pivniţa Parlamentului.

Tot acolo au fost închişi Grofful Appony cu încă alţi 70 de inşi.

Un preot, dr. Stowiceak, catolic, avea o bucătăreasă care eşind afară în balcon cu lampa, „roşii" au crezut că e un semn făcut contra revoluţionarilor. Au ridicat pe preot l'au bătut şi chinuit până l'au lăsat mai mult mort.

La prima ofensivă când românii ajunseseră la Tisa roşii au masacrat pe toţi din garda albă. In

www.dacoromanica.ro

fiecare casă din Solnoc eşeau soldaţii lui Kuhn Béla cu baioneta roşie.

Numai Szamuellyi a omorât singur, cu revolverul peste 30 de ofiţeri din garda albă.

Luni întregi noi am murit de foame. Szamuellyi cu ai lui o duceau numai în ospeţe.

Intr'o biserică jidanii bolşevici au scuipat în sfintele sacramente.

Distracţii? Ioc! Stà lumea închisă în casă, se culca dela 8 seara, că nici lumină n'aveà voie să aprinză.

De erai mai bine îmbrăcat, te desbrăcau în stradă. Toţi eşiam cu ce aveam mai prost pe noi, ca să avem aerul de „proletar".

Ajungem în staţia Gyöma.

La Sölo, aşteptăm foarte mult. Găsim aci struguri minunaţi şi pâine cozonac!

Scapătă soarele. Tot soarele e o vatră de jeratec. S'a făcut şi el „roşu", decând bolşevicii varsă atâta sânge.

Ce-or zice „tovarăşii", contemplându-l din închisori?

In staţia Sekes (Bichis?) Ciaba, altă oprire. E Vama!

Autorităţile noastre militare şi vamale fac... perchiziţie! Cer legitimaţia, fiecărui călător şi le cercetează banii. Nimeni n'are voie să aibă asupră-şi mai mult de 200 coroane. Restul se confiscă spre a nu se face speculă în ţară cu coroane aduse din Ungaria.

Căci, la Budapesta, s'au schimbat lei, dându-se 4 şi 6 coroane pentru 1 leu.

Se confiscă chiar ofiţerilor călători cari rămân

www.dacoromanica.ro

stupefiați de aceste măsuri draconice. Supărarea cea mai mare a călătorilor e însă, că toată lumea e silită să coboare din tren „cu tot bagajul" ca să vie la control și apoi iar să urce cu tot bagajul în tren.

Și hamali nu sunt! Și ploua! Și multe femei nu pot clinti un geamantan din loc. E o mică barbarie ce puteà lipsì. Călătorii vociferează și găsesc, cu drept cuvânt, că acest control se puteà face foarte ușor în tren, în fiecare compartiment, fără să chinuiești, gratuit, atâta omenire! Și acest calvar durează 3 ceasuri! Înțelegeam aceasta la vechile fruntarii, la Predeal, de pildă, unde trebuià să schimbi și trenul. Dar aici, unde e același tren care trece mai departe!?

Târziu, însfârșit, pornim din nou.
Ajungem la Arad.

www.dacoromanica.ro

IN ARAD

Adoua oră în Arad.— Colonelul Grozeanu şi Divizia I. — La regimentul 17 Mehedinţi.— Amintiri din lupte.

9 Octomvrie 1919.

Iată-mă, şi la întoarcere, oprindu-mă în Arad. De data asta va trebuì să stau cel puţin 2—3 zile. Acì, şi în împrejurimile oraşului, voiu puteà dà de comandamentul şi regimentele eroice care au luptat la Fegyvernek. Căci, după ce şi-au făcut stagiul de oprire în Budapesta, prin o nouă „ordine de bătae", acum se găsesc aci.

Revăd prima dimineaţă când, la ora 4, am descins din tren cu generalul Pavelescu, la ducerea spre Budapesta, şi ne-am omorât timpul în gară în tovărăşia câtorva ofiţeri, bând ceaiuri după ceaiuri. Ba, graţie drăgălaşei doamne maior Dianu, care ne-a împrumutat săpunul şi prosopul, ne-am putut face şi toaleta! Spălaţi şi cu ochii limpezi ne-am făcut apoi, sumara noastră vizită prin Aradul ce nu deschisese încă pleoapele.

De data asta, am descins la miezul nopţei în gară.

Cu biletul de cartiruire, primit dela comandantul militar al gării, mă îndrept spre hotel.

După o noapte de bună odihnă, ies în oraş.

Belşug de soare. O zi de cristal.

De data asta, Aradul e în plină vieaţă.

www.dacoromanica.ro

La o mare şi elegantă cafenea, de pe strada cea mai frumoasă, îmi iau ceaiul cotidian. In faţă, contemplu silueta elegantă a impozatei Primării, în creştetul căreia fâlfâie tricolorul nostru!

Azi, e instalată acolo, „Comenduirea Pieţei".

Cafeneaua e aşà de cochetă şi spaţioasă, de parcă aş fi în una din cafenelele Budapestei. Se ştie de ce faimă se bucură cafenelele Budapestei. Ca şi la la Viena, sunt centrul de atracţii al celei mai selecte pături din populaţia marei Capitale. Sunt, unul din farmecele oraşului.

Scriu. Mă bate soarele. Pe trotuarul din faţă trece zâmbitor amicul Stamatiad, poetul răsfăţat al sgomotoasei boeme din zilele de glorie ale faimoasei „Terase" din Bucureştii noştri! Intră şi el să-şi ia cafeaua tot în cafeneaua aceasta ungurească. E dascăl la liceul român din Arad.

După un ceas, mă îndrept spre comandantul Diviziei I-a.

In cabinetul său, colonelul Grozeanu, şeful de Stat Major, mă primeşte cordial.

E un tânăr, rotuniior, cu părul negru tuns scurt, cu mustaţa tot neagra.

Intrăm în câmpul convorbirilor ostăşeşti ce mă interesează.

Şi, rând pe rând, face să-mi defileze, pe dinaintea ochilor, clipele luminoase şi tablourile de eroism ale Diviziei I-a în care colonelul şi-a avut locul de cinste. Imi descrie în detalii epoca luptelor dela 20 Iulie, când a început a doua ofensivă şi până la intrarea în Budapesta [1]).

Dela Divizie, mă îndrept spre Regimentul 17 Mehedinţi, instalat în nişte labirintice cazărmi de lângă gară.

Aci, colonelul Aleman Nicolae, un brad de român

1) Utilizate în volumul I. „Desrobitorii".

www.dacoromanica.ro

bronzat, cu părul cărunt şi mustăţi lungi, îmi povesteşte faptele eroice ale regimentului său.

Apoi, sublocotenentul Strâmbeanu, un voinic înalt şi blond, sublocotenentul Stancea Nicolae, oacheş şi scund, distinşi în lupte, îmi complectează notele.

Băeţii aceştia, Mehedinţeni d'ai lui Tudor Vladimirescu, îmi vorbesc cu dragoste mare şi admiraţie de vitejia şi spiritul de sacrificiu al soldaţilor de sub comanda lor.

Dela cazarmă, plecăm cu trăsura regimentului, toţi spre masa dela popotă, în oraş.

In drum, colonelul Aleman mă face atent că regimentele 17 Mehedinţi şi 35 Calafat fac parte din divizia dela Cerna acuzată că s'a predat. E o fericire pentru ele, că, în urmă luptelor ulterioare dela Fegyvernek, au dovedit prin eroismul lor, netemeinicia calomniilor dintâiu.

Apoi, vine vorba de psihologia soldatului român.

— Nu-l sperie nici cea mai formidabilă cantitate de muniţii inamice, atât timp cât îşi simte ofiţerul lângă el!

Cu comandantul lângă el, intră cu pieptul gol în potopul de foc.

Am găsit într'o zi, pe un câmp de luptă, 23 soldaţi ardeleni din regimentele ardelene decimate în luptele dela 20—23 Iulie.

Soldaţii noştri îi luau în râs.

— Nu ne batjocoriţi. Luaţi-ne la voi, daţi-ne ofiţeri „d ai voştri" (din vechiul regat) şi, vă vom arătà ce putem.

Ei bine, au făcut minuni de vitejie! mai în urmă!

Ii întrebăm:

— De ce schimbarea asta?

— Păi, dacă am avut şi oi, acum, ofiţeri de-ai dumneavoastră!

www.dacoromanica.ro

IN SATUL GLOGOVĂȚ

Sediul batalionului 18 Gorj.— Bolșevici în căruțe.— Gazda maiorului. Șwabii. — Cuvântarea filo-românească a episcopului șwab. — Ipocrisie nemțească.— Pe șoseaua Mureșului.— Doi jandarmi.— Primarul Glogovățului.— Batalionul în exerciții.— Povestiri din luptele dela Fegyvernek.

Ca să dau de Regimentul 18 Gorj care a luptat d'asemenea eroic la Fegyvernek, mă îndreptez spre Glogovăț, o comună din jurul Aradului.

E ora 2 $^1/_2$. Iau „motorul" electric, ce merge la „Otalon" vechea numire ungurească a Glogovățului românesc de azi.

In trenulețul acesta, merg vârât numai între nemți căci, intru într'o regiune de șwabi. Mai sunt în vagon și câteva grade românești.

Motorul oprește. Am ajuns la Glogovăț.

Scobor însoțit de un plutonier, șeful atelierului de cismărie. Dă jos cu el din vagon și niște suluri de talpă.

Ne întâlnim cu niște căruțe duse de niște prizonieri bolșevici.

— De ce-ați luptat în garda roșie, băieți?

— Pentru hrană, domnule. Muriam de foame, altfel.

Și mă gândesc că soldații noștri, fără pâine,

www.dacoromanica.ro

fără nici un fel de armă, fără muniţii chiar, s'au luptat ca leii pentru steag!

Ce deosebire!

Pe străzile prăfuite ale satului, nimeni. La o răspânte o cireadă imensă de vaci elveţiene cu taurii lor. Vin dela câmp. Sătenii le mulg şi vând laptele la oraş.

Batem la casa colonelului Stănescu Vasile, comandantul regimentului. Lipsă. Ordonanţa ne spune.

- - Domnul colonel a plecat cu trăsura batalionului într'un sat din apropiere, în inspecţie.

Merg la casa maiorului.

Intreb ordonanţa.

— E acasă domnul maior?

— Acasă, să trăiţi!

Trec printr'o grădiniţă plină de flori. In fundul curţii clăi mari de fân proaspăt. Nişte şwabi în ismene largi de pânză albă, stau pe lângă nişte care.

M'apropiu de uşă. Maiorul cântă.

Intru.

Un voinic roşcat-blond, cu ochii albaştri se ridică în sus şi surâzător mă primeşte plin de voie bună. Mă prezint.

Sunt într'o odaie de gospodărie ţărănească de şwabi.

Pe mese şi pe pereţi, icoane, Crişti.

— A! sunt foarte evlavioşi nemţii aceştia, şwabii. Şi foarte gospodari, îmi spune maiorul.

Să-i vezi sărbătoarea ce mândrî sunt în costumele lor uniforme, haine negre şi cisme lungi.

Sâmbăta trecută a fost aici episcopul lor catolic. A ţinut o predică foarte frumoasă, îndemnându-i să ţină la limba şi biserica lor, căci, cine n'a ţinut la Dumnezeu, praful s'a ales de ei. Exemplu, ungurii bolşevici. Din contră, cine a ţinut la limba şi biserica lor, Dumnezeu i-a ajutat.

Exemplu, Românii!

www.dacoromanica.ro

— Să ţinem la acest popor (a zis episcopul şwab). Să trăim în bune relaţii cu el. D'altfel noi, şwabii totdeauna am stat în bune raporturi cu românii.

Asta, la ei acolo, spune maiorul.

Eu, însă, prin sat, am mirosit, că în majoritatea şwabilor persistă ideia că va veni „mântuitorul", că tot ai Ungurilor vor fi.

Eşim la câmp. E către seară. S'a răcorit.

Unde ţi-arunci ochii, clăi de fân. In zare, dealuri albastre. Dantelarea lor, pe orizont, îţi dau iluzia unor ruine de cetate.

Toate dealurile pe-aici sunt acoperite de vii.

Satului îi zice pe ungureşte ot-olon, adică cinci movile.

Mergem pe o şosea, dreaptă, curată ca 'n palmă şi strejuită de plopi. Se zăreşte, satul Sâmbotenii.

Suntem pe şoseaua care merge la Copşa mică, la Radna, cetate frumoasă pe marginea cealaltă à Murcşului.

Mureşul e limita între Banat şi Transilvania. In Iulie stăteau aci grănicerii noştri, pe „linia de demarcaţie".

Am ajuns în dreptul batalionului I şi III, cantonate în satul Mândruloc. Batalionul II e în Sâmboteni.

Zărim, pe dreapta Mureşului, o pădure mare. Aud că e plină cu căprioare.

Maiorul vede doi jandarmi. Le face semn să se apropie.

Să trăiţi, domnule maior, suntem patrula de jandarmi dela postul Glogovăţ. Eu sunt din judeţul Arad, comuna Galcea roşie. Sunt jandarm activ, dela infanterie.

— Eu, din judeţul Satmarului, din comuna Pri-

www.dacoromanica.ro

bileşti. Sunt de 6 luni în jandarmerie, din Aprilie.

— Cum e starea satelor pe aici?

— Nemţii sunt foarte liniştiţi.

Numai în satul Uipanad au omorât un om.

— Păi, de ce nu depun nemţii jurământ pentru români.

— Ei ar fi depus dar era un bolşevic primar, care îi fură.

— Ce e cu primarul de-acum al Glogovăţului?

— El e bun, săracu, numa, că nu e deştept. Apoi, e dus toată ziua din sat. Se ocupă cu negustorie. Vinde piei. E cojocar de meserie. D'aia nu trăieşte bine cu şwabii.

Să trăiţi! domnule maior; noi mergem acum la serviciu.

Şi cei doi jandarmi se depărtează.

Pe câmp batalionul e în exerciţii.

Căpitanul a zărit pe maior. Dă din ce în ce comenzi mai energice. Adună coloana.

— Pe umăăăr, arm! Pentru onor, la stânga!

Fiecare companie se rânduieşte în coloană de marş, cu ofiţerii în frunte.

Căpitanul Bălescu Nicolae şi sublocotenentul Naum, aghiotantul batalionului, dau raportul, maiorului.

Şi, în vreme ce admir pe câmp batalionul regimentului 18 Gorj, în pas ostăşesc, maiorul îmi adaogă:

— Ii vezi? Soldaţii şi ofiţerii, tot unul şi unul! Toţi au luat parte la luptele dela Fegyvernek.

La o masă, în faţa unui han de şwabi, stau cu ofiţerii şi privim casele de peste drum. Toate casele din sat au scrise pe ele numele proprietarului şi anul clădirii. Aşa aflu că hanul e al domnului Rauh Paul.

www.dacoromanica.ro

Casa din față, a săteanului Schautemker Iosef.

Și, rând pe rând ofițeri și soldați îmi povestesc peripețiile din campanie [1])

Mă reîntorc cu maiorul acasă, la el. Proprietarul, e șwabul Humbert Herman, un munte de om de vre-o 52 de ani, înalt, blond, ochi albaștri, pantaloni largi, pălărie de paie. Jumătatea dumnealui tot voinică, și grasă, se învârtește printre gâște și rațe, în curte.

— Ce zici domnule Herman de administrația românească?

— Numai limba și școala să ne-o lase și noi vom fi cei mai buni români. Chiar ieri am dat pe „pruncul" meu la școală.

Imi spune maiorul:

— Sunt foarte bogați gospodarii de aici. Zilele astea au dat o masă episcopului și autorităților românești civile și militare.

Avocatul Muller a vorbit pentru raporturile sincere cu românii. S'a arătat fericit c'au venit românii.

Primarul cel vechi n'a voit să depună jurământ de credință Regelui nostru. Primarul cel nou Simion Trifu, pus de noi dela Apriile, s'a exprimat că:

— „Eu, dac'ar plecà românii, fug cu ei"

— De ce, mă, l'am întrebat.

— Mă sfâșie șwabii. Mor de ciudă că ei nu mai pot fi primari. Apoi, rechizițiile ce le facem, plata contribuțiilor neplătite pe 3 ani, ce le pretindem acum, toate astea nu-i aranjează.

Și cu toate astea, toți sunt bogați, șwabii ăștia. Au fiecare sute de mii de lei.

1) Vez. volumul "Desrobitorii.

www.dacoromanica.ro

ÎNAPOI, LA ARAD

In motorul electric.— Concert la Ateneu.— General Obogeanu. Armată multă.— Țară mare. — Granițl amenințate.

La ora $7\,^1/_2$ mă urc din nou în motorul electric. D'alungul liniei se înșiră ștâlpii în beton armat.

Un ofițer povestește peripețiile din campania în Ungaria. Apoi, ne spune:

— Un cal și un docar m'au costat 6000 de coroane. O carabină tot 6000 de coroane.

— Adică te-a costat... cinci degete, îl rectifică spiritual un camarad, surâzând și făcând cu mâna un semn caracteristic.

Cel dintâiu, mai scoate un ceas de aur.

— Asta îl am dela iubita mea, din Budapesta.

Ajungem pe întunerec în Arad.

Masa, la popotă, în centrul orașului. Colonelul Călinescu povestește lucruri vesele.

După masă, concert la Ateneu.

Într'o lojă, Generalul Obogeanu, cu capul strâmb puțin din cauza unei răni căpătate în gât în focul luptelor. E în lojă cu familia. Sub patronajul său se dă concertul de astă seară.

Sala plină. Splendidă sală! Ofițeri mulți. Aproape toată garnizoana.

— Ce multă armată avem! Unde mă uit dau de

www.dacoromanica.ro

uniforma ofiţerilor şi soldaţilor noştri, şi în Ungaria şi în ţinuturile româneşti. Se cunoaşte că suntem o mare putere militară azi!

Colonelul Grozeanu îmi spune:

— Se mirà şi Mackensen la demobilizare, de unde mai scoatem atâta armată!

Au vrut ungurii să manifesteze în Arad pentru Kosuth al lor.

Să pună flori pe statuie şi să ţină cuvântri iridente. Am scos armata ca să ţie ordine. N'a mai eşit un ungur deşi dădusem ordine să nu fie oprită manifestaţia.

Armata, e forţa morală. E drept, suntem o mare putere azi. Să nu ne culcăm, însă, pe ureche. Nouri grei se ridică pe cerul bucuriilor noastre, din toate părţile. Graniţele noastre sunt şi vor fi mereu ameninţate.

Splendid local acest Ateneu care cuprinde şi o mare bibliotecă. I se mai zice „Palatul Culturei". E aşezat într'un colţ al oraşului foarte aristocratic şi în apropierea unei grădini din marginea Mureşului.

www.dacoromanica.ro

IN LAGĂRUL BOLȘEVICILOR

779 de bolșevici.— In Cetate.— Traiu boeresc.— Bucătării și infirmerii De vorbă cu ofițerii bolșevici.— Generalul Moșoiu îi prindea ca pe șoareci.— La popota generalului Scărișoreanu.

10 Octomvrie 1919.

Un cer cenușiu. Frig. Stă gata să plouă, sau să ningă.

Mă îndrept pe promenada orașului d'alungul Mureșului.

Trec podul cel mare și frumos și intru în Cetate.

In cancelarie, un maior, comandantul lagărului de bolșevici prizonieri, îmi dă câteva date asupra situației copiilor lui Béla Kuhn.

— Avem prezenți în Cetate 779 de bolșevici. Colonei 3. Locotenenți-colonei, 11. Maiori, 12. Căpitani, 67. Locotenenți, 190. Sublocotenenți, 251.

Trupă, 182. Civili, 63. Dezertori, 10. In spital, 26. La infirmerie, 12 In închisoare, 2.

Au fost aduși în cetatea Aradului pe la 8 August, în diverse serii.

Majoritatea ne-au fost aduși dela Vest de Tisa, 679 inși. Restul dela Est de Tisa, 141.

— Cum sunt hrăniți?

— Sunt hrăniți de Crucea Roșie. N'au soldă.

www.dacoromanica.ro

Foarte mulţi civili unguri din oraş le trimit mâncare.

Au tot confortul. Pat, saltele. N'au toţi aşternut şi pături.

Avem lipsă de 183 pături.

Mergem în bucătărie. Mâncarea excelentă.

Intru şi într'o sală de bărbiert. Au şi sală de muzică. Două infirmerii. Sală de biliard. Sală de primire. Cantine cu tot ce le trebuie să-şi îndestuleze şi foamea şi setea şi tot felul de nevoi.

Pentru ofiţeri, bucătărie separată.

Baia o iau la cea mai bună baie din oraş. Au dentiştii lor cari vin Dumineca. Şi se roagă lui Dumnezeu la cea mai bună biserică din Cetate unde au format şi un cor.

Bine trăiesc comuniştii în lagărul de prizonieri din Cetatea Aradului!

Numai vre-o 30 din ei au fost puşi mai deoparte... ca propagandişti periculoşi. Ce vreţi! Comuniştii lui Bela Kuhn, au grije, ei între ei, să-şi ţie sus credinţa!

Au voie să scrie şi să primească scrisori şi telegrame, în fiecare zi.

Familiile (cărora au) vin să-i vadă de trei ori pe săptămână: Lunea, Miecurea şi Vinerea.

— Dar, cam ce fel de pedepse primesc?

— Zilele trecute, de pildă, a evadat unul. Au fost pedepsiţi toţi o săptămână cu o parte mică de tutun, nu ca înainte mai mare, şi să nu mai iese nimeni în oraş la dentist.

— Brrr! Grozave pedepse...

— Mai sunt lagăre de prizonieri bolşevici?

— Da. La Sibiu, Braşov, Temişoara şi Keskemet. Acolo sunt cei mai mulţi. Acolo sunt organizaţi pe

www.dacoromanica.ro

regimente (lagăr de trupă), fac instrucție cu ofițeri. Toți au zilnic aproape, câte 4 ore de instrucție. O să lăsăm o armată regulată Ungariei.

La Keskemet, chiar, erau și soldații bolșevici de fel din Ardeal care cereau să fie repatriați. Voiau să treacă în armata noastră. Dar cine-i primește!

Mergem să vizităm pe ofițerii bolșevici.

Au camere foarte bune, la primul etaj. Trupa stă în cazemate.

Trecem întâiu printr'o cantină. Geme de lămâi, mierc, stafide, făină, ceapă, cartofi, șocoladă, bomboane, tutun, slănină.

In bucătărie se gătesc mâncări de carne și se frig pui.

Intrăm în infirmerie.

Ofițerii lungiți pe paturi, însă rumeni la față.

Mă opresc în dreptul unui locotenent foarte tânăr, îmbrăcat cu o dolmană. Știe românește. Și aflu:

— Mă chiamă Ienö (Eugen) Mezei. Sunt din Târnava-Mică, din satul Pipe. La început, am luptat pe frontul din Rusia, în Galiția, în Ukraina, (la Zbruci), pe frontul italian (la Asiego), apoi, la Monte Sisemol.

A izbucnit revoluția ungară.

La 6 Maiu, m'au luat bolșevicii. Imi dădeau-soldă 15 coroane pe zi. Apoi ne-au făcut 150. Și ne-a mai dat 300 ca supliment pentru îmbrăcăminte.

— Ai studiat ceva?

— Da. Am fost la Universitate. Am făcut medicină la Budapesta, Academia Comercială. La medicină eram în al doilea an.

— Mai ai frați?

— Da. Eram 6. Trei băieți și trei fete.

— Ce sunt părinții dumitale?

www.dacoromanica.ro

— Proprietari în comitatul Cic, pe lângă Mureş.

— Ce-ai comandat?

— Coloana bateriei a 4-a din Regimentul 10 artilerie.

Ne-am bătut întâiu la Nord, în Ceho-Slovacia, la Smolnoc.

De-acolo ne-am dus într'un sat, Mucion, şi d'aci, la Tisa. Am trecut în ofensiva bolşevică peste Tisa până la Mezötur şi Kis-Ujszalas. Acolo au fost lupte mari.

Am stat noi numai două zile pe-acolo. Apoi am luat-o la sănătoasa îndărăt peste Tisa, la Solnoc.

Dar şi acì n'am mai putut stà decât 2—3 zile, şi am venit „o ţără" mai înapoi, către Abony. De aci, am fost trimis ca parlamentar la români şi mi s'a înfundat. Românii m'au arestat.

Dar, asta au mai păţit-o şi alţii.

Prin toate oraşele ungureşti, generalul Moşoiu dà câte o proclamaţie prin care făgăduià bolşevicilor ascunşi că toţi care se vor predà de bunà voie, vor fi graţiaţi.

S'au predat toţi.

Apoi ne-am pomenit cu alt ordin prin care toţi eram declaraţi prinşi şi închişi.

E târziu. Plouă.

Maiorul mă invită la trăsură. Suntem aşteptaţi la popota generalului Scărişoreanu.

Intr'o frumoasă grădină în marginea Mureşului, e o clădire cochetă. Fostă sala de patinaj. In grădină loc de Tenis.

La masă suntem 12.

Generalul e un român voinic, gras, cu obrajii rotunzi şi rubinii. Sănătos sânge! Mustaţa mică, dar cu vârfurile în sus, autoritare. Ochii scânteietori.

www.dacoromanica.ro

Foarte îndatoritor generalul. Intre altele îmi vorbeşte cu admiraţie de frumuseţea Aradului. Află că mâine plec.

— Păcat! Ai puteà vedeà mâine seară, Sâmbătă, o mare sărbătoare românească, în „Sala Crucea Albă". Societatea românească din Arad a invitat pe toţi ofiţerii.

— Petrecere bună!, domnule general. Din tot sufletul îmi pare rău că nu pot luà parte, dar trebue să plec, chiar în astă seară, la Temişoara.

www.dacoromanica.ro

ARAD — TEMIȘOARA

Simplonul și-a schimbat direcția.— Tren nou.— Un ofițer povestește. Lașitatea bolșevicilor.— Cum erau schingiuiți soldații români.

Ca să faci legătura cu Simplonul, mergi până la Temișoara.

S'a dovedit că vechiul itinerar prin Arad-Predeal-București, e mai lung cu 140 de k.m. decât cel prin Temișoara-Orșova-București.

Iată de ce, cu acest prilej, mă îndrept spre Temișoara.

E seară.

Sunt într'un tren nou, care, cu începere de azi, va face numai legătura între Arad și Temișoara.

Vagoanele aproape goale. Publicul călător n'a avut încă vreme să afle de înființarea acestui nou tren.

In vagoane, întunerec. Pe cer e lună. Afară frig.

Trenul merge lin, ca pe apă.

Un sublocotenent prinde a povesti impresii din luptele cu bolșevicii.

— Bolșevicii? Brrr! Niciodată n'am fost așa îngrozit ca într'o zi. Trecusem Tisa. Eu mergeam pe

www.dacoromanica.ro

marginea unei şosele. D'odată, dau cu ochii de doi bolşevici morţi, umflaţi, negri la faţă, cu ochii şi obrajii mâncaţi de ciori. Erau îmbrăcaţi civili. Numai bocancele arătau că fuseseră militari.

Apoi şi dezarmarea lor! Găsiam totdeauna câmpul plin de tunuri puse în baterie, piramide de puşti, iar ei fugiţi în formă de nouri negri.

Cum ajungeau într'un sat, lepădau hainele militare, se îmbrăcau civil şi fugeau de rupeau pământul.

Foarte laşi, toţi. Laşi de tot. Cum erau aproape de bătaie, fugeau, sau te lăsau să treci, şi îmbrăcaţi civil, te atacau pe furiş.

In schimb erau sate întregi care nu-i vedeau bine pe bolşevici. Când ne apropiam noi, fugeau femei şi copii strigând: „Bolşevicii! Bolşeviciii"! Când vedeau că suntem români, se întorceau, şi, nu era soldat să nu fie ospătat în câte o casă. Se întreceau să ne primească cât mai bine, fiecare locuitor.

Doamne, şi ce cruzimi mai făceau tâlharii!

Te înfiorà ce păţiau soldaţii noştri dela ei.

Pe prizonierii (români) nu-i omorau niciodată repede. Le tăiau azi o ureche; până seara alta; mâine dimineaţă le scoteau dinţii şi unghiile şi le jupuiau pielea; poimâine, le scoteau ochii, le tăiau limba şi tot aşà, îi ciopârţeau în rate până mureau nenorociţii noştri soldaţi în chinurile cele mai înfiorătoare.

Toată sălbăteciia strămoşilor lor, Huni ai lui Atilla, se treziseră în ungurii de azi!

Doi soldaţi de-ai noştri au fost găsiţi la un frizer ungur cu gâturile tăiate, ascunşi în casă.

Sublocotenentul povesteşte. Eu mă înfior. Trenul alunecă pe nesimţite şi iată-ne ajunşi în gara Temişoara.

www.dacoromanica.ro

IN TEMIȘOARA

Un oraș original.— Belváros.— Atmosferă nemțească.— Banatul. Linia demarcațională. — Mizerii sârbești. — Românii. — Raporturi cu naționalitățile.— Cultura.— Artă și sporturi.— Chestia uvrieră. Operă de românizare.

Fără a intrà prea mult în descrierea orașului, trebuie să mărturisesc că Temișoara își poartă pe drept faima de mărgăritarul Banatului și unul din cele mai frumoase orașe ale României Mari.

Originalitatea lui e că se compune din cinci orașe despărțite prin câmpuri plantate cu porumb, grădini de zarzavaturi și alte buruieni, dar strâns legate prin clădiri răzlețe și prin linia de tramvay ce, ca o imensă arteră, duce pulsația vieții dela un membru la altul al acestui oraș fenomen: un trup cu membrele retezate și totuși viu.

Pe vechea lor limbă se numesc așà: 1) Iozsephvàros; 2) Erzsebetvàros; 3) Belvàros, 4. Ferenczvàros; 5) Gyàrvàros.

L'am numit în ordinea plecării dela gară până la ultimul oraș zis al „fabricelor".

Căci trebuie știut, din toată România Mare, Temișoara e cel mai industrial oraș, iar după Budapesta erà al doilea din toată Ungaria.

Inima orașului e în Belvàros. Aci sunt cele mai

www.dacoromanica.ro

noi şi elegante cafenele din toată ţara românească; aci e uriaşa clădire în care se găsesc la un loc, Teatrul, Hotelul „Grand", cafenea, dughene, etc., etc. Aci magazinele elegante, şcolile, comandamentele, militare. Partea aceasta cea mai nouă, cu cafenele şi magazinele elegante, a Belvarosului, e foarte îngustă, un fel de istm de Panama, între cele două Americi.

Locuit în majoritate de şwabi, deşi auzi încă destul de des vorbindu-se ungureşte, din primele momente ai impresia că te găseşti într'un oraş nemţesc.

— Dar nu numai oraşul, ci şi cercul (ţinutul) e mai mult nemţesc, îmi spuneà în seara sosirii, vechiul prieten bănăţean, Conciatu.

Prin foarte multe case şi mai ales prin hoteluri se văd urmele vandalismelor sârbeşti.

Iată ce am putut aflà în cele două zile cât am stat în Temişoara asupra Banatului:

Intre 18 şi 28 Iulie se hotărîse ca să vie în Banat divizia II-a. Din cauză că tocmai la data aceea începuseră marile lupte dela Tisa, s'a luat hotărârea ca divizia II-a să fie dusă şi ea pe frontul dela Tisa.

Au rămas ca trupe de ocupaţie pentru Banat o brigadă de infanterie şi două baterii de artilerie. Brigada constituită din reg. 108 ardelean, reg. 19 olteni din divizia II şi două baterii din reg. 42 obuziere.

Până la data de 2 August 1919 trupele ţineau o linie care ar trece prin Lipova, Temeş, Rekas, Buziaş şi Reşiţa, Anina şi Moldova Noua.

La 3 August, s'a stabilit traseul unei linii demarcaţionale militare între noi şi sârbi de către o comisiune mixtă compusă din generalul de Tournadre ca preşedinte şi doi colonei, unul sârb, Veilcovici,

www.dacoromanica.ro

şi altul român, colonel Virgil Economu, plus un personal civil auxiliar în care erà reprezentată fiecare ramură: justiţie, finanţe, interpreţi.

E de remarcat că în comisia asta mai crà pe lângă colonelul Economu, şi ministrul de culte ardelean, Branisce.

După stabilirea liniei demarcaţionale, în ziua de 3 August a pătruns în Temişoara un detaşament compus dintr'un batalion din 19 infanterie (Caracal) şi două baterii din 42 artilerie.

Tot deodată s'au împins spre linia de demarcaţiune grănicerii şi jandarmii.

Câteva detalii.

Linia asta de demarcaţiune a fost trasată într un spirit foarte larg de părtinire faţă de sârbi din partea generalului francez şi într'un spirit de rezervă rece şi nepărtinire faţă de delegatul român. Sub ochii generalului francez, colonelul român a fost ameninţat cu pumnul şi cu baioneta de colonelul sârb care pronunţà chiar insinuaţii umilitoare la adresa României şi armatei române. Generalul francez a mers pân'acolo, încât, chiar şi după trasarea liniei demarcaţionale stabilită prin procese-verbale şi semnate de toţi trei în regulă, să modifice acest traseu cu dela sine putere, dac'ar fi să considerăm ceeace se zice; ar fi vorba de favorizarea unui magnat ungur care aveà o moşie în vecinătatea punctului unde a modificat el traseul.

Altă probă de părtinire faţă de sârbi din partea generalului francez, părtinire îmbrăcată în protestări platonice: într'o singură zi s'au expediat de sârbi, din Temişoara, sub ochii francezilor, 170 de vagoane cu mobilă ridicată de prin instituţiile publice şi chiar din casele particulare.

In ziua de 17 Iulie se rechiziţionase de sârbi, din

www.dacoromanica.ro

Banat vite în valoare de 18 milioane de coroane.

Toate protestările noastre ca sârbii să intre în legalitate au fost zadarnice. Au răspuns întotdeauna că Banatul e teritoriu inamic şi că, în calitatea lor de ocupanţi, au dreptul să ridice şi ei aşa cum au fost ei jefuiţi în Serbia de austriaci.

La obiecţiunile că noi nu suntem teritoriu inamic şi că Banatul trebuie să ne aparţină nouă, răspundeau: „Atâta vreme cât n'aţi semnat pacea nu puteţi vorbi de Banatul românesc"

Dar, de bine, de rău, sârbii s'au retras, iar românii acum se chinuiesc să facă inventariarea pagubelor pricinuite de ocupaţia sârbească. Pân'acum s'a putut stabili o ţifră de vr'o 200 milioane numai pentru materialul rulant C. F.

Lucrul merge greu, fiindcă sârbii au luat şi arhivele. Ca să poţi stabili starea normală de fapt trebuie să te mulţumeşti cu afirmaţii verbale şi rari documente foarte slabe.

Linia asta de demarcaţie trasă e o permanentă nemulţumire şi pentru ei şi pentru noi; fiindcă, de şi vremelnică, totuşi împărţirea asta în două a unui corp care nu se poate divizà, cum este Banatul, dă naştere la continue nemulţumiri.

Tot ce pot spune, din câte am aflat, e că simpatiile dincoace cât şi dincolo de linia demarcaţională sunt pentru noi românii. Toată lumea are convingerea nestrămutată că mai curând sau mai târziu vom avea tot Banatul.

Cum am găsit starea sufletească?

Inima Banatului foarte caldă pentru români!

Bănăţenii au foarte multe puncte comune cu caracterul olteanului.

Vorbirea unui ţăran bănăţean e aidoma vorbirea

www.dacoromanica.ro

ţăranului dela Ilovitza, Bahna, Baia de Aramă etc. din Mehedinţi.

Comunicativi, sinceri şi lipsiţi de perversitate.

Mi se pare însă că s'a format în preajma alegerilor oarecare venin politic care a început să aducă puţină vrăjmăşie între românii dep'aici.

Bănăţenii doresc contopirea totală a Banatului cu Regatul.

Cum stau raporturile dintre români şi naţionalităţi?

Mult mai puţin încordate: ba din contra, pare că o tendinţă reciprocă de apropiere dintr'o parte şi dintr'alta.

Se atribuie lucrul acesta, în bună parte, a) administraţiei care are un concept mai larg de vieaţă socială; b) superiorităţii numerice a elementului germanic, aci, care e mai puţin şovin decât maghiarii; c) modului mai mult decât exemplar cu care se poartă trupele cu populaţia.

Atmosfera patriotică e foarte caldă în Temişoara. Pretutindeni românii din Regat sunt îmbrăţişaţi, primiţi cu entuziasm.

Din punctul de vedere cultural, Temişoara stă printre oraşele de frunte: muzică bună, operă bună, concerte. Se citeşte mult. Se fac sporturi multe, tenis, foot-bal, ba, pe râul Bega, concursuri de natatiune, bărci, şi e chiar o plaje unde vara, aud, ungurii şi unguroaicele fac bae la un loc, ca la Ostanda, sau Odesa!

Ca parte urâtă, pasiunea cu care lumea a tăbărât pe schimbul leilor în coroane, ceeace dă naştere la tot felul de afaceri, de păcăleli reciproce.

Când au venit trupele române vieaţa era eftină. Când a început să crească valoarea leului a început

www.dacoromanica.ro

şi scumpirea vieţii. Un prânz la birt pe care-l plăteai 30 coroane, azi îl plăteşti cel puţin 70—80.

In societate românii sunt admirabil primiţi. Totuşi ofiţerii sunt mai mult găzduiţi pe la străini, fiindcă românii spun că n'au confortul pe care-l au străinii. Ei explică aceasta, că în fosta monarhie românii n'au stat aşa bine ca maghiarii şi nemţii şi deci materialiceşte nu pot da ospitalitate aşa bună pe care sufleteşte o dau.

D'altfel ofiţerii români n'au a se plânge de ospitalitatea străinilor unde sunt văzuţi cu foarte multă simpatie.

Cum stă chestia uvrieră?

La început în Temişoara era o atmosferă îngrijitoare din cauza marelui număr al lucrătorilor de 14—15 mii pe la Reşiţa, iar vr'o 30—40 mii lucrători erau lipsiţi de lucru şi mâncare şi din această cauză au fost pe la 28 Iulie, sub presiunea deslănţuirei ofensivei bolşeviste, indicii că se va produce şi aici o mişcare de revoltă.

Se pare că era la mijloc mai mult efectul propagandei clandestine bolşeviste ce se făceà în Temişoara şi spiritului larg de toleranţă al elementului de ocupaţie franceză.

Se crede că, încă, sârbii nu erau străini de aceste instigaţiuni şi le-ar fi convenit de minune ca, după retragerea lor din ţinuturile ocupate de noi astăzi, să avem dificultăţi şi din cauza turburărilor ce-ar fi izbucnit aici, într'un moment când eram aşa tare angajaţi în luptă cu armatele roşii pe Tisa. Măsurile, însă, luate la timp, atât din punct de vedere militar cât şi administrativ au înlăturat pericolul oricăror turburări.

S'a putut constată că teama era mult exagerată şi că elementul uvrier al Banatului e un element liniştit, împăciuitor şi conştient de situaţie.

www.dacoromanica.ro

Numai într'o singură zi s'au trimis de către Administraţie câteva zeci de mii de kgr. de făină lucrătorilor din regiunea minieră să le asigure hrana. Aceasta a făcut pe lucrători să vadă că românii nu sunt aşa „câini" cum se spuneà.

Arta în Banat?

Temişoara (ca şi Aradul şi Clujul) are trupă ungurească, care joacă alternativ dramă, comedie, operă şi operetă.

Trupe mai ales de operete, excelente.

Muzica e d'altfel multă şi frumoasă în Capitala Banatului. Se dau concerte de cameră. A fost un quartet de coarde cu un român, Munteanu. Un concert de piano. Orchestrele cafenelelor sunt foarte bune şi se întrec în a cântà arii româneşti. Cinematografe din belşug!

In Temişoara e şi diva Lucia Cosma, fiica prefectului de judeţ.

Teatru românesc, în special în Temişoara, greu d'ocamdată să prindă. Socotiţi: Din 122 mii de locuitori, abia sunt 3—4 mii de români. Şi aceştia locuiesc într'o mahala depărtată, vre-o 4 kilometri de oraş, mahala aşa zisă „Mehala", un sat mai mult. Deci ţăranii d'acolo cu greu se vor deplasà ca să vie la reprezentaţiile teatrului românesc. Intelectualii români din oraş sunt, iarăşi şi mai puţini. A! dacă românii ar face pentru romanizarea nouilor oraşe, ceeace au făcut ungurii pentru maghiarizare:—Să aducem funcţionari români cât mai mulţi şi cât mai multă armată Şi încă o condiţie esenţială: Să nu se mai îngăduie oricărei trupe de cabotini să cutreere nouile ţinuturi, în numele artei româneşti. Numai trupe de artişti reputaţi, cu consimţământul Direcţiei Generale a Teatrelor să fie autorizate a merge în turneuri.

www.dacoromanica.ro

SPRE BUCUREŞTI

Câmpia Banatului.— Lugoş.— Caransebeş.— Mehadia.— Dunărea şi Carpaţii.—Viziunea epică a românismului.—Reflecţii.—In gara de Nord.

M'am sculat la ora 5 dimineaţa.

Temişoara încă în întunerec. Plouă. Frig.

Trăsuri nu sunt. Aştept în ploaie tramvayul. Şi tramvayul care de obiceiu trece la 5 1/2 dim., azi îşi face apariţia abia pe la 6 1/2.

Insfârşit, la gară.

Dar, în gară stau până la ora 11. Simplonul n'are oră precisă. Reglementar s'ar fi cuvenit să sosească la 7. Dar tren boeresc, cum e, şi apoi, drag cum le mai e şi sârbilor care-l ţin cu nemiluita prin gări, abia îi vedem faţa în gara Temişoara pe la 10—11.

Pornesc spre Bucureşti.

In gara Lugoj, lume enormă. Foarte mulţi soldaţi în uniforme franceze, cu o mică bentiţă tricolor românesc la guler, sau la capele. Sunt soldaţi români din fosta armată austriacă, luaţi prizonieri de Antantă şi ajunşi până în Franţa.

Un aeroplan foarte zgomotos virează pe deasupra gării. Imi pare un imens bondar.

La ora 12 1/2 suntem în gara Caransebeş.

D'aci încolo, drumul se arată presărat cu cruci.

Câmpuri întinse de porumb se desfăşoară înaintea ochilor.

In zare lanţuri albastre de dealuri şi munţi.

www.dacoromanica.ro

Dar, cum am dormit foarte prost, noaptea la Temişoara, îmi simt pleoapele de plumb lăsându-se, ca o cortină grea între mine şi feeria peisagiilor.

Mă trezesc în apropiere de Mehadia.

Iată Cerna. Şi ca un fulger îmi vin în minte frânturile tragice ale începutului epopeei noastre de sânge şi de foc din toamna anului 1916. Muntele Alion, generalul Dragalina, apoi, retragerea, şi capturarea „Diviziei dela Cerna" după disperate lupte.

Am trecut de Mehadia.

Se-arată Dunărea.

Simplonul calcă majestos spre porţile Vârciorovei.

De jur împrejur, zidurile uriaşe ale Carpaţilor.

In mijlocul Dunărei, pe dreapta, insula Adakaleh, cu rămăşiţele ei turceşti.

Dunărea şi Carpaţii! Şi tot trecutul eroic al neamului, cu toate sbuciumele, lăcrămile, sfâşierile dar, şi cântecele de vitejie ale înaintaşilor noştri, reînvie într o uriaşă, tumultoasă simfonie, în auzul lăuntric al sufletului meu.

Doi duşmani, mai învrăjbiţi şi mai turburători: turcul şi ungurul.

Şi Dunărea şi Carpaţii cu ochii în lacrimi, i-au văzut de atâtea ori, cum călăii noştri ne calcă hotarul şi, ne iau rodul holdelor, ne schingiuiesc copiii, ne sugrumă bătrânii, ne necinstesc femeile şi copilele, ne scuipă 'n icoane, şi pustiind cu pârjol şi sânge brazda şi apele noastre, veacuri întregi, şi-au lăsat amintirea urgiei lor, legate de aceste două nume: Dunărea şi Carpaţii!

Şi iată că Dumnezeul părinţilor noştri s'a îndurat de pătimirea cea îndelung adâncită în sufletul neamului; şi, scuturându-i lanţurile, a liberat pe rob din temniţa grelelor suferinţi!

Eram prea buni ca să n'avem iertare şi prea

www.dacoromanica.ro

mulţi ca să n'avem cel mai mare drept la vieaţă liberă şi luminoasă.

Dacia-Felix rediviva!

Colo, departe, în susul acestei Dunăre şi acestor Carpaţi, tânjeşte, pe patul ei de bolnavă cangrenată, vechia şi hrăpăreaţa Ungarie.

Pe străzile Budapestei, în Capitala ungurilor, răsună, imperios şi răsbunător, bocancii ostaşului român.

Şi, ironie a soartei! tricolorul şi baioneta noastră sunt azi paza şi liniştea lor.

In Capitala ciumată a lui Béla Kun, soldatul român injectează serrum-ul vieţii.

In jos de Dunăre, dincolo de porţile Balcanilor, vechea Turcie ca şi urmaşa, ei sălbateca Bulgarie, agonizează.

Ingerul Dreptăţii umane, le cântă prohodul.

Frumoasă şi strălucitoare, ca fata de împărat care a dormit, prin vrajă, în pădure în mijlocul fiarelor, Ţara Românească s'a trezit la vieaţă nouă.

Cu sânii bogaţi, cu picioare tinere, cu braţe vânjoase, cu ochii scânteetori, ea porneşte azi pe un drum plin de lumină spre eterna ei menire: să fie straja latinităţii în răsărit, şi focarul de lumină în tumultul de întunerec al barbarilor de azi.

Şi aşa va fi! Pe noi nu ne va ispiti pofta de cuceriri. Popoare mari, uriaşe s'au prăbuşit pe urma nemăsuratei lor lăcomii. Pumnii de fier nu sunt totdeauna cei mai tari.

Dar, nici nu ne vom lăsa ameţiţi de amăgiri descreerate.

Religia nouă a bolşevismului a prăbuşit, iarăşi, două uriaşe împărăţii.

Să ne ţinem pururea de lozinca: „Minte sănătoasă, în corp sănătos.

Firește, ne va fi greu să ne cruţăm ochii şi ure-

www.dacoromanica.ro

chile de ispite. Şi-apoi duşmanii noştri din afară, şi din lăuntru ce altă grije au? Duhul Satanei birue mai uşor în vieaţa de toate zilele decât cuvântul Ingerului cel bun.

Sus inimile! fii ai României-Mari!

Dumnezeu vă apere de viermele ucigaş.

Priviţi spre Rusia şi Ungaria. Ruine şi cenuşă! Morminte şi spectre! Mâini uscate de cerşetori şi imense case de nebuni!

Religia voastră fie: iubirea de ţară, de steag şi de Tron! Aşa au crezut strămoşii şi părinţii noştri şi pe deasupra tuturor restriştilor... am dăinuit, neam ridicat şi am izbândit cel mai uriaş vis al unui neam: Unirea tuturor românilor!

Un suflet şi un gând! O inimă şi un braţ!

Şi la braţul acesta să ne închinăm cu toţii. El e al oşteanului nostru! Lui îi datorim minunea la care ne închinăm azi cu toţii.

Şi lui îi vom datorà eterna noastră linişte şi siguranţă.

Căci, vremile sunt turburi şi nu se ştie ce va aduce ziua de mâine.

Ne-am întregit hotarele. Să ne întregim sufletul!

Mai puţină zavistie între fraţi! Destui sunt, în jurul nostru, duşmanii!

In România-Mare nu e loc decât pentru „marii români!"

Smulgeţi iarba rea şi curăţaţi ogorul. Intindeţi masa. La masa românului e totdeauna loc şi pentru străinul drumeţ. Dar, drumeţul să nu vie cu gând rău!

Fiţi, toţi, fraţi. Nici lupte de clasă, dar nici dispreţ pentru cei mici şi în suferinţă!

Ocârmuitorilor de azi li se cere multă pricepere, şi mare suflet.

Să vie cei cu lumini multe în fruntea trebilor statului!

www.dacoromanica.ro

Să dăm fiecărui ce este al său. Dar, pe fiecare să-l punem la locul său! Cismarul să facă încălţăminte, giuvaergiul inele şi adevăratul om de stat să cârmuiască.

Să nu lăsăm ţara pe mâna celor nechemaţi.

Ţineţi sus făclia luminei şi ridicaţi sufletul mulţimei până la treptele adevăratei ei meniri.

O! Ţara mea! Sis felicior Augusto, melior Trajano!

Iată cam ce potop de gânduri îmi învălueau sufletul în vreme ce trenul lung ca un balaur se scurgeà şuerător de-alungul Dunărei, sub poalele Carpaţilor.

Noaptea am petrecut-o toată în Simplon.

Şi, după o lună petrecută în Capitala lui Béla Kuhn, iată-mă reintrând, în zâmbetul unei frumoase dimineţi de toamnă, în „Gara de Nord".

Am ajuns la Bucureşti!

www.dacoromanica.ro

ERATA

Aş fi dorit mult ca această lucrare „Românii la Budapesta", împărţită în două volume [1]), să fi putut apare cât mai neîntârziat după evenimente petrecute.

Scumpetea enormă a hârtiei, raritatea ei pe piaţă precum şi greva (lokoot-ul) tipografiilor au zăbovit mai mult decât m'aşteptam, imprimatul.

Mai mult, din insuficienţe tecnice, s'au strecurat şi o serie de mici greşeli de tipar.

Mă văd, deci, nevoit a adăogà, şi la volumul II ca şi la primul, o erată:

Lapag.	Rândul	IN LOC DE	A SE CITI
		Bella Kuhn	Béla Kuhn
13	12 (de sus în jos)	Fiedrich	Friedrich
14	5 (de jos în sus)	Saint Aulaire	Sainte Aulaire
17	8 „ „ „ „	„Grupului de Nord"	Grupului general Holban
19	8 „ „ „ „	la câtva timp	La câtva timp
28	2 (de sus în jos)	în putea nopţei	în puterea nopţei
39	5 „ „ „ „	generalul american	generalului american
42	5 (de jos în sus)	unei mici chestiuni	nici unei chestiuni
43	7 „ „ „ „	Grupului de Nord	Grupului general Holban
44	2 (de sus în jos)	Ca să pot	Ca să poţi
47	18 „ „ „ „	neleguită	nelegiultă
60	3 (de jos în sus)	supefacţie	stupefacţie
71	12 de (sus în jos)	(Nay Layos)	(Nagy Layos)
73	9 de jos în sus)	cepale	cipale
74	5 „ „ „ „	Barlotomeu	Bartolomeu
88	La sub titlu	Cicerone	, cicerone
106	6 (de sus în jos)	sub umbrele	sub umbrèlele
127	1 (de jos în sus)	şi ne foame	şi ne e foame
169	9 „ „ „ „	Căci ce va fi	Caci el va fi
170	3 „ „ „ „	să urle ca lupii	să urle cu lupii
172	5 „ „ „ „	Henri Barbuse	Henri Barbusse
205	5 (de sus în jos)	ras la faţă	roş la faţă

1) Vol. I., *Desrobitorii.*
Vol. II., *În Capitala lui Béla Kuhn.*

www.dacoromanica.ro

La pag.	Rândul	IN LOC DE	A SE CITI
227	2 (de sus în jos)	şi admriatori,	şi admiratori,
229	10 „ „ „ „	noi românii	noi şi românii
232	10 (de jos în sus)	reflecţii pesimiste	reflecţiile pesimiste
237	11 (de sus în jos)	(Trebue intercalat un rând sărit):	roanele de hârtie şi ducându-se în dreptul uşei de la
269	rândul 2 (de jos în sus)	trebue înlocuit cu rândul sărit:	Lonyay care îmi făgăduieşte să-mi povestească pe
270	1 (de sus în jos)	Contesa de Kegleyich	Contesa de Keglevich
274	19 (de sus în jos)	nu va consimţi	nu vor consimţi
292	9 „ „ „ „	stau căpitanul	stau maiorul
297	10 (de jos în sus)	cheziţii	chiziţii
298	7 (de sus în jos)	din Tatza	din Tatra
303	3 „ „ „ „	să ma ivorbim	să mai vorbim
307	13 (de jos în sus)	şi al	şi ale

www.dacoromanica.ro

TABLA DE MATERII

Pagina

În loc de Prefață. **Budapesta.** — — — — — — — — — — — — 7

Pe drumul Gloriei.

Episoade povestite de generalul Holban — — — — — — — — — 17
Clujul și revoltele maghiare — — — — — — — — — — — — 18
Episoade din prima ofensivă — — — — — — — — — — — — 21
A doua ofensivă. — — — — — — — — — — — — — — — 23
Trecerea Tisei. — — — — — — — — — — — — — — — — 25
La porțile Budapestei — — — — — — — — — — — — — 28
Intrarea în Budapesta — — — — — — — — — — — — — 30
Măsuri de ordine. — — — — — — — — — — — — — — 32
Incidente diplomatice — — — — — — — — — — — — — 34
Ungurii și Noi — — — — — — — — — — — — — — — 40

Din tren

Cu Simplonul — Aradul — Gări — Pusta Ungară — Câmpul de bătae Solnoc — Tisa — Trenuri de Evacuare. — — — — — — — — — 44

Sosirea

Gara — Străzile — Cămănduirea Pieței — Hotel Royal — Restaurant Gambrinus — — — — — — — — — — — — — — — — 55

Orașul renviе

Trâmbițele românești — Manicurele — Magazine și prețuri — Tramvayele — La Astoria — La Hungaria — Pe Andrassy — La Varosliget.

Gellert

Podul Ferentz Ioseph — Comandamentul trupelor — Popota — Sanatoriul — Chestia Dunărei — — — — — — — — — — — — 60

Palatele Regale

Panorama Budei — Istoricul Buda-Pestei — Coroana Sfântului Ștefan și Béla Kuhn — Curtea Palatului — Misiunile aliate — Muzeul reginei Elisabeta — O audiență — — — — — — — — — — — — 70

Rechizițiile Contesei

Contesa de Cszapany. — Tâlhăriile ungurești — Scripcarii dela popotă. 81.

www.dacoromanica.ro

Pagina

Jardin d'Hiver şi Orpheum

Operetă — Comedii — Varieteuri — Dunărea noaptea — — — — — — 83

Săcăeli antantişte

Caii Ungariei. — Englezii ne săcăe — — — — — — — — — — — 86

La Muzeul Naţional

Clădirea — Soldatul Petcu, cicerone. — Pietre şi animale — — — — 88

Aspecte din Comunism

Pe terassa dela Gellert. — Bătrânul Szalay şi băncile. — D-ra Lily şi comunismul. — — — — — — — — — — — — — — — — 91

Pe Corso

Promenada. — Bufetul. — Bursa femeilor. — Cuceriţi şi cuceritori. — 95

La Rietz

Cosmopolitism. — Obrăsnicie pseudo-americană — — — — — — — 98

Cum trăesc ungurii

Prin piaţă. — Podurile dimineaţa — — — — — — — — — — — 100

Convorbiri ostăşeşti

Maior Tiron. — Colonelul Moscu Aurel. — Căpitanul Răutu. — Ziariştii din ţară — — — — — — — — — — — — — — — — — — 102

Insula Margareta

Micul Paradis. — Băi şi Sanatorii. — Doi scriitori. — Ungaria. — O cântăreaţă. — Plaja comuniştilor — — — — — — — — — — — — 104

Convorbiri ostăşeşti

Vapoare. — La Hungaria. — L. colonel Negulescu. — Colonel Vasilescu Cristea. — Grozăvii comuniste. — Schimb de trupe — — — 110

Pe Magyar-Utza

Maison Frida. — Un cabaret. — Venera sub comunism — — — — 114

Filme I

Gălăgie pe un vapor. — Doctori unguri despre armata română: — O unguroaică şi un colonel. — Sir Clerk la Budapesta. — Sârbii se mişcă. — Studenta dela Gellert. — Sentinela — Deschiderea Operei. — Iubirea ungurilor — — — — — — — — — — — — — — — — 116

Parlamentul Ungar. — De-a lungul Dunărei, — Piaţa Parlamentului. — D-l Fourreau, cicerone. — Sala Deputaţilor. — Sala Tronului. — Sala Magnaţilor. — Scara monumentală. — Leii de piatră şi soldaţii noştri — — — — — — — — — — — — — — — — 120

Filme II

Piaţa Libertăţii. — Cinematografiare militară. — Sindicatul ziariştilor. — Madame Butterfley. — Serviciile publice. — Generalul Rusescu şi intrarea în Budapesta. — Prinţesa Alexandrina Gr. Cantacuzino — — 126

www.dacoromanica.ro

Pagina

Filme III

Afaceri. — Reduta. — Dr. Lascu. — Ing. Stănulescu. — Zavaidoc şi cupletele lui Mackensen. — Poveştile lui Hoffmann. — Se schimbă trupele — — — — — — — — — — — — — — — — — — 131

In Buda

Oraşul. — Citadela şi comuniştii. — Vilele. Imprejurimile Pestei — — 137

Inchisorile Budapestei

La prefectura poliţiei ungare. — La tribunalul din Markoutza. — Inchisoarea centrală. — Bolşevici de seamă. — Persecutaţii politici. — Teroarea albă — — — — — — — — — — — — — — — — — 142

Filme IV

O procesiune religioasă. — La Urania — — — — — — — — — — 157

Un ungur filo-român

Dr. Alpar O. Rejöd. — Apropiere ungaro-română — — — — — — 159

Episcopul Dr. Giesswein

Convorbire cu şeful partidului socialist creştin. — Un filozof şi un poliglot. — Apropierea popoarelor. — Preşedintele Esperantiştilor. — Sub comunism, la Gör. — Partidul creştin trebue să salveze Ungaria — 161

Haller

Convorbire cu ministrul propagandei. — In palatul prinţului Esterhazzy. — Economist şi publicist. — Inchis sub comunişti. — Orori bolşeviste. — Blocul creştin. — Consolidarea ungaro-română — — 166

La Dr. Desirée Szabö

Preşedintele uniunei autorilor, scriitorilor, jurnaliştilor, ştiinţifici şi literari — 170

Huszar

Convorbire cu ministrul Cultelor şi instrucţiunei. — Portretele foştilor miniştri de Culte. — Excelenţa sa. — Proecte de reforme. — Soarta ungurilor din Ardeal. — Scriitor distins, naţionalist. — Inchis sub comunişti. — Torturi bolşeviste. — Fugit la Viena — Relaţii cu România — — — — — — — — — — — — — — — — — — 174

Artă şi Hipnotism

In casa compozitorului Fligl. — Concert select. — Doi conţi. — Primadona Dömötör Ilona. — A. de Rejöd şi Lucacs fac telepatie — 184

Filme V

Ministrul Diamandy la Viena. — Sosirea marchizului de Sainte-Aulaire. — Armata albă. — Canale navigabile. — Lily Barönö — — — 192

Friedrich

Convorbire cu primul ministru ungar. — La Consiliul de miniştri. — Panorama Pestei. — Friedrich nu recunoaşte revoluţia. — Contrare-

www.dacoromanica.ro

Pagina

voluționar. — Cabinetul. — Alegerile. — Plângeri contra autorităților române. — Friedrich, cel mai mare șovinist — — — — — — — 194

Filme VI

Mignon. — Șeful censurei Teatrelor. — Royal Orpheum — — — — 202

Bătrânul Sonnenfeld — — — — — — — — — — — — — — — — 205

Contele Shomsich

Convorbire cu ministrul de Externe. — Un consilier de Legație. — Contele. — Plângeri contra Censurei. — Declarații ipocrite de dragoste pentru România. — Shomsich și Marchizul de Sainte Aulaire — — 207

Molnar

Convorbire cu un mare dramaturg. — Piesa Diavolul și Liciu. — Pe vremea comunismului. — Confrați. — Program politic. — Dușmanii lui — — — — — — — — — — — — — — — — — — 211

Miklos Andor

Directorul ziarului „Az Est". — La redacție. — Socialdemocrații. — Armata română salvatoare. — Toți ungurii naționaliști. — România să ne ajute! — — — — — — — — — — — — — — — — 216

Filme VII

Palatul Bathiany. — Aida. — Patrule — — — — — — — — — — 220

In cinstea Marchizului de Sainte Aulaire

Vapoare. — Domnul General — Marchizul de Sainte Aulaire la popota ofițerilor români. — Murășan furat. — Poveștile lui Hoffman 222

O masă la Bietz

Dr. Paul Oberschall, fost ministru de justiție. — Convivi culți. — Rejöd, orator. — Musică la Lucacs. — Glossa lui Eminescu — — — — — 227

Filme VIII

Gerbaud. — Vaczi. — Colonelul Ganea — — — — — — — — — — 233

Grădina Zoologică

Animale cruțate de comuniști. — A doua grădină după cea din Hamburg — Maimuțoi supărați. — Papagalii tricolori și soldații noștri. — Tigrii Budapestei — — — — — — — — — — — — — — — — 236

Două Baroneze

Lohengrin. — Baroana de Taxis. — Baroana de Grödl. — Mile Elisabeth și comunismul în Buda — — — — — — — — — — — — 240

Banchet și Comunism

Colonelul Lupu și Antanta — Misiunea Italiană — Cartele comuniste — Generalul Rășcanu — Genealogie ilustră — Baroana Dora de Taxis și Bolșevismul — — — — — — — — — — — — — — — — 246

La Dr. Béla Agay

Directorul ziarului „Az Ujsag" — Karoli Mihali, comunist — In subsolul mașinăriilor — Comunismul, o farsă — — — — — — — — — 249

www.dacoromanica.ro

Pagina

Banffy

Convorbire cu contele Nicolae de Banffy — Un om superior — O casă invadată de comuniști — Refugiat în Olanda și Elveția — Banffy și ocupația românească — Idei politice — Lucruri de artă — Contele Banffy și maior Vârtejeanu. — Magnații și Ardealul — — 254

Banchet dat misiunei engleze

Un ziarist francez și americanii — Imnul englez — De Haydn sau de Lulli? — — — — — — — — — — — — — — — — — — 261

In cinstea lui Sir Clerk

O primire princiară — Sala de banchet — „Trăiască România Mare"! Fiul lui „conu Alecu", aghiotant — „E d'ai noștri, mă!" — — — 263

Baronul Podmaniczky — — — — — — — — — — — — — — — — 265

Contele Laci de Lonyay

Un verișor elegant și frumos — Familie străveche — Pe frontul italian Rănit de două ori. — — — — — — — — — — — — — — — — 266

Contesa de Keglevich

O româncă contesă maghiară — Ura contra socialiștilor — Antisemită Sârbii și Banatul — Contele de Keglevich — Hotel de Rambouillet 270

In cabinetul generalului Moșoiu

In birou la 8 dimineața — Armata lui Horty — Noile state — Vom lua Banatul — Ce a mai spus Sir Clerk — Presa ungară și cenzura românească — Fotografii și Cinematografiare. — — — — — — 273

Tot în cinstea lui Sir Clerk

Bauchetul de la Gellert — O rectificare — Duel cu un student german — Sir Clerk e optimist — — — — — — — — — — — — 278

Filme IX

Artiștii români la Budapesta — Colonelul Yates și Yugo-Slavia — — 280

Americanii ne sfidează

Artilerie cerească — Generalul Moșoiu îmi povestește, pe larg, campaniile din Ardeal și din Ungaria — D-rul Lascu și americanii — Baroana de Taxis critică misiunile Antantei — — — — — — — 282

Madame de Pampadour a Ungariei

Cea mai interesantă femee din Ungaria—Sosirea Reginei Maria—Ungaria nu poate fi republică — O casă muzeu—Minunății de artă — Obiecte furate de la Capșa — — — — — — — — — — — — 284

La Kist-Pest

Comandamentul Diviziei II-a vânători — Prin pădure — In cabinetul maiorului Bădescu Niculae — La popota colonelului Rasoviceanu Povestiri înduioșătoare — Plecarea — Patrulele românești — — — 291

Wlassics (Wlasici)

Convorbire cu președintele Camerii Magnaților — Un salon somptuos

www.dacoromanica.ro

Pagina

Doamna de Viasici şi fiul — Bătrânul — Ministru în 3 cabinete — Autor de opere juridice şi filosofice — Amintiri scumpe din România — Amintiri din comunism — Cum a isbucnit revoluţia— Rapoarte cu România — — — — — — — — — — — — — — — — 294

Contesa Mikes

În palatul lui Karoly — Închişi de Bolşevici — Karoly a perdut Ungaria — Prietenul evreilor — Proprietăţile Contesei în Ardeal — — 300

Lovaszy (Lovasi) Marton

Convorbire cu preşedintele „Partidului Independenţei" — În sala clubului Kosuthist — Cel mai popular om politic—Antantist — Singura politică azi, munca! — Arestat sub comunişti — Partidul Independenţei pentru binele Ungariei — — — — — — — — — — — — — — 306

Baroana de Grödl

În palatul baroanei de Grödl. — Baroneasa despre femei. — Derpre Tisza. — Despre soţul ei— — — — — — — — — — — — — — 312

Prinţul Carol la Operă

Incognito la Budapesta. — O mare artistă ungară fluerată la Teatrul Naţional. — Tezaurul contesei de Keglevich — — — — — — — 316

Filme X

Monitoare engleze. — Prinţul Carol a dormit la Hungaria. — Un bolşevic orchestră. — Horty ameninţă. — Consilierul juridic Romano. — Contesa Péjacsevich şi Ardealul— — — — — — — — — — — — 318

Pekár Gyula

Convorbire cu marele academician şi romancier. — Un salon arhaic. — Biroul. — Atmosferă latină. — Istoricul comunismului. — Prin cultură, apropierea ungaro-română. — Spiritualist. — Eternul om. — Doi soţi ideali — — — — — — — — — — — — — — — — — — 322

Academia Ungară

Un fel de „Institut de France". — În faţa Dunărei. — Statui celebre. — Tablouri şi fresce. — Marea sală şi drapelul roşu comunist, cariatidele. — Sala lui Goethe. — Soldaţii români păzesc Academia ungară. — Nume de academiciani— — — — — — — — — — — — 328

Convorbiri ostăşeşti

Generalul Moşoiu. — Banchet în cinstea misiunei americane. — Generalul Panaitescu. — Noi faţă de unguri. — Asupra rechiziţiilor noastre. — Ultima zi în Budapesta — — — — — — — — — — — — 335

Budapesta-Arad

Părăsesc capitala lui Béla Kuhn. — Convorbiri cu călătorii despre grozăviile comuniste. — Prin Gări. — Struguri şi cozonac. — Vamă şi percheziţii. — Gara Arad— — — — — — — — — — — — — 342

În Arad

A doua oară în Arad. — Colonelul Grozeanu d. Divizia I-a. — La re-

www.dacoromanica.ro

Pagina

gimentul 17 Mehedinţi — Amintiri din lupte — — — — — — — 349

In Satul Glogovăţ

Sediul Batalionului 18 Gorj. — Bolşevici în căruţe. — Gazda maiorului. — Şwabii. — Cuvântarea filoromânească a episcopului şwab. — Ipocrizie nemţească. — Pe şoseaua Mureşului — Doi jandarmi — Primarul Glagovăţului — Batalionul în exerciţii — Povestiri din luptele dela Fegyvernek — — — — — — — — — — — — — — 352

Inapoi la Arad

In motorul electric — Concert la Ateneu — General Obogeanu — Armată multă — Ţară mare — Graniţi ameninţate — — — — — — 357

In lagărul Bolşevicilor.

779 de bolşevici — In Cetate — Traiu boeresc—Bucătării şi infirmerii De vorbă cu ofiţerii bolşevici — Generalul Moşoiu îi prindea ca pe şoareci — La popota generalului Scărişoreanu — — — — — — 359

Arad-Temişoara

Simplonul şi-a schimbat direcţia — Tren nou — Un ofiţer povesteşte Laşitatea bolşevicilor — Cum erau schingiuiţi soldaţii români — — 364

In Temişoara

Un oraş original — Belvaros — Atmosferă nemţească — Banatul—Linia demarcaţională — Mizerii sârbeşti — Românii — Raporturi cu naţionalităţile — Cultura — Artă şi sporturi — Chestia uvrieră — Operă de românizare— — — — — — — — — — — — — — — — 366

Spre Bucureşti

Câmpia Banatului — Lugoj — Caransebeş — Mehadia — Dunărea şi Carpaţii — Viziunea epică a românismului — Reflecţii — In gara de Nord — — — — — — — — — — — — — — — — — — 373

Erata — 379

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro